

**ZJAWISKO PARCELACJI
WE WSPÓŁCZESNYM JĘZYKU
ROSYJSKIM I POLSKIM**

Anna Stasienko

**ZJAWISKO PARCELACJI
WE WSPÓŁCZESNYM JĘZYKU
ROSYJSKIM I POLSKIM**

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu Rzeszowskiego
RZESZÓW 2024

Recenzowała
dr hab. JOLANTA LUBOCHA-KRUGLIK, prof. UŚ

Opracowanie redakcyjne i korekta
BOGDAN STRYCHARZ

Opracowanie techniczne
EWA KUC

Łamanie
MAREK KUC

Projekt okładki
AGNIESZKA DZIAMA

© Copyright by
Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego
Rzeszów 2024

ISBN 978-83-8277-180-0

DOI: 10.15584/978-83-8277-180-0

2109

WYDAWNICTWO UNIWERSYTETU RZESZOWSKIEGO
35-310 Rzeszów, ul. prof. S. Pigonia 6, tel.: 17 872 13 69, tel./faks: 17 872 14 26
e-mail: wydaw@ur.edu.pl; <https://wydawnictwo.ur.edu.pl>
wydanie I, format B5, ark. wyd. 12, ark. druk. 15,25, zlec. red. 24/2023

Druk i oprawa: Drukarnia Uniwersytetu Rzeszowskiego

Spis treści

Wstęp	7
ROZDZIAŁ 1	
Zjawisko parcelacji w rosyjskiej i polskiej literaturze lingwistycznej	16
1.1. Zjawisko parcelacji w rosyjskiej literaturze lingwistycznej	18
1.2. Zjawisko parcelacji w polskiej literaturze lingwistycznej	32
ROZDZIAŁ 2	
Parcelacja zdania pojedynczego w języku rosyjskim i polskim	58
2.1. Parcelacja głównego związku składniowego w języku rosyjskim i polskim	58
2.2. Parcelacja podmiotu w języku rosyjskim i polskim	60
2.3. Parcelacja orzeczenia w języku rosyjskim i polskim	78
2.4. Parcelacja dopełnienia w języku rosyjskim i polskim	93
2.5. Parcelacja przydawki w języku rosyjskim i polskim	112
2.6. Parcelacja okolicznika w języku rosyjskim i polskim	128
ROZDZIAŁ 3	
Parcelacja zdania złożonego w języku rosyjskim i polskim	148
3.1. Parcelacja zdań złożonych parataktycznie	152
3.2. Parcelacja zdań złożonych hipotaktycznie	167
ROZDZIAŁ 4	
Semantyczno-pragmatyczne uwarunkowania funkcjonowania parcelacji w języku rosyjskim i polskim	179
4.1. Semantyczno-pragmatyczne grupy parcelacji	180
4.2. Dodatkowe znaczenia emocjonalne w parcelacji	195
4.3. Wybrane typy perlokucji w parcelacji	198
Zakończenie	203
Źródła materiału badawczego	210
Bibliografia	212
Wykaz prezentacji graficznych	224
Резюме	225
Summary	234

Wstęp

Wpływ języka mówionego na język literacki powoduje powstawanie nowych nieopisywanych dotąd wyrażen składniowych¹. Jednym z takich zagadnień, które pojawiły się w składni współczesnego języka rosyjskiego i polskiego, jest parcelacja. Polega ona na podziale zdania na dwie lub kilka samodzielnych fraz oddzielonych kropką bądź innym znakiem interpunkcyjnym kończącym zdanie².

Kropka w świadomości Polaków i Rosjan jest związana z zakończeniem czegoś. Świadczą o tym utrwalone w języku rosyjskim zwroty: *ставить точку* 'заканчивать какое-л. дело'; *ставить/поставить точку на ком-, чем-л.* 'разг. кончать всякие дела, отношения с кем-, чем-л.'³ czy polskie wyrażenia ze słowem *kropka*: 'jeśli ktoś, mówiąc coś, doszedł lub dobrnął do kropki, to powiedział wszystko, co miał do powiedzenia; jeśli ktoś kończy swoją wypowiedź słowami „i kropka”, rzadziej – „koniec, kropka”, jeszcze rzadziej – „koniec i kropka”, to chce stanowczo zamknąć dyskusję, np. dlatego że jest przekonany o swojej racji'⁴. Ponadto w polskich środkach masowego przekazu często można usłyszeć zwrot „tu należy postawić kropkę”, który jest wykorzystywany przez dziennikarzy jako sygnał konieczności zakończenia rozmowy przeprowadzanej na żywo.

---

¹ E. Komorowska, *Leksykalno-semantyczne wykładniki parentezy postpozycyjnej w języku polskim i rosyjskim*, Szczecin 2001, s. 9.

² *Лингвистический энциклопедический словарь*, red. В.Н. Ярцева, Москва 1990, s. 369; Д.Э. Розенталь, М.А. Теленкова, *Словарь-справочник лингвистических терминов*, Москва 2001, s. 310.

³ *Большой толковый словарь русского языка*, red. С.А. Кузнецов, Санкт-Петербург 2000, s. 1335; *Фразеологический словарь русского языка*, red. А.И. Молотков, Москва 1968, s. 452; А.В. Жуков, *Лексико-фразеологический словарь русского языка*, Москва 2003, s. 463; *Wielki słownik frazeologiczny polsko-rosyjski rosyjsko-polski*, red. J. Lukszyn, Warszawa 1998, s. 973.

⁴ *Inny słownik języka polskiego*, t. I, red. M. Bańko, Warszawa 2000, s. 708.

Język jako narzędzie komunikacji podlega nieustannym zmianom, dostosowując się tym samym do potrzeb jego użytkowników. Zmiany te zachodzą na różnych płaszczyznach i z różną intensywnością. Niektóre z nich z punktu widzenia obowiązującej normy początkowo odbierane są jako błędy⁵. Polscy badacze oddzielanie kropką elementów zdania lub zdań pobocznych od nadrzędnych uznawali za niedbalstwo, przekraczanie normy interpunkcyjnej w celach stylistycznych czy indywidualny styl autora⁶. W językoznawstwie niemieckim z kolei parcelacja początkowo była rozpatrywana jako moda i negatywny proces, będący zagrożeniem dla zdania. Była uważana za przejaw „języka astmatyków”, tzw. *Astma-deutsch*⁷. Nie każde wykroczenie poza obowiązującą normę jest jednak błędem. Zdarzają się przypadki świadomego wyboru wariantu niezgodnego z zasadami w celu funkcjonalnym lub stylistycznym⁸. Takie też jest obecnie podejście do parcelacji jako elementu składni ekspresywnej, służącego stylizacji na spontaniczną mowę ustną i wyróżnianiu istotnych według piszącego fragmentów.

---

⁵ J. Miodek, *O normie językowej*, [w:] *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Lublin 2001, s. 75; J. Trypućko, *Nowe tendencje w polskiej interpunkcji. Ze studiów nad językiem prasy*, „Prace Filologiczne” [Warszawa] 1965, t. XVIII, cz. 4, red. H. Koneczna, S. Skorupka, s. 336.

⁶ K. Pisarkowa, *Składnia rozmowy telefonicznej*, Wrocław 1975; S. Jodłowski, *O nowej modzie literackiej w interpunkcji*, „Język Polski” 1932, R. XVII, nr 1, s. 11–18; I. Angelowa, *Charakterystyka interpunkcji polskiej w świetle normy i praktyki*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1985; A. Pospiszylowa, *Wyodrębnienie dowolnej części zdania w oddzielne wypowiedzenie*, „Język Polski” 1973, R. LIII, nr 5, s. 330–331, 333; Z. Saloni, *Błędy językowe w pracach pisemnych uczniów liceum ogólnokształcącego. Próba analizy językoznawczej*, Warszawa 1971; *idem*, *W sprawie interpunkcyjnego usamodzielnienia członu zdaniowego*, „Język Polski” 1977, R. LVII, nr 4, s. 262, 267, 269; J. Mayen, *O stylistyce utworów mówionych*, Wrocław 1972, s. 76.

⁷ О.П. Каркошко, *Парцелляция: структура, семантика, функция* (на материале русского и немецкого языков), *Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук*, Майкоп 2011, с. 4.

⁸ J. Miodek, *O normie...*, s. 78; *Słownik gramatyki języka polskiego*, red. W. Gruszczyński, J. Bralczyk, Warszawa 2002, s. 24; K. Pisarkowa, *Rewolucja w składni czy maniera interpunkcji?*, „Język Polski” 1966, R. XLVI, nr 4, s. 270–280; Ю.В. Богоявленская, *Парцеллированная конструкция как элемент связного текста*, <https://cyberleninka.ru/article/n/partsellirovannaya-konstruktsiya-kak-element-svyaznogo-teksta/viewer> (20.08.2020).

Analiza zdań z parcelacją nie jest łatwa. Mimo że parcelacja jest dość dokładnie opisana w językoznawstwie rosyjskim, to kryteria jej wydzielenia nie są do końca jasne i wyraziste, a w polskich słownikach terminologii lingwistycznej nawet nie występuje termin *parcelacja*.

Przedmiotem niniejszej monografii jest zjawisko parcelacji we współczesnym języku rosyjskim i polskim. W pierwszej kolejności niezbędne będzie zdefiniowanie pojęcia parcelacji i sformułowanie wspólnych podstaw teoretycznych, umożliwiających prowadzenie badania w aspekcie porównawczym. Następnie zostanie podjęta próba:

- określenia zależności funkcjonalno-semantycznych pomiędzy zdaniem głównym bądź jego członem a parcelatem⁹;
- wskazania gramatycznych wykładników tych zależności;
- przedstawienia pełnionych funkcji pragmatycznych, ekspresywnych i emotywnych;
- pokazania dodatkowych środków składni ekspresywnej towarzyszących parcelacji w obu językach.

Materiał badawczy pochodzi z tekstów oryginalnych (nietłumaczonych) rosyjsko- i polskojęzycznej literatury pięknej XX i XXI wieku. Języki są traktowane na równi, żaden nie ma statusu wyjściowego, a kolejność podawania i opisu przykładów przyjęta będzie jedynie w celach porządkujących – język rosyjski i polski. Objętość przeanalizowanych tekstów, z których wyodrębnione zostały fragmenty z parcelacją, wynosi około 7000 stron dla każdego z badanych języków.

Stan współczesnego językoznawstwa można określić jako splot teorii o bardzo zróżnicowanej treści, gdyż „paradygmaty nauki nie tylko ‘walczą’, wzajemnie się zastępują, lecz także współlegzystują”¹⁰. Dlatego też w celu jak najpełniejszego przedstawienia zjawiska parcelacji stosowane będą następujące podejścia: systemowo-strukturalne, funkcjonalne, pragmatyczne oraz konfrontatywne rosyjsko-polskie.

---

⁹ Parcelowana konstrukcja składa się z części głównej i parcelatu (parcelatów). Parcelat jest frazą, która znajduje się po kropce i jest formalnie zależna od części głównej. Zob. m.in. В.В. Бабайцева, *Явления переходности в грамматике русского языка*, Москва 2000, s. 553; Ю.В. Ванников, *Синтаксис речи и синтаксические особенности русской речи*, Москва 1979, s. 58–59.

¹⁰ A. Kiklewicz, *Aspekty teorii względności lingwistycznej*, Olsztyn 2007, s. 7–8.

Metoda badawcza nie jest procedurą techniczną służącą do wyekscerpowania i opisu materiału faktograficznego. Zależy ona przede wszystkim od przedmiotu analizy lingwistycznej oraz jest sposobem myślenia i poznania rzeczywistości językowej¹¹. W niniejszej monografii jako podstawowe podejście metodologiczne przyjęte będzie ujęcie systemowo-strukturalne, wymagające uwzględnienia wzajemnego powiązania ze sobą elementów struktury języka. Jednak zjawisko parcelacji nie może być badane bez odwołania się do jej funkcjonowania w języku rosyjskim i polskim. Metoda systemowo-strukturalna i funkcjonalna jest niezbędna w przypadku badań porównawczych języków pokrewnych¹². Pod względem systemowo-strukturalnym język rosyjski i polski są do siebie podobne, natomiast w kwestii funkcjonowania konkretnych jednostek językowych, tj. pełnionych przez nie ról w wypowiedzi, realizowanych zadań i celów, można wyodrębnić więcej rozbieżności między nimi.

Przy badaniu zebranego materiału językowego stosowane będą zasady postępowania obowiązujące w językoznawstwie typologicznym. Obserwacja i opis¹³ pozwolą usystematyzować zjawiska językowe, określić cechy wyróżniające parcelację i na tej podstawie przedstawić jej funkcjonowanie. Niezbędne będzie wskazanie cech odróżniających parcelację od podobnych zjawisk w języku rosyjskim, a w języku polskim – wyodrębnienie różnych faktów językowych odpowiadających rosyjskiej parcelacji i nazwanie ich jednym wspólnym dla obu języków terminem. Parcelacja odnosi się do płaszczyzny składniowej języka (w językoznawstwie rosyjskim *экспрессивный синтаксис – składnia ekspresywna*¹⁴), która jest bezpośrednio powiązana

---

¹¹ *Сопоставительные исследования грамматики и лексики русского и западнославянских языков*, ред. А.Г. Широкова, Москва 1998, с. 12.

¹² *Ibidem*, с. 20, 35.

¹³ O metodach badań lingwistycznych zob. m.in. Б.Н. Головин, *Введение в языкознание*, Москва 1977, с. 259–280; I. Bobrowski, *Zaproszenie do językoznawstwa*, Kraków 1998, s. 52–53; R. Grzegorzczak, *Wstęp do językoznawstwa*, Warszawa 2007, s. 146–165.

¹⁴ А.П. Сковородников, *Экспрессивные синтаксические конструкции современного русского литературного языка*, Томск 1981, с. 140–180; Е.А. Иванчикова, *Парцелляция, ее коммуникативно-экспрессивные и синтаксические функции*, [в:] *Русский язык и советское общество: Морфология и синтаксис современного русского литературного языка*, ред. М.В. Панов, Москва 1968, с. 277–301; С.В. Быкасов, *Парцелляция как средство членения высказывания*, <https://cyberleninka.ru/article/n/partsellyatsiya-kak-sredstvo-chleneniya-vyskazyvaniya/viewer> (15.03.2020); В. Фусян, *Парцеллированные кон-*

ze strukturą myślenia, normami komunikowania się i działalnością poznawczą. Jej przedmiotem są mechanizmy językowe umożliwiające przejście od języka do mówienia. Logiczny i komunikatywny aspekt składni czynią z niej uniwersalną część struktury języka, co sprawia, że jest ona prawdopodobnie najmniej zróżnicowana w językach świata¹⁵.

Wykorzystanie zdań z parcelacją pochodzących z oryginalnych tekstów rosyjsko- i polskojęzycznych umożliwi konfrontatywny opis tego zjawiska i pokazanie zarówno podobieństw, jak i różnic w ich strukturze i funkcjonowaniu. Metoda porównawcza pozwoli na zbadanie parcelacji w języku rosyjskim przez systematyczne porównanie z parcelacją w języku polskim w celu ukazania jej specyfiki na tle cech wspólnych. Metoda ta jest ukierunkowana przede wszystkim na wskazanie różnic, ale nie ignoruje cech wspólnych porównywanych języków. Pozwoli zatem określić cechy wspólne i różnice w budowie gramatycznej parcelatów w badanych językach oraz ich funkcjonowaniu.

W niniejszej pracy koncentruję się na parcelacji w obrębie zdania pojedynczego oraz złożonego. Nierzadko występuje ona w strukturze bardziej złożonej (nawet wielokrotnie złożonej), co nie ma jednak istotnego znaczenia dla przedmiotu badań. Szerszy kontekst podawany jest jedynie dla lepszego zrozumienia struktury semantycznej wypowiedzi. W opisie materiału empirycznego z parcelacją wykorzystywane będą tradycyjne terminy składni formalnej, jak *podmiot*, *orzeczenie*, *przydawka*, *dopełnienie* i *okolicznik*, które są mocno zakorzenione w polskiej tradycji gramatycznej i czynią opis bardziej czytelnym¹⁶. Jak zauważa Piotr Żmigrodzki, zwolennicy koncepcji składniowych innych niż zaproponowana przez Zenona Klemensiewicza¹⁷ początkowo unikają w swoich pracach odwoływania się

структурии..., с. 87–88; *Экспрессивный синтаксис*, <https://elib.bspu.by/bitstream/doc/9621/1/%D0%AD%D0%9A%D0%A1%D0%9F%D0%A0%D0%95%D0%A1%D0%A1%D0%98%D0%92%D0%9D%D0%AB%D0%99%20%D0%A1%D0%98%D0%9D%D0%A2%D0%90%D0%9A%D0%A1%D0%98%D0%A1.pdf>, s. 564 (15.04.2020).

¹⁵ M.P. Koczerhan, *Podstawy językoznawstwa konfrontatywnego*, Kępa 2009, s. 195–196.

¹⁶ Z. Czapiga, *Polipredykatywność zdania pojedynczego w języku polskim i rosyjskim*, Rzeszów 2003, s. 8.

¹⁷ P. Żmigrodzki, *Metalingwistyka*, [w:] *Metodologie językoznawstwa. Podstawy teoretyczne*, red. P. Stalmaszczyk, Łódź 2006, s. 70; Z. Klemensiewicz, *Zarys składni polskiej*, Warszawa 1961.

do kategorii części zdania (np. *Składnia* Zygmunta Saloniego i Marka Świdzińskiego)¹⁸. Z czasem jednak stosowany jest tzw. przekład metalingwistyczny, tj. „redefinicja pojęcia, należącego do określonego modelu teoretycznego, w kategoriach innego modelu teoretycznego”¹⁹. I tak u Marii Szupryczyńskiej w strukturach zdaniowych czasownik po lewej stronie otwiera pozycję P, nazywaną przez autorkę pozycją podmiotu-mianownika, Henryk Wróbel definiuje części zdania strukturalistycznie, odwołując się do pojęć konotacji, rzędu oraz schematów zdaniowych i ich kompletności lub niekompletności: „Pozycję ośrodka struktury formalnej zdania, zajmowaną przez formę określoną czasownika, nazywamy pozycją składniową *orzeczenia* [...]”²⁰. Ireneusz Bobrowski z kolei proponuje interpretację tradycyjnych funkcji składniowych jako węzłów w drzewach derywacyjnych struktury wyjściowej: „Zinterpretuj każde A, nad którym dominuje AP, bezpośrednio dominowane przez NP, jako przydawkę [...]”²¹. Tradycyjne pojęcia zyskują więc nowe definicje i częściowo zmienia się również ich zakres. Jak widać, są one wciąż obecne w opisie składniowym.

Cechą charakterystyczną współczesnych badań nad językiem stał się antropocentryzm, a modele strukturalistyczne, opisujące określone fragmenty systemu języka, nie wyjaśniają mechanizmów ich realizacji w naturalnych warunkach komunikacji międzyludzkiej. Dlatego w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku strukturalizm w językoznawstwie „zaczął kolidować” z wymogami współczesności, przede wszystkim z potrzebą opisu funkcjonowania języka w środowisku²². Obecnie coraz częściej zwraca się uwagę na język mówiony i jego wpływ na formę pisaną, na środki składniowe służące wyrażaniu emocji oraz pragmatyczne funkcje języka. Parcelacja jest zjawiskiem odgrywającym istotną rolę w tych obszarach: jest sposobem oddania spontanicznej, nieprzygotowanej mowy ustnej czy emocji mówiącego, a także pełni różne funkcje w językowych interakcjach międzyludzkich.

---

¹⁸ Z. Saloni, M. Świdziński, *Składnia współczesnego języka polskiego*, Warszawa 2007.

¹⁹ P. Żmigrodzki, *Metalingwistyka...*, s. 69–70.

²⁰ H. Wróbel, *Gramatyka języka polskiego*, Kraków 2001, s. 274–275; P. Żmigrodzki, *Metalingwistyka...*, s. 70.

²¹ I. Bobrowski, *Gramatyka opisowa języka polskiego. Zarys modelu generatywno-transformacyjnego*, t. 1–2, Kielce 1995, 1998, s. 196–197.

²² A. Kiklewicz, *Aspekty teorii względności...*, s. 7–8.

Zainteresowanie funkcjonowaniem języka w interakcjach społecznych znajduje odzwierciedlenie w badaniach pragmalingwistycznych mających na celu opis relacji zachodzących między strukturą językową tekstu a jego nadawcą i odbiorcą – ze szczególnym uwzględnieniem funkcji sprawczej (illokucyjnej w terminologii Johna L. Austina)²³. Podstawą badań pragmalingwistycznych jest teoria aktów mowy²⁴. To „działanie za pomocą słów” (akt mowy) jest zaplanowaną i wygłoszoną przez nadawcę wypowiedzią mającą określony cel pragmatyczny²⁵. Służy ono nie tylko komunikowaniu komuś czegoś czy informowaniu odbiorcy o czymś, ale też zamierzonemu przez nadawcę celowi komunikacyjnemu, np. wyrażeniu aprobaty, prośby itp. Przy interpretacji aktów mowy istotne jest uwzględnienie ich uczestników oraz kontekstu, w którym mają one miejsce²⁶. W centrum uwagi znajduje się kwestia wpływu tekstu na adresata nie tylko za pomocą zawartej w nim informacji, ale też formy jej przekazania²⁷. W procesie komunikacji występują różne typy strategii konwersacyjnych, definiowanych przez Aleksego Awdiejewa jako świadomie kierowane przez nadawcę i interpretowane przez odbiorcę spójne ciągi aktów mowy, za których pomocą starają się oni osiągnąć wspólnie akceptowany cel komunikacyjny²⁸. Wydaje się, że parcelacja może stanowić element strategii – być narzędziem wpływu na odbiorcę przyczyniającym się do osiągnięcia tegoż celu komunikacyjnego. Zdania, w których zastosowano parcelację, są przykładem wyrażenia treści w sposób nacechowany emocjonalnie i mający tym samym większe oddziaływanie na odbiorcę. Ewa Komorowska zauważa

---

²³ *Encyklopedia języka polskiego*, red. S. Urbańczyk, Wrocław-Warszawa-Kraków 1991, s. 264; M.A. Paveau, G.E. Sarfati, *Wielkie teorie językoznawcze. Od językoznawstwa historyczno-porównawczego do pragmatyki*, Kraków 2009, s. 242-276; A. Kiklewicz, *Aspekty teorii względności...*, s. 7-8; Н.С. Валгина, *Теория текста: Учебное пособие*, Москва 1998, <http://www.hi-edu.ru/e-books/xbook029/01/part-003.htm> (9.08.2021).

²⁴ A. Czapiga, *Leksykalno-pragmatyczne wykładniki aprobaty jako aktu mowy. Na materiale języka polskiego, rosyjskiego i angielskiego*, Rzeszów 2017, s. 12.

²⁵ *Ibidem*, s. 13-14.

²⁶ E.В. Урумашвили, *Прагматические аспекты анализа художественного текста*, «Известия ВГПУ» 2010, № 2, s. 41, <https://cyberleninka.ru/article/n/pragmaticheski-e-aspekty-analiza-hudozhestvennogo-teksta> (9.08.2021).

²⁷ E.В. Урумашвили, *Прагматические аспекты...*, s. 42.

²⁸ A. Awdiejew, *Strategie konwersacyjne*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Litteraria Polonica” 2005, t. 7, s. 129.

fragmenty tekstu występujące w postpozycji po właściwym akcie mowy prośby, poprzedzone myślową pauzą, które na piśmie oddzielone są za pomocą kropki, wielokropka, średnika i myślnika²⁹. Ze względu na ich specyfikę semantyczną autorka przyjęła dla nich termin *dorzucenie*, gdyż są to wypowiedzi pojawiające się w umyśle mówiącego w trakcie wypowiedzi lub zaraz po niej. Ich siła illokucyjna mniej lub bardziej „asocjuje illokucję dominującą w prośbie właściwej”³⁰. Parcelaty pojawiające się po kropce kończącej zdanie główne mogą być rozpatrywane jako jeden z komponentów aktów mowy niesłużących do ich prymarnego wyrażania, ale będących aktami (wypowiedzeniami) wspomagającymi różnego typu akty mowy, tj. działania językowe.

Opis zjawiska parcelacji z wykorzystaniem przedstawionych metod i koncepcji językoznawczych będzie miał następujący porządek.

W pierwszym i drugim rozdziale empirycznym przeprowadzona zostanie analiza parcelacji poszczególnych członów zdania pojedynczego, tj. podmiotu, orzeczenia, przydawki, dopełnienia i okolicznika, a także części zdania złożonego współrzędnie i podrzędnie. Przedstawiona zostanie charakterystyka strukturalna oraz relacje semantyczne zachodzące między członami zdania macierzystego a parcelatami, z którymi tworzą szereg. Zebrane zdania pojedyncze zostaną podzielone na cztery typy, w których:

- w zdaniu głównym nie ma danego członu, gdyż jest on wydzielony w samodzielnej frazie – parcelat;
- w parcelacie zostaje powtórzony człón ze zdania macierzystego;
- człón/człony w zdaniu głównym wraz z parcelatem tworzą szereg;
- człón/człony w zdaniu głównym nie tworzą szeregu z parcelatem.

Współrzędne i podrzędne konstrukcje złożone zostaną podzielone ze względu na rodzaj wyodrębnionych w parcelat części składowych tych zdań.

Przy parcelacji istotna jest również liczba parcelatów, ich budowa, tj. wskazanie, czy wyodrębnionym poszczególnym członom zdania towarzyszą dodatkowe określenia oraz jakie typy spójników rozpoczynają parcelowane frazy.

---

²⁹ E. Komorowska, „Dorzucenie” jako jeden z wykładników aktu mowy prośby, [w:] *Słowo. Tekst. Czas. Materiały IV Międzynarodowej Konferencji Naukowej (Szczecin, 21–22 października 1999 r.)*, red. M. Aleksiejenko, Szczecin 2000, s. 147–151.

³⁰ *Ibidem*, s. 148.

Ostatnia część monografii będzie próbą analizy funkcji pragmatycznych omawianego zjawiska. Zostaną w niej przedstawione wybrane semantyczno-pragmatyczne grupy parcelacji, jej dodatkowe znaczenia intencjonalne oraz oddziaływanie na emocje adresata w dwóch kierunkach perlokucyjnych: pozytywnym i negatywnym.

Opis parcelacji będzie prowadzony w planie porównawczym rosyjsko-polskim. Pozwoli to wskazać podobieństwa i różnice w funkcjonowaniu parcelatów i na tej podstawie wyciągnąć pewne wnioski ogólnojęzykowe dotyczące miejsca i roli badanego zjawiska. Zagadnienie parcelacji nie było przedmiotem opisu w aspekcie porównawczym rosyjsko-polskim i niniejsza monografia jest próbą wypełnienia tej luki. Może dać również początek dalszym badaniom na ten temat, a przedstawione w niej obserwacje w zakresie funkcjonowania parcelacji w rosyjskiej i polskiej literaturze pięknej wzbogacą wiedzę lingwistyczną na ten temat.

ROZDZIAŁ 1

Zjawisko parcelacji w rosyjskiej i polskiej literaturze lingwistycznej

Podstawową funkcją kropki jest podział tekstu na zdania i wskazanie na koniec zdania oznajmującego. Jest to główna, ale nie jedyna rola tego znaku interpunkcyjnego. Kropka może również zastępować inne znaki interpunkcyjne: przecinek, średnik lub myślnik, a przy parcelacji dzielić zdanie na samodzielne frazy, akcentując tym samym określone fragmenty. Takie użycie kropki jest związane z tendencją we współczesnym języku rosyjskim i polskim do oddawania na piśmie cech żywej mowy ustnej z jej specyficzną akcentuacją i intonacją³¹. Parcelacja jest też jednym ze środków służących do kompresji tekstu, dzieląc wypowiedzenie na mniej złożone, samodzielne komponenty³². Pozwala to skoncentrować uwagę odbiorcy na każdym elemencie komunikatu językowego. Dodatkowo kropka oznacza pauzę, która pobudza ciekawość odbiorcy. Podstawową jej funkcją jest wyróżnienie określonej, najważniejszej części wypowiedzenia, czyli stworzenie nowego samodzielnego centrum rematycznego lub kilku takich

---

³¹ Н.С. Валгина, *Активные процессы в современном русском языке*, Москва 2003, с. 184–193, 245; В.Г. Костомаров, *Языковой вкус эпохи*, Санкт-Петербург 1999, с. 260–261; M.G. Miroshnikova, *Разговорный синтаксис как стилистическая особенность современной прозы*, https://slaviccenters.duke.edu/sites/slaviccenters.duke.edu/files/media_items_files/2miroshnikova.original.pdf (16.02.2016); Г.Н. Рыбакова, *О расчлененных в речи сложноподчиненных предложениях*, «Русский язык в национальной школе» 1968, № 4, с. 11; S. Jodłowski, *O nowej modzie...*, s. 11–18; A. Pospiszyłowa, *Wyodrębnienie...*, s. 330–331, 333; Z. Saloni, *W błędy językowe...*; *idem, W sprawie interpunkcyjnego...*, s. 262, 267, 269.

³² А.Б. Шокина, *Языковая компрессия в рекламном тексте*, Автореферат на соискание ученой степени кандидата филологических наук, Москва 2008, с. 3–6, <http://mediascope.ru/node/240> (21.05.2009).

centrów³³. Jak pisze Nina S. Wałgina, «Парцеллирование тесно связано с общим изменением ритмо-мелодии современного текста, обнаруживающего тенденцию к сжатости, экономности высказывания и вместе с тем к емкости информационной и эмоциональной насыщенности»³⁴.

Parcelacja polegająca na szczególnym sposobie podziału zdania na dwie lub kilka samodzielnych fraz, które oddzielone są kropką, np.: *Девушка говорила без умолку. Про Сибирь, про счастье, про Джека Лондона* (Шукшин), jest możliwa we wszystkich językach³⁵. Zjawisko to było przedmiotem badań lingwistycznych w języku rosyjskim oraz innych, np.: niemieckim³⁶, francuskim³⁷, angielskim³⁸, kazachskim³⁹, baszkirskim⁴⁰, jakuckim⁴¹ czy bułgarskim⁴².

---

³³ Г.А. Копнина, *Парцелляция*, с. 102, http://library.krasu.ru/ft/ft/_articles/0070223.pdf (3.08.2008); А.П. Сквородников, *О функциях парцелляции в современном русском литературном языке*, «Русский язык в школе» 1980, № 5, с. 86.

³⁴ Н.С. Валгина, *Активные процессы...*, с. 248.

³⁵ *Лингвистический энциклопедический...*, с. 369; Д.Э. Розенталь, М.А. Теленкова, *Словарь-справочник...*, с. 310.

³⁶ О.П. Каркошко, *Парцелляция: структура...*; О.П. Каркошко, *Парцелляция в системе других синтаксических явлений в русском и немецком языках*, <https://cyberleninka.ru/article/n/partsellyatsiya-v-sisteme-drugih-sintaksicheskikh-yavleniy-v-russkom-i-nemetskom-yazykah/viewer> (23.07.2020).

³⁷ Ф.С. Андросова, *Пунктуационные знаки в парцеллированных конструкциях*, <https://cyberleninka.ru/article/n/punktuatsionnye-znaki-v-parsellirovannykh-konstru-ktsiyah/viewer> (16.08.2020); *eadem*, *Роль пунктуации в формировании текстовых стратегий*, <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-punktuatsii-v-formirovanii-tekstov-yh-strategiy/viewer> (16.08.2020); Ф.С. Кудряшева, *Экспрессивная пунктуация в художественном тексте*, <https://cyberleninka.ru/article/n/ekspressivnaya-punktua-tsiya-v-hudozhestvennom-tekste/viewer> (20.08.2020).

³⁸ О.Л. Перрова, *Синтаксические приемы актуализации высказывания в художественном тексте*, «Fundamental Research. Philological Sciences» 2015, № 2, <https://books.google.pl/books?id=w8anDwAAQBAJ&lpg=PA85&ots=LoDbjRAFZ6&dq=parcelling%20linguistics&hl=pl&pg=PA93#v=onepage&q&f=false> (25.05.2020).

³⁹ А.Т. Акъжанова, *Структурные особенности парцеллированных предложений в современном казахском языке*, «Universum: Филология и искусствоведение: электрон. научн. журн.» 2014, № 3 (5), <http://7universum.com/ru/philology/archive/item/1124> (5.01.2015).

1.1. Zjawisko parcelacji w rosyjskiej literaturze lingwistycznej

W rosyjskich źródłach termin *парцелляция* (od franc. *parcelle*, łac. *particula* – cząsteczka, odrobina⁴³) definiowany jest jako szczególny sposób podziału zdania na dwie lub więcej fraz, które są komunikatywnie samodzielne, np.: *Он [...] тоже пошел. В магазин. Сигарет купить* (Шукшин).

W mowie parcelacja jest wyrażana intonacyjnie przez zastosowanie pauzy, a w tekstach pisanych jej graficznymi wskaźnikami są znaki interpunkcyjne kończące zdanie, tj. kropka, wielokropek, znak zapytania i wykrzyknik⁴⁴, np.:

*Люда Голливуд мелькнула в кабинет начальника. Неслышанное дело: Чинков! Присит! Приема! У Фурдецкого! (Куваев);
Я? Вам? Дал телефон? Что за ерунда! – не понимая, сказал Никитин (Бондарев).*

Jak zauważa Galina A. Koptina, sygnałem parcelacji może być również średnik, myślnik i nawias. W ostatnim przypadku parcelacja pokrywa się z parentezą⁴⁵, np.:

---

⁴⁰ А.Н. Рысаева, *Структурные и семантико-синтаксические особенности парцелированных конструкций в современном башкирском литературном языке*, «Вестник Челябинского государственного университета» 2011, № 3 (218), Филология. Искусствоведение. Вып. 50, с. 126–130.

⁴¹ Н.А. Ефремова, А.А. Степанова, *Специфика синтаксических конструкций в произведениях Н. Габыева (на материале книги «Сто рассказов»)*, «Вестник СВФУ» 2014, т. 11, с. 109.

⁴² М.О. Ступкина, *К вопросу о разграничении парцелляции и присоединения*, „Акта Linguistica” 2012, Vol. 6, № 2, с. 93–104.

⁴³ *Wielki słownik francusko-polski*, t. II, red. J. Dobrzyński, A. Dutka, B. Frosztega, I. Kaczuba, J. Karna, Warszawa 1986, s. 226; *Słownik łacińsko-polski*, t. IV, red. M. Plezia, Warszawa 1999, s. 36.

⁴⁴ Г.А. Копнина, *Парцелляция...*, с. 102; А.П. Сковородников, *О функциях парцелляции...*, с. 86.

⁴⁵ Г.А. Копнина, *Парцелляция...*, с. 103; А.М. Łomow definiuje parentezę następująco: «(от греч. *paranthesis* – внесение, вставка) – это родовое наименование для вводных и вставных элементов предложения». Zob. А.М. Ломов, *Русский синтаксис в алфавитном порядке: Понятийный словарь-справочник*, Воронеж 2004, с. 219.

[...] А они с ним были куда как несхожи... Но тянулись друг к другу – да, тянулись, что говорить; оба, взаимно (Курчаткин);

Он чувствовал себя необходимой деталью мироздания – в какой-то мере, естественно. Потому что масштабы не имеют значения (Чулаки).

Parcelowana konstrukcja składa się z części bazowej (głównej, macierzystej) i parcelowanej (parcelatu). Część główna to fraza będąca podstawą strukturalną, wokół której zorganizowane jest całe wypowiedzenie pod względem strukturalnym i znaczeniowym wraz z parcelatem. Natomiast fraza, w której wyrażona jest część zależna, to parcelat⁴⁶. Parcelaty mogą znajdować się zarówno w pozycji kontaktowej, jak i niekontaktowej względem głównej części zdania.

Uważa się, że po raz pierwszy termin *парцелляция* we współczesnym znaczeniu został użyty przez Aleksieja F. Jefriemowa w pracy *Язык Н.Г. Чернышевского*⁴⁷. Według autora parcelacja jest środkiem, który dzieli zdanie na części, czyniąc je wariantem zdania samodzielnego (самостоятельного предложения), oraz deformuje jego strukturę poprzez specyficzne użycie znaków przestankowych, co jest niezgodne z obowiązującymi normami⁴⁸. Natomiast za pierwszą ważniejszą pozycję poświęconą parcelacji uznaje się dysertację Jurija W. Wannikowa *Явление парцелляции в современном русском языке* zawierającą jej podstawy teoretyczne⁴⁹.

Językoznawcy są zgodni, że parcelacja to „явление живое, активное, преуспевающее”⁵⁰, występujące przede wszystkim we współczesnej literaturze pięknej i w publicystyce. W tekstach naukowych i popularnonaukowych parcelacja nie jest stosowana lub pojawia się bardzo rzadko, co ma niewątpliwie związek z jej podstawową funkcją, którą jest podkreślenie znaczenia i ekspresywne wyróżnienie określonej części wypowied-

---

⁴⁶ В.В. Бабайцева, *Явления переходности...*, с. 553; Ю.В. Ванников, *Синтаксис речи...*, с. 58–59; Г.А. Копнина, *Парцелляция...*, с. 102.

⁴⁷ Ю.В. Поваляева, *Проблема парцелляции в современной лингвистической науке*, <http://frgf.utmn.ru/No14/text06.htm> (3.08.2008), с. 2.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ Ю.В. Ванников, *Явление парцелляции в современном русском языке*, Кандидатская диссертация, Москва 1965.

⁵⁰ С.В. Быкасов, *Парцелляция...*, с. 130; Ю.В. Боговяленская, *Вопрос об объеме понятия «парцелляция» в современной лингвистике*, http://elar.uspu.ru/bitstream/uspu/34/1/argrr_2014_3_04.pdf (1.02.2021), с. 24.

дения⁵¹. Z punktu widzenia aktualnego rozczłonkowania zdania parcelacja jest środkiem służącym do wyróżnienia w zdaniu (wypowiedzeniu) najważniejszego fragmentu, tj. stworzenia nowego, samodzielnego centrum tematycznego lub kilku takich centrów⁵².

Parcelacja jako zjawisko stylistyczne w tekście jest przedmiotem zainteresowania wielu lingwistów rosyjskich. Poświęcono mu uwagę w monografiach, rozprawach doktorskich oraz w mniejszych formach wypowiedzi, takich jak referaty czy artykuły, w których koncentrowano się na opisie parcelacji w różnych językach, np.: rosyjskim, niemieckim⁵³, angielskim⁵⁴, kazachskim⁵⁵, baszkirskim⁵⁶, oraz na jej funkcjonowaniu we współczesnej literaturze pięknej⁵⁷, jako cesze charakterystycznej stylu pisarza⁵⁸ bądź utworu⁵⁹, jednym ze środków składni ekspresyw-

---

⁵¹ Д.Э. Розенталь, М.А. Теленкова, *Словарь-справочник...*, с. 310; А.П. Сковородников, *О функциях парцелляции...*, с. 86.

⁵² Г.А. Копнина, *Парцелляция...*, с. 102; А.П. Сковородников, *О функциях парцелляции...*, с. 86.

⁵³ О.П. Каркошко, *Парцелляция: структура...*

⁵⁴ О.Л. Петрова, *Синтаксические приемы...*; Н.В. Иноземцева, *Парцелляция как основная синтаксическая модель заголовков англоязычных статей по методической проблематике*, «Вестник ОГУ» 2011, № 11 (130), с. 114–118.

⁵⁵ А.Т. Акъжанова, *Структурные особенности...*

⁵⁶ А.Н. Рысаева, *Структурные и семантико-синтаксические...*

⁵⁷ О.В.Марьяна, *Расчлененные парцелированные конструкции и их функции в современных художественных текстах рубежа XX–XXI веков*, «Филология и человек» 2009, № 3, ред. А.А. Чувакин, с. 55–62.

⁵⁸ Н.А. Ефремова, А.А. Степанова, *Специфика синтаксических...*, с. 109; Р.О. Зелепукин, *Парцелляция в прозе Виктории Токаревой*, «Русская речь» 2007, № 2, с. 36–40; А.А. Добрычева, *Парцелляция в прозе С. Довлатова: от предложения к тексту*, Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук, Владивосток 2012; Т.Ф. Петренко, М.Б. Слепакова, *Парцелляция в новеллах А. Сомон как проявление кинематографичности текста*, «Вестник Пятигорского государственного лингвистического университета» 2007, № 3–4, с. 121–124; А.Н. Чернец, *Расчлененные структуры в поэзии М.И. Цветаевой*, Диссертация на соискание научной степени кандидата филологических наук, Харьков 2001, <http://disser.com.ua/contents/p-2/6837.html> (3.08.2008).

⁵⁹ Э.И. Сибгатова, *Парцелированные конструкции как средство выражения экспрессии в романе В. Аксенова «Остров Крым»*, «Вестник ТГГПУ» 2010, № 4 (22), с. 188–191; А.Е. Абрамова, *Парцелляция как прием поэтики психологизма в повести Г. Бакла-*

nej⁶⁰, języka współczesnych środków masowego przekazu i reklamy⁶¹, a nawet jej roli w dydaktyce języków obcych (angielskiego)⁶².

нова «Пядь земли», «Вестник ТГПУ» 2014, № 10 (151), с. 114–118; М.П. Болотская, *Экспрессивный синтаксис в изображении мира и человека в современной русской литературе*, с. 365–372, <https://cyberleninka.ru/article/n/ekspressivnyy-sintaksis-v-izobrazhenii-mira-i-cheloveka-v-sovremennoy-russkoy-literature> (15.01.2016).

⁶⁰ Э.И. Сибгатова, *Парцелированные конструкции...*; Т.В. Куралева, А.Х. Абдульманова, *Средства экспрессивного синтаксиса в современном английском диалоге*, <https://cyberleninka.ru/article/n/sredstva-ekspressivnogo-sintaksisa-v-sovremennom-angliyskom-dialoge/viewer> (14.08.2020).

⁶¹ Е.Г. Сидорова, *Парцелированные конструкции в структуре современного газетного текста*, „Acta Universitatis Lodzianis. Folia Linguistica Rossica” 2010, nr 6, s. 149–155; Ю.В. Богоявленская, *Разрыв обстоятельственных отношений при парцеляции (на материале русских и французских медиатекстов)*, <http://www.alba-translating.ru/index/php/ru/articles/2012/bogoyavlenskaya2.html> (5.01.2015); Ю.В. Богоявленская, *Парцеляция газетных заголовков: динамический аспект (на материале газеты «Коммерсантъ»)», «Вестник Томского государственного университета» 2013, № 373, с. 7–13; А.Э. Цумарев, *Парцеляция в современной газетной речи*, Автореферат на соискание ученой степени кандидата филологических наук, Москва 2003; *idem*, *Парцеляция в современной русской речи (на материале газетной публицистики 1990–2000-х годов)*, «Вопросы культуры речи» 2007, вып. IX, с. 303–313; O.V. Aleksandrova, E.A. Korableva, A.A. Kharkovskaya, *Expressive Syntactic Devices as Means of Forming Advertising Discourse*, [in:] *Functional Approach to Professional Discourse Exploration in Linguistics*, ed. E.N. Malyuga, Singapore 2019, p. 85–93, <https://books.google.pl/books?id=w8anDwAAQBAJ&pg=PA85&dq=the+use+of+parcelling+constructions+in+advertising+texts&hl=pl&sa=X&ved=2ahUKewjov7K8iJzrAhUFqYsKHX8cDhYQ6AEwAHoECAMQAg#v=onepage&q=the%20use%20of%20parcelling%20constructions%20in%20advertising%20texts&f=false> (25.05.2020); A. Stasienko, *O parcelacji w rosyjskiej i polskiej reklamie prasowej*, [w:] *Słowo i tekst w opisie porównawczym*, red. A. Czapiга, Z. Czapiга, Rzeszów 2010, s. 167–176; *eadem*, *O parcelacji w rosyjskiej reklamie prasowej*, „Acta Universitatis Lodzianis. Folia Linguistica Rossica” 2018, nr 16, s. 93–99; O.B. Юнгерова, *Функции парцеляции в современном французском публицистическом тексте*, <https://cyberleninka.ru/article/n/funktsii-partsellyatsii-v-sovremennom-frantsuzskom-publitsisticheskom-tekste/viewer> (14.08.2020); Ю.В. Богоявленская, *Парцеляция в сильных позициях медиатекста*, <https://cyberleninka.ru/article/n/partsellyatsiya-v-silnyh-pozitsiyah-mediateksta/viewer> (20.08.2020); Ю.В. Богоявленская, *Воздействующий потенциал парцеляции в газетном тексте*, <https://cyberleninka.ru/article/n/vozdeystvuyushchiy-potentsial-partsellyatsii-v-mediatekste/viewer> (20.08.2020).*

⁶² В.С. Добрынина, *Парцелированные и эллиптические структуры в процессе формирования грамматического навыка устной речи (на примере обучения английскому*

Wiele prac poświęcono funkcjonowaniu tego zjawiska w różnych rodzajach tekstów. Aleksandr P. Skovorodnikov podejmuje próbę klasyfikacji zdań z parcelacją⁶³, na ich szczególną rolę w reklamie zwracają uwagę Tatjana I. Aszurbiekova⁶⁴ oraz M.A. Fiedorowa i S.N. Zamiatina⁶⁵, natomiast Ałła N. Czerniec analizuje parcelację w poezji M.I. Cwietajewej⁶⁶, a Roman O. Zielepukin bada jej strukturę, semantykę i funkcje tekstotwórcze w prozie W. Tokariewej⁶⁷.

A.P. Skovorodnikov analizuje funkcje parcelowanych konstrukcji w współczesnych tekstach rosyjskich pochodzących z literatury pięknej oraz z tekstów publicystycznych, popularnonaukowych i naukowych⁶⁸. Podstawową i stałą funkcją parcelacji jest wyróżnienie i ekspresywne podkreślenie części wypowiedzenia⁶⁹. Nie jest to jednak jej jedyna funkcja, gdyż w zależności od zamiaru piszącego może ona pełnić także funkcje dodatkowe. Autor wyróżnia następujące funkcje fakultatywne parcelacji⁷⁰:

- obrazująca (*изобразительная функция*), służąca do przedstawienia zachodzących zdarzeń w pojedynczych kadrach, wyróżnienia ważnych szczegółów i detali oraz wpływająca na rytm wypowiedzi poprzez pojawienie się nieoczekiwanej pauzy kropki, co wzmacnia ekspresję lub może podkreślać długotrwałość stanu bądź czynności. Parcelacja może też wzmacniać kontrast dotyczący przedstawionej sytuacji, zachowania bohatera czy jego portretu psychologicznego;

языку студентов языковых факультетов), <http://festival.1september.ru/articles/311020> (3.08.2008).

⁶³ А.П. Сквородников, *О классификации парцелированных предложений в современном русском литературном языке*, «Филологические науки» 1978, № 2, с. 58-67; *idem*, *Экспрессивные синтаксические...*, с. 144-151.

⁶⁴ Т.И. Ашурбекова, *Коммуникативная организация предложения в рекламном тексте*, <http://pn.pglu.ru/index.php?module=subjects&func=viewpage&pageid=1533> (3.08.2008).

⁶⁵ М.А. Федорова, С.Н. Замятина, *Функции парцелированных конструкций в рекламе*, <http://frgf.utmn.ru/No11/text10.htm> (3.08.2008).

⁶⁶ А.Н. Чернец, *Расчлененные структуры...*

⁶⁷ Р.О. Зелепукин, *Парцелляция в художественной прозе...*

⁶⁸ А.П. Сквородников, *О функциях парцелляции...*, с. 86-91; *idem*, *Экспрессивные синтаксические...*, с. 159-180.

⁶⁹ *Idem*, *О функциях парцелляции...*, с. 86.

⁷⁰ *Ibidem*, с. 87-91; *idem*, *Экспрессивные синтаксические...*, с. 159-180.

- charakterologiczna (*характерологическая функция*), mająca na celu oddanie manieri mówienia bohatera, stylizację na język potoczny z jego specyficzną intonacją, spontanicznością i składnią odzwierciedlającą tok myśli oraz stan emocjonalny mówiącego;

- emocjonalno-wyróżniająca (*эмоционально-выделительная функция*), wzmacniająca wyrażony w zdaniu (leksykalnie lub wynikający z konsytuacji) stosunek emocjonalny i ocenę wypowiedzianej treści. Funkcja ta występuje głównie w dialogu i monologu;

- ekspresywno-gramatyczna (*экспрессивно-грамматическая функция*) oddająca relacje składniowe. Przy parcelacji może być zachowany podstawowy charakter stosunku składniowego między komponentami (*parcelacja gramatyczno-semantyczna*) lub może on być zmieniony (*parcelacja gramatyczno-konstrukcyjna*). W pierwszym przypadku zachodzi modyfikacja relacji między członami szeregu powodująca rozluźnienie związku składniowego między orzeczeniami członami szeregu i jednoczesne nałożenie relacji przyczynowo-skutkowych, a parcelacji podlega podsumowujący człon zdania lub szeregu. W drugim przypadku zmiana relacji składniowych powoduje powstanie jakby nowego zdania homonimu⁷¹.

Wszystkie z wymienionych funkcji fakultatywnych mogą, choć nie muszą, wystąpić w tekstach literackich. Natomiast w stylu publicystycznym, popularnonaukowym i naukowym parcelacja występuje rzadziej, a jej funkcje związane są nie tyle z emocjami, co z podkreśleniem i wyróżnieniem członu bądź fragmentu zdania istotnego ze względów informacyjnych lub wyjaśnieniem i doprecyzowaniem ich treści. Zabieg ten służy też podziałowi długich zdań złożonych i skomplikowanych pod względem treści i struktury konstrukcji na krótsze, ułatwiające ich zrozumienie⁷².

Gama fakultatywnych funkcji parcelacji jest ogromna. Nie są one związane ze strukturą ani modelem zdań z parcelacją, a z kontekstem, w którym wystąpiły.

Parcelacja ma niektóre cechy wspólne z innymi zjawiskami językowymi, co prowadzi do pewnych trudności w jej zdefiniowaniu i odróżnieniu od innych pojęć. Oksana P. Karkoszko np. zwraca uwagę na pewne

---

⁷¹ *Idem*, *О функциях парцелляции...*, s. 89.

⁷² *Idem*, *Экспрессивные синтаксические...*, s. 176-180.

podobieństwa i konieczność odróżnienia parcelatu od elipsy⁷³. Konstrukcje eliptyczne są samodzielными zdaniami i niejednokrotnie były utożsamiane z parcelatami będącymi frazami zależnymi od zdania macierzystego. Główną różnicą między tymi zjawiskami jest tzw. deparcelacja (*депарцеляция*), tj. możliwość włączenia parcelatu do głównej (macierzystej) części zdania, co nie jest możliwe w przypadku elipsy, gdyż występują tu niewypełnione pozycje składniowe (*нулевые позиции*), które można odtworzyć na podstawie wcześniejszego kontekstu. Oprócz różnic strukturalnych istnieją też rozbieżności w ich użyciu: parcelacja, w odróżnieniu od elipsy, występuje jedynie w monologu i wraz ze zdaniem głównym jest wypowiedziana przez jedną osobę.

W rosyjskojęzycznej literaturze językoznawczej obserwuje się wiele terminów odnoszących się do omawianego zjawiska, z których jedne pojawiają się dość często, np.: *присоединение, сепаратизация, сегментация, сильное обособление*, a inne rzadziej, np.: *изоляция, примыкание, подключение, добавление, открытые (сдвинутые) конструкции, коммуникативные структуры с добавочной рематизацией семантико-синтаксических элементов*⁷⁴. Świadczy to niewątpliwie o dużym zainteresowaniu rosyjskich językoznawców tą kwestią, a także o różnych podejściach badawczych i próbach definiowania tego terminu. Na przykład według Ju.W. Wannikowa parcelacja jest szczególnym rodzajem wyodrębnienia (*обособления*): „[...] Весь смысл обособления заключается именно в относительной изолированности какой-то части фразы в пределах одной фразы. Если же обособление принимает вид полного вычленения, то вычлененная часть, представленная самостоятельной, коммуникативно автономной фразой, должна уже рассматриваться как парцелляция предложения, но не как явление обособления”⁷⁵. W zdaniu *Вот, посмотрите, Константин Владимирович, что мы нашли в сарае, под этими дровами*, fraza *под этими дровами* jest wyodrębnieniem uściślającym miejsce. Jeśli przytoczone zdanie byłoby rozdzielone na dwie części frazy: *Вот, посмотрите, Константин Владимирович, что мы нашли в сарае! Под*

---

⁷³ О.П. Каркошко, *Парцеляция и эллипсис*, «Вестник Адыгейского государственного университета», Серия 2: «Филология и искусствоведение» 2010, № 1, с. 83–85.

⁷⁴ Ю.В. Поваляева, *Проблема парцеляции...*

⁷⁵ Ю.В. Ванников, *Синтаксис речи...*, с. 102–103.

этими дровами!, to druga nie będzie już klasyfikowana jako wyodrębniony okolicznik, lecz jako parcelowany okolicznik doprecyzowujący znaczenie okolicznika miejsca z macierzystej części zdania⁷⁶.

Istnieje kilka sposobów klasyfikacji zdań z parcelacją. Jedną z nich jest podział zaproponowany przez Ju.W. Wannikowa ze względu na charakter relacji między składnikami w zdaniu pojedynczym. Wśród nich wyróżnia on takie, które można przewidzieć (intensjonalne) i których nie można przewidzieć (ekstensjonalne). Parcelacja intensjonalnych elementów struktury zdania obejmuje następujące ogniwa strukturalne: podmiot – orzeczenie, orzeczenie – dopełnienie i orzeczenie – okolicznik, a parcelacja ekstensjonalnych dotyczy wszystkich przydawek (oprócz tych typu „товар первого сорта”) oraz wyodrębnionych i jednorodnych członów zdania⁷⁷. Autor dochodzi do wniosku, że intensywniejszy efekt emocjonalno-ekspresywny, wyraźniejsze podkreślenie logiczno-semantyczne i większą wyrazistość stylistyczną powoduje parcelacja silniej związanych między sobą intensjonalnych członów zdania⁷⁸. A.P. Skoworodnikow z kolei wyróżnia trzy typy parcelacji: silną, średnią i słabą. Parcelacja silna (*сильная парцелляция*) jest obserwowana w zdaniach, w których zarówno część bazowa, jak i parcelat nie są zakończone ani strukturalnie, ani semantycznie. W tego typu zdaniach w obu częściach występują sygnały tego niezakończenia, np.: *В свободное время он занимается сочинительством, пишет много. Жалоб и анонимок; Она разыскала своего глупого Ваську и заставила его поверить. В себя и в нее*⁷⁹. Parcelacja średnia (*средняя парцелляция*) występuje w konstrukcjach, w których tylko jeden komponent – parcelat lub (rzadziej) część macierzysta zawiera w sobie wskaźnik niezakończenia składniowego i semantycznego, np.: *Я прочел стихи, которые произвели на меня неизгладимое впечатление. Конечно, тут же их переписал. На чистый лист бумаги*⁸⁰. Parcelacja słaba (*слабая парцелляция*) występuje w bezspójnikowych zdaniach złożonych, w których każda z części jest zakończona semantycznie i strukturalnie, np.: *Мы не выбираем себе детей. Мы их любим*⁸¹.

---

⁷⁶ *Ibidem*.

⁷⁷ А.П. Сквородников, *О классификации парцеллированных...*, с. 58; *идем*, *Экспрессивные синтаксические...*, с. 144.

⁷⁸ *Идем*, *О классификации парцеллированных...*, с. 58.

⁷⁹ *Идем*, *Экспрессивные синтаксические...*, с. 147.

⁸⁰ *Ibidem*, с. 149.

⁸¹ *Ibidem*, с. 150.

W rosyjskiej literaturze przedmiotu ważną i niejednoznaczną kwestią jest też rozgraniczenie pojęć *parcelacja* i *przyłączenie* (ros. *присоединение*)⁸². Jest to spowodowane niewątpliwie tym, że *parcelacja* jako podział jednej struktury syntaktycznej zdania w taki sposób, że ma ona postać nie jednej, a kilku samodzielnych jednostek intonacyjno-znaczeniowych, tj. fraz, była badana w szerokim i niejednorodnym kręgu zjawisk określanym mianem *przyłączenie*⁸³. Stąd też w latach sześćdziesiątych XX wieku często oba ter-

---

⁸² Jako ekwiwalent rosyjskiego terminu *присоединение* będzie używana nazwa *przyłączenie*. Takie tłumaczenie podaje *Rosyjsko-polski słownik terminów lingwistycznych*, a polskim ekwiwalentem połączenia wyrazowego *присоединение членов предложения* jest *przyłączenie składników (członów) zdania*. Zob. M. Aleksiejenko, *Rosyjsko-polski słownik terminów lingwistycznych*, Szczecin 2003, s. 131. Takiego odpowiednika używa również E. Komorowska. Zob. *eadem*, *Semantyczno-pragmatyczne aspekty funkcjonowania „przyłączenia” w języku polskim i języku rosyjskim*, [w:] *Studia z językoznawstwa słowiańskiego. Księga dedykowana Profesor Marii Honowskiej z okazji Jubileuszu*, red. F. Sławski, H. Mieczkowska, Kraków 1995, s. 73–80. Autorka stosuje też inne warianty: *присоединение* w wersji zlatinizowanej, tj. *prisojedinenije*. Zob. E. Komorowska, *Leksykalno-semantyczne wykładniki...*, s. 26, natomiast w innej publikacji podaje, że rosyjskim odpowiednikiem parentezy jest *присоединение*, ale tylko w znaczeniu «принцип построения высказывания, при котором какая-то его часть получает самостоятельную коммуникативную значимость и в виде отдельной, как бы дополнительной информации прикрепляется к основному сообщению». Zob. E. Komorowska, *Jeszcze raz o parentezie postpozycyjnej*, [w:] *Problemy gramatycznego opisu języków słowiańskich. Księga jubileuszowa poświęcona profesorowi Marianowi Bobranowi*, red. Z. Czapiga, Rzeszów 2002, s. 80; Zob. też: E. Komorowska, *Прагматические операторы как показатели присоединительных значений (семантико-прагматический анализ)*, [w:] *Problemy normy w teorii i практике послугивания się языком rosyjskim. Materiały badań naukowych prowadzonych przez Instytut Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Szczecińskiego i Instytut Slawistyki Uniwersytetu w Rostoku w latach 1996–1999*, red. K. Iwan, E. Siekierzycki, Szczecin 1999, s. 60. W pozycjach słownikowych również nie ma zgodności terminologicznej: *Białorusko-polsko-rosyjski słownik terminów lingwistycznych i leksyki specjalnej* jako odpowiednik terminu *присоединение членов предложения* podaje *luźne przyłączenie składników (członów) zdania*, a *присоединение* pomija, mimo że zostaje ono wymienione razem z poprzednim terminem. Zob. W. Bekisz, H. Fontański, *Białorusko-polsko-rosyjski słownik terminów lingwistycznych i leksyki specjalnej*, Katowice 1997, s. 21.

⁸³ А.П. Сковородников, *О соотношении понятий «парцелляция» и «присоединение»*, «Вопросы языкознания» 1978, № 1, с. 118; О.П. Каркошко, *Парцелляция в системе...*; А.Ф. Прияткина, *Русский язык...*, с. 154–156; Ю.В. Богоявленская, *Проблема разграничения парцелляции и присоединения в исторической перспективе*, «Филологи-

miny używane były synonimicznie⁸⁴. Temat przyłączenia podejmowali m.in. Lew W. Szczerba, Wiktor W. Winogradow i Siergiej Je. Kriuczkow⁸⁵. Przy opisie przyłączenia L.W. Szczerba brał pod uwagę przede wszystkim żywą mowę ustną, W.W. Winogradowa zjawisko to interesowało w aspekcie stylistycznym, a S.Je. Kriuczkow rozumiał je dość szeroko, jako dodatkową informację do wypowiedzenia (*сообщение к высказыванию*)⁸⁶. Prace poświęcone przyłączeniu wydane w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX wieku traktują je bardzo szeroko – do tego stopnia, że niemożliwe było wyróżnienie odrębnego zjawiska jako przedmiotu badań na poziomie składniowym i stylistycznym, określanego dziś terminem *parcelacja*⁸⁷. Jest to również przyczyną nierozróżniania tych pojęć w wielu pozycjach literatury przedmiotu, w których nawet autorzy wyodrębniający oba te określenia uważają parcelację za rodzaj przyłączenia⁸⁸. Ważnym krokiem w rozgraniczeniu tych faktów językowych było wyróżnienie w strukturze zdania dwóch aspektów: konstruktywnego (statycznego) i funkcjonalnego (dynamicznego). Sprawia to, że Wiera A. Bieloszapkowa wydzieliła dwa typy przyłączenia: jako zjawisko aspektu dynamicznego oraz statycznego⁸⁹. Pierwszy typ polega na niezgodności granic zdania jako struktury dynamicznej i statycznej, która jest określana z perspektywy funkcjonalnej. Drugi natomiast jako rodzaj relacji dodania wyrażanej przy pomocy określonych spójników i ich połączeń z innymi elementami leksykalnymi, co wymaga pewnych schematów zdania⁹⁰. Pozwala to stwierdzić, że parcelacja jest zjawiskiem planu funkcjonalno-komunikacyjnego (czyli odnosi się do aspektu dynamicznego zdania), natomiast przyłączenie jako zjawisko aspektu statycznego odnosi się do jednego z typów logiczno-gramatycznych obok rozłącznych, prze-

---

ческие науки» 2015, № 2: *Синтаксис: структура, семантика, функция*, http://www.rusnauka.com/4_SND_2014/Philologia/0_158121.doc.htm (4.06.2015).

⁸⁴ Е.А. Иванчикова, *Parcelляция, ее коммуникативно-экспрессивные...*, с. 277; А.П. Сквородников, *О соотношении понятий...*, с. 118.

⁸⁵ А.П. Сквородников, *О соотношении понятий...*, с. 118.

⁸⁶ *Ibidem*, с. 118-120.

⁸⁷ *Ibidem*, с. 120.

⁸⁸ *Ibidem*, с. 120-121.

⁸⁹ В.А. Белошапкова, *Сложное предложение в современном русском языке*, Москва 1967, с. 27.

⁹⁰ А.П. Сквородников, *О соотношении понятий...*, с. 121.

ciwstawnych, przyczynowych, skutku itp.⁹¹. Według Leonarda Ju. Maksimowa parcelacja jest środkiem należącym do mowy książkowej, natomiast przyłączenie – do żywej mowy ustnej⁹². Jednak jak twierdzi Wiera W. Babajcewa, w publikacjach poświęconych parcelacji prawie jak aksjomat stosowana jest definicja Aleksandra S. Porowa: „Парцелляция – это расчленение высказывания в принципе на сколько угодно частей, при котором между этими частями сохраняются те же отношения и те же формы связи, что и между частями соответствующей непарцеллированной конструкции”⁹³. Często możliwe jest przekształcenie takiego podzielonego na samodzielne frazy fragmentu w całość, jednak tekst traci wtedy ekspresywność, np.: *В дверь позвонили. Упорно и настойчиво и В дверь позвонили упорно и настойчиво* (Суров). Pierwsza konstrukcja – parcelowana – wyraża zdecydowanie większą ekspresję. Autorka zwraca też uwagę na synkretyzm pojęć *парцелляция* i *присоединение*⁹⁴.

Należy wspomnieć również o pracach Ałły F. Prijatkiны, wyróżniającej trzy typy przyłączenia: formalnie wyrażone tylko intonacją, wyrażone intonacyjnie i innymi wskaźnikami składniowymi oraz takie, które tworzy określoną strukturę składniową⁹⁵. Jeśli weźmiemy pod uwagę status struktury składniowej, to te trzy typy układają się w opozycję centrum (jądro) – peryferie. W centrum znajdują się konstrukcje zawierające typową intonację oraz spójniki i wyrażenia, np. *да и, к тому же*, dalej od centrum są zdania z określoną intonacją oraz niewyspecjalizowanymi spójnikami, np. *но, и*, czy powtórzeniem, a najdalej od centrum znajdują się zdania, w których jedynym wskaźnikiem jest intonacja. Tylko w pierwszej grupie niemożliwe jest nierozróżnienie parcelacji i przyłączenia, natomiast możliwe jest nakładanie się na siebie tych zjawisk⁹⁶. W drugiej, mniej wyrazistej strefie relacjom przyłączenia towarzyszy intonacja, która nie odgrywa decydującej roli. Usunięcie kropki w tego typu konstrukcjach nie likwiduje związku

---

⁹¹ *Ibidem*; В.В. Бабайцева, *Явления переходности...*, с. 554.

⁹² В.В. Бабайцева, *Явления переходности...*, с. 554.

⁹³ *Ibidem*.

⁹⁴ *Eadem*, *Синкретизм парцеллированных и присоединенных субстантивных фрагментов текста*, «Филологические науки» 1997, № 4, с. 56–65; *eadem*, *Явления переходности...*, с. 553–560.

⁹⁵ А.П. Сковородников, *О соотношении понятий...*, с. 122–125.

⁹⁶ *Ibidem*, с. 123.

i relacji przyłączenia. Dlatego, szczególnie w wersji pisanej, interpunkcja jest wystarczającym wskaźnikiem rozgraniczenia konstrukcji z „czystym” przyłączeniem od tych, w których oba te zjawiska nakładają się na siebie⁹⁷. Trzecia grupa – położona najdalej od „jądra” przyłączenia – to taka, w której ani intonacja końca pierwszej części, ani „pauza kropki” między częściami konstrukcji nie są sygnałami, za których pomocą można rozgraniczyć tzw. peryferyjne przyłączenie i parcelację, gdyż są to cechy typowe dla obu tych zjawisk. Sprawia to, że w tym przypadku nie da się formalnie rozgraniczyć „peryferyjnego” przyłączenia i parcelacji. Pomóc może jedynie analiza kontekstu, w którym zostały one użyte, pozwalająca ustalić z psycholingwistycznego punktu widzenia mówiącego, czy było to zamierzone bądź nie. Zjawiska te jednak często nakładają się na siebie w sytuacjach, gdy autor wykorzystuje parcelację w celu uzyskania efektu stylizowania na mowę ustną⁹⁸.

Różnice między przyłączeniem a parcelacją pozostają nadal kwestią dyskusyjną. Tatjana Ł. Waulina pisze, że przy rozgraniczaniu tych zjawisk kluczowe są następujące kryteria: intencje mówiącego, modalność i wartość referencyjna wypowiedzenia⁹⁹. U podstaw obu tych pojęć leży naśladownictwo mowy potocznej, która nie jest wcześniej przygotowana i przemyślana, a powstaje zgodnie z tokiem myśli. Mechanizm przyłączenia polega na tym, że do zakończonego wypowiedzenia dodawane są różne elementy dopełniające i rozwijające jego treść, natomiast w przypadku parcelacji głównym celem jest aktualizacja wyodrębnionego fragmentu i postawienie na nim akcentu logicznego. Podział wypowiedzenia sprawia, że staje się ono ekspresywne. W odróżnieniu od przyłączenia możliwe jest przywrócenie nieparcelowanej struktury (tzw. deparcelacja) bez zmiany znaczenia, ale z utratą ekspresywności.

Można przytoczyć jeszcze jedną różnicę w podejściu do parcelacji: jedni uważają, że jest ona zjawiskiem mownym, stąd wyróżniają nie parcelację zdania, lecz parcelację wypowiedzenia. Inni z kolei ograniczają ją do zdania.

---

⁹⁷ *Ibidem*.

⁹⁸ *Ibidem*, s. 124–125.

⁹⁹ Т.Л. Ваулина, *К вопросу о разграничении присоединения и парцелляции*, «Проблемы истории, филологии, культуры» 2008, № 22, с. 458–464.

Parcelacja badana jest w dwóch aspektach:

- strukturalno-semantycznym, w którym zwraca się uwagę na pozycję i sposoby łączliwości parcelatów z macierzystą częścią zdania, stopień ich semantycznego powiązania z punktu widzenia budowy i funkcji składniowych parcelatów. Analiza semantyczna wskazuje, że zdanie i jego „parcelowany” ekwiwalent są tożsame semantycznie;

- funkcjonalno-stylistycznym, który pokazuje, że parcelacja jest środkiem składni ekspresywnej, polegającym na podziale zdania na kilka wyodrębnionych intonacyjnie samodzielnych fraz w celu uzyskania efektów stylistycznych. Zdania parcelowane i nieparcelowane uważane są za warianty stylistyczne.

Podsumowując, można stwierdzić, że parcelacja i przyłączenie mają pewne cechy wspólne. Należą do nich:

1. przerwanie łączliwości składniowej;
2. postpozycja;
3. intonacyjne i logiczne wyróżnienie fragmentu zdania;
4. funkcja dodatkowego wypowiedzenia, umożliwiającego doprecyzowanie, wyjaśnienie, semantyczne uzupełnienie i rozwinięcie treści zawartej w zdaniu głównym.

Znacznie więcej jest jednak różnic, dotyczących kwestii strukturalnych, intonacyjnych i funkcji ekspresywnej. Przedstawia je poniższa tabela¹⁰⁰:

**Tabela 1. Różnice między parcelacją a przyłączeniem
(na podstawie opracowania T.Ł. Wauliny)¹⁰¹**

Rodzaj różnic	Przyłączenie	Parcelacja
1	2	3
Strukturalne	Znajduje się w ramach struktury zdania	Parcelat znajduje się poza strukturą zdania
	Jest autosemantyczne (pełnoznaczne), semantycznie niezależne od głównej (macierzystej) części zdania, pojawia się nieoczekiwanie w procesie wypowiedzi	Parcelat jest całkowicie zależny od zdania macierzystego, tzn. w oderwaniu od niego nie funkcjonuje jako samodzielna jednostka komunikacyjna

¹⁰⁰ Т.Л. Ваулина, *К вопросу о разграничении...*, с. 462–463.

¹⁰¹ *Ibidem*.

1	2	3
	Wypowiedzenie składa się z dwóch części	Wypowiedzenie składa się z nieograniczonej liczby części, tj. zdania macierzystego i parcelatów
	Obecne są wskaźniki relacji przyłączenia	Wskaźniki nie są konieczne
	Przyłączana część jest oddzielona od przyłączającej kropką, przecinkiem, pauzą lub wielokropkiem	Parcelat oddzielony jest od zdania głównego kropką lub innym znakiem interpunkcyjnym, sygnalizującym koniec zdania
	Stanowi całość zbudowaną przez połączenie oddzielnych części	Stanowi całość celowo podzieloną na części
Intonacyjne	Intonacja zakończenia	Intonacja oddzielenia
Funkcja ekspresywna	Może nie występować	Jest obowiązkowa – parcelacja jest jednym ze środków składni ekspresywnej

Jak widać, najwięcej różnic występuje w obrębie struktury wypowiedzenia. Pojedyncze różnice dotyczą zaś intonacji i pełnienia funkcji ekspresywnej.

Problem rozgraniczenia zjawiska parcelacji i przyłączenia jest nadal aktualny. Wydaje się nawet, że nie jest ono do końca możliwe, gdyż w wielu przypadkach dopuszczalna jest dwojaka interpretacja. Na przykład według *Словаря-справочника лингвистических терминов* różnica między tymi terminami jest następująca: „От присоединения парцелляция отличается тем, что парцеллируемые части всегда находятся вне основного предложения, тогда как присоединительные конструкции могут быть как в рамках основного предложения, так и за его пределами (в последнем случае парцелляция и присоединение фактически совпадают)”¹⁰². Główną różnicą między omawianymi zjawiskami jest fakt, że w przypadku parcelacji następuje oddzielenie (отчленение) fragmentu od części bazowej, a przy przyłączeniu – jego dodanie, przyłączenie do części macierzystej¹⁰³.

¹⁰² Д.Э. Розенталь, М.А. Теленкова, *Словарь-справочник...*, с. 310.

¹⁰³ В.В. Бабайцева, *Явления переходности...*, с. 555.

Ponadto w monografii N.S. Wałginy dotyczącej zmian zachodzących w współczesnym języku rosyjskim wydanej w 2003 roku znajdujemy fragment sugerujący, że parcelacja jest rodzajem przyłączenia: „Присоединение в чистом виде обнаруживается в рамках самого базового предложения, парцеллированное присоединение позиционно более самостоятельно (стоит после точки)”¹⁰⁴.

1.2. Zjawisko parcelacji w polskiej literaturze lingwistycznej¹⁰⁵

W polskich słownikach encyklopedycznych termin *parcelacja* nie występuje¹⁰⁶. Znajdujemy go natomiast w *Rosyjsko-polskim słowniku terminów lingwistycznych* Michaiła Aleksiejenki jako odpowiednik rosyjskiego *парцелляция*, natomiast w *Słowniku słowiańskiej terminologii lingwistycznej* polskim odpowiednikiem wyrażenia *парцеллированный член* jest *oznajmienie rozwijające*¹⁰⁷. Określenie *parcelacja* jest spotykane jedynie w pracach, w których autorzy opisują rosyjskie zjawisko nazywane tym terminem lub odwołują się do rosyjskiej literatury przedmiotu, np. Iskra Angelowa stosuje ten termin przy opisie tekstów z nadmierną interpunkcją¹⁰⁸. Przykładem może być również monografia Ewy Komorowskiej, która zwraca uwagę na parcelację przy opisie zagadnienia wyrażen parentetycznych w językoznawstwie rusycystycznym¹⁰⁹. Stwierdza ona, że trudno określić w sposób jednoznaczny, odpowiednikiem jakiego zjawiska w języku polskim jest dany termin oraz że „parcelacja znajduje się na granicy parentezy i ‘wyodręb-

---

¹⁰⁴ Н.С. Валгина, *Активные процессы...*, s. 188.

¹⁰⁵ Niniejszy rozdział jest poszerzoną wersją publikacji A. Stasienko, *Zjawisko parcelacji w polskiej literaturze językoznawczej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Filologiczna. Glottodydaktyka” 2011, z. 68, nr 3, cz. I: *Problemy językoznawstwa porównawczego*, red. A. Czapiga, Z. Czapiga, s. 147–154.

¹⁰⁶ *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, red. K. Polański, Wrocław 1993; *Encyklopedia wiedzy o języku polskim*, red. S. Urbańczyk, Wrocław 1978; Z. Gołąb, A. Heinz, K. Polański, *Słownik terminologii językoznawczej*, Warszawa 1968; *Encyklopedia języka...; Słownik gramatyki...*

¹⁰⁷ M. Aleksiejenko, *Rosyjsko-polski...*, s. 107; *Slovník slovanské lingvistické terminologie 1*, red. A. Jedlička, Praga 1977, s. 446–447.

¹⁰⁸ I. Angelowa, *Charakterystyka interpunkcji polskiej...*, s. 59.

¹⁰⁹ E. Komorowska, *Leksykalno-semantyczne wykładniki...*, s. 31–33.

nień części wypowiedzenia' w języku polskim"¹¹⁰. Autorka wprowadziła do językoznawstwa termin *parenteza postpozycyjna* w odniesieniu do wyrażień, które występują po zasadniczej części zdania i wydzielane są interpunkcyjnie za pomocą np. kropki, przecinka, wielokropka, a w mowie – odpowiedniej intonacji i stanowią myślową pauzę. Wyrażenia te semantycznie pełnią różnorodne funkcje, np. dookreśleń czy zawężeń bądź poszerzenia znaczenia. Część z przedstawionych przykładów niejako stanowi parcelację, np.: *Jest ciepło. Wręcz gorąco; Narozrabiataś. I to dużo*. Tak więc można pokusić się o stwierdzenie, że termin *parenteza postpozycyjna* jest częściowym odpowiednikiem rosyjskiego terminu *parcelacja*.

Terminu *parcelat* używa Zofia Czapiga, omawiając zdania, w których kauzator zachwyty wskazany w zasadniczym zdaniu emotywnym jest doprecyzowywany w oddzielnym kropką parcelacie¹¹¹. Autorka zauważa, że zabieg ten służy mówiącemu/piszącemu do podkreślenia ważności fragmentu umieszczonego po kropce. Ponadto zastosowany podział nadaje całej konstrukcji nowy odcień logiczny i emocjonalny, a także zwiększa jej ekspresywność: wyodrębniona po kropce część (*parcelat*) jest szczególnie mocno akcentowana, a w języku mówionym stanowi oddzielną jednostkę intonacyjną.

Parcelacja polega na podziale zdania na dwie lub kilka samodzielnych fraz przy pomocy kropki. W większości opracowań dotyczących polskiej interpunkcji wśród zasad używania tego znaku interpunkcyjnego opisane są jedynie ogólne normy jego zastosowania, tj. przede wszystkim te związane z kończeniem zdania pojedynczego pod względem formalnym i znaczeniowym¹¹².

---

¹¹⁰ *Ibidem*, s. 33.

¹¹¹ Z. Czapiga, *Kauzator zachwyty w języku rosyjskim i polskim*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Linguistica Rossica” 2016, nr 12, s. 49.

¹¹² S. Jodłowski, W. Taszycki, *Zasady pisowni polskiej i interpunkcji. Słownik ortograficzny*, Wrocław, Warszawa, Kraków 1994, s. 122–124; J. Podracki, *Słownik interpunkcyjny języka polskiego z zasadami przestankowania*, Warszawa 1998, s. 14; E. Polański, *Zasady interpunkcji*, [w:] *Polszczyzna na co dzień*, red. M. Bańko, Warszawa 2006, s. 476–481; E. Polański, *Zasady pisowni i interpunkcji*, Warszawa 2008, s. 120–124; J. Podracki, A. Gałązka, *Gdzie postawić przecinek? Poradnik ze słownikiem*, Warszawa 2010, s. 11–14; T. Karpowicz, *Kultura języka polskiego. Wymowa, ortografia, interpunkcja*, Warszawa 2009, s. 144–149.

Kropka (punkt) jest początkiem właściwej interpunkcji, której unifikację i uporządkowanie obserwuje się po wynalezieniu druku¹¹³. Obok przecinka i średnika należy do oddzielających znaków interpunkcyjnych i jest najsilniejszym znakiem tego typu – głównym znakiem końca wypowiedzenia. Kropka zamyka wypowiedzenie, tzn. zdanie lub równoważnik zdania, będące podstawową całością składniowo-znaczeniową. Przecinek i średnik służą do oddzielania mniejszych całości wewnątrz wypowiedzenia, natomiast kropka pełni rolę graniczną w podziałach składniowych na poziomie tekstu¹¹⁴.

W opracowaniach dotyczących przestankowania polska interpunkcja określana jest jako logiczno-składniowa, co oznacza, że sens zdań może zależeć od użycia lub pominięcia danego znaku interpunkcyjnego¹¹⁵. Badacze zauważają, że znaki interpunkcyjne służą również do wyrażania niewerbalnych aspektów procesu komunikacji: intonacji, zawieszenia głosu, przerw w mówieniu¹¹⁶, oraz że „interpunkcja umożliwia wyodrębnianie niektórych wyrazów ze względu na ich ważność lub z uwagi na to, że chcemy wyrazić swój dystans do pewnych słów i wypowiedzi”¹¹⁷. W *Encyklopedii wiedzy o języku polskim* autorka hasła *interpunkcja syntaktyczna* Krystyna Pisarkowa stwierdza, że istnieje możliwość nieprzestrzegania normy interpunkcyjnej w utworach literackich, a pod hasłem *interpunkcja ułomna* podaje przypadki odstępstw od normy – całkowitą lub częściową rezygnację ze znaków interpunkcyjnych¹¹⁸.

Już w 1932 roku w artykule *O nowej modzie literackiej w interpunkcji* Stanisław Jodłowski zwrócił uwagę na artystyczno-literackie wartości kropki, które przejawiają się w stosowaniu przez nowych poetów i powieściopisarzy odmiennej interpunkcji, tj. oddzielaniu kropką, zamiast prze-

---

¹¹³ E. Łuczyński, *Współczesna interpunkcja polska. Norma a uzus*, Gdańsk 1999, s. 10; A. Kowalska, *Z historii kropki*, „Język Polski” 2002, R. LXXXII, nr 3, s. 208.

¹¹⁴ E. Łuczyński, *Współczesna interpunkcja...*, s. 24, 92; E. Polański, *Zasady interpunkcji...*, s. 474, 476.

¹¹⁵ T. Karpowicz, *Kultura języka polskiego...*, s. 142.

¹¹⁶ E. Polański, *Zasady interpunkcji...*, s. 474; T. Karpowicz, *Kultura języka polskiego...*, s. 142.

¹¹⁷ E. Polański, *Zasady interpunkcji...*, s. 474.

¹¹⁸ *Encyklopedia wiedzy...*, s. 131-133.

cinkiem, zdań pobocznych od nadrzędnych¹¹⁹. Zjawisko to nie spotkało się z powszechnym uznaniem i było traktowane jako *licentia poetica*, dziwaczne maniactwo lub jako skutek niedbalstwa. Autor zauważa, że „powszechnie przyjęte i uświęcone zasady są zbyt ogólne i nie są w stanie oddać tego bogactwa subtelnych odcieni treści, jakie w danych przeżyciach czy zjawiskach wyczuwa wrażliwa dusza poety”¹²⁰. Jednym z częściej występujących przykładów użycia kropki na miejscu przecinka są zdania typu: *Na skraju tej kompanji skoszzonej leży prześliczny chłopak w cesarskim kasku, zamysłony – piękny, romantyczny. Jakgdyby zstąpił z obrazu Feuerbacha*¹²¹. Przez postawienie kropki przed *jakgdyby* rozluźniony został związek pomiędzy zdaniami i drugie zdanie ma charakter luźnego uzupełnienia, które nastąpiło po krótkiej przerwie. Kropka przed porównaniem świadczy o tym, że autor nie miał go na myśli, zaczynając zdanie. Takie sytuacje spotykane są bardzo często w mowie ustnej, swobodnej, wcześniej nieprzygotowanej – w odróżnieniu od wypowiedzi pisemnej, wcześniej starannie przygotowanej. Zdaniem S. Jodłowskiego literaci i poeci są „bardziej postępowi i nieco odważniejsi (jako że im więcej wolno), więc też nie krępują się szablonem, lecz stosują w swych utworach taką interpunkcję, która wierniej oddaje bieg ich myśli”¹²². Oddzielenie zdania podrzędnego od nadrzędnego kropką ma również miejsce, gdy mówiący chce zrobić przerwę między jedną myślą a drugą. Przerwy te mogą być dłuższe i wtedy oznaczane są „szeregiem kropek” lub rozpoczęciem drugiego zdania w nowej linii. Do innych sytuacji, w których stosowana jest wspomniana interpunkcja, należą: odstęp czasowy między faktami, o których mowa, emocje i uczucia, które utrudniają swobodny tok myśli, potrzeba skrócenia zbyt długiego zdania oraz nawiązanie do cudzych słów w dialogu. Autor zwraca też uwagę na zdania, w których drugie jest dopełnieniem i wyjaśnieniem myśli zawartej w zdaniu pierwszym, np.: *Profesor targał brodę. Bo wśród tych tu kauczukowych kobiet, na których odciskało się każde zaciekawienie elastyczną przymilnością, ta jedna wydała mu się z kręgosłupem i mającą w sobie jakąś nikłą resztkę*

---

¹¹⁹ S. Jodłowski, *O nowej modzie...*, s. 11-18.

¹²⁰ *Ibidem*, s. 12.

¹²¹ *Ibidem*, s. 13.

¹²² *Ibidem*.

rasy [...]»¹²³. W przytoczonym fragmencie stwierdzenie związku przyczynowego między faktami pochodzi od autora i ta subiektywność wyrażona jest poprzez oddzielenie zdań kropką.

Interpunkcję przygotowaną, rozważoną oraz intuicyjną, odzwierciedlającą tok myśli i uczuć nadawcy wyłożonych w formie pisemnej, po raz pierwszy rozgranicza S. Jodłowski w *Losach polskiej ortografii*¹²⁴. Zjawisko to omawia również w *Zasadach interpunkcji*, zwracając uwagę na stylistyczne funkcje interpunkcji, polegające na indywidualnych odstępstwach od ogólnej normy oraz na wykorzystywaniu znaków interpunkcyjnych w funkcji środka emocjonalnej ekspresji¹²⁵. Wśród możliwości stosowania interpunkcji w literaturze pięknej wymienia: pomijanie znaków przestankowych, zwielokrotnienie znaków, kombinowanie różnych znaków, znaki specjalnie tworzone oraz tzw. interpunkcję bezpośrednią¹²⁶, która jest przeciwieństwem interpunkcji nazywanej interpunkcją rozumową. Interpunkcja bezpośrednia pojawia się wówczas, gdy „piszący oddaje swe myśli i uczucia bezpośrednio, wprost, tak jak występują, bez żadnej modyfikacji (lub tylko stwarza pozory mowy bezpośredniej, potocznej [...])”¹²⁷. Wśród środków stosowanych w interpunkcji bezpośredniej S. Jodłowski wymienia użycie kropki zamiast przecinka. Taki zabieg ma miejsce przed spójnikami podrzędności i zaimkami względnyymi, np.: *Nie ulega kwestii, że w języku spostrzega się stale bardzo ciekawe zjawisko ciągłej dewaluacji. Jak w monetach, przed spójnikami równorzędności: [...] Na dużej sali było pusto i ciemno. I martwo.* Kropką oddzielony może być podmiot: *Mocno mi się wydaje, że się mylicie. Oboje,* orzecznik: *Z pogadanki strategiczno-politycznej wyszliśmy radośni i zadowoleni.* Przydawka: *Tosia przeszła na inny temat.* Też *niewesoły* oraz okoliczniki: *Od niego dowiaduję się, że papież umarł. Dziś w nocy o świcie*¹²⁸. Spotyka się również przykłady zawierające kropkę przed nagromadzonymi różnymi składnikami zdania: *Ta podświadoma nienawiść do nas, która zresztą jest uczuciem bardzo czasowym i koniunkturalnym, objawia się*

---

¹²³ *Ibidem*, s. 16.

¹²⁴ S. Jodłowski, *Losy ortografii polskiej*, Warszawa 1979, s. 5; I. Angelowa, *Charakterystyka interpunkcji polskiej...*, s. 23.

¹²⁵ S. Jodłowski, *Zasady interpunkcji*, Kraków 2002, s. 63–186.

¹²⁶ *Ibidem*, s. 69, 78–82.

¹²⁷ *Ibidem*, s. 79.

¹²⁸ *Ibidem*, s. 80–81.

przede wszystkim na odcinku współpracy wojskowej. Nie na froncie. Ale na tyłach¹²⁹. Bezpośredni charakter interpunkcji polega na tym, że dopowiadane są pewne dodatkowe treści po zamknięciu poprzedniej konstrukcji kropką¹³⁰.

W interpunkcji bezpośredniej bywa też stosowana interpunkcja izolująca po pytajniku i znaku wykrzyknienia oraz kropce, która polega na użyciu po tych znakach wielkiej litery zamiast małej, np.:

*Ile chlebów rozkrajanych?
Pocątunków? Schodów? Książek?* (Gałczyński)¹³¹.

I. Angelowa w monografii *Charakterystyka interpunkcji polskiej w świetle normy i praktyki* podejmuje problem współczesnej interpunkcji polskiej. Interesuje ją, czy norma interpunkcyjna jest „faktem sztywnym”¹³² i czy może być przekraczana bez wpływu na percepcję tekstu oraz czy system znaków interpunkcyjnych jest skonwencjonalizowany jedynie przez tradycję i w jakim stopniu jest odpowiedni w odczuciu współczesnych czytelników. Autorka analizuje cztery typy tekstów: z interpunkcją znormalizowaną, nadmierną, zubożoną oraz bez interpunkcji.

Jako odbiorcy tekstów, w których znaki interpunkcyjne stosowane są swobodnie, ulegamy np. wrażeniu, że zachwiane zostały podstawowe kategorie składni tradycyjnej, tj. zdanie proste i złożone, hipotaksa i parataksa. Jest to spowodowane tym, że w piśmie ich wykładnikami jest w dużym stopniu interpunkcja¹³³. Wśród przyczyn stosowania osobliwej interpunkcji I. Angelowa widzi chęć autora tekstu do stworzenia utworu o kształcie całkowicie własnym oraz fakt, że liczy on na czynną percepcję czytelników, pełną mobilizację ich uwagi, stałą czujność i całkowite skupienie przy odbiorze. Autorka, omawiając teksty z nadmierną interpunkcją, używa, za językoznawcami rosyjskimi, terminu *parcelacja (segmentacja)*¹³⁴. Zjawisko to widzi we fragmentach utworu Mirona Białoszewskiego *Przepowiadanie sobie*, które charakteryzują się zbyt dużą liczbą kropek¹³⁵.

---

¹²⁹ *Ibidem*, s. 81.

¹³⁰ *Ibidem*.

¹³¹ K.I. Gałczyński, *Poezje*, Warszawa 1980, s. 351.

¹³² I. Angelowa, *Charakterystyka interpunkcji polskiej...*, s. 6.

¹³³ *Ibidem*, s. 74.

¹³⁴ *Ibidem*, s. 59.

¹³⁵ *Ibidem*, s. 58.

Kropka jest tu nieprzewidywalna, co jest uważane za odchylenie od normy stanowiące osobliwy styl autora, np.: *Poszła. W ulicę. Wrzuciła. Do śmietniczki. Jakież papierzydła do koszyczka*¹³⁶. Ograniczone kropką elementy nie tworzą zdania ani nie są członami dopowiadanych, gdyż poprzedzające je elementy też nie są zdaniami. Według I. Angelowej całe akapity w utworach Białoszewskiego składają się z członów dopowiadanych po sobie, dokładanych do siebie po kolei, które w przypadku, gdyby zostały usunięte kropki, stanowiłyby klasyczne zdania, złożone z predykatu i argumentów¹³⁷. W dalszej części monografii powołuje się na Marię R. Mayenową, która interpunkcję stosowaną przez Białoszewskiego określa jako „odzwierciedlenie na piśmie odpowiedniego konturu intonacyjnego”, co jest dla niej „wykładnikiem zmiany poziomu języka, a fragment poddany temu zabiegowi jest elementem wypowiedzi metatekstowej”¹³⁸.

Kwestię zamykania kropką zdania, zanim zostało ono zamknięte pod względem formalnym, i traktowania pozostałej części pod względem interpunkcyjnym jako samodzielnej jednostki wypowiedzeniowej podejmuje Anna Pospiszyłowa w artykule *Wyodrębnienie dowolnej części zdania w oddzielne wypowiedzenie*¹³⁹. Badaczka uważa, że jest to przykład łamania kanonów interpunkcyjnych w celu oddania uczuciowych i logicznych odcieni wypowiedzeń. Zjawisko to autorka obserwuje przede wszystkim w literaturze pięknej i publicystyczno-reportażowej, gdzie najczęściej wyodrębniane bywają drugorzędne człony zdania, tj. przydawka, dopełnienie i okolicznik, a rzadziej podmiot lub orzecznik. W zdaniach z omawianą interpunkcją wyróżnia wypowiedzenie „macierzyste”, które jest podstawą, nadrzędnikiem w stosunku do formalnie usamodzielnionego członu. Wyodrębnienie może podkreślać szczególne znaczenie części oderwanej od wypowiedzenia „macierzystego” lub przeciwnie – może świadczyć o drugorzędności tego członu, który jest traktowany jako dopowiedzeniowy. Zdaniem A. Pospiszyłowej „człony wyodrębnione w oddzielne wypowiedzenie są formalnie (tzn. składniowo) i znaczeniowo ściśle związane z najbliższym kontekstem, którym jest poprzednie zdanie, a właściwie

---

¹³⁶ M. Białoszewski, *Przepowiadanie sobie*, Warszawa 1981, s. 14.

¹³⁷ I. Angelowa, *Charakterystyka interpunkcji polskiej...*, s. 59.

¹³⁸ M.R. Mayenowa, *Poetyka teoretyczna*, Warszawa 1978, s. 308; I. Angelowa, *Charakterystyka interpunkcji polskiej...*, s. 59.

¹³⁹ A. Pospiszyłowa, *Wyodrębnienie...*, s. 330–337.

nawiązują nawet nie do całego zdania, lecz do jednego z jego członów”¹⁴⁰. W dalszej części artykułu autorka wyróżnia dwa typy omawianych konstrukcji. Pierwsze z nich to takie, w których występuje powtórzenie członu wypowiedzenia poprzedniego – tego, na którym autor chce skoncentrować uwagę czytelnika. Niekiedy do powtórnego członu dodawane są nowe określenia – zazwyczaj kilka jednorodnych. Drugą omawianą grupą są wypowiedzenia o charakterze uzupełniającym, tj. konstrukcje składowe, które semantycznie i formalnie stanowią jednolitą całość, a które za pomocą interpunkcji są podzielone na dwa wypowiedzenia. Zabieg ten nie burzy związku syntaktycznego i logicznego między komponentami. Nadaje jednak całej konstrukcji nowy odcień logiczny, emocjonalny lub jest stylizacją wypowiedzi na mowę potoczną. Biorąc pod uwagę funkcję wyodrębnionego członu w stosunku do „wypowiedzenia macierzystego”, autorka wyróżniła grupę konstrukcji, w których człon wyodrębniony pełni funkcję konkretyzowania treści wyrażonej w wypowiedzeniu poprzednim. Człon wyodrębniony może być również rozwinięciem wypowiedzenia poprzedniego, może dodawać nową treść do członów występujących w tym zdaniu. Z drugiej strony, struktura nominalna może też w stosunku do poprzedniego wypowiedzenia być członem, który nie wystąpił w strukturze „zdania macierzystego”, a pozostaje w związku z jednym z członów tego wypowiedzenia. Wyodrębniony może być podmiot, przydawka, dopełnienie i okolicznik. Taki typ konstrukcji z wyodrębnieniem dowolnej części zdania w oddzielne wypowiedzenie jest, według autorki, coraz częściej zjawiskiem występującym w literaturze pięknej.

Problemem omówionym przez A. Pospiszyłową zajmuje się również Zygmunt Saloni¹⁴¹, który uważa, że zdania z częścią wyodrębnioną w oddzielne wypowiedzenie stanowią odwzorowanie struktury tekstu mówionego – są rozczłonkowane w sposób naturalny pod wpływem języka mówionego. Zwraca on uwagę na zdania pominięte przez A. Pospiszyłową, w których kropką została oddzielona część będąca zdaniem podrzędnym. Przytacza liczne przykłady takiej interpunkcji z prasy oraz wypracowań uczniowskich. Dodaje, że przypadki usamodzielniania jednego ze zdań współrzędnych są również możliwe, jednak nie są one tak jaskrawe. Jest to

---

¹⁴⁰ *Ibidem*, s. 331.

¹⁴¹ Z. Saloni, *W sprawie interpunkcyjnego usamodzielniania...*, s. 261–272.

spowodowane tym, że granica między zdaniem złożonym współrzędnie a ciągiem samodzielnych zdań jest bardzo płynna. Poza tym normy interpunkcyjne pozwalają stawiać przed spójnikami wprowadzającymi zdanie współrzędne przecinki i kropki. Wśród przytoczonych przykładów człon wyodrębniony w wypowiedzenie zdecydowanie częściej następuje po części zasadniczej, zawierającej element główny w strukturze zdaniowej. Z. Saloni zjawisko usamodzielniania zdania podrzędnego oraz członu nominalnego uznaje za bardziej typowe dla tekstów publicystycznych niż literackich, gdyż są one pod silniejszym wpływem wypowiedzi ustnych i są do nich zbliżone stylistycznie. Autor przyznaje, że wiele przykładów z prasy uznałby za błędy, gdyby znalazły się w zeszytach uczniowskich, co jest spowodowane tym, że w tym przypadku granica między błędem a twórczością jest bardzo trudna do uchwycenia. Zasady interpunkcyjne użycia kropki sprowadzają się do ogólnej wskazówki, by stosować ją po zdaniach i równoważnikach zdań. Co zaś jest zdaniem lub równoważnikiem, może i musi być rozstrzygnięte przez piszącego. Autor podkreśla, że nie ma tutaj jednak zupełnej dowolności, gdyż istnieje tradycja i nieskodyfikowany uzus tekstów dobrze pisanych po polsku. Poprzez wydzielenie i logiczne akcentowanie członu autor zwraca na niego uwagę czytelnika. Jeszcze mocniejsze wydzielenie usamodzielnionego członu może być osiągnięte przy pomocy *a linea* i nowego akapitu. Z. Saloni określa omawiane zjawisko jako manierę stylistyczną, występującą w różnym stopniu u poszczególnych autorów. Uleganie jej związane jest z ogólną tendencją do stylizowania narracji na mowę ustną, która nakazuje rozczłonkowywać konstrukcje będące całościami jednolitymi formalnie na drobniejsze jednostki samodzielne intonacyjnie.

Kwestię interpunkcyjnego usamodzielniania członu zdaniowego Z. Saloni porusza również w monografii dotyczącej błędów językowych w pracach pisemnych uczniów liceum ogólnokształcącego¹⁴². Rozpatruje je wśród błędów w zakresie konstrukcji dłuższych odcinków tekstu. Za niepoprawne uważa użycie jako samodzielnych wypowiedzeń takich tworów językowych, które w poprawnie zbudowanym zdaniu pełniłyby funkcję podrzędną i których wartość funkcjonalna w dłuższym fragmencie tekstu nie pokrywa się z wartością wypowiedzenia. Przypadki te wiążą się

---

¹⁴² Z. Saloni, *Błędy językowe...*

z problemem dość często występującym w pracach pisemnych uczniów, tj. z niewłaściwym rozczłonkowaniem tekstu na jednostki zdaniowe, co narusza jego strukturę.

Z. Saloni uważa za manierę stylistyczną wyodrębnienie w samodzielnej jednostce członu wypowiedzenia, który ma być szczególnie mocno zaakcentowany. Kropka nie jest w tych wypowiedzeniach użyta przypadkowo – jest to celowy zabieg stylistyczny. W języku mówionym wyodrębniony człon na skutek mocnego zaakcentowania logicznego byłby samodzielną jednostką intonacyjną. Przykłady tego typu traktowane są przez autora jako „drobniejsze usterki”, gdyż podobną interpunkcję można spotkać w tekstach drukowanych – szczególnie dziennikarskich. Zastanawia się, czy zjawisko to w ogóle traktować jako błąd, czy jest to przejaw kształtującej się nowej normy użycia kropki. Podobne zjawisko obserwuje w zdaniach złożonych – przede wszystkim podrzędnie. W większości przypadków błędy te nie są „szczególnie rażące”, gdyż takiemu podziałowi mogą odpowiadać realizacje dźwiękowe, w których człon wyodrębniony stanowi odrębną całość intonacyjną. Mimo to naruszenie zależności formalnej jest bardzo wyraźne. Autor widzi w omawianych przypadkach dominację stylu dziennikarskiego, tj. unikanie budowania dłuższych okresów i tendencję do dzielenia tekstu na krótkie jednostki, co nadaje mu żywość i barwę.

Na uwagę zasługuje również monografia Edwarda Łuczyńskiego *Współczesna interpunkcja polska. Norma a uzus*, w której podejmuje próbę opisu sposobu używania znaków interpunkcyjnych przez Polaków pod koniec XX wieku w stosunku do obowiązujących norm interpunkcyjnych¹⁴³. Autor zauważa, że znaki interpunkcyjne mogą mieć szersze zastosowanie poprzez ich nietypowe, sekundarne użycie. Jednym z takich nietypowych zastosowań jest postawienie kropki w miejscach, gdzie bardziej naturalny jest przecinek albo dłuższe wypowiedzenie bez jakiegokolwiek znaku. Są to przykłady typu: *Ci ludzie pracują tu cały dzień. Bez strawy; Musi leczyć chorego. Łagodzić jego ból. Uczynić jego życie znośnym*¹⁴⁴. Takie wydzielenie wypowiedzeń w tekście na ogół nie budzi zastrzeżeń, szczególnie gdy sprawia wrażenie świadomego zabiegu stosowanego głównie w lite-

---

¹⁴³ E. Łuczyński, *Współczesna...*

¹⁴⁴ *Ibidem*, s. 96.

raturze pięknej. „Użycie kropki w pozornie nieoczekiwanym miejscu może podkreślać ważność fragmentu po kropce [...] i przypomina stosowanie pauzy w mowie dla zwrócenia uwagi słuchacza na jakieś słowa”¹⁴⁵. Autor zauważa, że zabieg ten może być rażący dla niektórych użytkowników języka, zwłaszcza gdy po kropce występuje spójnik typowy dla środka wypowiedzenia.

Większość językoznawców omawiających podział zdania na dwie lub kilka samodzielnych fraz za pomocą kropki słusznie widzi w tym zabiegu wyraźny wpływ mowy ustnej. W *Stylistyce polskiej* czytamy, że specyfiką składni języka mówionego jest mniejsza ciągłość i spoiistość wypowiadanych zdań, które są często przerywane pauzami¹⁴⁶. Pauzy te są powodowane faktem, że tok mowy, w odróżnieniu od wypowiedzi pisemnej, nie zostawia czasu na dokładne przemyślenie formy wyrażenia treści, które mają zostać przekazane. Językoznawcy zwracają uwagę na ekspresywną funkcję pauz, np. Urszula Kriger stwierdza, że w funkcji ekspresywnej jest ona „nie tylko sygnałem wzburzenia, ale wyrazem niemożności znalezienia odpowiedniego słowa dla oddania kodacji”¹⁴⁷. O roli pauzy we wzmacnianiu siły wypowiedzi i przy akcentowaniu najistotniejszej informacji pisze też Aleksander Binsztok w monografii poświęconej komunikacji perswazyjnej¹⁴⁸.

W nowszych pracach również podkreśla się, że konstytutywną cechą mówionej odmiany języka jest nie płynność, charakteryzująca się obecnością różnego typu pauz, urwań i autokorekt¹⁴⁹. Teksty mówione są też

---

¹⁴⁵ *Ibidem*.

¹⁴⁶ H. Kurkowska, S. Skorupka, *Stylistyka polska. Zarys*, Warszawa 1959, s. 223–224.

¹⁴⁷ U. Kriger, *Wyznaczniki składniowej segmentacji tekstu miejskiego języka mówionego mieszkańców miast Górnośląska i Zagłębia*, Katowice 1983, s. 36.

¹⁴⁸ A. Binsztok, *Kiedy kropla drąży skałę, czyli droga do mistrzostwa w komunikacji perswazyjnej*, Gliwice 2009, s. 225.

¹⁴⁹ A. Majewska-Tworek, *Niepłynność wypowiedzi w oficjalnej odmianie polszczyzny. Propozycja typologii*, Wrocław 2014, s. 11; A. Wilkoń, *Język mówiony a pisany*, „Socjolingwistyka” [Warszawa-Kraków-Katowice] 1982, t. 4, red. W. Lubaś, s. 29; J. Labocha, *Problemy opisu składniowego wypowiedzi mówionych*, [w:] *Język żyje. Rzecz o współczesnej polszczyźnie*, red. K. Ożóg, Rzeszów 2009, s. 256; M. Kita, *Wypowiedzi przerwane we współczesnym polskim języku potocznym (na materiale autentycznych tekstów potocznych i tekstów belewistycznych)*, Katowice 1989, s. 7; M. Szymoniuk, *Składnia typowa dla języka mówionego jako środek stylizacyjny w dziele literackim (na przykładzie literatury rosyjskiej)*, [w:] *Studia nad*

spontaniczne w odróżnieniu od niespontanicznych, wcześniej przygotowanych, przemyślanych pod względem struktury składniowej i treści tekstów pisanych¹⁵⁰. Przejawia się to głównie w specyficznej budowie składniowej, nieczęsto odbiegającej od norm budowy zdania. Ze spontanicznością natomiast nierozzerwalnie łączy się autokorekta, następująca zwykle po pauzie wypełnionej lub niewypełnionej¹⁵¹. Korekta wypowiedzi związana jest z jej ulepszeniem i wnosi nową informację, tzn. może całkowicie negować wcześniejszą wypowiedź, rozszerzać jej treść, zawęzić (tzw. korekta dookreślenie) lub być jej tautologią poprzez użycie składnika synonimicznego¹⁵². W zdaniach z parcelacją znajdujący się po pauzie kropce parcelat konkretyzuje treść wyrażoną w wypowiedzeniu macierzystym lub może być rozwinięciem tegoż wypowiedzenia i dodaniem nowej treści do członów w nim występujących.

Parcelacja służy do oddania na piśmie mowy ustnej z typową dla niej spontanicznością, nieprzygotowaniem oraz intonacją. Najlepszym środkiem segmentacji tekstu mówionego jest jego cecha prozodyczna – intonacja, która jest związana ze zjawiskami semantyczno-gramatycznymi¹⁵³. O sposobach intonowania informują m.in. pojawiające się pauzy, umieszczane niezgodnie z obowiązującymi zasadami¹⁵⁴. W przypadku parcelacji są one oznaczone kropką, która jako znak interpunkcyjny wskazujący za-

---

składnią polszczyzny mówionej. Księga referatów konferencji poświęconej składni i metodologii badań języka mówionego (Lublin, 6-9 X 1975), red. T. Skubalanka, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1978, s. 234; U. Żydek-Bednarczuk, Struktura tekstu rozmowy potocznej, Katowice 1994, s. 89-98; J. Warchala, Kategoria potoczności w języku, Katowice 2003, s. 44-45.

¹⁵⁰ K. Ożóg, *Autokorekta wypowiedzi mówionej*, „Język Polski” 1988, R. LXVIII, nr 1, s. 29; *idem, Ustna odmiana języka ogólnego*, [w:] *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Lublin 2001, s. 92; F. Nieckuła, *Język ustny a język pisany*, [w:] *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Lublin 2001, s. 108-19.

¹⁵¹ K. Ożóg, *Autokorekta...*, s. 33.

¹⁵² *Ibidem*, s. 36-37.

¹⁵³ A. Ropa, A. Rusowicz, *Rola cech prozodycznych w segmentacji tekstu mówionego*, [w:] *Badania nad językiem Telewizji Polskiej. Studia metodologiczne i opisowe*, red. Z. Kurzowa, Warszawa 1985, s. 34-35.

¹⁵⁴ A. Nowakowska, *Stylizacja na język mówiony w polskiej powieści współczesnej. Zarys problematyki*, [w:] *Studia nad składnią polszczyzny mówionej. Księga referatów konferencji poświęconej składni i metodologii badań języka mówionego...*, s. 256.

mknięcie i zakończenie zdania, najczęściej związany jest z intonemem III – opadającym¹⁵⁵. Taki kontur intonacyjny nie zapowiada kontynuacji zdania, następującej w parcelacie.

Język mówiony i jego wpływ na formę pisaną są przedmiotem zainteresowania badaczy dopiero od pewnego czasu¹⁵⁶. K. Pisarkowa – autorka pierwszej polskiej monografii na ten temat bada rozmowy telefoniczne jako wariant tekstu mówionego¹⁵⁷. Podkreśla, że język mówiony i pisany nie są odizolowanymi od siebie postaciami istnienia języka naturalnego, ale wpływają na siebie, a ich systemy zachodzą jeden na drugi. Podjęta próba charakterystyki odpisanych rozmów telefonicznych ukazuje tendencje rządzące strukturą składniową tekstu mówionego, pozwalające traktować go jako składniowo odmienny od tekstu pisanego i polegający na utrzymaniu lub wykorzystywaniu stałego kontaktu między nadawcą i odbiorcą, „między tekstem powiedzianym a pomyślanym i odczutym, między przedmiotem rozmowy a samą rozmową”¹⁵⁸. W tekstach mówionych można zauważyć niedostatek grup zdania pojedynczego oraz pewnych typów zdań podrzędnych, a z drugiej strony pojawiają się elementy rzadko spotykane lub wcale niewystępujące w tekście pisanym, np. jednostki leksykalne w funkcji sygnałów segmentacji i spójności, struktury zakłócające tzw. regularny tok składniowy, tj. wtrącenia, zdania eliptyczne i urywane, zdania sklejane. Autorka stwierdza też, że relacja między strukturą powierzchniową a głębinową w języku mówionym wydaje się inna niż w pisanym. Mowa jest wierniejszym i bardziej bezpośrednim odzwierciedleniem toku myśli niż pismo, jest formą zachowania się i porozumie-

---

¹⁵⁵ Terminem *intonem* autorzy określają jednostkę funkcjonalną przedstawiającą przebieg intonacji w obrębie końcowego odcinka frazy. W języku polskim wyróżnia się intonemy: równe, rosnące, opadające, słabo rosnąco-opadające, mocno rosnąco-opadające, słabo opadająco-rosnące i mocno opadająco-rosnące. Zob. A. Ropa, A. Rusowicz, *Rola cech prozodycznych...*, s. 32–33.

¹⁵⁶ K. Pisarkowa, *Składnia rozmowy...*, s. 6; E. Komorowska, *Leksykalno-semantyczne wykładniki...*, s. 13; Z. Topolińska, *Składnia języka mówionego jako przedmiot badania i opisu*, [w:] *Studia nad składnią polszczyzny mówionej. Księga referatów konferencji poświęconej składni i metodologii badań języka mówionego...*, s. 51–52; *Style współczesnej polszczyzny. Przewodnik po stylistyce polskiej*, red. E. Malinowska, J. Nocoń, U. Żydek-Bednarczuk, Kraków 2013, s. 35–47.

¹⁵⁷ K. Pisarkowa, *Składnia rozmowy...*

¹⁵⁸ *Ibidem*, s. 155.

wania jednocześnie oraz nie jest autonomiczną abstrakcją, co sprawia, że jej struktura jest bardziej podporządkowana funkcjom pragmatycznym¹⁵⁹.

Parcelacja uważana jest za jeden ze środków składni ekspresywnej. W lingwistycznej literaturze przedmiotu podejmowane są próby określenia zakresów znaczeniowych pojęć *ekspresywność*, *emocjonalność*, *uczuciowość* i *emotywność*, jednak często stosowane są one wymiennie¹⁶⁰. *Emocjonalny* według *Słownika języka polskiego* to „skłonny do wzruszeń, wyrażający emocje; dotyczący sfery uczuciowej psychiki człowieka”¹⁶¹. Nazywanie emocji nie jest łatwe, gdyż, jak podkreśla Anna Wierzbicka, „uczucie to jest coś, co się czuje – a nie coś, co się przeżywa w słowach. W słowach można zapisać myśli – nie można w słowach zapisać uczuć”¹⁶². Jest to jednak możliwe – język może być używany do mówienia o uczuciach oraz do ich uzewnętrzniania, tj. mówienia z uczuciem o różnych kwestiach dotyczących rzeczywistości. To wyrażanie emocjonalnego stosunku do świata jest przejawem ekspresywnej funkcji języka, o której decyduje nie treść wypowiedzi, ale jej organizacja¹⁶³. Według Stanisława Grabiasa *emocjonalność* to „wyrażanie środkami językowymi uczuciowego stosunku mówiącego do rzeczywistości, a wyrażanie to odbywa się w wypowiedzeniach”¹⁶⁴. Przeżywane przez mówiącego emocje powodują, że model zdaniowy ulega modyfikacjom, tj. zmienia się językowa forma wypowiedzenia ze względu na dobór środków językowych oraz ich organizację¹⁶⁵. Sposoby wyrażania emocji zależą od tego, czy są one obecne w akcie komunikacji ustnej czy pisemnej¹⁶⁶. W tekstach pisanych jednym ze sposobów jest odbieganie od norm, m.in. interpunkcyjnych i składniowych¹⁶⁷.

---

¹⁵⁹ *Ibidem*, s. 155–158.

¹⁶⁰ Z. Czapiga, *O ekspresywności wypowiedzeń emotywnych (na materiale języka rosyjskiego i polskiego)*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Linguistica Rossica” 2015, nr 11, s. 19.

¹⁶¹ <https://sjp.pwn.pl/szukaj/emocjonalny.html> (14.04.2020).

¹⁶² A. Wierzbicka, *Język – umysł – kultura*, Warszawa 1999, s. 207.

¹⁶³ Z. Czapiga, *O ekspresywności...*, s. 19.

¹⁶⁴ S. Grabias, *O ekspresywności języka. Ekspresja a słowotwórstwo*, Lublin 1981, s. 163.

¹⁶⁵ Z. Czapiga, *O ekspresywności...*, s. 19, 24.

¹⁶⁶ A. Aliuk, *Wykorzystywanie środków stylistyczno-składniowych w przekazywaniu emocji w „Wojnie polsko-ruskiej pod flagą biało-czerwoną” Doroty Mastowskiej*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Linguistica” 2010, nr 45, s. 17.

¹⁶⁷ S. Jodłowski, *Zasady...*, s. 134; A. Aliuk, *Wykorzystywanie...*, s. 17.

Nadawca, chcąc w swojej wypowiedzi przekazać uczucia, musi zmienić ogólnie przyjęty schemat, więc wyrazić treść inną formą niż zwykle¹⁶⁸. Zastosowanie m.in. swobodnego szyku wyrazów, nieoczekiwanych kropek (pauz) oddaje emocjonalne wzburzenie mówiącego.

Wyrażaniu emocji służą różne konstrukcje składniowe, a najsilniejszą funkcję ekspresywną pełnią te o nietypowej budowie. Ta nietypowość właśnie sygnalizuje nadzwyczajne intencje nadawcy, co również przez odbiorcę odbierane jest jako niezwykle, o szczególnej formie, więc na pewno pełniące szczególną funkcję. Wśród takich nietypowych konstrukcji Kazimierz Michalewski wymienia m.in. składniki usamodzielnione i wyodrębnione¹⁶⁹. Wydzielenie i usamodzielnienie któregoś z członów zdania pełni funkcję ekspresywną, służy wyrażaniu emocji – „w spontanicznych tekstach składnik dodany bywa elementem uściślającym wypowiedź i często również modyfikującym ją emocjonalnie”¹⁷⁰. Zdaniem autora wypowiedzenia te przypominają równoważniki zdań lub zredukowane wypowiedzenia, ale jak przyjrzymy się temu dokładniej, to okaże się, że jest to celowy zabieg stylistyczny, akcentujący i podkreślający nacechowane emocjonalnie oddzielone kropką fragmenty¹⁷¹.

Wśród polskich prac dotyczących językowego wyrażania emocji należy wspomnieć *Składnię wypowiedzi emocjonalnych* autorstwa Anny Grzesiuk¹⁷². Książka jest poświęcona środkom wyrażania emocji na poziomie gramatycznej budowy wypowiedzenia. Zagadnienie to jest omawiane na podstawie materiału faktograficznego pochodzącego z polskiej literatury współczesnej, gdyż w utworach po 1956 roku obserwuje się wyrażanie uczuć, a nie ich komunikowanie przez narratora oraz tendencję zbliżania języka bohaterów do mowy potocznej. Za typowe dla wyrażania emocji autorka uważa ułomne struktury składniowe z powodu ich odchyień od ogólnie przyjętego schematu składniowego¹⁷³.

---

¹⁶⁸ A. Aliuk, *Wykorzystywanie...*, s. 20.

¹⁶⁹ K. Michalewski, *Składniowe środki wyrażania emocji*, [w:] *Wokół językowej funkcji emocjonalnej*, red. V. Machnicka, K. Wojtczuk, Siedlce 2006, s. 147.

¹⁷⁰ *Ibidem*, s. 149.

¹⁷¹ *Ibidem*.

¹⁷² A. Grzesiuk, *Składnia wypowiedzi emocjonalnych*, Lublin 1995.

¹⁷³ *Ibidem*, s. 9.

Element uczuciowy jest składnikiem leksykalnego znaczenia wyrazu, a problem emocjonalności wypowiedzenia należy do składni. Ale jak uważa A. Grzesiuk, kwestia ta wymyka się z ram opisu składniowego. Spowodowane jest to faktem, że uczuciowość wypowiedzenia może być wyrażona aktualizacjami nie tylko w płaszczyznach gramatycznej i modalnej, które są właściwym jądrem składni, ale również w płaszczyźnie aktualnego podziału zdania i zastąpieniem neutralnych nazw wyrazami nacechowanymi emocjonalnie. Wyrażanie emocji odbywa się też przy pomocy zmiany schematów składniowych, tj. modyfikacji zachodzących w samym procesie aktu mowy. Podejście składniowe kieruje się od realizacji do uchwycenia abstrakcyjnego systemu, a badanie realizacji schematów zalicza się do teorii aktu mowy¹⁷⁴.

Wyrażanie uczuć obserwuje się na czterech poziomach analizy wypowiedzenia: treści (nadawca wyraża swoje emocje, używając ekspresywizmów zamiast leksyki neutralnej), formalnej struktury wypowiedzenia (występują różnego rodzaju odchylenia od schematów neutralnych wypowiedzeń – uczuciowo zaangażowany nadawca mniej dba o formalną stronę swojej wypowiedzi), modalności (emocje mogą być wyrażane poprzez modyfikację lub transpozycję schematów modalnych) oraz tzw. aktualnego podziału zdania, czyli modyfikacji neutralnego szyku temat – reumat. A. Grzesiuk omawia typowe dla ekspresji emocji struktury składniowe, które określa jako ułomne (w sensie odchyień od schematu składniowego)¹⁷⁵. Przyjmując za Karin Musiołek dość szerokie pojęcie równoważnika zdania (tj. „zamknięty odcinek planu ekspresji, który nie posiada osobowej formy czasownika, a w danych warunkach pełni funkcję choćby najmniejszego komunikatu”)¹⁷⁶, wyróżnia m.in. kontekstowe równoważniki niekompletne (eliptyczne), które nie mają w swojej strukturze żadnego ekwiwalentu orzeczenia i funkcję komunikatywną pełnią w określonym kontekście. Mogą one kontynuować lub uzupełniać zdanie poprzednie, tj. być jego podmiotem, przydawką, dopełnieniem czy okolicznikiem, albo zapowiadać część zdania następnego. A. Grzesiuk oma-

---

¹⁷⁴ *Ibidem*, s. 24.

¹⁷⁵ *Ibidem*, s. 9.

¹⁷⁶ K. Musiołek, *Równoważnik zdania we współczesnym języku polskim*, Wrocław 1978, s. 151.

wia równoważniki eliptyczne w funkcji dopełnienia zdania poprzedniego: – *Nic cię to nie obchodziło ani nie obchodzi. Moje zepsute życie*; okolicznika zdania poprzedniego: – *Wyprowadzam się! Słyszysz? Natychmiast!* i przydawki zdania poprzedniego: – *A grządki teraz muszę kopać, bo kwiaty źle będą rosły, czyli, że strata państwowa przez to będzie. Społeczna*¹⁷⁷. Równoważniki te nazywa także równoważnikami rozwijającymi w funkcji dopełnienia, okolicznika lub przydawki zdania z kontekstu. Do równoważników eliptycznych zalicza też te będące powtórzeniami elementów zdania poprzedniego i uważa je za bardziej charakterystyczne dla wypowiedzi wyrażających uczucia niż eliptyczne rozwijające: – *Ja? Co z nim zrobiłem? Ależ to jasne! Człowieka z niego zrobiłem. Człowieka!*¹⁷⁸

Równoważniki rozwijające są samodzielne intonacyjnie, ale niesamodzielne pod względem znaczeniowym, ponieważ są kontynuacją (uzupełnieniem i rozszerzeniem) wcześniejszego zdania. Użycie tych równoważników przez nadawcę w warunkach uczuciowego wzburzenia odzwierciedla trudności w znalezieniu właściwych słów, nieporadność językową spowodowaną sytuacją, lub wynika z chęci podkreślenia jakiegoś fragmentu wypowiedzi przez jego wyłączenie poza zdanie¹⁷⁹.

Im silniejsze emocje przeżywa nadawca, tym mniej dba o formalną stronę wypowiedzi. Skupia się na tym, co przeżywa, na faktach powodujących emocje i na odbiorcach swojego komunikatu. A. Grzesiuk wyróżnia dużą grupę tzw. ułomnych struktur składniowych i koncentruje się na przykładach z następującymi środkami wyrażania emocji: nagłym przerwaniem wypowiedzenia, pauzami uczuciowymi, nagromadzeniem konstrukcji eliptycznych (tj. z brakującymi w wypowiedzeniu jakiejś jego części)¹⁸⁰ i wyodrębnieniem części wypowiedzenia w samodzielne wypowiedzenie (wyodrębniony może być składnik wypowiedzenia lub oddzielone od siebie zdanie główne i poboczne w wypowiedzeniu złożonym)¹⁸¹. Ostatni środek, według A. Pospiszylowej, oprócz tego, że jest związany ze stanem emocjonalnym nadawcy, może być również dążeniem do wywołania okre-

---

¹⁷⁷ A. Grzesiuk, *Składnia wypowiedzi...*, s. 36–37.

¹⁷⁸ *Ibidem*, s. 38.

¹⁷⁹ *Ibidem*, s. 37.

¹⁸⁰ *Ibidem*, s. 118–119.

¹⁸¹ *Ibidem*, s. 99, 128.

ślonych efektów impresywnych lub wynikać z zamierzonej stylizacji tekstu na mowę potoczną¹⁸². Wyodrębnienie jakiegoś składnika zdania, który niesie ważną dla nadawcy treść, ma na celu też jego podkreślenie, co jest typowe dla wypowiedzi nacechowanych uczuciowo. „To, co zostało wyodrębnione, pozostaje w ścisłym związku z poprzedzającym zdaniem, nawiązując w sposób bezpośredni do jednego z jego członów. Zatem wypowiedzenie ‘macierzyste’ oraz człon wyodrębniony stanowią jednolitą pod względem formalnym i znaczeniowym konstrukcję, jej zaś interpunkcyjny podział na dwa wypowiedzenia nadaje całości nowy odcień emocjonalny”¹⁸³.

Prace A. Pospiszylowej i A. Grzesiuk pokazują, że najczęściej są wyodrębniane drugorzędne człony zdania: przydawka: – *To dziwne. Zanim ciebie poznałem, przeżyłem niejedno. Ale jesteś moją pierwszą kobietą. **Prawdziwą.***; dopełnienie: – *Nie potrzebuję! – Warknął. – **Żadnej łaski! Mówcie, mówcie! Całą prawdę!*** i okolicznik: – *Mamo! Ja wrócę. **Jeszcze dzisiaj!***¹⁸⁴ Człon wyodrębniony może pozostawać w stosunku współrzędnym z tą samą częścią zdania w wypowiedzeniu macierzystym, dodając jakąś informację i rozwijając to wypowiedzenie, lub być członem, który nie wystąpił w zdaniu poprzedzającym. Wyodrębnienie jest mocnym podkreśleniem członu, na który nadawca chce zwrócić szczególną uwagę. Ładunek emocjonalny, jaki niesie ze sobą wyodrębnienie, może być ujemny lub dodatni. W przypadku zdań złożonych, według A. Grzesiuk, najczęściej wyodrębniane są zdania podrzędne okolicznikowe, a szczególnie okolicznikowe przyczyny, np.: – *Tak. Nie. Ale nie wiem. Może już niedługo ja też przegram. **Bo już nie mam sił!***¹⁸⁵.

W celu podkreślenia, zwrócenia uwagi adresata na te elementy, które nadawca uważa za szczególnie ważne lub gdy mówiący chce sugerować odbiorcy, że jest całkowicie pewny swojej racji, używane jest powtórzenie. K. Pisarkowa¹⁸⁶ określa tego typu powtórzenia modalnością wzmocnionej

---

¹⁸² A. Pospiszylowa, *Wyodrębnienie...*, s. 331.

¹⁸³ A. Grzesiuk, *Składnia wypowiedzi...*, s. 128.

¹⁸⁴ *Ibidem*, s. 128–129.

¹⁸⁵ *Ibidem*, s. 130.

¹⁸⁶ Za B. Witoszowa, *Rola powtórzeń w tekście literackim stylizowanym na tekst mówiony (na przykładzie monologu wypowiedzianego)*, [w:] *Język artystyczny*, t. 3, red. A. Wilkoń, Katowice 1985, s. 105; A. Grzesiuk, *Składnia wypowiedzi...*, s. 134.

pewności (*tych ludzi żałowałem, oczywiście żałowałem*). Powtarzane są podmiot, orzeczenie i drugorzędne części zdania, samodzielne wypowiedzenia, wypowiedzenia eliptyczne i zdania składowe wypowiedzenia złożonego. W niektórych z przytoczonych przykładów powtórzone elementy oddzielone są kropką od zdania, w którym wystąpiły po raz pierwszy¹⁸⁷, np.: – *Proszę, niech pan nie mówi nic. Nic. Nie mogę o tym myśleć.*

Wspomniana już K. Musiołek w monografii poświęconej równoważnikom zdania, jako jeden z typów omawia równoważniki niekompletne, tzn. takie, które w swojej strukturze nie mają orzeczenia (słowa orzeczeniowego)¹⁸⁸. Wśród nich wyróżnia m.in. równoważniki niekompletne kontekstowe, które są nośnikami pełnego komunikatu tylko w określonym kontekście językowym. W zależności od tego, czy nawiązują one do orzeczenia (słowa orzeczeniowego) znajdującego się w najbliższym kontekście, dzieli je na eliptyczne i nieeliptyczne. Równoważniki eliptyczne nie mają własnego orzeczenia (wyrazu orzeczeniowego), gdyż byłoby ono powtórzeniem tego, które znajduje się w jednym z sąsiednich zdań (równoważników kompletnych). Wśród równoważników niekompletnych uwarunkowanych kontekstem w monologu na uwagę zasługują takie, dla których kontekstem jest poprzednie zdanie, tj. równoważniki rozwijające. Są one intonacyjnie samodzielne, oddzielone dwiema dłuższymi pauzami (w piśmie kropkami) i znaczeniowo stanowią kontynuację poprzedniego zdania (równoważnika) poprzez uzupełnienie jakiejś jego części wyrażonej ogólnie lub mogą też wyprzedzać, zapowiadać część zdania (równoważnika), która po nich nastąpi. Równoważniki rozwijające mogą być podmiotem zdania poprzedniego: *Drażni mnie jej sposób bycia. To milczenie.*; dopełnieniem: *Za wcześniej o tym wszystkim mówimy. O pieniądzach. I o zimie.*; okolicznikiem: *I wybuchła między wami afera. Na rok przed jej śmiercią.*; orzecznikiem: *To był dobry wieczór. Fajny.* oraz przydawką: *Siadł na trzecim nowym fotelu. Trzeszczącym, podartym*¹⁸⁹.

Równoważniki rozwijające występują najczęściej w literaturze pięknej w tekstach poetyckich w prozie, przede wszystkim w monologu wewnętrznym jako „środek stylistyczny, oddający nieporadność, trudności

---

¹⁸⁷ A. Grzesiuk, *Składnia wypowiedzi...*, s. 140.

¹⁸⁸ K. Musiołek, *Równoważnik zdania...*, s. 115–123.

¹⁸⁹ *Ibidem*, s. 120–123.

w doborze właściwych słów, namyślanie się, przypominanie sobie dodatkowych szczegółów, uściślanie przekazywanej treści”¹⁹⁰.

Wśród monografii z zakresu składni należy wskazać też pozycję autorstwa Marka Wiśniewskiego *Strukturalna charakterystyka polskich wypowiedzeń niezdaniowych*¹⁹¹. Biorąc pod uwagę stosunek wypowiedzeniowych członów syntaktycznych do wyrażen występujących w kontekście, autor proponuje wyróżnienie trzech podklas omawianych całości syntaktycznych, tj. wypowiedzeniowe standardowe człony syntaktyczne, w których w charakterze samodzielnego wypowiedzenia niezdaniowego występuje wyrażenie dystrybucyjnie nieekwiwalentne w stosunku do członów ze struktury poprzedzającego wypowiedzenia, np.: *Drażni mnie. To milczenie.*, wypowiedzeniowe współrzędniki członów syntaktycznych, w których jedna z form jest dystrybucyjnie ekwiwalentna w stosunku do członu występującego w strukturze poprzedniej jednostki wypowiedzeniowej, np.: *Wszystko mnie drażni. Zwłaszcza to milczenie.*, i wypowiedzeniowe powtórzenia członów syntaktycznych, np.: *Drażni mnie to milczenie. To milczenie właśnie*¹⁹².

W rozdziale ósmym monografii autor podejmuje próbę strukturalnej charakterystyki wyrażen językowych powstałych w wyniku zamykania kropką zdania, zanim zostało ono zamknięte pod względem formalnym. Są to „interpunkcyjnie usamodzielnione człony syntaktyczne, które strukturalnie (akomodacyjnie lub konotacyjnie) uzależnione są od jakiegoś spośród składników sąsiadujących wypowiedzeń”¹⁹³. Autor ogranicza się do omówienia jedynie takich wydzielonych kropką członów syntaktycznych, które nie są konstytuowane przez finitywną formę czasownika (ani żaden z jej ekwiwalentów dystrybucyjnych). Mimo że mają one niezdaniowy charakter, to można je interpretować jako usamodzielnione składniki (człony) zdania prostego.

M. Wiśniewski przyjmuje, że zdanie to jednostka bilateralna z przypisaną jej charakterystyką gramatyczną i referencjalną, z czego wynika, że nie zawsze jej tekstową realizacją musi być dokładnie jedno wypowiedzenie. „W szczególnych wypadkach może ono odpowiadać kilku samodzielnym jednostkom

---

¹⁹⁰ *Ibidem*, s. 123.

¹⁹¹ M. Wiśniewski, *Strukturalna charakterystyka polskich wypowiedzeń niezdaniowych*, Toruń 1994.

¹⁹² *Ibidem*, s. 90–91.

¹⁹³ *Ibidem*, s. 176.

wypowiedzeniowym, wyodrębnionym na podstawie zewnętrznych kryteriów ortograficznych”¹⁹⁴. Przykładem takiej sytuacji są wypowiedzeniowe człony syntaktyczne. Z badań przeprowadzonych przez autora wynika, że w tekstach współczesnej polszczyzny występują lub mogą potencjalnie wystąpić przykłady odcinania kropką lub ekwiwalentnym znakiem interpunkcyjnym następujących typów niezdanowych członów syntaktycznych¹⁹⁵:

1. wypowiedzeniowe mianownikowe grupy nominalne, np.:

Siadł w różowym kąciku. Dojrzały Leopold.

2. wypowiedzeniowe przyliczebnikowe grupy nominalne. W postaci odrębnego wypowiedzenia funkcjonują człony, które wchodzą w obustronne relacje akomodacyjne ze słowem liczebnikowym występującym w sąsiednim wypowiedzeniu, np.:

Było ich dokładnie pięciu. Marynarzy lub żołnierzy.

3. wypowiedzeniowe luźne grupy syntaktyczne, które nie akomodują nadrzędnika dystrybucyjnego i nie są przez niego akomodowane, np.:

Oj, Jaś to się wczoraj zachował. Jak wariat.

4. wypowiedzeniowe orzecznikowe grupy przymiotnikowe i przymikowo-przymiotnikowe, które nie akomodują swojego nadrzędnika dystrybucyjnego i strukturalnie uzależnione są od czasownika występującego w sąsiednim wypowiedzeniu i od mianownikowej grupy nominalnej, np.:

Publika była nieco nagoniona. Ciekawska. Zagapiona. I chyba dezorientowana.

5. wypowiedzeniowe standardowe grupy przymiotnikowe, które wchodzą w akomodacyjne związki z rzeczownikowym składnikiem poprzedzającego wypowiedzenia, np.:

Łzy zakręciły mu się w oczach. Proste, łatwe, z serca płynące.

6. wypowiedzeniowe grupy nominalne i przymikowo-nominalne, które strukturalnie jedynie pod względem przypadku podporządkowane są jakiemuś wyrażeniu językowemu w poprzedzającym wypowiedzeniu, np.:

To niech dziadek opowiada. O okupacji.

---

¹⁹⁴ *Ibidem*, s. 177.

¹⁹⁵ *Ibidem*, s. 189–201.

7. wypowiedzeniowe grupy adwerbialne, które są formalnie powiązane z czasownikiem występującym w kontekście syntaktycznym, np.:

Ten się wczoraj zachował. Skandalicznie.

8. wypowiedzeniowe grupy bezokolicznikowe konstituowane przez bezokolicznik funkcjonalnie nierównoważny formie finitywnej, którego nadrzędnik dystrybucyjny nie akomoduje czasownika występującego w kontekście syntaktycznym, ale dopasowuje się do wymagań finitywnego centrum pod względem kategorii bezokolicznikowości, np.:

Chcieli oddychać. Śmiać się. Chodzić, orać ziemię.

Pojechał na wieś. Odpocząć i odwiedzić rodzinę.

9. wypowiedzeniowe grupy imiesłowowe, które nie akomodują swojego nadrzędnika dystrybucyjnego i same akomodowane są wewnątrzfrazowo, ale nie jest wymagana od nich kategoria przypadku, przysłówkowość ani bezokolicznikowość, np.:

– Czy mogę ci jakoś pomóc?

– Możesz. Dając mi wreszcie święty spokój.

Powyższego przykładu autor nie znalazł w materiale faktograficznym, uznał jednak, że nie jest to spowodowane ograniczeniami strukturalnymi, a obowiązującymi zasadami ortograficznymi.

W polskiej literaturze językoznawczej zjawisko określane w terminologii rosyjskiej jako *парцелляция*, tj. szczególny sposób podziału zdania na dwie lub kilka samodzielnych fraz, które oddzielone są kropką, omawiane jest w pracach z zakresu interpunkcji oraz składni. W opracowaniach dotyczących przestankowania jest ono najczęściej traktowane jako przejaw interpunkcji bezpośredniej, intuicyjnej czy logiczno-składniowej, maniera stylistyczna autora oraz przykład odchylenia od norm interpunkcyjnych w celach stylistycznych. Służy też jako środek emocjonalnej ekspresji, sposób wyrażania niewerbalnych aspektów procesu komunikacji bądź odwzorowanie struktury tekstu mówionego oddającej tok myśli w nieprzygotowanej wcześniej wypowiedzi. Takie niezgodne z zasadami użycie kropki modyfikuje sens zdań oraz może wskazywać na ważność wyodrębnionych interpunkcyjnie członów.

Na poziomie składniowym również zwraca się uwagę, że zdania tego typu są stylizacją na mowę potoczną i odzwierciedlają trudność w znalezieniu odpowiednich słów często w sytuacji uczuciowego wzburzenia nadawcy. W celu wyrażenia emocji stosuje się aktualizacje, tj. zmiany neutralnych schematów zdania lub tzw. ułomne struktury składniowe. Wyłączając jakiś składnik poza zdanie (po kropce), autor chce podkreślić jego ważność.

Podobnie jak w przypadku parcelacji w języku rosyjskim, przy pomocy kropki wyodrębniany może być składnik wypowiedzenia lub oddzielane od siebie zdanie główne i poboczne w zdaniu złożonym. Elementy składniowe określane jako równoważniki rozwijające (eliptyczne), które można uznać za odpowiednik rosyjskiego parcelatu, są samodzielne intonacyjnie, ale niesamodzielne pod względem znaczeniowym, ponieważ są kontynuacją (uzupełnieniem i rozszerzeniem) wcześniejszego zdania.

W dostępnej literaturze zjawisko odpowiadające rosyjskiej *parcelacji* bywa określane jako *wyodrębnienie części zdania w oddzielne wypowiedzenie, usamodzielnianie zdania* oraz jest traktowane jako jeden ze środków stosowanych w interpunkcji bezpośredniej lub tzw. interpunkcji ułomnej. Częściej spotykane są nazwy wyodrębnionego po kropce członu, które można uznać za odpowiedniki *parcelatu*: *wyodrębniony interpunkcyjnie człon, usamodzielniony człon, usamodzielnione zdanie, człon wyodrębniony w wypowiedzenie, samodzielny człon, usamodzielnienie, równoważnik rozwijający, równoważnik eliptyczny, samodzielne wypowiedzenie niezdaniowe czy niezdaniowy człon syntaktyczny*. W tekście odnoszą się one do *części macierzystej, sąsiedniego, poprzedniego, wcześniejszego zdania, poprzedzającego wypowiedzenia/zdania*, które mogą być uznane za określenia rosyjskiej części (zdania) głównej lub macierzystej.

Według polskich badaczy taki podział zdania za pomocą kropki przypomina stosowanie pauzy w mowie w celu zwrócenia uwagi na jakiś fragment tekstu i jest coraz częściej spotykany, zwłaszcza w literaturze pięknej i publicystyczno-reportażowej.

Interpretacja zdań z parcelacją nie jest możliwa w oderwaniu od szerszego kontekstu, a zagadnienie to może też być przedmiotem badań tekstowych języka.

Wydaje się, że parcelowaną konstrukcję można uznać za zjawisko pomiędzy zdaniem a tekstem rozumianym jako „mówioną lub pisaną, ponadzdaniową strukturę znakową, stanowiącą całość informacyjną”¹⁹⁶.

---

¹⁹⁶ D. Zdunkiewicz-Jedynak, *Wykłady ze stylistyki*, Warszawa 2008, s. 59.

Formalnie może ona być traktowana jako konstrukcja ponadzdaniowa – parcelat znajduje się po kropce formalnie kończącej zdanie, natomiast semantycznie tworzy zdanie (parcelat tylko z poprzedzającą częścią jest całością semantyczną). Z drugiej jednak strony, tekst traktowany jest jako ciąg zdań połączonych formalnymi powiązaniem (kohezja), decydującymi o tym, że jest on odbierany jako całość¹⁹⁷.

Badacze tekstu koncentrują się na relacjach międzyczdaniowych i gramatycznemu rozczłonkowaniu zdania na podmiot i orzeczenie przeciwstawiają rozczłonkowanie aktualne, tj. przedmiot wypowiedzi (temat) oraz informację o przedmiocie wypowiedzi (remat)¹⁹⁸. W języku polskim o funkcji elementów zdania decyduje szyk wyrazów. I tak remat – treść informacyjnie nowa znajduje się w pozycji końca zdania. W tekstach mówionych jest on wyróżniany przy pomocy akcentu zdaniowego¹⁹⁹. W zdaniach z parcelacją oddzielony kropką parcelat jest akcentowany, znajduje się w pozycji końcowej, więc jest uważany za remat.

Podstawową własnością tekstu są dwa rodzaje spójności: koherencja (spójność semantyczna, globalna) i kohezja (spójność linearna, strukturalna)²⁰⁰. Spójność semantyczna jest przez niektórych uważana za wystarczający warunek, aby zbiór słów był znaczącą całością, czyli tekstem²⁰¹. Zachodzi ona, gdy tekst jest sformułowany przez jeden podmiot mówiący, jest adresowany do jednego odbiorcy (mającego wspólny, obowiązujący typ wiedzy wymagany od odbiorcy) i dotyczy jednego tematu rozwijanego w przemyślany przez nadawcę sposób. Część macierzysta i parcelat są między sobą powiązane semantycznie, więc pod tym względem można je uznać za tekst. Na spójność między dwiema częściami parcelowanej konstrukcji mogą niekiedy wskazywać również niektóre wykładniki spójności linearnej (leksykalne) wyróżnione przez Dorotę Zdunkiewicz-Jedynak²⁰²:

---

¹⁹⁷ *Ibidem*, s. 60.

¹⁹⁸ *Ibidem*, s. 60–61.

¹⁹⁹ *Ibidem*, s. 61; J. Labocha, *Problemy opisu...*, s. 259.

²⁰⁰ D. Zdunkiewicz-Jedynak, *Wykłady...*, s. 65; M.R. Mayenowa, *Spójność tekstu a postawa odbiorcy*, [w:] *O spójności tekstu*, red. eadem, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1971, s. 189–205.

²⁰¹ D. Zdunkiewicz-Jedynak, *Wykłady...*, s. 65.

²⁰² *Ibidem*, s. 68.

– powtórzenia dokładne, np.:

*Запал для второй гранаты и патроны для нагана мелочью были. Но граната без запала – просто кусок железа. Немой **кусок**, как булыжник.* (Васильев)

*To jest straszne obciążenie dla nieprzygotowanego. **Straszne.*** (Szwaja)

– powtórzenia niedokładne, np.:

*Wszystko musi przewartościować. Z wyjątkiem dyrektorki, dyrektorka jest cool. **Znaczy trendy. Znaczy jazzu.*** (Szwaja)

oraz gramatyczne

– syntaktyczne wyznaczniki ciągłości zdania (konektywy), np.:

*Девочка **была** эмоционально неустойчивой. Временами она обожала маму, кидалась той на шею, обнимала, целовала. **Но могла и наорать на нее, обозвать дурой, устроить грандиозный скандал.*** (Донцова)

*Wyszliśmy na podwórze kamienicy. **I nastrój prysnął w ułamku sekundy.*** (Pilipiuk, *Triumf...*)

– wykładniki relacji czasowej (jednorodność form czasu), np.:

*Она заставила его фотографировать себя. Валялась на их алом покрывале с серпом и молотом, в черных трико, в свитере и в лисице на шее. **Хохотала и плакала.*** (Медведева)

*Bożena uważała, że za szczęśliwą miłość trzeba płacić straszną cenę. **Przyjąć głupotę, wyrzec się myślenia, pozwolić wydziobać sobie mózg.*** (Głowacki, *Z głowy*)

– układy kontrastowo-semantyczne (zdania z negacją, przeciwstawienia), np.:

*Музей еще не готов. **Но замечательные экспонаты доставлены сюда со всего мира.*** (Ильф, Петров, *Одноэтажная...*)

*Z siostrą utówiony byłam, że jej mąż, gdy podrosnę, na współnika mnie weźmie. **Ale zamordowali go trzy lata temu.*** (Pilipiuk, *Triumf...*)

Reasumując, zjawisko parcelacji jest obecne w języku polskim i dostrzegane przy okazji opisu innych problemów językowych. Używany w niniejszej monografii termin *parcelacja* został zapożyczony z językoznawstwa rosyjskiego i określa szczególnie sposób podziału zdania na dwie lub kilka samodzielnych fraz, np.: *Он [...] тоже пошел. В магазин. Сигарет купить* (Шукшин); *Ten dach jest zbyt gładki. Zbyt stromy. Zbyt śliski* (Pilipiuk). Na podstawie istniejącej literatury przedmiotu zjawisku temu można przypisać następujące cechy dystynktywne:

- parcelowana konstrukcja składa się z części bazowej (głównej, macierzystej) i parcelatu (części parcelowanej). Część macierzysta jest frazą będącą podstawą, organizującą zdanie w strukturalną i semantyczną całość łącznie z parcelatem, który następuje po kropce i formalnie zależy od części macierzystej;
- parcelat znajduje się w postpozycji względem bazowej części zdania i poza jego strukturą. Jest jednak ściśle związany ze zdaniem bazowym, bez niego nie może być rozumiany i nie funkcjonuje jako samodzielna jednostka komunikacyjna;
- liczba parcelatów jest dowolna i mogą się one znajdować bezpośrednio po części bazowej lub być od niej oddzielone;
- w mowie parcelacja wyrażana jest intonacyjnie przez zastosowanie pauzy;
- w piśmie ta myślowa pauza odzwierciedlana jest za pomocą znaków interpunkcyjnych, tj. kropki, wielokropka, znaku zapytania i wykrzyknika;
- parcelacja pomaga odzwierciedlić mowę ustną, nieprzygotowaną i nieprzemyślaną wcześniej, powstającą zgodnie z tokiem myśli;
- możliwa jest zamiana konstrukcji parcelowanej na wersję bez parcelacji, pozbawioną elementu ekspresywności, natomiast semantycznie równoważną. Zdania parcelowane i nieparcelowane uważane są za warianty stylistyczne;
- podstawową funkcją parcelacji jest wyróżnienie określonej, najważniejszej części wypowiedzenia;
- parcelat konkretyzuje treść wypowiedzenia macierzystego lub może być jego rozwinięciem i dodawać nową treść do członów w nim występujących;
- parcelacja jest jednym ze środków służących do kompresji tekstu. Podział wypowiedzenia na mniej złożone, samodzielne komponenty pozwala skoncentrować uwagę odbiorcy na każdym elemencie komunikatu językowego. Dodatkowo kropka oznacza pauzę, która pobudza ciekawość odbiorcy;
- parcelacja jest traktowana jako jeden ze środków składni ekspresywnej.
Tak rozumiana parcelacja będzie przedmiotem opisu w dalszej części monografii w planie porównawczym rosyjsko-polskim.

ROZDZIAŁ 2

Parcelacja zdania pojedynczego w języku rosyjskim i polskim

2.1. Parcelacja głównego związku składniowego w języku rosyjskim i polskim

Związek podmiotu w mianowniku z orzeczeniem jest głównym związkiem składniowym istniejącym w każdym zdaniu, tj. tam, gdzie zachodzi predykacja. Według *Encyklopedii wiedzy o języku polskim* członem syntaktycznie niezależnym i nadrzędnym jest tutaj podmiot, a członem zależnym, podporządkowanym tylko podmiotowi jest orzeczenie²⁰³. W literaturze językoznawczej nie jest to jednak traktowane tak jednoznacznie. Ogółem istnieją trzy stanowiska: nadrzędnikiem w związku głównym jest podmiot składniowo niezależny i stanowiący podstawę stosunków składniowych w wypowiedzeniu, oba człony są współrzędne, tj. podmiot jest zależny tylko od orzeczenia i orzeczenie tylko od podmiotu, oraz orzeczenie jako człon zdaniotwórczy jest członem nadrzędnym²⁰⁴.

Rozdzielenie kropką związku głównego jest niezwykle rzadkie²⁰⁵, np.:

---

²⁰³ *Encyklopedia wiedzy...*, s. 408.

²⁰⁴ *Słownik gramatyki...*, s. 336–337.

²⁰⁵ Ju.W. Wannikow w swojej monografii *Синтаксис речи...* przytacza pojedyncze przykłady tego typu, wśród których większość stanowią przypadki tzw. parcelacji emfaticznej (*эмфатическая парцелляция*), np. *Я ее из Рязани привез, женился, а она... Из общежития уехала!... Понял!* Autor wyklucza ze swoich badań ten typ zdań, gdyż jest on odzwierciedleniem języka indywidualnego, a nie przyjętych norm. Ponadto ich interpretacja składniowa bywa niejednoznaczna. Zob. Ю.В. Ванников, *Синтаксис речи...*, s. 237–239.

[1]

Птибурдуков снял фуражку, дернул себя за инженерский ус и, наконец, решился.

– Варя, – умоляюще сказал он, входя в комнату, – мы же условились...

– Полюбуйся, Саиук! – закричала Варвара, хватая его за руку и подталкивая к дивану. – Вот он! Лежит! Самец! Подлый собственник! Понимаешь, этот крепостник объявил голодовку из-за того, что я хочу от него уйти. (Ильф, Петров, Золотой...)

[2]

В трубке что-то долго сипело, хрюкало, потом далекий голос спросил:

– Ты, Васков? Что там у вас?

– Так точно, товарищ Третий. Немцы в лесу возле расположения. Обнаружены сегодня в количестве двух...

– Кем обнаружены?

– Младшим сержантом Осяниной... (Васильев)

[3]

Час... Zatoczył krąg. (Pilipiuk, Droga...)

[4]

Chłopak... Towarzysz wędrówki, przyjaciel. Odszedł. Pozostała dojmująca samotność. (Pilipiuk, Drewniana...)

[5]

Izaak prowadzony przez Abrahama na rzeź. Słyszał: nie płacz jak dziecko, nie bądź miękki jak baba, wrażliwy jak pedał! (Gretkowska)

Przytoczone teksty nie są jednoznaczne – wydzielenie podmiotów i orzeczeń w samodzielne frazy może być różnie interpretowane: tekst [1] można rozpatrywać jako składający się ze zdań jednoczłonowych zakończonych wykrzyknikami lub oddzielnych fraz – parcelatów, które tworzą zdanie na zasadzie szyku przestawnego orzeczenie – podmiot i przydawki rzeczownej. W kolejnym przykładzie [2] fragment *Немцы в лесу возле расположения* może być interpretowany jako zdanie nominatywne, zdanie z orzeczeniem eliptycznym *być* lub jako podmiot tworzący pełne zdanie z kolejną frazą – parcelowanym orzecznikiem.

W polskich przykładach [3–4] podmioty oddzielone są od dalszej części zdania wielokropkiem, oznaczającym dłuższą pauzę – przerwanie toku mowy lub niedomówienie często z powodu emocji. Czytelnik nie oczekuje następującej po wielokropku dalszej części wypowiedzi. Tekst [4] składa się z trzech parcelatów, tj. podmiotu, przydawki rzeczownej określającej ten podmiot oraz orzeczenia. Natomiast w ostatnim przykładzie [5] od-

dzielonemu kropką podmiotowi towarzyszy połączenie wyrazowe o charakterze imiesłowowym. Również w języku polskim możliwa jest dwojaka interpretacja: oddzielone kropką formy mianownikowe mogą być traktowane jako parcelowane podmioty w antepozycji względem parcelowanych orzeczeń lub jako zdania nominatywne, a orzeczenia – jako zdania z podmiotem domyślnym.

Rozdzielenie kropką składników głównego związku składniowego ma miejsce sporadycznie i dodatkowo nie jest jednoznaczne w interpretacji. Konstrukcje tego typu są nacechowane emocjonalnie, a pauzy są nieoczekiwane, co potęguje zainteresowanie czytającego i pozwala na różną interpretację.

2.2. Parcelacja podmiotu w języku rosyjskim i polskim

W koncepcji gramatyki tradycyjnej pojęcie podmiotu zakodowane jest w mianownikowej formie rzeczownika. Współczesne językoznawstwo teoretyczne w zasadzie zrezygnowało z terminu *podmiot* w każdym z jego trzech typów: gramatycznego, semantycznego (logicznego) oraz psychologicznego²⁰⁶. Świadczy o tym niewątpliwie fakt, że ani w *Składni współczesnego języka polskiego* Zygmunta Saloniego i Marka Świdzińskiego²⁰⁷ – opartej na założeniach formalno-gramatycznych, ani w *Gramatyce współczesnego języka polskiego* Macieja Grochowskiego, Stanisława Karolaka, Zuzanny Topolińskiej²⁰⁸ – opartej na założeniach semantycznych, nie znajdziemy terminu *podmiot*. Również Renata Grzegorzczkova w *Wykładach z polskiej składni*²⁰⁹ wyróżnia cztery typy struktur zdaniowych: semantyczno-logiczną, tematyczno-rematyczną, syntaktyczną i linearną, wśród których nie ma struktury podmiotowo-orzeczeniowej. Usunięcie struktury podmiotowo-orzeczeniowej jako struktury semantycznej lub formalno-

---

²⁰⁶ A. Kiklewicz, *Podmiot i orzeczenie jako kategorie gramatyki funkcjonalnej*, „Prace Językoznawcze” [Olsztyn] 2003, z. V, s. 118–119.

²⁰⁷ Z. Saloni, M. Świdziński, *Składnia współczesnego...*

²⁰⁸ *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Składnia*, red. Z. Topolińska, Warszawa 1984.

²⁰⁹ R. Grzegorzczkova, *Wykłady z polskiej składni*, Warszawa 1996.

gramatycznej komplikuje opis składni języków naturalnych²¹⁰. Podmiot jest bowiem prototypową funkcją semantyczną dla mianownikowej formy rzeczowników i zaimków rzeczownikowych²¹¹.

---

²¹⁰ A. Kiklewicz, *Podmiot...*, s. 119.

²¹¹ Z pojęciem podmiotu ściśle wiąże się pojęcie subiektu. We współczesnym językoznawstwie zagadnienie subiektu rozpatruje się jednocześnie w dwóch aspektach: formalnym (syntaktycznym) i semantycznym. Subiekt to osoba, rzecz lub zjawisko, o których się orzeka i którym przypisuje się czynność. Zob. *Encyklopedia językoznawstwa...*, s. 401–403; *Encyklopedia wiedzy...*, s. 248–249; Д.Э. Розенталь, М.А. Теленкова, *Словарь-справочник...*, с. 543. Według koncepcji tradycyjnej typowym sposobem wyrażenia podmiotu jest forma mianownikowa. Zarówno w języku rosyjskim, jak i polskim bardzo często podmiot jako jednostka struktury syntaktycznej nie pokrywa się z subiektem – jednostką struktury semantycznej. Zob. Г.А. Золотова, *Коммуникативные аспекты русского синтаксиса*, Москва 2003, с. 133; О.А. Крылова, Л.Ю. Максимов, Е.Н. Ширяев, *Современный русский язык. Теоретический курс. Синтаксис. Пунктуация*, Москва 1997, с. 34–35; В.А. Белошапкова, *Современный русский язык. Синтаксис*, Москва 1977, с. 129–131. Mianownik rzeczownika osobowego to formalny środek wyrażenia agensa, a agens (sprawca, wykonawca czynności lub istota działająca) to tylko jedna z możliwych charakterystyk subiektu (Агенса – это «типичная семантическая характеристика (роль) участника ситуации, описываемой в предложении. Термином *агенса* обозначают одушевленного участника ситуации, его намеренного инициатора, который контролирует ситуацию, непосредственно исполняет соответствующее действие и является „источником“ этого действия»). Zob. *Лингвистический энциклопедический...*, с. 17; А.С. Ахманова, *Словарь лингвистических терминов*, Москва 1966, с. 31). Subiekt semantyczny zdania może być zawarty w formach zależnych z przyimkiem lub bez. Semantykę tych form określa się na podstawie ich stosunku do predykatu. Zob. Д.Д. Воронина, *Типы агенса и значения определенности, неопределенности и обобщенности*, «Филологические науки» 1975, № 4, с. 75. W literaturze przedmiotu nie ma jednolitej klasyfikacji znaczeniowej subiektu. Г.А. Золотова wymienia 14 typów: субъект действия (агентивный), субъект состояния (статувальный), субъект – носитель признака (квалитативный), субъект определяемого количества (квантитативный), субъект владения (посессивный), субъект наличествующий (экзистенциальный), субъект тематический (ситуативный), субъект сравнения (компаративный), субъект классификации (квалификативный), субъект функционирующий (функтивный), субъект восприятия (перцептивный), субъект оценочного или эмоционального отношения (эмотивный), субъект родственных или социальных отношений (социативный), субъект обстоятельственного состояния (локативный). Zob. Г.А. Золотова, *Коммуникативные...*, с. 135–138; Г.А. Золотова, Н.К. Онипенко, М.Ю. Сидорова, *Коммуникативная грам-*

Podmiot jest obok orzeczenia jednym z dwóch głównych członów związku głównego, na którym opiera się konstrukcja zdaniowa²¹². Najczęściej jest wyrażony rzeczownikiem lub inną częścią mowy w znaczeniu rzeczownikowym i występuje w mianowniku. Podmiot nazywa osobę, rzecz lub zjawisko, którym przypisuje się czynność, stan lub właściwość. Podmiot w formie mianownikowej jest okreśłany podmiotem logiczno-gramatycznym i jest to jego najbardziej typowa forma. Oprócz tego w polskiej składni wyróżnia się jeszcze podmiot logiczny (podmiot w dopełniaczu), podmiot epistemologiczny (w celowniku), podmiot gramatyczny i podmiot domyślny²¹³.

Wśród przykładów z parcelacją podmiotu można wyróżnić dwa podstawowe typy konstrukcji, w których²¹⁴:

- w parcelacie zostaje powtórzony podmiot występujący w zdaniu macierzystym;
- parcelowany podmiot (podmioty) jest członem szeregu, tzn. pierwszy człon występuje w głównym zdaniu, a pozostałe, tj. parcelaty – po kropce.

1. Według Ju.W. Wannikowa²¹⁵ najprostszym przykładem parcelacji szeregowych członów zdania jest powtórzenie, pełniące funkcję aktualizatora. W zebranych materiale faktograficznym znalazły się zdania, w których w parcelacie jest powtórzony podmiot ze zdania macierzystego, np.:

[1]

- Теперь нет. Иначе... вы бы ушли от нас, Олег Михайлович.

- Вы хотите сказать... – Олег со страхом глянул на простыню, туда, где должны быть ноги. **Обе ноги!** (Брабашов)

матика русского языка, Москва 1998, с. 229–230; А.В. Бондарко, *Носитель предикативного признака*, «Вопросы языкознания» 1991, № 5, с. 28.

²¹² *Encyklopedia wiedzy...*, s. 248; *Słownik gramatyki...*, s. 188; Д.Э. Розенталь, М.А. Теленкова, *Словарь-справочник...*, с. 330; Д.Э. Розенталь, И.Б. Голуб, М.А. Теленкова, *Современный русский язык*, Москва 2002, с. 302.

²¹³ *Słownik gramatyki...*, s. 188–190; *Encyklopedia wiedzy...*, s. 248.

²¹⁴ Główne kwestie związane z parcelacją podmiotu zostały zasygnalizowane w szkicu: A. Stasienko, *Zdania z parcelacją podmiotu we współczesnym języku rosyjskim i polskim*, [w:] *New Trends in Slavic Studies*, red. S.J. Suárez Cuadros, E.J. Vercher García, B. Barros García, P. Marynenko, E.F. Quero Gervilla, Moskwa 2021, s. 253–257.

²¹⁵ Ю.В. Ванников, *Синтаксис речи...*, с. 112–113.

[2]

У Александра достаточно сокровищ. И другой на его месте давно прекратил бы поход и предался развлечениям. **Другой, но не Александр.** (Ильясов)

[3]

Ракеты не оставили четверем броневикам ни одного шанса. На несколько секунд эфир наполнился материциной, но после четырех громких щелчков все стихло. **Точнее, почти все.** (Корнилаев)

[4]

Рифма «Ленинград – град» для нее не была пушкинской «морозы – розы», потому что Ленинград был неожиданным явлением природы, явлением не разумным, а безрассудным. И в апреле, в первый месяц весны, в нем творилось черт те что. И шел град. **Жестокий и ледяной, ленинградский град, который был неотъемлемой частью ее возвращения в Ленинград в апреле 89-го года.** (Медведева)

[5]

Projektant musiał na kłęczkach przeproszać szejków. W końcu to oni kupują dla haremów ciuchy haute couture. **Oni i ruska mafia.** (Gretkowska)

W powyższych przykładach – w większości rosyjskich – powtórzonemu w parcelacie podmiotowi towarzyszą dodatkowe określenia: w celu podkreślenia dramatu mówiącego w parcelacie zakończonym wykrzyknikiem zawarta jest informacja, że nogi powinny być dwie, w kolejnych zdaniach przyłączający drugi podmiot spójnik *но* wraz z przeczeniem wyraża przeciwieństwo względem treści odnoszącej się do podmiotu w zdaniu głównym, a w [3] mówiący wprowadza korektę do swojej wcześniejszej wypowiedzi, doprecyzowując jej znaczenie. W [4] reduplikowanemu podmiotowi *град* w parcelacie towarzyszą trzy przydawki i dodatkowo podrzędna część zdania, wskazująca na ważną rolę określanego zjawiska atmosferycznego. W polskim przykładzie do powtórzonego podmiotu ze zdania głównego został dodany kolejny. Powtórzenie towarzyszące parcelacji jest wyraźnym nawiązaniem do poprzedzającego zdania macierzystego, pełni funkcję aktualizatora, wzmacnia ekspresję oraz przez dodatkowe szczegóły wnoszące elementy relacji eksplikatywnej i gradacji dookreśla podmiot.

2. W języku rosyjskim i polskim występują zdania, w których kropką zostaje oddzielony jeden z podmiotów szeregowych. Między podmiotem

w zdaniu macierzystym (głównym) a parcelowanym zachodzą następujące relacje semantyczne²¹⁶:

a) włączne (eksplikatywne) – podmiot w parcelacie dokładniej przedstawia znaczenie podmiotu ze zdania głównego. Ma to miejsce, gdy podmioty – człony szeregu w różny sposób nazywają te same desygnaty, pojęcia czy ten sam stan rzeczy, np.:

[6]

- Nie mam na to najmniejszej ochoty, ale obawiam się, że musimy. Tak mi nakazuje honor. Obowiązek wobec przyjaciela. (Pilipiuk, Pan...)

[7]

Po drugiej stronie parkingu jest przekleństwo, moje małe prywatne piekło. Kara za wszystkie święstwa, jakie w życiu zrobiłem i jakie jeszcze zrobię, czyli szkoła muzyczna. (Głowacki, Z głowy)

Sam parcelowany podmiot doprecyzowuje znaczenie podmiotu w zdaniu głównym, a towarzyszące mu rozwinięcie jeszcze bardziej szczegółowo prezentuje jego znaczenie.

Podmiot w zdaniu głównym może być również wyrażony rzeczownikiem, którego znaczenie jest uściślane w oddzielonym kropką podmiocie (parcelacie), np.:

[8]

Czasami miała wrażenie, że rodzice bardziej cieszą się z obecności Pawła niż jej. Szczególnie jej ojciec. (Wiśniewski, Arytmie)

[9]

Grupa uderzeniowa pojawiła się po niecałej godzinie. Uderzyła bardzo skutecznie i trudno, żeby było inaczej, bo przecież zdobywała hotel po raz trzeci. Mieli wprawę. Tym razem w ręce organów ścigania wpadł tylko jeden człowiek. Tomasz. (Pilipiuk, Kroniki...)

W przytoczonych przykładach w parcelacie podmiot został skonkretyzowany w sposób eksplicytny poprzez użycie wyrazu *szczególnie* oraz podanie imienia.

Konstrukcje tego typu [6–9] wystąpiły tylko w materiale polskojęzycznym.

---

²¹⁶ O relacjach semantycznych między członami szeregu w zdaniach z parcelacją zob. A.A. Добрычева, *Парцелляция в прозе С. Довлатова...*, s. 52 i in.

Podmiot w parcelacie ujawnia konkretne znaczenie podmiotu zdania głównego, wskazanego różnego typu zaimkami:

- nieokreślonymi, np.:

[10]

Там, кажется, у вас и детки уже есть на буржуазных просторах, Максим Петрович? Счастливый путь и постарайтесь забыть свою родину, ибо здесь, кроме вас, еще кое-кто родился. Социализм, например. (Аксенов, Скажи...)

[11]

*Была jakaś sala, w której ktoś śpiewał, była jakaś piwnica i beczka zacieru. Był ktos, kogo nazywał przyjacielem. **Сhyba Jakub.*** (Pilipiuk, Kroniki...)

[12]

*Łyknął sobie jeszcze bimbru i ogłuszenie stopniowo przeszło. Coś ciekło mu za kotnierzyk. **Krew. Та z ucha.*** (Pilipiuk, Kroniki...)

W przykładzie [11] podmiot wyrażony zaimkiem *ktos* jest w głównej części określony podrzędną częścią zdania i skonkretyzowany w parcelacie. W ostatnim tekście została zastosowana gradacja – podmiot jest uściślany stopniowo: *coś* → *krew* → *jaka krew*. Podmiot zdania głównego wyrażony zaimkiem nieokreślonym *coś* w pierwszym parcelacie zostaje nazwany rzeczownikiem, a w kolejnym – zaimek wskazujący odnoszący się do podmiotu zostaje uzupełniony przydawką określającą ten podmiot.

- upowszechniającymi, np.:

[13]

*- Слушай, Спанта! – Говоря, она не глядела на мужа. – Я знаю: мои слова не понравятся. Но... пусть! Все равно скажу! Мне все надоело. **Пустыня. Грязные массагеты. Дырявый шатер. Горелое мясо... Все!*** (Ильясов)

Zaimek *все* w zdaniu macierzystym wskazuje podmiot w sposób ogólny. W parcelatach następuje wyliczenie, a następnie przy pomocy tego samego zaimka podsumowanie na końcu szeregu.

Wśród polskich przykładów tego typu znalazły się m.in.:

[14]

*Gdy dowiedziała się, że lubię zieleń, wszystko było zielone. **Sukienki, spódnice, jej paznokcie, jej makijaż. I papier, którym owijała prezenty dla mnie.*** (Wiśniewski, *Samotność...*)

[15]

- Pchły też tu są. I co gorsza, nie mamy jak się ich pozbyć.

- Kurczę!

- Spokojnie. W tej epoce nie ma się czego wstydzić. Wszyscy mają wszy i pchły. Nawet królowie. (Pilipiuk, Operacja...)

Przykład [14] różni się pod względem strukturalnym od rosyjskiego [13], w którym każdy podmiot został wyróżniony w parcelat (łącznie 5), natomiast w polskim faktyczne znaczenie podmiotu zdania macierzystego wskazanego zaimkiem upowszechniającym *wszystko* jest przedstawione w dwóch parcelatach: najpierw następuje wyliczenie rzeczy, a następnie dodany zostaje jeszcze jeden komponent wraz z rozwinięciem. W tekście [15] będący na początku parcelatu wyraz o charakterze ekspresywnym *nawet* nadaje parcelowanemu podmiotowi odcień czegoś nieoczekiwanego i nietypowego dla danej sytuacji.

W języku polskim podmiot logiczny może być wyrażony celownikiem²¹⁷:

[16]

*Maria Borgia, siedemdziesięcioletnia niemiecka zakonnica z twarzą jak z obrazów Toulou-se-Lautreca, zachwycała mnie. Tym, że weszła do burdelu, udowodniła bardziej niż tysiącami kaznodziejskich pouczeń padających z ambon każdej niedzieli, że wszystkie miejsca są dobre, aby rozmawiać o miłości. Bo to w efekcie o miłość chodzi. Wszystkim chodzi o miłość. **I tej zakownicy, i tej prostytutki, i także klientom tej prostytutki.** (Domagalik, Wiśniewski)*

W zdaniu macierzystym podmiot ma znaczenie ogólne – jest wyrażony zaimkiem *wszyscy*, a w parcelacie znaczenie to zostaje uściślone w podmiotach połączonych powtarzającym się spójnikiem *i*.

- osobowymi, np.:

[17]

*А она подумала, что хотела бы, чтоб был и он, и Писатель. **И Писатель, и Крутик.** (Медведева)*

[18]

*Przy biurku na wprost okna odwrócona plecami do drzwi siedziała ona. **Natalia.** (Wiśniewski, *Samotność...*)*

W przykładzie rosyjskim [17] w parcelacie został powtórzony jeden z podmiotów oraz skonkretyzowany ten, na który wskazuje zaimek osobowy *он*. Z kolei w polskim tekście [18] w parcelacie jest podane imię osoby wskazanej zaimkiem osobowym w zdaniu głównym.

---

²¹⁷ *Słownik gramatyki...*, s. 189.

- wskazującymi, np.:

[19]

*Myślała o tym, że przed tygodniem William zabrał ją na sushi do japońskiej restauracji. To było wstrętne. **Ta sushi.** (Wiśniewski, *Samotność...*)*

[20]

*Polakami gardzi się w Niemczech. A z drugiej strony zazdrości się im romantyzmu, wrażliwości, spontaniczności i umiłowania wolności. To dla nich chyba jest najważniejsze. **Ta wolność. I zaraz potem Bóg. Albo najpierw Bóg, a zaraz potem wolność.** (Wiśniewski, *Bikini*)*

Podmiot wyrażony zaimkiem wskazującym *ten* wymaga doprecyzowania, gdyż kontekst nie określa jednoznacznie, do czego się on odnosi. Wydzielenie w samodzielny frazę i powtórne użycie zaimka wskazującego sprawia, że na parcellacie koncentruje się uwaga czytelnika. W przykładzie [20] spójnik *albo* rozpoczynający trzeci parcellat sygnalizuje możliwą wymienność treści z dwiema wcześniejszymi frazami.

- względny, np.:

[21]

- Я говорил: оставайся в Мараканде, - грустно прошептал Спантамано, проводя ладонью по пышным, но запылившимся волосам жены.

- Уйдем! - воскликнула Зара, обхватив шею Спантамано.

- Куда?

*- В Мараканду. Мне тут страшно. Подумай, что ждет нас у массажеров! **Песок. Дым костров. Грубые люди.** (Ильясов)*

[22]

*- Проспект имени Социализма! - сказал он, с удовольствием втягивая в себя алабастровую пыль. - Ах! Какой чудный воздух! Что здесь будет через год! **Асфальт! Автобус! Институт по ирригации! Тропический институт!** (Ильф, Петров, *Золотой...*)*

Przykłady, w których parcellaty są konkretną nazwą tego, na co wskazuje zaimek względny *что*, doprecyzowany podrzędną częścią zdania, wystąpiły tylko w zgromadzonym materiale rosyjskojęzycznym. Elementy, które są ogólnie wskazane w zdaniu głównym, zostały wymienione odpowiednio w trzech i czterech parcellatach. Zastosowanie dłuższej pauzy oznaczonej znakiem interpunkcyjnym końca zdania koncentruje uwagę czytelnika na każdym z nich osobno.

- przeczącymi, np.:

[23]

*Thommy był patologiem. Kroił trupy, żeby znaleźć w nich coś ważnego. Dzięki temu, co znajdował, można było ratować życie innych. Chociaż był bardzo potrzebny, nikt go nie podziwiał. **Oprócz Marilyn.** (Wiśniewski, *Samotność...*)*

Parcelat za pomocą przyimka *oprócz* jest w sposób eksplicytny wyłączony ze zbioru osób, na które wskazuje podmiot w zdaniu macierzystym. W wersji bez parcelacji podmiot w zdaniu głównym miałby postać połączenia wyrazowego: *Chociaż był bardzo potrzebny, nikt oprócz Marilyn go nie podziwiał.* Zdanie to jest nienacechowane stylistycznie. Fakt wyłączenia *Marilyn* ze zbioru osób, na które wskazuje zaimek *nikt*, jest szczególnie podkreślony dzięki zastosowaniu parcelacji.

Interesujące są również teksty, w których w zdaniu głównym podmiot ma znaczenie ogólne i nazywa jakiś zbiór osób lub przedmiotów, natomiast w parcelacie zostają wymienione poszczególne elementy tych zbiorów:

[24]

*Tańczyli wtuleni w siebie i czuła się jak podczas swojego pierwszego balu. Cała sala wirowała wokół niej. **I czaszki, i trumny, i płomienie świec, i jego skrzypce.** (Wiśniewski, *Bikini*)*

[25]

*- Owszem. Już przeczytałem. Jeśli sobie życzysz, po śniadaniu możemy doń zajrzeć. Wracając zaś do problemu, kto boi się kogo... Dumali nad tym wybitni i uczeni mężowie. **Alchemicy, filozofowie, teolodzy i astrologowie.** (Pilipiuk, *Sfera...*)*

[26]

*Byli i inni wielokrotni mordercy. **Kot, Skorpion, Wampir, Łomiarz.** (Pilipiuk, *Triumf...*)*

Konstrukcje tego typu wystąpiły tylko w badanym materiale polskojęzycznym. Elementy zbiorów nazwanych w zdaniu głównym zostały wymienione w jednym parcelacie bez dodatkowych określeń. Wydzielenie ich w samodzielną frazę sprawia, że czytelnik zwraca na nie uwagę, szczególnie ich dużą liczbę.

b) łączne (wyszczególnienia), przy których podmiot w zdaniu głównym i w parcelacie oznaczają jakiś zbiór przedmiotów lub zjawisk, przy czym każdy z nich jest aktualizowany. Eksplicytnie relacje tego typu mogą być sygnalizowane przy pomocy spójnika *i*, np.:

[27]

Drugi raz przyleciał na święta Bożego Narodzenia. Polska Wigilia w domu brata. Było przepięknie. Spadł śnieg. Poszli na pasterkę. Modlił się, aby minął mu ten smutek. **I ten lęk**. (Wiśniewski, Samotność...)

[28]

Kiedyś rozmawiały o tym, ale od momentu gdy Heba wyszła za mąż, istnieje dla niej tylko Koran. **I jej bogaty mąż**. (Wiśniewski, Molekuły...)

[29]

Móźg znów dał się oszukać. **I ciało też**. (Wiśniewski, Samotność...)

[30]

Sam pan rozumie, że te kłótnie nie najlepiej wpływają na morale żołnierzy – powiedział i natychmiast dodał: – Nie tylko więc Amerykanie tutaj są. My także tutaj jesteśmy. **I Francuzi również. I Kanadyjczycy**. (Wiśniewski, Bikini)

[31]

Jej tarczą obronną była rodzina. Problem w tym, że rodzinność nie daje mi poczucia bezpieczeństwa. Nie dawał mi go w dzieciństwie dom. **Ani prowizorka z Karin i dziećmi**. (Gretkowska)

Element (elementy) nazwany w samodzielnej frazie został po pauzie dodany do zbioru elementów w zdaniu macierzystym. W ostatnim przykładzie [31] parcelat rozpoczyna się spójnikiem *ani*, łączącym składniki współrzędne zdania zaprzeczonego. Zdania tego typu wystąpiły tylko w materiale polskojęzycznym.

c) rozłączne (alternatywy), przy których możliwa jest wymiennosc lub wzajemne wykluczanie się treści podmiotu w zdaniu macierzystym i w parcelacie, np.:

[32]

Значит... впрочем, какие тут могут быть "значит"... может быть... вот это лучше... может быть, это вообще и не Сергеев звонил, а осваговыцы его так ловко имитировали? **Или американцы?** (Аксенов, Остров...)

[33]

– Słońce wędruje po nieboskronie. Przesuwa się, zastaniając kolejno pewne gwiazdozbiory zodiaku. Obecnie jest w znaku Ryb. Astronom wyjaśniłby to pani lepiej. **Albo astrolog**. (Pilipiuk, Kroniki...)

Omawianą relację sygnalizuje użycie spójników – wykładników wyboru *uili/albo*, które inicjują pojedyncze nierozbudowane parcelaty. Zasto-

sowana parcelacja wzmacnia i podkreśla możliwość wyboru lub wzajemne wykluczanie się treści wyrażonej podmiotami – członami szeregu.

W zebranych materiale znalazły się również przykłady nienależące do żadnej z omówionych wcześniej grup. Na uwagę zasługuje rosyjski tekst:

[34]

- Да вот так. Этот чародей насылает на людей сон. Они будто бодрствуют, но на самом деле спят с открытыми глазами. Все. Но не я. (Грановский)

Z kontekstu wynika, że podmiot w zdaniu głównym wyrażony zaimkiem osobowym *они* wskazuje na ludzi w znaczeniu ogólnym. W pierwszym parcelacie zaimek upowszechniający *все* dodatkowo podkreśla fakt, że to, o czym mowa w zdaniu głównym, dotyczy całej zbiorowości ludzkiej, a w drugim parcelacie na zasadzie przeciwstawienia następuje wyłączenie mówiącego z tego ogółu. Wyłączenie to jest szczególnie mocno zaakcentowane dzięki parcelacji.

W polskim materiale ciekawy jest przykład, w którym między podmiotami – członami szeregu zachodzą różne relacje semantyczne:

[35]

Przeczytałam e-maila jeszcze raz i, gwoli sprostowania, nie denerwują mnie powtarzane telefonicznie scenariusze, bo przecież i ja niejedną w tej sprawie mogłabym napisać, ale wkurza bierność. Niemoc w walce o siebie. I jeszcze to wielożeństwo. (Domagalik, Wiśniewski)

Między pierwszym parcelatem a podmiotem w zdaniu głównym zachodzi relacja włączna – są to członowie bliskoznaczni. Parcelaty natomiast są powiązane ze sobą na zasadzie relacji łącznej, wyrażonej eksplicytnie przy pomocy spójnika *i* oraz partykuły *jeszcze*, która wraz z parcelacją podkreśla większą ilość niż można by się spodziewać.

Innymi polskimi przykładami zasługującymi na uwagę są:

[36]

Nowa szkoła, nowe życie, nikt cię nie będzie znał, a ponieważ to pierwsza klasa, więc będą sami nowi ludzie. Wszystko nowe. (Szwaja)

[37]

Wykonała gest ręką w powietrzu i zniknęła. Coś nieśmiało zabrzączało mu pod czaszką. Nie był to tym razem atak. Tylko informacja. (Pilipiuk, Kroniki...)

W pierwszym tekście [36] parcelat jest podsumowaniem treści zdania głównego, a w kolejnym przykładzie w parcelowanym podmiocie

występującym po spójniku *tylko* mówiący koryguje znaczenie podmiotu ze zdania głównego przeczącemu, zastępując je nowym. Parcelacja upodabnia tu wypowiedź do mowy ustnej, w której mówiący robi pauzę w celu autokorekty.

Tylko w języku polskim w zdaniu macierzystym występuje podmiot domyślny²¹⁸, który jest wyrażony w parcelacie, np.:

[38]

*Dźwignąłem się z barłogu. Rozgniotłem kilka uciekających pluskw. Najwyraźniej mnie w nocy oblażyły. **Pluskwy.*** (Pilipiuk, Droga...)

[39]

*W każdym razie jest coś, co sprawia, że staniecie za panią murem. **Wy i imi.*** (Pilipiuk, Sfera...)

[40]

*Kochamy się więc i uprawiamy seks przede wszystkim po to, żeby przetrwać i wydać na świat potomstwo. **My i zwierzęta.*** (Domagalik, Wiśniewski)

[41]

*Nigdy nie zaakceptowałyby czegośkolwiek zbliżonego do „nieusankcjonowanego pożycia”. Chociaż Pawła od pierwszej chwili polubili. **Szczególnie jej ojciec.*** (Wiśniewski, Arytmie)

W zdaniu głównym podmiot nie został wyrażony osobnym wyrazem, można się go jedynie domyślić na podstawie końcówki osobowej czasownika. Natomiast podmiot jest nazwany lub wskazany po kropce (pauzie) w parcelacie. W konstrukcjach [38]–[40] forma osobowa czasownika jest zgodna z parcelowanym podmiotem. W ostatnim przykładzie [41] nie ma tej zgodności – orzeczenie w liczbie mnogiej w zdaniu macierzystym wskazuje na minimum dwie osoby, natomiast w parcelacie nazwana jest tylko jedna, tj. szczególna część tego podmiotu. Wydaje się, że autor, umieszczając w parcelowanej frazie wykonawcę czynności, nie tylko chce mieć pewność, że odbiorca właściwie zrozumie przekaz, ale też zwróci na niego szczególną uwagę.

---

²¹⁸ Podmiotem domyślnym nazywa się podmiot niewyrażony w zdaniu, którego można się „domyślić” na podstawie formy osobowej czasownika lub na podstawie kontekstu. Zob. *Słownik gramatyki...*, s. 190. W *Encyklopedii wiedzy o języku polskim* stwierdza się, że ze względu na bardzo wyrazistą formę orzeczenia osobowego w języku polskim podmiot może być ukryty (zerowy) w osobowej formie czasownika. Zob. *Encyklopedia wiedzy...*, s. 248.

Na uwagę zasługują też poniższe teksty, w których możliwa jest różna interpretacja:

[42]

*Księżyc zaś jest statkiem transportowym – przewozi dusze zmarłych ludzi z ziemi na słońce. Przez każdą pierwszą połowę miesiąca zbiera je i staje się coraz bardziej świetlisty; idzie do pełni. W drugiej połowie miesiąca oddaje je słońcu, więc w nowiu znowu jest pusty, rozładowany. Stoi między ziemią a słońcem wypróżniony, gotowy do swojej dalszej pracy. **Srebrzysty tankowiec.** (Tokarczuk)*

[43]

***Fräulein Ewa Braun.** Tak samo mało albo tak samo bardzo ważna dla Hitlera jak Blondi, jego pies. (Wiśniewski, *Bikini*)*

[44]

*Uderzenie przecięło koszulę i skórę pod spodem. Z gardła Pawła wydobył się dziki skowyt. Kolejny cios. Ciemność. Kubeł wody. Trzeci. Zwiśł po nim bez przytomności. Czwarte uderzenie przywróciło świadomość. Ktoś mu zaświecił w oczy świeczkę. **Lekarz.** Zbadał mu puls. (Pilipiuk, *Operacja...*)*

Oddzielona od zdania głównego forma mianownikowa może być interpretowana jako parcelowany podmiot (w pierwszym zdaniu w postpozycji, a w drugim w antepozycji) lub jako zdanie nominatywne. W ostatnim tekście [44] komponent *Lekarz* może być traktowany jako konkretyzacja zaimka *ktoś* z poprzedniego zdania, zdanie nominatywne lub oddzielony kropką podmiot w prepozycji względem kolejnego zdania. Powyższe przykłady [42]–[44] pokazują, że parcelacja pozwala na pewnego rodzaju grę z czytelnikiem, umożliwia różną interpretację, a tym samym wymaga czynnej percepcji i pełnego skupienia czytającego.

Parcelacja podmiotu sprawia, że znajduje się on na końcu zdania, co zarówno w języku rosyjskim, jak i w polskim nie jest typową pozycją dla tego członu zdania. W obu konfrontowanych językach, jako językach niepozycyjnych, szyk wyrazów w zdaniu jest swobodny, co nie oznacza jednak, że zupełnie dowolny.

W tekstach stylistycznie neutralnych (*szyk neutralny, prymarny, logiczny; прямой порядок*) przestrzega się zasady, że grupa podmiotu poprzedza grupę orzeczenia. Porządek ten, zwłaszcza w dłuższych tekstach, może ulegać różnym modyfikacjom – odstępstwom od normy (*szyk nacechowany, sekundarny; обратный порядок*). W takich sytuacjach szyk pełni funkcję

logiczną, która polega na uwydatnieniu jednego z członów poprzez umieszczenie go na początku lub na końcu wypowiedzenia²¹⁹.

Szyk może pełnić również funkcję stylistyczną. Występuje wtedy świadome odstępstwo od uporządkowania prymarnego, co powoduje wzmocnienie ekspresji albo budowanie efektu brzmieniowego lub wersyfikacyjnego, a także uniezwyklenie konstrukcji w celu uzyskania efektów artystycznych²²⁰. Przesunięcie podmiotu na pozycję końcową w zdaniu lub umieszczenie go po orzeczeniu jest też jednym z elementów służących stylizacji na polszczyznę dawną²²¹.

W zdaniach z parcelacją podmiotu jeden z podmiotów szeregowych znajduje się w nietypowej pozycji, tj. po orzeczeniu. Naruszenie kolejności *podmiot – orzeczenie* powoduje nacechowanie stylistyczne wypowiedzi²²². W przypadku zebranych zdań z parcelacją taki nacechowany szyk sprawia, że wypowiedź staje się bardziej dynamiczna. Zmiana szyku może mieć na celu również hierarchizację znaczeniową składników zdania. Te, które uznawane są przez mówiącego za ważniejsze, umieszczane są na początku lub na końcu wypowiedzenia – w przypadku parcelacji na końcu.

Postpozycja podmiotu w stosunku do orzeczenia i dodatkowe umieszczenie go po kropce – formalnym zakończeniu zdania – ma niewątpliwie na celu również zadziwienie czytelnika i przez to zwrócenie jego uwagi na treść wyrażoną w tym podmiocie (członie szeregu).

W omawianych zdaniach z parcelacją jednego z podmiotów szeregowych należy zwrócić również uwagę na formę orzeczenia, tj. na zgodność składniową podmiotu z orzeczeniem pod względem liczby, rodzaju i osoby²²³.

We współczesnej polszczyźnie w zdaniach z podmiotem szeregowym orzeczenie najczęściej występuje w formie liczby mnogiej²²⁴. W niektórych

---

²¹⁹ *Słownik gramatyki...*, s. 287; Д.Э. Розенталь, *Справочник по правописанию и стилистике*, https://www.sinykova.ru/spravochnik-rozentala/styli_xlii (1.02.2019); <http://www.mylanguage.ru/materials/130/3182> (1.02.2019).

²²⁰ *Słownik gramatyki...*, s. 287; Д.Э. Розенталь, И.Б. Голуб, М.А. Теленкова, *Современный русский...*, s. 325.

²²¹ <http://www.idziemy.pl/porady/jezyk/o-szyku-wyrazow-w-zdaniu> (22.10.2018).

²²² *Ibidem*; Д.Э. Розенталь, И.Б. Голуб, М.А. Теленкова, *Современный русский...*, s. 326.

²²³ *Encyklopedia wiedzy...*, s. 248; *Słownik gramatyki...*, s. 188.

²²⁴ *Nauka o języku dla polonistów*, red. S. Dubisz, Warszawa 1996, s. 265; <http://hamlet.edu.pl/orzecz-podmiot-szereg> (7.01.2019); <http://lukaszrokicki.pl/2013/03/10/formy-gramatyczne-orzeczenia-w-zdaniach-z-podmiotem-szeregowym-i-zbiorowym> (7.01.2019).

przypadkach możliwa jest też liczba pojedyncza, gdy w skład szeregu wchodzi rzeczowniki abstrakcyjne lub nieżywotne, zwłaszcza mające ten sam rodzaj gramatyczny, oraz gdy składniki połączone są spójnikiem alternatywnym lub wyłączającym.

Wybór formy orzeczenia przy podmiocie szeregowym jest kwestią złożoną i zależną od wielu czynników, które nie mają wpływu osobno i zasady ich współdziałania są skomplikowane oraz trudne do przewidzenia. W wielu wypadkach możliwa jest też wariacja²²⁵. M. Bańko stwierdza nawet, że jest to jedno z trudniejszych zagadnień polskiej składni²²⁶.

W języku rosyjskim forma orzeczenia przy podmiocie szeregowym zależy m.in. od szyku wyrazów w zdaniu. Przy szyku neutralnym orzeczenie występuje zwykle w liczbie mnogiej, a przy szyku sekundarnym – w liczbie pojedynczej i w pozostałych kategoriach jest zgodne z najbliższym podmiotem-członem szeregu²²⁷.

W zebranych przykładach zdań z parcelacją podmiotów szeregowych, w których jeden z nich znajduje się w zdaniu głównym, a pozostałe są wyodrębnione w samodzielnej frazie – parcelat, orzeczenie w zdaniu głównym, co oczywiste, jest zgodne pod względem gramatycznym (tj. osoby, liczby i rodzaju) ze składnikiem podmiotu szeregowego tegoż zdania. Podmiot w parcelacie nie wpływa więc na formę orzeczenia.

Na zgodność parcelowanych podmiotów z orzeczeniem duży wpływ ma typ relacji semantycznej między członami szeregu. I tak w przypadku relacji włącznej (kiedy między podmiotem w zdaniu głównym i parcelowanym można „postawić” *to jest bądź czyli*) oraz w przykładach, gdy podmiot zostaje powtórzony, ma podobne, synonimiczne znaczenie, albo parcelat jest nazwą denotatu, na który wskazuje zaimek w zdaniu macierzystym, najczęściej nie ma konfliktu, jeśli chodzi o formę orzeczenia i podmiotów szeregowych, np.:

[45]

Олег со страхом глянул на простыню, туда, где должны быть ноги. Обе ноги!
(Брабашов)

---

²²⁵ Kwestii formy orzeczenia przy podmiocie szeregowym we współczesnym języku polskim jest poświęcona monografia: P. Zbróg, *Składnia podmiotu szeregowego we współczesnym języku polskim*, Kraków 2012.

²²⁶ <https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/wybor-orzeczenia-przy-tzw-podmiocie-szeregowym;13342.html> (7.01.2019).

²²⁷ Д.Э. Розенталь, И.Б. Голуб, М.А. Теленкова, *Современный русский...*, с. 345–346.

[46]

Przy biurku na wprost okna odwrócona plecami do drzwi siedziała ona. Natalia. (Wiśniewski, *Samotność...*)

Niekiedy jednak zdarza się niezgodność rodzajowa, jak w poniższym polskim przykładzie, w którym użyty zaimek nieokreślony *coś* rodzaju nijakiego nie ma zgodności rodzajowej z podmiotem w parcelacie:

[47]

Łyknął sobie jeszcze bimbru i ogłuszenie stopniowo przeszło. Coś ciekło mu za kołnierzyk. Krew. Ta z ucha. (Pilipiuk, *Kroniki...*)

Innymi przypadkami, kiedy brak tej zgodności, są zdania, w których w części macierzystej jest zaimek upowszechniający lub wskazujący, np.:

[48]

Мне все надоело. Пустыня. Грязные массагеты. Дырявый шатер. Горелое мясо... Все! (Ильясов)

[49]

[...] wszystko było zielone. Sukienki, spódnice, jej paznokcie, jej makijaż. I papier, którym owijała prezenty dla mnie. (Wiśniewski, *Samotność...*)

[50]

To było wstrętne. Ta sushi. (Wiśniewski, *Samotność...*)

W powyższych przykładach podmiot w części głównej wymaga formy liczby pojedynczej rodzaju nijakiego, co nie pozostaje w zgodzie z kolejnymi członami szeregu, tj. parcelatami.

Niezgodność między orzeczeniem a parcelowanymi podmiotami może wystąpić również przy relacji łącznej, np.:

[51]

Kiedyś rozmawiały o tym, ale od momentu gdy Heba wyszła za mąż, istnieje dla niej tylko Koran. I jej bogaty mąż. (Wiśniewski, *Molekuły...*)

[52]

Mózg znów dał się oszukać. I ciało też. (Wiśniewski, *Samotność...*)

Szyk wyrazów w zdaniu jest jednym z czynników determinujących formę orzeczenia przy podmiocie szeregowym²²⁸. W przypadku szyku przestawnego, tj. *orzeczenie – podmiot* możliwe jest dostosowanie formy

---

²²⁸ P. Zbróg, *Składnia podmiotu szeregowego...*, s. 74–75, 133.

orzeczenia do najbliższego członu szeregu lub do całego szeregu. Nieparcelowana wersja pierwszego przykładu, w którym w zdaniu głównym orzeczenie występuje przed podmiotem, mogłaby mieć postać: [...] *od momentu gdy Heba wyszła za mąż, istnieje/istnieją dla niej tylko Koran i jej bogaty mąż*. Uzgodnienie podmiotu szeregowego z orzeczeniem w liczbie mnogiej oraz z orzeczeniem w liczbie pojedynczej w przypadku gdy orzeczenie zajmuje pozycję przed podmiotem, a składniki podmiotu szeregowego są osobowe i połączone spójnikiem *i*, występują w równowadze²²⁹. W sytuacji, gdy oba składniki są rzeczownikami konkretnymi, częściej ma miejsce uzgodnienie typu *ad formam*, tj. orzeczenie przyjmuje formę liczby pojedynczej. Tak więc orzeczenie w wersji nieparcelowanej może być użyte zarówno w liczbie pojedynczej, jak i mnogiej²³⁰.

Przy parcelacji podmiotów – członów szeregu podmiot w zdaniu głównym jest zwykle w antepozycji względem orzeczenia, a parcelaty w postpozycji. Drugi z powyższych przykładów [52] w wersji bez parcelacji mógłby mieć postać: *Mózg i ciało też znów dało/dały się oszukać*. Jak widać, w tej wersji nie jest możliwe użycie orzeczenia ze zdania z parcelacją, tj. *dał*. Jest to spowodowane faktem, że przy szyku *podmiot – orzeczenie*, gdy członami szeregu są rzeczowniki konkretne nieosobowe, następuje uzgodnienie orzeczenia z sąsiadującym członem lub z całym szeregiem²³¹.

Przy relacji alternatywy między członami szeregu nie ma niezgodności składniowej z orzeczeniem nawet po przekształceniu w zdanie bez parcelacji:

[53]

[...] *осваговыцы его так ловко имитировали? Или американцы?* (Аксенов) → [...] *осваговыцы или американцы его так ловко имитировали??*

[54]

Astronom wyjaśniłby to pani lepiej. Albo astrolog. (Pilipiuk, Kroniki...) → *Astronom albo astrolog wyjaśniłby to pani lepiej.*

---

²²⁹ Uzgodnienie podmiotu szeregowego z orzeczeniem w liczbie mnogiej to tzw. model *ad sensum*, *składnia realnoznaczeniowa*, np. *Przyszli Jan i Maria*, a uzgodnienie z orzeczeniem w liczbie pojedynczej to tzw. model *ad formam*, *składnia formalnogramatyczna*, w którym forma orzeczenia jest uzależniona od sąsiedniego członu rzeczownikowego, np. *Przyszedł Jan i Maria*.

²³⁰ P. Zbróg, *Składnia podmiotu szeregowego...*, s. 102–104.

²³¹ *Ibidem*, s. 99–101.

Jeśli człony szeregu połączone są spójnikiem *albo*, orzeczenie przybiera formę liczby pojedynczej: realnie wykonawcą czynności jest tylko jeden z referentów. Rodzaj orzeczenia zależy natomiast od podmiotu znajdującego się najbliżej²³². W języku rosyjskim natomiast orzeczenie przy podmiotach połączonych spójnikiem *или* występuje w formie liczby pojedynczej, gdy jest zgodność co do rodzaju podmiotów-członów szeregu. Gdy tej zgodności nie ma, orzeczenie przybiera formę liczby mnogiej²³³.

Parcelat pojawia się po formalnym zakończeniu zdania głównego. Dlatego też niejednokrotnie nie jest formalnie (co do rodzaju, liczby czy osoby) zgodny z orzeczeniem. Niedostosowanie formy orzeczenia wynika z faktu, że czytający nie może się spodziewać pojawienia się kolejnego podmiotu szeregowego.

Podmiot jako główny człón, na którym opiera się konstrukcja zdaniowa, jest obecny w macierzystej części parcelowanej konstrukcji. Zarówno w badanym materiale w języku rosyjskim, jak i polskim nie wystąpiły przypadki, w których jedynym podmiotem byłby ten wydzielony w samodzielnej frazie. Parcelowany podmiot jest powtórzeniem tego członu ze zdania głównego lub tworzy z nim szereg. Reduplikacji często towarzyszą określenia doprecyzowujące znaczenie parcelowanego członu. Między podmiotem w zdaniu macierzystym i podmiotem w parcelacie zachodzą relacje semantyczne: włączne, rozłączne oraz, tylko w materiale polskojęzycznym, łączne i w konstrukcjach z kilkoma parcelatami połączone relacje różnych typów. Specyficzne dla języka polskiego są zdania z podmiotem domyślnym w części macierzystej, który jest wskazany bądź nazwany w parcelacie.

Obok wydzielenia jednego z podmiotów w samodzielnej frazie niekiedy pojawiają się również inne środki stylistyczne mające na celu wyróżnienie jego treści. Są to: wspomniana już reduplikacja, a w języku polskim

---

²³² *Ibidem*, s. 20.

²³³ https://pravopisanie_i_stilistika.academic.ru/191/%D0%A1%D0%BE%D0%B3%D0%BB%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5_%D1%81%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D1%83%D0%B5%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D1%81_%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%8B%D0%BC%D0%B8_%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%BB%D0%B5%D0%B6%D0%B0%D1%89%D0%B8%D0%BC%D0%B8 (15.07.2020).

gradacja i możliwość dwojakiej interpretacji: jako parcelowanego podmiotu lub zdania nominatywnego.

Konsekwencją parcelacji jest nacechowany szyk zdania, tj. postpozycja podmiotu względem orzeczenia i niekiedy niezgodność gramatyczna między orzeczeniem w zdaniu macierzystym i parcelowanym podmiotem.

Analiza pokazała, że najczęściej w obu językach pojawia się jeden parcelowany podmiot, któremu towarzyszą dodatkowe określenia. Spora-dycznie występują dwa lub więcej parcelatów, czy też podmioty bez dodatkowych członów określających.

2.3. Parcelacja orzeczenia w języku rosyjskim i polskim

Zdania orzekają o pewnych sytuacjach, na które składają się przedmioty i ich właściwości lub przedmioty i relacje między nimi²³⁴. Orzeczenie jest głównym składnikiem zdania, pełniącym funkcję zdaniotwórczą²³⁵. Nazywa ono czynność, stan lub właściwość, o których jest mowa w zdaniu, i określa je pod względem czasu i trybu. Formalnie orzeczenie jest członem decydującym o strukturze wypowiedzenia.

Wśród zdań z parcelacją orzeczenia można wyróżnić dwa podstawowe typy, w których:

- w parcelacie zostaje powtórzone orzeczenie występujące w zdaniu macierzystym;
- parcelowane orzeczenie (orzeczenia) jest członem szeregu, tzn. pierwszy człon występuje w zdaniu głównym, a pozostałe, tj. parcelaty - po kropce. W języku polskim dwa orzeczenia, które są połączone współrzędnie, mimo swojej jednorodności nie są orzeczeniami szeregowymi. Tworzą one wypowiedzenie złożone współrzędnie²³⁶.

---

²³⁴ S. Karolak, *Składnia wyrażen predykatywnych*, [w:] *Gramatyka współczesnego języka polskiego*, t. 1: *Składnia*, red. Z. Topolińska, Warszawa 1984, s. 20–21.

²³⁵ *Краткая русская грамматика*, ред. Н.Ю. Шведова, В.В. Лопатин, Москва 2001, s. 472; Д.Э. Розенталь, И.Б. Голуб, М.А. Теленкова, *Современный русский...*, s. 304–307; Д.Э. Розенталь, М.А. Теленкова, *Словарь-справочник...*, s. 447–448; *Słownik gramatyki...*, s. 167–169; *Encyklopedia wiedzy...*, s. 231–232.

²³⁶ *Encyklopedia wiedzy...*, s. 348.

1. W parcelacie powtórzone jest orzeczenie ze zdania macierzystego, np.:

[1]

– Да, насчет того, что и они тоже люди, это я как-то недопонял. Правильно подказала: отдыхать должны. И ты ступай, Рита. **Ступай.** (Васильев)

[2]

Странное дело: до этого он жизнь свою удачливой считал. Ну не то чтоб совсем уж двадцать одно выходило, но жаловаться не стоило. Все-таки он со своими неполными четырьмя классами полковую школу окончил и за десять лет до старшинского звания дослужился. По этой линии ущерба не было, но с других концов, случалось, судьба флажками обкладывала и два раза прямо в упор из всех стволов саданула, но Федот Евграфыч устоял все ж таки. **Устоял...** (Васильев)

[3]

– Пропал наш квартирант, – радостно говорил отставной дворник Никита Пряхин, суша над примусом валеный сапог. – Пропал, миленький. А не летай, не летай! Человек ходить должен, а не летать. **Ходить должен, ходить.** (Ильф, Петров, Золотой...)

Powtórzone w parcelacie orzeczenie jest oddzielone od orzeczenia zdania głównego zwrotem adresatywnym [1], partykułą [2] podkreślającą fakt, że nazwana osoba zdołała wykonać czynność, co nie było zgodne z tym, czego można było oczekiwać, oraz przeciwstawną częścią zdania *a не летать* [3]. Takie celowe powtórzenia wyrazów są zabiegiem stylistycznym mającym silny walor ekspresywny²³⁷. Uwydatniają one znaczenie powtórzonego orzeczenia, odzwierciedlają wewnętrzny stan nadawcy oraz stylizują tekst na mowę żywą²³⁸.

Powtórzonemu orzeczeniu w parcelacie zwykle towarzyszą dodatkowe określenia, np.:

[4]

– Поезжайте в Киев и спросите там, что делал Паниковский до революции. **Обязательно спросите!** (Ильф, Петров, Золотой...)

[5]

Пегаса: тот чисто и грамотно выполнял команды, старался не ударить в грязь лицом, то бишь, умной своей глазастой мордочкой. **Очень старался!** (Барабашов)

---

²³⁷ D. Zdunkiewicz-Jedynak, *Wykłady...*, s. 49.

²³⁸ T. Ampel, *Elipsa i powtórzenie w mowie żywej*, [w:] *Studia nad składnią polszczyzny mówionej. Księga referatów konferencji poświęconej składni i metodologii badań języka mówionego* (Lublin, 6–9 X 1975), red. T. Skubalanka, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1978, s. 173.

[6]

Хлопуша помолчал немного, обдумывая слова Глеба, потом сказал:

– Я ненавижу белого чародея, Первоход. **Ненавижу всей душой.** (Грановский)

[7]

Она подумала, что когда она что-то не то делает, он становится очень красивым.
Строго красивым. Драматично-красивым. (Медведева)

[8]

– Деда... – испуганно зашептал мальчик, вцепившись в край борта и вглядываясь в воду расширившимися от ужаса и горя глазами. – Деда, не помирай. **Только не помирай.** (Грановский)

[9]

Czułem, że jej zależą. **Bardzo zależą.** (Pilipiuk, Pan...)

[10]

Wyłby rozzczarowany, gdyby więcej nie napisala. **Bardzo rozzczarowany.** (Wiśniewski, Samotność...)

[11]

Zawsze tak robimy. Na koniec ulegamy smokowi. I tracimy. **Tracimy wszystko, co kochamy, ponieważ smocze życzenie jest zawsze samolubne i nieskłonne do miłosierdzia.** (Brzezińska, Życzenie)

Powtórzonym orzeczeniom towarzyszą okoliczniki [4]–[6], [9], [10] oraz partykuła [8], określające większy stopień intensywności czynności lub stanu. W tekście [7] parcelaty pojawiają się na zasadzie gradacji: okoliczniki nazywają coraz większe nasilenie cechy wyrażonej powtarzanym orzecznikiem. W tekście [11] z kolei orzeczeniu towarzyszy całe zdanie złożone z dwiema częściami podrzędnymi – dopełnieniową i okolicznikową. Powtórzenie w samodzielnej frazie wraz z dodaniem nowych szczegółów wyróżnia zawartą w nim treść, pozwala rozbudować semantycznie orzeczenie w zdaniu macierzystym oraz sprawia, że między członami szeregu zachodzą relacje gradacji.

Do wydzielonego w parcelat powtózonego orzeczenia bywa też dołączone kolejne orzeczenie, np.:

[12]

А Лужин был красив, таинствен и героичен: за Халхин-Гол имел орден Красного Знамени, за финскую – Звездочку. И мать чувствовала, что Женька избегает этих разговоров не просто так. **Чувствовала и боялась...** (Васильев)

[13]

*Эти возвращения Рита любила больше всего. Опасность попасться на глаза патрулю была уже позади, и теперь можно было спокойно шлепать босыми ногами по холодной до боли росе, забросив связанные ушками сапоги за спину. **Шлепать и думать о свидании, о жалобах матери и о следующей самоволке.** (Васильев)*

[14]

– Ты думаешь, Хлопуша еще жив?

*– Он жив, – сказал Молчун. – **Жив и здоров.** [...] (Грановский)*

W przykładzie [12] w zdaniu macierzystym orzeczeniu towarzyszy podrzędna część zdania, po czym po kropce następuje jego powtórzenie i dodanie kolejnego. W tekście [13] pojawia się po raz drugi część orzeczenia złożonego z eliptycznym czasownikiem modalnym, a w [14] orzecznik *жив*. We wszystkich przypadkach kolejne orzeczenie w parcelacie jest przyłączone spójnikiem *и* oraz pozostaje z powtórzonym w relacji współrzędnej, nazywając stan lub czynność mające miejsce równocześnie.

Na uwagę zasługuje następujący tekst:

[15]

*Актрисы, которые пробовались на роль, сами не пели, а открывали рот под чужую фонограмму. Я пела сама. Это было единственным, что выгодно отличало мою пробу. Но в те времена главным все же была внешность актрисы. Меня плохо снял оператор, кажется, начинающий. А ведь это жанр, где не только актеру нужна музыкальность, ощущение пластики и понимание особой жанровой красоты музыкального фильма. Очевидно, оператор этим не обладал. Иначе бы он увидел мою неумную радость существования в музыке. Костюм случайный, проба наспех. Кто-то видел меня в студенческом концерте с аккордеоном. Вот и пригласили. **Пригласили, но не полюбили. Не поняли. И не утвердили.** Я погоревала-погоревала и еще усиленнее углубилась в драматическую роль в "Сердце". А потом весенние экзамены и остальные заботы заслонили неприятности с этой кинопробой. (Гурченко)*

Do powtózonego w parcelacie orzeczenia *пригласили* zostało dołączone kolejne przy pomocy przeciwstawnego spójnika *но*. W następnych parcelatach pojawiają się jeszcze dwa orzeczenia, które są w relacji współrzędnej względem *полюбили*, ale przeciwstawnej w odniesieniu do powtózonego. Zastosowanie reduplikacji i parcelacji wzmacnia tutaj kontrast między czynnościami.

Parcelowana część zdania bywa niekiedy wyróżniona również graficznie, jak w poniższym tekście, w którym zdanie główne jest napisane

większą czcionką niż cały tekst, a powtórzone po kropce orzeczenie wraz z dodatkowymi członami zdania (dopełnieniem i okolicznikiem) zostało umieszczone w nowej linii:

[16]

Teŝkniła.

Teŝkniła za nim nieustannie. (Wiśniewski, *Zespoły...*)

Powtórzone w samodzielnej frazie orzeczenie bywa również zakończone wykrzyknikiem, np.:

[17]

– Ждал, думал, готовился! – Олег едва сдерживал дрожь во всём теле. – Люблю тебя, Мариша!... Скажи ты. Скажи! (Барабашов)

[18]

Здоровой, левой, рукой он отвел её пальцы.

– Не надо... Я понимаю... Но я... Я ничего не чувствую, доктор!

Всё той же левой рукой Олег стал оцупывать себя: вот левая нога, бедро, колено...

Правое бедро...

Колена не было. Не было!!! (Барабашов)

[19]

– Здесь у меня болит. – Он ткнул в грудь: – Здесь свербит, Рита. Так свербит!...

Положил ведь я вас, всех пятерых положил, а за что? За десяток фрицев? (Васильев)

W przytoczonych przykładach parcelaty mają charakter ekspresywny, na co dodatkowo wskazuje użycie wykrzykników, a w ostatnim tekście [19] zaimka *так*, podkreślającego wysoki stopień natężenia cechy lub stanu.

2. Zdania, w których kropką zostaje oddzielone jedno z orzeczeń szeregowych. Między orzeczeniem w zdaniu macierzystym (głównym) a parcelowanym zachodzą następujące relacje semantyczne:

a) jednoczesności, wskazująca na odbywanie się przedstawionych zdarzeń w tym samym czasie, np.:

[20]

Боролись мы долго – кто кого. До изнеможения. Несколько ночей мы почти не спали.

Тупо смотрели друг другу в глаза. И молчали. (Гурченко)

[21]

После первой плясуньи и певуньи вышла вторая и сделала то же самое, что делала первая. Третья сделала то же, что делала вторая. Четвертая, пятая и шестая не пода-

рили ничем новым. Пели без голоса и слуха, танцевали с изяществом кенгуру. **И разделились**. Остальные десять девушек по очереди делали то же самое. (Ильф, Петров, Одноэтажная...)

[22]

Не чинясь, приняла почетную чару, пригубила. Жаркие речи начались, повеяло и тут удалью древних времен. Манил древний путь торговый из варяг в греки. Твердо обещала Марфа, что не порушит Новгород православия, не допустит ляхских попов, ни церквей латынских на своей земле, твердо обещала беспошлинный путь по Днепру. Убедила. С поклонами проводили Марфу толстосумы. **Качали головами** [...] (Балашов)

[23]

Она заставила его фотографировать себя. Валялась на их алом покрывале с серпом и молотом, в черных трико, в свитере и в лисице на шее. **Хохотала и плакала**. (Медведева)

[24]

- Слушайте, никуда не уходите. Сидите тихо. Ничего не говорите. Куда вы пойдете, сумасшедшая. Вы должны остаться с Писателем. (Медведева)

W przytoczonych przykładach znaczenie jednoczesności jest uwarunkowane kontekstualnie, a w tekstach [20], [21] i [23] wskaźnikiem leksykalnym podkreślającym tę jednoczesność jest dodatkowo spójnik *и*.

b) następstwa, przy której czynności, nazwane orzeczeniami, zachodzą etapami. Dzięki parcelacji uwaga czytelnika jest zwracana na wykonanie każdej czynności. Relacja następstwa między orzeczeniem w zdaniu głównym a orzeczeniem w parcelacie może być wyrażona:

- spójnikiem *и*, np.:

[25]

Поэтому она, когда Писатель вышел в туалет, сказала, что устала и что уходит. **И пошла**. (Медведева)

[26]

Бережно положил камешек тот, оглянулся, прикидывая, кто куда шел да кто где стоял. **И шагнул за скалу**. (Васильев)

[27]

Опять все с начала: сдерживать себя, играть что-то, тебе не свойственное, и думать об одном: «Скорей бы в кадр». Боли от встреч с режиссерами у меня было предо-

статочно. И я решила: режиссер пообещал – прекрасно! Поблагодарила. И забыла. Лучшие не верить, а потом быть приятно удивленной. (Гурченко)

[28]

– Ты гордый, да. Но бывает, ведь, Олежек, что женщина ошибается. Это ты можешь понять? **И простить?** (Барабашов)

[29]

Подружки ее давно кончили школу: кто уехал учиться, кто уже вышел замуж, а Лиза кормила, мыла, скребла и опять кормила. **И ждала завтрашнего дня.** (Васильев)

[30]

Вспомнил! Маленькому все говорила. Посадив на колени, Марфа начала:

– Жили-были дедо да баба. Детей у них не было никого. Вот и задумали: давай слепим из глины паренька! **И слепили**, и он заходил, засмотрел. Ходит и ходит. Вот раз дедко ушел в лес, дров сечцы, а бабка сидит, прядет, паренька глиняного послала за клубом. А Глиняшка этот входит: «Бабка, бабка, ты что знаешь?» – «А что мне знать?». (Балашов)

[31]

«А я съел клуб с веретешком, семь печей калачей, семь печей хлебов, семь печей мякушек, быка-третьяка и тебя, бабу с прялкой, съем!» – Хам! **И съел. И пошел по дорожке. И идет дедко навстречу, с топорком...** (Балашов)

[32]

– Радоваться после войны будем, – резонно сказал Федот Евграфыч, надел фуражку и вышел.

И оторопел: перед домом стояли две шеренги сонных девчат. (Васильев)

Oprócz spójnika *и*, przyłączającego następujące kolejno po sobie czynności, omawiana relacja może być równocześnie wyrażana poprzez semantykę czasownika i logikę wypowiedzi [26]–[28], kategorie gramatyczne czasownika [25], [26], [30], [31], kolejność orzeczeń [27], [28], [32] i wzmocniona graficznie przeniesieniem parcelowanej części do nowego akapitu [32]:

– leksykalnie, np.:

[33]

Улита достала из кармана полушубка золотую монету и протянула ее ведьме. Та взяла монету, оглядела ее, попробовала на зуб и даже для чего-то понюхала, противно шевеля морщинистым носом. **Потом кивнула и проговорила:** (Грановский)

[34]

Глеб помолчал, обдумывая все, что услышал. **Потом сказал:** (Грановский)

[35]

*А потом, году в шестьдесят пятом, мне мама рассказывала, то есть через двадцать лет после Победы, немцы, деды уже, приезжали в наш город. Ходили, смотрели... И **позже приезжали.** (Барабашов)*

Wyrazy *потом* i *позже* wyraźnie wskazują na fakt, że czynność w parcelacie miała miejsce później niż czynność w zdaniu głównym.

– za pomocą kategorii gramatycznych czasownika, np.:

[36]

– Рискнешь попасть в милицию, – сказал Гангут.

– Журналист должен рисковать, – кивнул Лучников. – Такая профессия.

*Я рисковал и во Вьетнаме, и в Ливане. **Рискну** и здесь.* (Аксенов, Остров...)

W zdaniu macierzystym orzeczenie jest w formie czasu przeszłego, a w parcelacie przybiera formę czasu teraźniejszego (przyszłego prostego), co wyraźnie wskazuje na kolejność czynności.

– semantyką orzeczeń, np.:

[37]

*– Ведомо государю Московскому, а нашему господину, князю великому Ивану Васильевичу, что суд судить надлежит князеву наместнику на Городце с посадником вкупе. Так и по судной грамоте положено, и от прадед заповедано наших. Сии же отступницы, отступили посадничья суда и поддались суду городищенскому. **И казнили их по правде, по приговору...** (Балашов)*

[38]

– Дело плохо. Варвары насаждают, а я, как видите, ничего не смыслю в делах войны. Освободите. Изберите нового начальника, пусть он поступит, как захочет. (Ильясов)

[39]

*Wszystko wydarzyło się tak nieoczekiwanie i tak szybko. Chciała pobiec za nimi. **Zatrzymać. Powiedzieć im**, że Lukas lubi, jak mu się czyta bajki Grimmów, że gdy kaszle, najbardziej pomaga mu gorące mleko z jedną łyżką miodu, że przepięknie rysuje, że nie znosi cebuli, że najszybciej zasypia na prawym boku, że marzy o tym, żeby mieć psa. I także o tym, że uwielbia czereśnie i że babcia Marta... (Wiśniewski, Bikini)*

Znaczenie orzeczeń w sposób logiczny wskazuje na to, że czynność nazwana w parcelacie nie mogła zdarzyć się wcześniej. W polskim przykładzie [39] w samodzielne frazy zostały wydzielone części orzeczenia modalnego.

Niekiedy podział na parcelaty wyraźnie podkreśla etapy wykonywanych czynności:

[40]

*Оглядысь, Савелков увидел, что растерял уже половину слуг. Пьяный от усталости, он слез с седла, повалился на землю, на снег, на обдутьый ветром до зени угор, грыз мох, рвал руками мерзлую бруснику и верес, стонал от ярости. **Опомнился, встал. Тяжело поднялся в седло.** (Балашов)*

Czynności nazwane w parcelatach następują po czynnościach wyrażonych orzeczeniem w części macierzystej i są ich konsekwencją. Parcelacja pozwala na przedstawienie każdej z nich osobno, w pojedynczym kadrze (tzw. *эффект замедленного кадра*) i tym samym wyraźniej je zaakcentować.

c) włączne, kiedy parcelowane orzeczenie konkretyzuje lub wyjaśnia znaczenie orzeczenia w części macierzystej, np.:

[41]

- *Oszukałeś się.*

- *Masz rację. Sam siebie oszukałem. **Oklamałem.** (Pilipiuk, Droga...)²³⁹*

[42]

*- Был один человек. Он влюбился в Улиту, повсюду следовал за ней по пятам и не давал ей проходить. Улита пыталась отвадить его. **Просила, умоляла, угрожала...** А сегодня этот парень узнал, что Улита полюбила какого-то толмача. Он пришел в ярость и задушил ее. (Грановский)*

[43]

*«Я понимаю, ты уже хочешь меня забывать. **Отвыкать от меня**», – сказал Критик уходя. (Медведева)*

[44]

*- Ну, все. Через сорок минут чтоб все были готовы. **Одеты, обуты – и чистые.** (Васильев)*

---

²³⁹ Jak zostało wspomniane, w języku polskim dwa orzeczenia połączone współrzędnie mimo tego, że są jednorodne, nie są orzeczeniami szeregowymi. Tworzą one wypowiedzenie złożone. W zgromadzonym materiale pojawiły się jednak przykłady, które można uważać za zdania z parcelacją orzeczenia. Ma to miejsce w przypadku, gdy orzeczenie zostało powtórzone lub gdy w samodzielnej frazie została wydzielona część orzeczenia złożonego, np. orzecznik.

[45]

*Рамон быстро приложил к шее Улиты пальцы, надеясь услышать биение пульса. Однако жилка не билась. Улита была мертва. **Убита**. А если быть совсем уж точным – задушена. (Грановский)*

[46]

*Bożena uważała, że za szczęśliwą miłość trzeba płacić straszną cenę. **Przyjąć głupotę, wyrzec się myślenia, pozwolić wydziobać sobie mózg**. (Głowacki, Z głowy)*

We wszystkich konstrukcjach między orzeczeniem w zdaniu macierzystym a parcelatem domyślnie można wstawić operator wyjaśniający *to jest* lub *czyli*. W przykładzie [41] orzeczenia są bliskoznaczne (*oszukać – ‘świadomie wprowadzić kogoś w błąd dla własnej korzyści’; okłamać – ‘kłamiąc, oszukać kogoś’*²⁴⁰). W tekście [45] parcelowany orzecznik wyjaśnia, w jaki sposób doszło do stanu nazwanego w orzeczeniu zdania głównego. Dalsza część tekstu eksplicytnie frazą *А если быть совсем уж точным* jeszcze bardziej szczegółowo wyjaśnia ten stan. Występujące w zdaniach macierzystych [43], [45] czasownik modalny *хотеть* i łącznik *быть* w parcelacie są eliptyczne.

W zdaniu głównym orzecznik może być wyrażony zaimkiem upowszechniającym:

[47]

*А в «Вокзале» она была для нас троих: Рязанова, Басилашвили и меня – всем. **И первым зрителем только что снятого материала на мониторе. И покоем. И выдержкой. И стойкостью. И терпением. И нашей любовью**. На съемках я все смотрела на часы – когда же кончится у нее рабочий день? Почему она задерживается? (Гурченко)*

Znaczenie orzecznika w zdaniu głównym jest bardzo ogólne. W sześciu następujących po sobie i rozpoczynających się spójnikami *и* parcelatach znaczenie to jest konkretyzowane. Takie powtórzenie spójnika przed każdym z członów szeregu sprawia, że są one dodatkowo podkreślone logicznie i intonacyjnie²⁴¹.

Również w języku polskim parcelowane orzeczenia konkretyzują orzeczenie ze zdania macierzystego, np.:

---

²⁴⁰ sjp.pwn.pl.

²⁴¹ Д.Э. Розенталь, *Практическая стилистика...*, с. 288.

[48]

Volvo V50 („Victoria”) była niezwykła. Dostojna, zmysłowa, inteligentna, rozsądna, wrażliwa i skromna. (Wiśniewski, Arytmie)

[49]

Bo Alicja taka była. Niezależna. Mądra. Piękna. Kochająca życie. I kochająca jego. (Wiśniewski, Zespoły...)

[50]

Byłem inny. Cichy. Małomówny. Zamyślony. Wylękniony. Nie piłem. Czytałem. Budziłem się i czytałem. Do wieczora. (Wiśniewski, Samotność...)

[51]

Irlandczycy nie tylko mówią inaczej. Irlandczycy są po prostu inni. Gościnni, uparci, skrywający swoją wrażliwość pod maską uśmiechu. W swym sposobie postrzegania świata bardzo polscy. (Wiśniewski, Samotność...)

W języku polskim parcelacja orzeczeń w omawianej grupie dotyczy jedynie orzeczników. W części głównej są one wyrażone przymiotnikami *niezwykły* [48] oraz *inny* [50], [51] i zaimkiem wskazującym *taki* [49]. W parcelatach ich znaczenie jest konkretyzowane. Cechy mogą być wymienione po przecinku w jednym parcelacie [48], [51] lub każda z nich wydzielona kropką w samodzielnej frazie [49], [50].

d) przeciwstawna, przy której znaczenie orzeczeń pozostaje w opozycji względem siebie, np.:

[52]

- Вот, молодец. У мента, между нами, мужиками, говоря, должен быть надежный, крепкий тыл. Наша служба, как в песне поется, и опасна, и трудна. Но – благородна! Помни это!... Здоровья тебе, лейтенант, успешной карьеры. Чтoб до генерала дорос!... И храни нас всех, Бог! За тебя, Лёша! (Барабашов)

[53]

Шуйский встал и, отстранив кинувшегося было в перехват стреляющего, пошел на жидких, как от болезни, подгибающихся ногах к выходу. He дошел. (Балашов)

Relacja przeciwstawna w przykładzie [52] jest wyrażona leksykalnie za pomocą spójnika *но*, a w tekście [53] zaprzeczonym czasownikiem oznaczającym spodziewany rezultat czynności. Zastosowanie pauzy przed członem parcelowanym wzmacnia kontrast między znaczeniem orzeczenia w zdaniu głównym i w parcelacie.

e) rozłączna (alternatywy), która jest zwykle wyrażana leksykalnie za pomocą spójnika rozłącznego *или* i rozumiana jako wybór jednej z wymiennych lub wykluczających się wzajemnie czynności nazwanych przez orzeczenia – człony szeregu, np.:

[54]

– *Заходите* к нам с *Валентиной* *в гости*. *Или отдохнуть приезжайте*. *Море, всё-таки!... Телефон дать?* (Барабашов)

[55]

– *Ты тоже восхищен этим представлением?* – *спросила Таис.*

– *Ты мало знаешь меня! Или притворяешься?*

Таис хитро прищурилась, поправляя за спиной цепочку, соединявшую ее «заемные» косы. (Ефремов)

Orzeczenie w części macierzystej i orzeczenie w parcelacie nazywają czynności, z których tylko jedna jest możliwa. Pauza kropki sprawia, że możliwość wyboru pojawia się dla czytającego nieoczekiwanie.

Na uwagę zasługuje przykład polskojęzyczny, w którym omawiana relacja nie jest wyrażona eksplicytnie:

[56]

– *Так czy иначе, не masz odpowiedniej wiedzy, by decydować о тым, как мамы работать.*

– *Скрат stwierdził co innego. А з ним się nie dyskutuje, nie targuje. Jego wola jest naszym prawem?... Обowiązkiem?... Повинnością?... Презначением?... (Pilipiuk, Srebrna...)*

Zdanie macierzyste oraz trzy parcelaty kończą się znakiem zapytania, który jest wyrazem emocji oraz wątpliwości mówiącego. Relacja rozłączna jest tu wyrażona intonacyjnie.

f) wyliczenia, przy pomocy której związane są orzeczniki ze znaczeniem charakterystyki podmiotu, tzn. nie oznaczają czynności, lecz stanowią opis podmiotu, np.:

[57]

Все тело у нее было мокрым. И липким. (Медведева)

[58]

– *Ты... ты немного странный стал, Олег. Нервный. Может быть, даже злой... Прости, я не хотела обидеть.* (Барабашов)

[59]

- A dzieci? – Staszek podpuszczał go dalej. – Wszystkie są słabe duchem. **Bezbronne**. (Pilipiuk, Pan...)

[60]

Ten dach jest zbyt gładki. **Zbyt stromy. Zbyt śliski**. (Pilipiuk, Triumf...)

[61]

Formalnie na studiach straciłem jeden cały rok. Na obu uczelniach. Jeszcze niedawno było mi to zupełnie obojętne. **Bezsensowne. Absurdalnie nieważne**. Teraz jednak nie. (Wiśniewski, Samotność...)

[62]

Ta wiadomość była oszałamiająca. **Piękna. Nieprawdopodobna. Podniecająca**. Ona przyjeżdża do Paryża! (Wiśniewski, Samotność...)

[63]

- Jesteś głupia. **I niedouczona**. (Pilipiuk, Srebrna...)

[64]

Anna Maria Bleibtren była nieprzewidywalna. Szczególnie gdy czegoś bardzo chciała. **Inna. Zupełnie inna niż kobiety, które spotkał dotychczas...** (Wiśniewski, Bikini)

W samodzielne frazy zostały wydzielone orzeczniki będące nazwami cech podmiotu. Wydzielony w parcelat orzecznik może być jeden [57], [59], [63], dwa [58], [60], [61], [64], a nawet trzy [62]. W ostatnim tekście [64] parcelat *inna* jest oddzielony od zdania macierzystego i powtórzony w kolejnej frazie będącej konkretyzacją jego znaczenia. Oddzielenie cech od zdania głównego w parcelat sprawia, że pada na nie dodatkowy akcent logiczny.

g) skutku, która wystąpiła tylko w jednym przykładzie:

[65]

- Вы, спартапцы, отчаянно смелы и тупо упрямы. **И кончите плохо**. Но ты можешь остаться здесь, со мной? (Ефремов)

Omawiana relacja wyrażona jest semantyką orzeczenia i pozostałych członów parcelatu, tj. spójnika *и* oraz okolicznika *плохо*. Przez wydzielenie w samodzielną i nieoczekiwaną dla odbiorcy frazę negatywny skutek czynności został wyróżniony i podkreślony ekspresywnie.

Na uwagę zasługują również przytoczone poniżej teksty polskojęzyczne:

[66]

Gdzieś tu wśród kamieniczek i cuchnących zaułków ukrywa się szajka bezwzględnych morderców. Gdzieś tu jak cierń w stopie tkwi chińska agentura. Uniknąć zabójców. Wyśledzić

Chińczyków. No właśnie. Wyśledzić? Chyba po prostu trzeba. **Odnaleźć i zgładzić**. Bo jeśli oni pierwsi odnajdą mnie... (Pilipiuk, Triumf...)

[67]

Ocknęła się, gdy wóz podskoczył na większym wyboju. Słowa brata dźwięczały jej w uszach. Uratować życie. **Mogła**. Dwa dni konno i przez granicę. Do Krakowa albo Lwowa. A nawet jeszcze prościej, wystarczyło jechać do Lublina. (Pilipiuk, Droga...)

W powyższych przykładach kropką zostało rozdzielone orzeczenie modalne: w [66] w zdaniu macierzystym znajduje się wymagająca semantycznego uzupełnienia forma finitywna, a bezokolicznik następuje po pauzie, natomiast w [67] zastosowany został szyk przestawny i czasownik modalny zajmuje postpozycję w stosunku do bezokolicznika. Użyte łącznie z parcelacją zabiegi stylistyczne sprawiają, że teksty są nacechowane ekspresywnie, a istotność czynności bardziej wyeksponowana.

W materiale polskojęzycznym orzeczenie imienne w zdaniu głównym i parcelowane orzeczniki mogą tworzyć szereg na zasadzie gradacji, np.:

[68]

Nuda, która mnie ogarnęła, była potworna. **Horrendalna**. (Pilipiuk, Triumf...)

[69]

Ona nie może już bardziej się zestarzeć. Jest już przecież stara. **Bardzo stara**. (Wiśniewski, Molekuły...)

[70]

To było dla niej bardzo ważne. **Najważniejsze**. (Wiśniewski, Bikini)

[71]

Zagłębie Ruhry jest dla nich także bardzo ważne. **Najważniejsze**. (Wiśniewski, Bikini)

[72]

Jest piękna. Oszalamiająco piękna. Jest też wrażliwa, delikatna, romantyczna i mądra. **Zachwycająca**. (Wiśniewski, Samotność...)

Przedstawione szeregi zbudowane są na zasadzie narastania cechy nazwanej w orzeczniku. Jej wyższy stopień jest w parcelacie sygnalizowany semantyką orzecznika [68], wykładnikiem stopnia cechy *bardzo* [69] oraz stopniem najwyższym przymiotnika [70] i [71]. W tekście [72] w pierwszym parcelacie gradacja wyrażona jest leksykalnie, tj. przysłówkiem *oszalamiająco*, dalej następuje zdanie, w którym wymienione są cechy charakteru, po czym pojawia się parcelowany orzecznik *zachwycająca* podsumowujący charakterystykę podmiotu domyślnego.

W materiale empirycznym oprócz omówionych grup znalazły się też teksty, w których istnieją relacje semantyczne różnych typów, np.:

[73]

«С лица земли сотрем! Имени такого не будет!» – это слова министра. И это не сегодняшние демократические денечки, когда говори, что хошь, всем до фонаря. То было жестокое время. И то был настоящий приговор. И очень скоро такой фамилии не стало. Очень скоро. Долго надо мной будут витать: «однодневка», «несерьезно», «не советуем», «не следует», «не желательно». Перестали снимать в столице. Перестали снимать на других студиях. Забыли. Предали забвению. Тихо похоронили. Забальзамировали. (Гурченко)

[74]

Окей. Wracamy na lokal. Anđzela idzie się obmyć z farfocli, z pozostałości. Patrę za nią. Jest całkiem. Choć brudna. Nienormalna. Ale wesoła, zabawowa, skłonna do śmiechu, inteligentna. Jednym słowem fajna, mimo wszelkich naszłości. (Masłowska)

W rosyjskim fragmencie [73] powtórzonemu orzeczeniu towarzyszy połączenie wyrazowe w funkcji okolicznika miejsca. Dalej pojawiają się nazwy czynności następujących bezpośrednio po sobie. W polskim tekście [74] z treści pierwszego parcelatu można wyprowadzić sąd przeciwstawny względem tego, co komunikuje orzeczenie imienne w zdaniu macierzystym. Kolejna fraza jest współrzędna względem poprzedzającej, natomiast następne parcelowane orzeczniki rozpoczynają się spójnikiem *ale*, sygnalizującym przeciwieństwo, kontrast lub odmienne treści. W ostatniej parcelowanej części mówiący podejmuje decyzję, że jednak zgadza się ze stwierdzeniem ze zdania macierzystego.

Orzeczenie jest konstytutywnym członem zdania i parcelowane są jedynie powtórzone orzeczenia z części macierzystej lub tworzące szereg. Zdecydowanie więcej tekstów z parcelacją orzeczenia znalazło się w materiale rosyjskojęzycznym, co ma związek z klasyfikacją polskich orzeczeń połączonych współrzędnie jako wypowiedzeń złożonych, a nie członów szeregowych.

Relacje semantyczne między orzeczeniami – członami szeregu są różnorodne i są to: relacje jednoczesności, następstwa, włączne, przeciwstawne, rozłączne, łączne i skutku oraz niekiedy przy reduplikacji relacja gradacji.

Teksty z parcelacją orzeczeń najczęściej zawierają jedną samodzielną frazę rozbudowaną o dodatkowe człony zdania charakteryzujące czynności bądź stany. Rzadko pojawiają się parcelaty składające się tylko z jednego elementu oraz konstrukcje z więcej niż jednym parcelatem.

Obok parcelacji i reduplikacji orzeczeń w omawianych tekstach autorzy używają też innych środków służących do uwydatnienia treści samodzielnych fraz, tj. eksponują je graficznie przez wyróżnienie parcelatu większą czcionką czy przeniesienie do nowego akapitu oraz stosują wykrzyknik na końcu parcelatu, oznaczający emocjonalne zabarwienie wypowiedzi.

2.4. Parcelacja dopełnienia w języku rosyjskim i polskim

Dopełnienie nazywa przedmioty objęte czynnością, stanem, właściwością wyrażonymi orzeczeniem²⁴². Jest to część zdania tworząca związek składniowy na zasadzie składni rządu czasownika (wyjątkowo przymiotnika), który uzupełnia składniowo. Częściami mowy predestynowanymi do pełnienia funkcji dopełnienia są rzeczowniki we wszystkich przypadkach zależnych i wyrażenia przyimkowe. Podstawową formalną klasyfikacją rosyjskich i polskich dopełnień jest ich podział na dopełnienia bliższe i dalsze. Dopełnienia bliższe występują przy czasownikach tranzytywnych (przechodnich), tj. przy zamianie orzeczenia na stronę bierną stają się podmiotem zdania, i wyrażone są biernikiem bezprzyimkowym, a w niektórych wypadkach dopełniaczem. Dopełnienia dalsze zajmują pozycję przy czasownikach nieprzechodnich, tj. przy zamianie orzeczenia na stronę bierną nie mogą być podmiotem zdania, i przybierają formy wszystkich przypadków zależnych²⁴³.

---

²⁴² Д.Э. Розенталь, И.Б. Голуб, М.А. Теленкова, *Современный...*, с. 316–317; Д.Э. Розенталь, М.А. Теленкова, *Словарь-справочник...*, с. 111–113; *Encyklopedia wiedzy...*, s. 71–72; *Encyklopedia językoznawstwa...*, s. 117; S. Jodłowski, *Podstawy polskiej składni*, Warszawa 1976, s. 91; A. Nagórko, *Zarys gramatyki polskiej (ze słowotwórstwem)*, Warszawa 1998, s. 274–278.

²⁴³ Próby podziału dopełnień na podstawie innych kryteriów nie przyniosły zadowalających rezultatów. Najpełniejszą klasyfikację pod względem semantyki stworzył Z. Klemensiewicz, który podzielił dopełnienia na następujące grupy: dopełnie-

Parcelacja dopełnienia pojawia się w czterech podstawowych typach tekstu, w których:

- w głównym zdaniu nie ma dopełnienia. Jest ono wydzielone w samodzielnej frazę – parcelat;
- w parcelacie zostaje powtórzone dopełnienie ze zdania macierzystego;
- parcelowane dopełnienie/dopełnienia są członami szeregu, tzn. pierwszy człon występuje w zdaniu głównym, a pozostałe, tj. parcelaty – po kropce;
- parcelowane dopełnienie/dopełnienia nie tworzą szeregu z dopełnieniem w zdaniu głównym²⁴⁴.

1. W zdaniu głównym nie ma dopełnienia i zostało ono wydzielone w oddzielną frazę. W konstrukcjach tego typu znalazły się zdania z jednym parcelatem, np.:

[1]

Она привезла к подруге сумку, и та тоже сказала: «Что же он не может дать тебе поехать в Ленинград?» А Женщина не поняла – «Как это? Он же знает. Про мальчика...» (Медведева)

[2]

И вот она посмотрела на весь этот ужас и... ушла. С Критиком. (Медведева)

[3]

– Мишка Янин – заслуженный артист республики? – радостно охал он. – Так Мишка же мальчик! Мы же вместе с ним играли роли без слов. А Хмелев? Неужели игра-

---

nia czynnika ogarniętego, dopełnienia czynnika wtórnie ogarniętego, dopełnienia czynnika uwzględnionego, dopełnienia czynnika pomocniczego, dopełnienia czynnika towarzyszącego, dopełnienia sprawcy stanu, dopełnienia czynnika porównanego i dopełnienia orzekające. Zob. Z. Klemensiewicz, *Zarys...*, s. 40–48. We współczesnej składni semantycznej istotne są nie rodzaje klasyfikacji, lecz to, że w strukturze semantycznej zdania człon nominalny w formie zależnej nazywający osoby, przedmioty, zjawiska, zdarzenia itp. zajmuje pozycję kolejnego argumentu. Przy tym nie chodzi tu o konkretne wyrazy i wyrażenia, które pojawiają się w pozycjach argumentów, lecz całe zbiory leksemów i wyrażań o wspólnych cechach semantycznych. Zob. *Encyklopedia językoznawstwa...*, s. 117–118; *Encyklopedia wiedzy...*, s. 72; H. Wróbel, *Gramatyka...*, s. 304.

²⁴⁴ Niektóre kwestie związane z opisem parcelacji dopełnienia w języku rosyjskim zostały przedstawione w: A. Stasienko, *Парцелляция дополнений в современном русском языке (на материале художественных текстов)*, [w:] *Коммуникативные параметры текста II*, red. Z. Czapięga, J. Kur-Kononowicz, Rzeszów 2016, s. 132–145.

ет царя Федора? Чудесно прямо! Хмелев же вместе со мной... Мы же просто дети были в двадцать втором году. Это ж факт, что были дети! Ну, а про Ильинского я все знаю! Знаменитый артист стал, а мы с ним вместе в студии учились. Это ж факт, что учились! **С Игорем!** (Ильф, Петров, Одноэтажная...)

[4]

- Угу. Нынче их много развелось, шутников-то. Ну а теперь я тоже пошучу. **С девкой.** Я страсть так люблю шутить с девками. Идем со мной, милая! (Грановский)

[5]

Znali się z technikum. Podziwiał go od początku. **Za ten jego mózg i tę wytrwałość.** (Wiśniewski, Samotność...)

[6]

- Pisma, których druk w twoim imieniu zamówiłem. **Dla misjonarzy w Trøndelag...** (Pilipiuk, Droga...)

[7]

Rozmawiali prawie całą drogę. **O Bogu i religii też.** (Wiśniewski, Zespoły...)

[8]

Automatycznie sięgnął po papierosa. Zapalił. **Dwa naraz.** (Wiśniewski, Bikini)

We wszystkich przytoczonych zdaniach dopełnienie nie jest członem obligatoryjnym. Zdanie główne jest kompletne i pojawienie się po kropce dopełnienia jest zabiegiem mającym na celu zwrócenie uwagi na wyrażaną przez nie treść, gdyż czytający nie spodziewa się kolejnych elementów po kropce. W parcelatach mogą być wymienione najważniejsze według autora elementy, które są składniowym uzupełnieniem tego orzeczenia, tj. nazwa osoby lub przedmiotu będącego treścią rozmowy [1], [7], nazwa osoby współuczestniczącej w danym działaniu [2], [3], [4], obiekty czynności [5] oraz informacja o przeznaczeniu obiektu [6]. W przykładzie [8] oddzielenie dopełnienia od zdania macierzystego dodatkowo podkreśla niezwykłość sytuacji.

W materiale rosyjskojęzycznym wystąpił przykład z rozbudowanym parcelatem:

[9]

- Писали же в газетах, Олехек. **О твоём ранении, о помощи, которую тебе оказали, как участнику боевых действий в Чечне, что кровь ребят сдавали...** Ты у нас в городе теперь известный человек. (Барабашов)

Parcelowanemu dopełnieniu towarzyszą określenia bardziej szczegółowo charakteryzujące obiekty czynności. Dzięki wydzieleniu tego fragmentu w samodzielną frazę wypowiedzenie staje się ekspresywne, a jego złożona treść łatwiejsza w odbiorze.

Polskie przykłady należące do omawianej grupy są dużo bardziej zróżnicowane niż rosyjskie. I tak tylko w języku polskim ważność parcelowanego dopełnienia wyrażona jest eksplicitnie, np.:

[10]

Ja wcale nie uległam Rozumkowi, jak widzisz. Bo jak coś jest dla mnie ważne, to nie ulegam. Nawet Rozumowi. (Wiśniewski, *Samotność...*)

[11]

Będę pamiętał. Szczególnie o mleku. (Wiśniewski, *Samotność...*)

[12]

Zrobimy sobie tej nocy psychiczny remanent, wypowiadamy się przed sobą, rozgrzeszymy i obiecujemy, że będziemy od rana lepsi. Głównie dla siebie samych. (Wiśniewski, *Intymna...*)

Parcelowane dopełnienia poprzedzone są wyrazami *nawet*, który nadaje odcień czegoś nieoczekiwanego, nietypowego w danej sytuacji, *szczególnie* oraz *głównie*, przy pomocy których mówiący wyróżnia jakiś obiekt i stwierdza, że to, co jest powiedziane w zdaniu, w większym stopniu dotyczy tego obiektu niż innych. Użycie ich przed parcelowanymi dopełnieniami sugeruje, że są one najważniejszymi dla mówiącego spośród innych możliwych dopełnień w tym kontekście.

Przy orzeczeniu zaprzeczonym dopełnienie wyrażone zaimkami przeczącymi *dla nikogo*, *nikomu* podkreśla kategoryczność stwierdzenia, np.:

[13]

W redakcji ogłosiła, że wyjątkowo przez ten weekend nie będzie do dyspozycji. Dla nikogo. (Wiśniewski, *Intymna...*)

[14]

Umiłkł, tylko jego oczy płonęły gorączką.

- Powiedźcie mi. Umrę za kilka godzin i nie powiem. Nikomu. (Pilipiuk, *Operacja...*)

W omawianej grupie znalazły się też konstrukcje, w których występuje więcej niż jeden parcelat. Najczęściej są to zdania, w których pierwszy parcelat stanowi uogólnienie, a w kolejnym wymieniane są jego elementy, np.:

[15]

Czasami wydaje mi się, że Gatesa nienawidzą wszyscy oprócz jego rodziców, jego żony, jego dzieci i akcjonariuszy firmy Microsoft. **Za wszystko. Za jego bogactwo, za jego sukces i za to, że w skrytości ducha przeraża ich myśl, iż w dzisiejszych czasach świat bez jego Windowsów byłby naprawdę jak świat bez okien.** (Domagalik, Wiśniewski)

[16]

Wtulalam się w niego, a on dotykał i całował. **Wszystko. Usta, palce, łokcie, włosy, kolana, stopy, plecy, nadgarstki, uszy, oczy i uda.** (Wiśniewski, Zespoły...)

Pierwszy parcelat we fragmentach [15], [16] jest wyrażony zaimkiem upowszechniającym *wszystko*, natomiast drugi, bardzo rozbudowany, stanowi wyliczenie elementów będących częścią tego ogólnego zbioru. W przykładzie [15] dopełnienia są uzupełnione określeniami, a ostatni składnik jest zdaniem złożonym. Parcelacja pozwala tu na przekazanie bogatszej i bardziej szczegółowej treści w sposób nieutrudniający odbioru długiego, nasyconego detalami zdania.

Niekiedy parcelaty zostają umieszczone w nowej linii:

[17]

Wracał z zajęć na uniwersytecie z tych dwóch fakultetów, z których była taka dumna, a ona leżała w tym łóżku, czekała na niego i musiał jej opowiadać.

O wszystkim. O egzaminach, kolokwiach, śmierdzącej stołówce i studentkach, które mu się podobają. (Wiśniewski, *Samotność...*)

Możliwe jest też wystąpienie więcej niż dwóch parcelatów, przy czym pierwszy jest, jak w poprzednich przykładach, uogólnieniem, a każdy człon szeregu jest wydzielony w osobną frazę:

[18]

Opowiadała. **O wszystkim. Jak go poznała. Jaki jest. Dlaczego taki jest. O tym, co czuje, gdy jest, i czego nie czuje, gdy go nie ma. O piątkach po południu i poniedziałkach rano.** (Wiśniewski, *Samotność...*)

Zdanie główne w powyższym przykładzie składa się tylko z orzeczenia. Samodzielne frazy konkretyzujące znaczenie pierwszego parcelowanego dopełnienia mają złożoną strukturę – są zdaniami pojedynczymi, a nawet zdaniem złożonym.

Zdarza się również, że parcelowane dopełnienia są wymienione bez wcześniejszego uogólnienia:

[19]

Zaczęła opowiadać. O carskich ukazach likwidujących wielowiekowe zgromadzenia zakonne. O skonfiskowanych bibliotekach, o zakazie produkcji gorzałki w domu. O kościołach odebranych wiernym i przekształconych w cerkwie... (Pilipiuk, Srebrna...)

Każde parcelowane dopełnienie jest uzupełnione określeniami znacznie wzbogacającymi wartość komunikacyjną tekstu. Podział tekstu na samodzielne frazy – parcelaty pozwala na przedstawienie i wyeksponowanie każdego obiektu w pojedynczym kadrze. Umożliwia również doprecyzowanie ich znaczenia przy pomocy dodatkowych określeń bez nadmiernego komplikowania struktury zdania macierzystego.

W parcelatach ważność obiektu bywa podkreślona w sposób eksplicytny:

[20]

*On kupuje kwiaty tak naprawdę dla siebie, aby cieszyć się widokiem radości, którą nimi sprawia. **Mnie. I swojej żonie także.*** (Wiśniewski, Zespoły...)

[21]

*Jej koleżanki z pracy podzieliły się na dwa obozy. Jeden ją totalnie krytykuje i plotkuje za jej plecami, drugi jej zazdrości. **Głównie wyglądu. Ale także odwagi.*** (Domagalik, Wiśniewski)

2. W parcelacie zostaje powtórzone dopełnienie ze zdania głównego, co jest uważane za jeden z prostszych przypadków parcelacji²⁴⁵. Powtórzony człon pełni zwykle funkcję aktualizatora, np.:

[22]

*– Расстрел. Семья комсостава захватили и – под пулемет. А меня эстонка спрятала в доме напротив, и я видела всё. **Все!** Сестренка последней упала – специально добивали... (Васильев)*

[23]

*Я смотрела на себя в зеркало и об этой женщине не знала ничего. **Ничего.*** (Гурченко)

[24]

– Эй, друг! Эй, друг, послушай! – Он взывал к Лучникову, но его все время осаживали, пока он вдруг не повис на чьих-то плечах и не выпалил в беспредельной тоске:

*– Я всё у тебя куплю! **Все! Все!*** (Аксенов, Остров...)

Tylko w języku rosyjskim w parcelacie zostało powtórzone dopełnienie bez dodatkowych określeń. W celu wyróżnienia i dodania ekspresji

---

²⁴⁵ Ю.В. Ванников, *Синтаксис речи...*, с. 112.

zostały również użyte: w tekście [22] wykrzyknik, a w [24] dwa wykrzykniki i dwukrotne powtórzenie.

Reduplikowanym w parcelacie dopełnieniom mogą towarzyszyć dodatkowe określenia, np.:

[25]

Там было о сексе. Впрочем, Писатель не дочитал, не о сексе там было, а через секс. Но Писатель был далек от этого, он хотел действий, и не сексуальных. Действий боевых и революционных. (Медведева)

[26]

Коротко била, прицельно, в упор и дала секундочку старшине. Ту секундочку, за которую потом до гробовой доски положено водкой поить. (Васильев)

[27]

*Он кивнул. Потом сказал:
– Мешков наших нет. Ни мешков, ни винтовок. Либо с собой унесли, либо спрятали где.* (Васильев)

[28]

Dopiero po pierwszej nocy, rok od pocałunku w parku, pierwszej prawdziwej nocy z nagością, rozkoszą i bezwstydem, on powiedział jej, że kochał ją bardziej, niż boi się kary. Jakiejkolwiek kary. (Wiśniewski, Samotność...)

[29]

W takim miejscu jak to trudno było nie pomyśleć o śmierci. O swojej śmierci przede wszystkim. (Wiśniewski, Bikini)

[30]

– [...] Zanim otrzymałem faks, odebrałem telefon. Telefon z pewnej ważnej instytucji. (Pilipiuk, Droga...)

[31]

Mam wiedzę. Wiedzę, która może być bezcenna. (Pilipiuk, Triumf...)

[32]

Ty podobnie, bez przerwy rozmyślasz o tym, co było. O tym, co utraciłeś. (Pilipiuk, Pan...)

[33]

– Obejrzałem ich odzież – powiedział. – Zbadałem kieszenie. Nie mieli przy sobie nic. Zupełnie nic. Żadnego drobiazgu w rodzaju tych, które nosi każdy. (Pilipiuk, Triumf...)

[34]

– O godność mi chodzi! O godność człowieka. O godność! (Wiśniewski, Bikini)

[35]

Stara Calmes zawsze gotowała ryż z cynamonem i cukrem tylko dla swojego syna, kiedy przyjeżdżał do niej z wizytą z Brukseli. Swojego jedyne go syna. (Wiśniewski, Bikini)

[36]

Chciał zostać malarzem, filozofem, architektem, ale tak naprawdę został aktorem. Doskonałym aktorem. (Wiśniewski, Bikini)

[37]

Po południu poszła do niego i razem wywoływali zdjęcia. Specjalne zdjęcia. (Wiśniewski, Bikini)

[38]

Zacisnęła mocno pięść i podniosła nad głowę. Czuta radość. Ale przede wszystkim wdzięczność. Ogromną wdzięczność. (Wiśniewski, Bikini)

Wszystkie powtórzone parcelowane dopełnienia [25]–[38] są rozwijane dodatkowymi określeniami, uściślającymi zakres znaczeniowy dopełnienia zdania macierzystego. W [26] obok powtórnego leksemu *цекундоуку* pojawia się zaimek wskazujący *my* i podrzędna część zdania doprecyzowująca wskazaną przez niego cechę. W polskich tekstach [36]–[38] dodane w parcelatach przydawki nazywają pozytywne cechy określaných rzeczowników, na co wskazuje semantyka przymiotników: *doskonały* (taki, że trudno sobie wyobrazić, żeby mógł być lepszy), *specjalny* (odznaczający się czymś, co wyróżnia go spośród podobnych do siebie osób, rzeczy lub zjawisk i sprawia, że jest najważniejszy), *ogromny* (mający tak dużą wielkość, intensywność lub zakres, że zwraca uwagę mówiącego). Reduplikacja dopełnienia pełni funkcję nawiązującą do zdania głównego, a wraz z parcelacją służy nie tylko do ekspresywnego wyróżnienia jednego z członów, ale też podkreśla ważność tego członu zdania i zwraca uwagę na elementy, które zostały dodane w parcelacie. Podział dłuższego wypowiedzenia na samodzielne frazy umożliwia przekazanie większej ilości informacji przy zachowaniu łatwego odbioru dłuższego tekstu. W większości przypadków dopełnienie wydzielone w samodzielnej frazie znajduje się blisko dopełnienia zdania macierzystego. Jedynie w przykładzie [35] jest ono oddzielone podrzędną częścią zdania.

3. Dopełnienie tworzące szereg z parcelowanym dopełnieniem znajduje się w zdaniu głównym. Są tu zdania, w których między dopełnieniem ze

zdania głównego a tworzącym z nim szereg dopełnieniem (dopełnieniami) w parcelacie zachodzą różne relacje semantyczne. Są to:

a) relacje włączne (eksplikatywne), kiedy znaczenie dopełnienia w zdaniu macierzystym jest doprecyzowywane przez kolejne człony szeregu, tj. parcelaty, np.:

[39]

Он всю жизнь боролся за участие. За главную роль. (Медведева)

[40]

Рушились иллюзии. Начинали бродить сомнения. А подлинно жизненные драмы и начинаются с крушения иллюзий. С разочарования. (Гурченко)

[41]

- Twoja interpretacja jest w ogólnym zarysie poprawna. Choć z jednym uzupełnieniem. On zniszczył wiele planet. Wiele cywilizacji. (Pilipiuk, Triumf...)

[42]

Mój obrotny synek będzie handlował przeżyciami. Najcenniejszym towarem epoki postindustrialnej. (Gretkowska)

[43]

Z dzieciństwa zapamiętał mrok, wieczny zmierzch. Pociemniałe niebo, świat zanurzony w rozmytej ciemności, smutek i chłód wieczorów bez początku i końca. (Tokarczuk)

[44]

Ajent dostarczył piwo. „Perłę Mocną” z browaru w Lublinie. (Pilipiuk, Kroniki...)

[45]

Hans wyciągnął pierwszą rybę. Dorsza. (Pilipiuk, Sfera...)

Dopełnienia w zdaniu macierzystym i w parcelacie w przykładzie [40] są bliskoznaczne: *крушение иллюзий* to metaforyczne określenie rozczarowania. W kolejnym tekście [41] planety utożsamiane są przez mówiącego z cywilizacjami. Fakt wyodrębnienia tej informacji w parcelat świadczy o tym, że uważa on planety za miejsca zamieszkałe przez rozwinięte i zorganizowane społeczności. Parcelowane dopełnienia w [42] i [43] uzupełniają znaczenie dopełnień zdań macierzystych, będąc określeniami bliskoznacznymi, wzbogaconymi o dodatkowe cechy i szczegóły, a w tekstach [44] i [45] parcelowane dopełnienie nazywa markę oraz gatunek.

W zdaniu głównym dopełnienie bywa wyrażane zaimkiem wskazującym na desygnat, który zostaje nazwany w parcelacie. Są to:

– zaimek upowszechniający *весь/wszystko*, np.:

[46]

Он *цвел* таким буйным и роскошным цветом, что никто вокруг не оставался равнодушным. Всех в себя влюблял. **И меня тоже.** (Гурченко)

[47]

И жизнь текла хорошо, и раны подживали. Дедушка чувствовал себя в ответе за всех. **За меня, за маму.** А для Маши был всем на свете: дедом, отцом, самым господом богом. (Гурченко)

[48]

За Харвантой потянулись к воротам и другие. И все по одному. И всех на храмовой площади хватали македонцы. **Мужчин, женщин, детей.** (Ильясов)

[49]

Когда приглашают кого-то, а те еще кого-то с собой приводят. Это сразу все ломало. **Все настроение. Все состояние.** (Медведева)

[50]

Jej chciała powiedzieć wszystko. **Każdy szczegół. Każdą łzę.** (Wiśniewski, *Samotność...*)

[51]

Prawie od razu przekonałem się, że jak się tu zmienia adres, to się wymienia wszystko. **Knajpę, przyjaciół, kochanki, sklepy.** (Głowacki, *Z głowy*)

[52]

Okay. Postara się to zrozumieć. Jest przecież wojna. Trzeba wszystko i wszystkich sprządać. **Nawet dobrotliwą madame Calmes.** (Wiśniewski, *Bikini*)

[53]

– Obawiam się, że nie mamy innego wyjścia. Ale trzeba spalić wszystko, co może zdradzić nasze pochodzenie. **Książki i zeszyty.** (Pilipiuk, *Operacja...*)

[54]

Między poniedziałkami i piątkami rozmawiali o wszystkim. **O Bogu, o pieniądzach, o pogodzie w Warszawie, o najlepszych kremach na mieszaną cerę, o Internecie, o genach i chromosomach, o kolorze jej włosów, barwie jego głosu, o nieporonnych metodach zapobiegania ciąży, o muzyce, o upadku filozofii, o matematyce, o zapachu jej perfum wieczorem i rano. O wszystkim.** Praktycznie każdy temat stawał się z nią pasjonujący. Każdy zdradzał coś o niej. (Wiśniewski, *Samotność...*)

W parcelatach zostały wyszczególnione elementy wchodzące w skład zbioru określonego zaimkiem *весь/wszystko*. W zdaniach [46] i [52] użycie *тоже* oraz *навіть* podkreśla kompletność, łącznie z parcelowanym elementem, którego przynależność do danej zbiorowości nie jest dla odbiorcy

oczywista. W większości przykładów występuje mniej lub bardziej rozbudowany jeden parcelat. Natomiast w tekstach [49] i [50] każdy nazwany element zbioru został wyodrębniony w samodzielnej frazie. Wyodrębnieniu temu towarzyszy powtórzenie *все* oraz *каждый* mające na celu silniejsze wyeksponowanie kompletności. Z kolei w tekście [54] można zauważyć swoistą klamrę rozpoczynającą się w zdaniu macierzystym upowszechniającym (*о всех*), po którym w bardzo rozbudowanym parcelacie zostają wymienione elementy rozumiane przez autora jako „wszystko” i w kolejnym parcelacie następuje zamknięcie wypowiedzi powtórzonym podsumowującym zaimkiem *о всех*. Zabieg ten służy podkreśleniu liczby i różnorodności elementów zbioru, tj. tematów rozmowy.

W języku rosyjskim człony szeregu konkretyzujące zaimek *весь* mogą być połączone spójnikami *и*:

[55]

Папа все нес в дом. И железки, и дощечки, и гвоздики – «все у дома хай будить при всякий случай». У него было огромное количество пилок, молотков, напильников, рашпилей. (Гурченко)

[56]

В кузове «Урала» уже не разговор – треп. О том, о сём. Даже Линда позевала, да и свернула у ног Олега, подрёмывает. К гулу машины и дорожной тряске равнодушия – приучена ко всему. И к поездкам в автомобиле, и к стрельбе, и к скудной пище. (Барабашов)

– zaimki osobowe, np.:

[57]

Оказалось, что она может говорить, не заботясь, какое произведет впечатление. Сказать, что ее жизнь до была театром, тоже нельзя. Но она вдруг подумала: вот я так с ним не разговариваю. С Писателем. (Медведева)

[58]

Джулия попросила:

– Расскажи мне о ней. Не о собаке, о Зие. (Бигль)

[59]

Przenikliwa, wibrująca obietnica sprawiła, że wyrzucił w górę ramiona i wykrzyczał je. Swoje własne życzenie. (Brzezińska, Życzenie)

[60]

– Posłuchaj – powiedział cicho. – Nasz problem polega na tym, że nie jesteśmy sobą. Łasica nam to wyjaśniła. Mnie i Markowi. (Pilipiuk, Srebrna...)

[61]

Przez Saint-Germain-des-Près szła manifestacja. Młodzi ludzie, przemalowani na kościo-trupy domagające się pracy, zepchnęli Dominique pod ścianę. Przełożyła torby z zakupami w rękę od strony ulicy. Była gotowa się nimi zasłonić. **Markami luksusowych butików przeciw rozwrzeszczanej hołocie.** (Gretkowska, Pietucha)

[62]

- Ten nasz wypadek... nic nie pamiętam. Wy coś wiecie?
- Pan Brański cię znalazł w rowie. **To znaczy was.** (Szwaja)

Użyte w zdaniach macierzystych zaimki osobowe jedynie wskazują desygnat, który zostaje skonkretyzowany w parcelacie. W przykładzie [58] relacje włączane są wyrażone przez zaprzeczenie, a następnie podanie nazwy obiektu, natomiast w [62] są sygnalizowane eksplicitnie za pomocą wyrażenia *to znaczy*, przy czym w parcelacie desygnat nie zostaje nazwany, a jedynie uściślony. Przykłady tego typu znacznie częściej występują w języku polskim.

- zaimki nieokreślone *ktoś/coś*, np.:

[63]

Zabrzmiało szorstko, wręcz nieprzyjemnie. I bezradnie, jakby próbował przekonać o tym kogoś trzeciego. **Nieobecnego świadka swojej nieuchronnej, niezawinionej porażki.** (Gretkowska, Pietucha)

[64]

- Ależ ma pani coś w tym rodzaju. **Naturalne ciepło, inteligencję, podejście do dzieci bez tego fałszywego ciumciania, zmysł organizacyjny.** (Szwaja)

[65]

Potem, w samochodzie, grzebiąc w reklamówkach z zakupami, zawsze tak jakoś od niechce-nia zaczynała coś opowiadać. **Na przykład sny.** (Tokarczuk)

W tekstach [63] i [64] zaimkiem nieokreślonym w zdaniu głównym towarzyszą określenia: *kogoś trzeciego*; *coś w tym rodzaju*. Rozwinięciem treści zaimków *ktoś/coś* może być nazwana w parcelacie nie do końca znana autorowi osoba, zaprezentowany wybór możliwości lub eksplicitnie wskazany jeden z wariantów.

- zaimek wskazujący *to*:

[66]

Prędzej czy później i tak muszę temu stawić czoło. **Tak zwanej rzeczywistości.** (Gretkowska, Pietucha)

Człony szeregu mogą też pozostawać w relacji nazwy ogólnej (w zdaniu głównym) i nazwy tego, co wchodzi w jej skład (parcelaty), np.:

[67]

*Амарило – город новый и чистый. Он вырос на пшенице и, кажется, ему нет и пятнадцати лет. Но это настоящий американский город, тут есть полный комплект городских принадлежностей: фонарные столбы, покрытые алюминием, жилые домики из отполированного лилового кирпича, громадная десятиэтажная гостиница, аптеки. Как говорится, что угодно для души. **Вернее – для тела**. Для души тут как раз ничего нет. (Ильф, Петров, Одноэтажная...)*

[68]

*Nastawiła też parówki, to na drugie danie... taka duża babcia powinna dostać solidny posiłek... **Parę plasterków sera. Szczypiorek**. (Szwaja)*

[69]

*Próbuję ratować chudziutką Sonię poniewierającą się między dorosłymi. **Jej chorobliwą wrażliwość**. (Gretkowska)*

[70]

*Rozmawiałem z ludźmi z Victorii. **Z żebrakami, sprzedawcami pamiątek, kelnerkami, urzędnikami w biurach podróży**. (Domagalik, Wiśniewski)*

[71]

*Wykładał także na uniwersytecie, a specjalizował się w sektach działających na Śląsku w okresie reformacji. **Zwłaszcza szwenkfeldystach i nożownikach**. (Tokarczuk)*

[72]

*- Trwa mała epoka lodowcowa. Jesteśmy w czasach, gdy zamarza Bałtyk. Za kilkadziesiąt lat sytuacja w Szwecji będzie tak dramatyczna, że wygłodzeni ruszą podbijać bardziej żyzne kraje. **W tym Polskę**. (Pilipiuk, Srebrna...)*

Pierwszy człon szeregu, tj. dopełnienie w zdaniu głównym, ma znaczenie dość ogólne, które jest konkretyzowane przez kolejne człony szeregu, czyli dopełnienia parcelowane. Na relacje te wskazuje kolejność dopełnień. Omawiane relacje semantyczne mogą być również wyrażone eksplicytnie poprzez użycie słów *вернее*, *звłaszcza* i *в tym*.

Parcelacja służy m.in. do stylizacji na spontaniczną mowę ustną. W tekście przytoczonym poniżej pauza kropki sygnalizuje autokorektę mówiącego, która następuje w parcelacie:

[73]

Больше они не разговаривали, пока, наконец, не отыскали машину в дальнем углу стоянки. Бен приблизился к ней с опаской, как будто и он, и она были впервые повстре-

чавшимися дикими животными. Что-то в его движениях, в том, как он изнуренно волочил по земле несгибающиеся ноги, вызвало в Фаррелле желание заплакать, и он сказал:

– Давай лучшие я отвезу тебя домой. **Вас обоих.**

Бен покачал головой и полез в машину. Когда он включил зажигание, Фаррелл вцепился в рамку открытого окна. (Бигль)

b) łączne (wyszczególnienia), tj. występujące w konstrukcjach, które nazywają jakiś zbiór obiektów, przy czym każdy z nich jest ważny i poprzez zastosowanie środka stylistycznego parcelacji autor zwraca na nie uwagę czytającego. Ten typ relacji bywa zwykle wyrażany za pomocą środka leksykalnego – spójnika *и/i*, np.:

[74]

Он принес пирожные и вино. **И банку сока за 22 франка.** (Медведева)

[75]

– Благодарю тебя! Птолемей, прикажи, чтобы лучшие мастера сделали Таис золотой шлем...

– А Эрис – серебряный. **И круглые щиты с изображением змеи и сокола. И луки с колчанами и стрелами. И короткие копья. И маленькие мечи с золотыми рукоятками. Еще – хорошую леопардовую шкуру!** (Ефремов)

[76]

Dobrze, wyślę мамie więcej pocztówek. **I trochę pieniędzy.** (Gretkowska, Pietucha)

[77]

„Chusta jest znakiem, że należę do Boga. **I do mojego męża.** Moje włosy także tylko do niego należą”, powiedziała sztucznie uroczystym tonem podczas pierwszej wizyty w domu męża. (Wiśniewski, Molekuły...)

[78]

– Ja znam tylko niemiecki. **I ruski.** (Pilipiuk, Kroniki...)

[79]

– Jeśli mięśnie pracują, to muszą spalać cukry lub tłuszcze. Komórki potrzebują paliwa. **I tlenu.** (Pilipiuk, Dziedziczki)

[80]

– Dziękuję ci za tulipany. **I za Kleista...** (Wiśniewski, Bikini)

[81]

O, mając kauczuk, możemy zrobić dmuchane łódki i płaszcz przeciwdeszczowe. **I opony.** (Pilipiuk, Droga...)

We wszystkich tekstach omawiana relacja semantyczna jest wyrażona spójnikiem *u/i*, który rozpoczyna każdą frazę. W przykładzie [75] w replice dialogu zastosowano elipsę orzeczenia *сделали*, a przysłówek *еще* podkreśla dodatkowy charakter informacji podanych w parcelatach. W tekście [81] w zdaniu głównym są dwa dopełnienia połączone spójnikiem *i*. W parcelacie następuje powtórzenie tego spójnika i dodanie trzeciego dopełnienia. Przy członach szeregu połączonych powtarzającym się spójnikiem *i* przed każdym z elementów powstały szereg ma charakter otwarty *i*, w odróżnieniu od połączenia bezspójnikowego, każdy z jego członów jest podkreślony intonacyjnie i logicznie²⁴⁶.

W polskich przykładach relacja łączna może być wyrażona również za pomocą innych wykładników:

[82]

Mam jeszcze Martę i suki. Także kozę. (Tokarczuk)

[83]

W chałupie pachniało niezamieszkaniem, czyli wilgocią i resztkami jesieni, suchych liści i siana. Oraz smrodem myszy. (Tokarczuk)

Zarówno *także*, jak *i oraz* łączą tutaj współrządne człony szeregu *i* są synonimiczne ze spójnikiem *i*.

Na uwagę zasługuje również poniższy przykład:

[84]

Poczuła zawstydzenie. Ale także ciekawość. I rodzaj podniecenia. A zaraz potem jeszcze większy wstyd. Taki inny, z jednoczesnym poczuciem winy. Za to podniecenie. Że odczuwa je nawet teraz, w tych okolicznościach i w tym miejscu. Wszystko inne było zupełnie normalne i zupełnie pasowało do rzeczywistości. Przypomniła sobie swoje rozmowy na ten temat w domu... (Wiśniewski, Bikini)

W przytoczonym tekście znajduje się sześć parcelatów różnego typu. Opisywane w tym rozdziale parcelowane dopełnienia rozpoczynają się spójnikiem *ale* wyrażającym przeciwieństwo i kontrast razem z wykładnikiem podobieństwa *także*, a kolejne dopełnienie łączy się z poprzedzającym je parcelatem na zasadzie koniunkcji. Parcelowane dopełnienia

---

²⁴⁶ Д.Э. Розенталь, *Практическая стилистика русского языка*, Москва 1974, с. 287–288.

nazywają uczucia, które semantycznie kontrastują ze znaczeniem dopełnienia w zdaniu macierzystym. To wzajemne wykluczanie się uczuć zostaje podkreślone przez wydzielenie ich w oddzielne frazy. W trzecim z kolei parcelacie pojawiło się dopełnienie wraz z okolicznikiem i przydawką. Dopełnienie to (*wstyd*) jest synonimiczne względem dopełnienia ze zdania głównego *zawstydzenie*, a przydawka w parcelacie nazywa większe nasilenie tego stanu.

Relacja łączna może być też wyrażona bezspójnikowo:

[85]

– *Сорок лет!* – *орал старик кривым ртом.* – *Сорок лет сражаюсь за социализм! За наши идеалы! не позволю! Аида, пошли, пройдем!* (Аксенов, *Остров...*)

[86]

Птолемей писал о необъятных равнинах, поросших ароматным сельфием, о захватывающем дух зрелище исполинских снежных гор, ряд за рядом, вершина за вершиной заграждающих путь на юг и восток. О горных озерах волшебной голубизны, таких же глубоких, как небо. О невообразимом просторе степей, где плоские холмы, увенчанные странными изваяниями плосколицых и широкобедрых женщин, вздымаются бесконечной чередой, как волны моря между Критом и Египтом. И наверное, выше всего для них чувство каждодневных перемен, ожидание несслыханных чудес по мере (Ефремов)

[87]

Z walizki wyjęła książkę i skoroszyt z dokumentami ze spotkania w Berlinie. Okulary. Butelkę wody mineralnej. Telefon komórkowy. Odtwarzacz płyt kompaktowych, płyty, zapasowe baterie. (Wiśniewski, *Samotność...*)

Parcelowane dopełnienia będące członami szeregu nazywają zbiór obiektów odnoszących się do orzeczenia w zdaniu macierzystym. Wydzielenie ich w samodzielne frazy oraz uzupełnienie dodatkowymi określeniami w tekstach [85]–[87] pozwala wskazać na ważność komunikowanych przez nie treści. W wersji zdania bez parcelacji na miejscu kropek użyto by przecinków. Wykorzystanie pauzy oznaczonej kropką, która jest dłuższa od tej oznaczonej przecinkiem, sprawia, że każda nazwa przedmiotu jest specjalnie wydzielona intonacyjnie. Ponadto kropki nie są typowym znakiem interpunkcyjnym w takich konstrukcjach. Zastosowany podział na samodzielne intonacyjnie frazy w szczególny sposób zwraca uwagę czytelnika na każdy z wymienionych przedmiotów oraz na ich wyjątkowo dużą liczbę.

Dopełnienia – człony szeregu mogą być rozmieszczane w tekście w różny sposób, np.:

[88]

Они купили двухэтажную кровать детям. Красную. **И новую плиту, и этажерку.**
(Медведева)

[89]

Jadąc tu, miałem domy, bloki fajnych rodzin. Zabetonowane sarkofagi Czarnobyla. **Głęboko zakopane problemy i niewidoczne promieniowanie.** (Gretkowska)

[90]

– Postaraj się nie zwracać na mnie uwagi. Pomyśl o sobie. **O waszym dworku, o swoim dzieciństwie, przejazdach kareta i innych przyjemnych chwilach.** (Pili-
piuk, Srebrna...)

W pierwszym fragmencie [88] parcelowany człon oddzielony jest od zdania głównego przydawką określającą dopełnienie tego zdania (*Красную*). W kolejnym [89] szereg dopełnień tworzą dwa ze zdania głównego oraz trzy dodatkowe rozdzielone na dwa parcelaty. W [90] natomiast, w zdaniu macierzystym jest jedno dopełnienie, a w jednym parcelacie znajdują się cztery dodatkowe. Ostatni człon szeregu w obu polskich przypadkach jest przyłączony spójnikiem *i*.

Zdarza się, tylko w polskim materiale, że dopełnienia występują w szeregu na zasadzie gradacji:

[91]

Jakubku, mówiłeś mi, że bardzo chcesz, abym była szczęśliwa, prawda? Zrób coś teraz dla mnie, proszę. **Coś bardzo ważnego. Coś najważniejszego.** Zrób to dla mnie. Proszę Cię. Będę szczęśliwa, gdy mi wybaczysz. (Wiśniewski, *Samotność...*)

Dopełnienie wyrażone zaimkiem nieokreślonym *coś* jest powtórzone w obu parcelatach, przy czym w pierwszym – jego określeniem jest przymiotnik *ważny* z operatorem gradacji *bardzo*, sygnalizującym wysoki stopień tej cechy, a w drugim – stopień najwyższy przymiotnika. Gradacja przebiega w następujący sposób: *coś* → *coś bardzo ważnego* → *coś najważniejszego*.

c) uogólnienia, kiedy parcelat znajdujący się na końcu szeregu ma znaczenie ogólne w stosunku do dopełnień ze zdania głównego, np.:

[92]

В самом центре, чтоб немцы прямо в них уперлись, он Четвертак и Гурвич определил. Велел костры палить подымнее, кричать да аукаться, чтоб лес звенел. А из-за кустов не слишком все же высовываться: ну, мелькать там, показываться, но не очень. И сапоги велел снять. **Сапоги, пилотки, ремни – все, что форму определяет.** (Васильев)

[93]

Miał do wyboru więzienie i mundur. Więzienie oznaczało prześladowanie żony, matki i córki. **Całej rodziny.** (Wiśniewski, Bikini)

[94]

– Chrzanię – parsknął Stawek. – Mam w dupie Dzień Wskrzeszenia i instytut. **Wszystko.** (Pilipiuk, Operacja...)

[95]

– Proszę zdjąć ich z ewidencji. **Wszystkich.** (Pilipiuk, Dziedziczki)

W jedynym rosyjskim przykładzie w parcellacie zostało powtórzone dopełnienie ze zdania głównego *сапоги* i uzupełnione nazwami pozostałych obiektów, tj. *пилотки, ремни*. Leksykalnym wskaźnikiem omawianej relacji jest użyty w końcowej części frazy zaimek *все*. W języku polskim parcelaty są mniej rozbudowane: w tekście [93] funkcję uogólnienia pełni konstrukcja wyrazowa nazywająca całą grupę osób związanych pokrewieństwem, wymienionych w zdaniu głównym, a w pozostałych [94], [95] – zaimek upowszechniający *wszystko*.

d) rozłączne (alternatywy) – relacje te wyrażone są za pomocą spójnika *или/albo*, łączącego dopełnienia wzajemnie wymienne lub wykluczające się, np.:

[96]

– Как дешево! – шепнул Остап. – Давайте купим пятьдесят верблюдов. **Или сто!** (Ильф, Петров, Золотой...)

[97]

– Не хотелось, товарищ старшина...
– Да какой я вам теперь старшина, сестренки? Я теперь вроде как брат. Вот так Федотом и зовите. **Или Федей, как маманя звала...** (Васильев)

[98]

Może coś by się dało wydestylować z moczu. **Albo z kości.** (Pilipiuk, Drewniana...)

[99]

Zjadłbym frytki, westchnął w duchu. Takie z zardzewiałej przyczepy, paskudne, w papierowej torebce, usmażone na starym oleju... **Albo zapiekankę z pieczarkami.** (Piliński, Sfera...)

Parcelowane dopełnienie, które jest alternatywą względem dopełnienia ze zdania głównego, pojawia się po kropce kończącej zdanie, gdy czytający nie spodziewa się już kontynuacji. Dzięki efektowi zaskoczenia jest ono uwydatnione ekspresywnie. W tekście [99] parcelowane dopełnienie jest oddzielone od zdania macierzystego bardzo rozwiniętą parcelowaną przydawką charakteryzującą dopełnienie ze zdania głównego.

Interesujący jest przykład, w którym przyczyna wyróżnienia w parcelat dopełnienia została wyjaśniona w dalszej części tekstu:

[100]

– Как? Вся возвышенность? – заявил Балаганов. – А не дать ли тебе еще Мелитополь впридачу? **Или Бобрыйск?**

При слове «Бобрыйск» собрание болезненно застонало. Все соглашались ехать в Бобрыйск хоть сейчас. Бобрыйск считался прекрасным, высококультурным местом. (Ильф, Петров, Золотой...)

e) w jednym przykładzie z tekstów rosyjskich między dopełnieniami – członami szeregu zachodzą różne relacje semantyczne, tj. wyliczenia i uogólnienia:

[101]

– Они убили всех! – причитал он, отирая лицо дрожащей рукой. – **И стариков. И женщин. И детей... Всех!** Только мы с Эгиной уцелели случайно. О Адрастея, богиня неизбежности!... (Ильясов)

W przytoczonym fragmencie relacja wyliczenia sygnalizowana jest eksplicytnie powtarzaniem spójnikiem łącznym *и*, a ostatni parcelat *Всех!* będący powtórzeniem dopełnienia ze zdania macierzystego tworzy ramę oraz w sposób ekspresywny podsumowuje i podkreśla rozmiar tragedii.

4. Parcelowane dopełnienie nie tworzy szeregu z dopełnieniem w zdaniu macierzystym. Są to dwa fragmenty pochodzące z powieści *Wojna polsko-ruska pod flagą biało-czerwoną*:

[102]

Jakbym miała taki talent, to też bym tak napisała, taki sam identyczny jak twój wiersz. Lowi. (Masłowska)

[103]

Chociaż nie wierzę w horoskopy, uważam, że to zabobon, głupia zabawa dla prostych, niezobowiązujących wewnętrznie ludzi. Oraz ten tańcuszek również dostałam. Od chrzestnej. (Masłowska)

W obu przypadkach w zdaniu głównym jest dopełnienie, jednak nie tworzy ono szeregu z wyodrębnionym w parcelat dopełnieniem.

Przeprowadzona analiza pokazała, że parcelowane dopełnienia pojawiają się w czterech typach konstrukcji. W obu językach możliwe są sytuacje, w których dopełnienie nie występuje w części macierzystej i zostaje od niej oddzielone pauzą kropki i wyróżnione w samodzielnej frazie – parcelat. W konstrukcjach, w których w zdaniu głównym jest dopełnienie, parcelacji podlega powtórzone dopełnienie z tego zdania lub tworzące z nim szereg. W ostatnim przypadku między omawianymi członami zachodzą relacje włączne, łączne, uogólnienia i rozłączne.

Niekiedy w materiale polskojęzycznym parcelowane dopełnienia nie są jednorodne względem dopełnień ze zdania macierzystego.

Rosyjskie i polskie parcelowane konstrukcje najczęściej składają się z części bazowej i jednego rozbudowanego (rzadziej bez dodatkowych określeń) dopełnienia w parcelacie. W jednostkowych przypadkach (częściej wśród polskich przykładów) pojawiają się dwa parcelaty lub więcej.

Zdarza się, że parcelacji towarzyszą również inne środki stylistyczne: reduplikacja, przeniesienie parcelowanej frazy do nowego wersu, elipsa (w języku rosyjskim) i zakończenie parcelatu wykrzyknikiem (w języku polskim).

2.5. Parcelacja przydawki w języku rosyjskim i polskim

Przydawka jest członem zdania, który zajmuje pozycję przyrzeczownikową. Nadrzędnikiem w takim związku może być również zaimek rzeczownikowy, liczebnik rzeczownikowy, urzeczownikowiony przymiotnik

lub imiesłów odmienny, tj. każdy wyraz oznaczający przedmiot²⁴⁷. Przydawka określająca podstawę poprzez przypisanie jej cechy, właściwości (często wyróżniającej) nazywana jest przydawką właściwościową. Ponadto wyróżnia się przydawki przejęte od innych części mowy (głównie od czasowników)²⁴⁸, tj. przydawki dopełnieniowe i podmiotowe (łącznie się z nadrzędnikiem na zasadzie składni rządu) oraz okolicznościowe (łącznie się z nadrzędnikiem na zasadzie składni przynależności). Oddzielną grupę stanowią przydawki orzekające, które łączą w sobie funkcję przydawki i orzeczenia, gdyż nie tylko oznaczają właściwość członu określanego, ale również orzekają o jej istnieniu²⁴⁹.

Biorąc pod uwagę kryterium formalne, tj. części mowy i formy fleksyjne, którymi wyrażone są przydawki, wyróżnia się zasadniczo dwie grupy: przydawki przymiotne (ros. *согласованные определения*) i rzeczowne (ros. *несогласованные определения*)²⁵⁰. Przydawki rzeczowne łączą się z członem określanym na zasadzie składni zgody²⁵¹ (*miasto Poznań, król*

---

²⁴⁷ *Encyklopedia języka...*, s. 271; *Encyklopedia językoznawstwa...*, s. 431; *Encyklopedia wiedzy...*, s. 265; Z. Klemensiewicz, *Zarys...*, s. 56; V. Koseska-Toszewa, *Gramatyka konfrontatywna rosyjsko-polska. Składnia*, Warszawa 1993, s. 55-57; J. Lukszyn, *Gramatyka opisowa współczesnego języka rosyjskiego. Składnia*, Warszawa 1987, s. 42-43; A. Nagórko, *Zarys gramatyki...*, s. 269; S. Szober, *Gramatyka języka polskiego*, Warszawa 1963, s. 312; П.А. Лекант, *Синтаксис простого предложения в современном русском языке*, Москва 2004, s. 182; Д.Э. Розенталь, М.А. Теленкова, *Словарь-справочник...*, s. 277; Д.Э. Розенталь, И.Б. Голуб, М.А. Теленкова, *Современный...*, s. 313-314.

²⁴⁸ Z. Klemensiewicz, *Zarys...*, s. 56-65; *Encyklopedia językoznawstwa...*, s. 432.

²⁴⁹ Z. Klemensiewicz, *Zarys...*, s. 65.

²⁵⁰ A. Nagórko, *Zarys gramatyki...*, s. 270-273; S. Jodłowski, *Podstawy...*, s. 85-88; *Encyklopedia językoznawstwa...*, s. 432; Д.Э. Розенталь, М.А. Теленкова, *Словарь-справочник...*, s. 277-278; Д.Э. Розенталь, И.Б. Голуб, М.А. Теленкова, *Современный...*, s. 314. Dodatkowo przydawki w obu językach mogą być wyrażone przysłówkiem, bezokolicznikiem, konstrukcjami zleksykalizowanymi, skupieniami wyrazowymi, jak również mogą być wprowadzane wskaźnikami zespolenia oraz wyrazami i wyrażeniami pełniącymi ich funkcję. Zob. m.in. S. Jodłowski, *Podstawy...*, s. 88-90; *Большой энциклопедический...*, s. 348-349.

²⁵¹ W języku rosyjskim ten typ przydawki nazywa się *приложение*. Zob. m.in. J. Lukszyn, *Gramatyka opisowa...*, s. 43-44; П.А. Лекант, *Синтаксис простого...*, s. 185-187; Д.Э. Розенталь, М.А. Теленкова, *Словарь-справочник...*, s. 381-384; Д.Э. Розенталь, И.Б. Голуб, М.А. Теленкова, *Современный...*, s. 315-316; А.М. Ломов, *Русский синтаксис...*, s. 206.

Bolestaw; город-крепость, художник-пейзажист), wyjątkowo przynależności (*wyroby z bursztynu; человек из толпы*) oraz rządu (*czytanie książek, historia sztuki; улицы города, история страны*). Te ostatnie przyjmują najczęściej formę dopełniacza i charakteryzują nadrzędnik ze względu na właściwość (*liść klonu; зелень трав*), przynależność (*twarz matki; лицо сестры*), oraz, jeśli podstawa określa miarę, ilość - wskazują na liczony przedmiot (*koszyk truskawek; ведро фруктов*)²⁵². Przydawki w składni rządu mogą przybierać też formy pozostałych przypadków zależnych z przyimkami lub bez, a ich semantykę stanowi stosunek zachodzący między rzeczownikiem określającym a określanym wyrażony formą przypadku²⁵³.

Parcelacja przydawki występuje w trzech podstawowych typach tekstu, w których:

- w głównym zdaniu nie ma przydawki. Jest ona wydzielona w samodzielnej frazie – parcelat;
- w parcelacie zostaje powtórzona przydawka ze zdania macierzystego;
- parcelowana przydawka/przydawki jest członem szeregu, tzn. pierwszy człon występuje w zdaniu głównym, a pozostałe, tj. parcelaty – po kropce²⁵⁴.

---

²⁵² M. Bobran, *Очерк синтаксиса простого предложения русского и польского языков*, Rzeszów 1974, s. 95–97; *Encyklopedia wiedzy...*, s. 265; *Encyklopedia języka...*, s. 271; A. Nagórko, *Zarys gramatyki...*, s. 271–272.

²⁵³ M. Bobran, *Очерк...*, s. 102–104, 122–123; A. Nagórko, *Zarys gramatyki...*, s. 273; П.А. Лекант, *Синтаксис простого...*, с. 183–185; Д.Э. Розенталь, И.Б. Голуб, М.А. Теленкова, *Современный...*, с. 315.

²⁵⁴ Próby opisu zdań z parcelacją przydawki były podejmowane w: A. Stasienko, *Предложения с парцеляцией определений в современном русском языке*, [w:] *Текст – Предложение – Слово. Исследования по русскому языку*, t. II, red. A. Czapiga, Z. Czapiga, Rzeszów 2016, s. 53–61; *eadem*, *Парцеляты-определения в современном русском и польском языках (на материале художественных текстов)*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Filologiczna. Glottodydaktyka” 2017, z. 96, nr 9, red. E. Dźwierzyńska, Z. Czapiga, M. Kossakowska-Maras, A. Czapiga, J. Smoła, s. 73–82; *eadem*, *О некоторых предложениях с парцеляцией определений в современном русском и польском языках*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Filologiczna. Glottodydaktyka” 2018, z. 99, nr 10, red. E. Dźwierzyńska, Z. Czapiga, M. Kossakowska-Maras, J. Smoła, s. 58–67.

1. W zdaniu macierzystym brak przydawki, która zostaje od niego oddzielona za pomocą kropki. W samodzielnej frazie – parcelat zostają wyodrębnione:

a) przydawki przymiotne mające różną semantykę, np.:

[1]

От папы пришло письмо! Треугольное, солдатское. Папа его прислал на старый адрес. Но нас нашли. И вот какая радость! (Гурченко)

[2]

Теперь Лида живет в Харькове. На самой его окраине. В домике около леса. У нее много животных. И домашних и лесных. (Гурченко)

[3]

– Чуть, товарищи красноармейцы, осталось, поднатужьтесь. У протоки отдохнем. Влезли на взгорбок – сквозь сосенки протока открылась. Чистая, как слеза, в золотых песчаных берегах. (Васильев)

[4]

– A za bezprawne wykastrowanie nas przed trzema miesiącami chcemy uzyskać zadośćuczynienie. Finansowe. (Pilipiuk, Kroniki...)

[5]

– Było ich dwóch – przyznał się mężczyzna, charknął i splunął pod nogi. – Jeden jakby robotnik, ale rączki bielutkie. Socjalista aż śmierdziało. A ten drugi lepszy gość. Dewizkę miał. Złotą. (Pilipiuk, Rzeźnik...)

[6]

Einstein wybuchnął śmiechem. Autentycznym i niepozowanym. (Wiśniewski, Bikini)

[7]

Ewa Braun, demonstracyjnie nocująca w Berghofie, letniej rezydencji Hitlera w Obersalzbergu w Bawarii, lub z nim w Berlinie, jednoznacznie sugerowała, że nasz wódz, nawet jeśli tylko platonicznie kocha boginię Germanię, to jednak nie jest w żadnym wypadku klasztornym mnichem i nocami nie bywa zupełnie sam. I z największą pewnością bywa wtedy z kobietą. Młoda, aryjską i najprawdopodobniej płodną. (Wiśniewski, Bikini)

W tekście [2] znaczenie parcelowanej przydawki przyłączonej za pomocą spójnika *u* jest określone przez odniesienie do nazwy miejsca zamieszkania. Natomiast w [3] wyodrębnionej w samodzielnej frazie przydawce towarzyszy dodatkowy komponent – konstrukcja porównawcza. W przytoczonych tekstach przydawka jest członem fakultatywnym. Umieszczenie jej po formalnym zakończeniu zdania, kiedy odbiorca nie

oczekuje żadnej nowej informacji, świadczy o tym, że treść w niej zawarta jest dla autora szczególnie ważna. Dodatkowym czynnikiem sprawiającym, że zdanie różni się od tradycyjnego, jest nietypowa dla przydawki charakteryzującej postpozycja względem nadrzędnika.

W niektórych polskich przykładach parcelowana przydawka nazywa wysoki stopień i intensywność cechy:

[8]

Timker nie miał szans. A my oprócz żałoby po towarzyszu mamy kłopoty. Nieziemskie. (Pilipiuk, Rzeźnik...)

[9]

- Pokazywał mi, jak się maluje – potwierdziła księżniczka. – A sama widziałam, z jaką wprawą szkicuje. Znałam w życiu kilku artystów. Miał talent. Nieprawdopodobny. (Pilipiuk, Dziedziczki)

[10]

Chciałbym, abyś robiła zdjęcia dla „Timesa”. To znaczy, chciałbym, abyś zgodziła się robić zdjęcia dla „Timesa”. Dostaniesz leicę, jaką tylko zechcesz. Najlepszą. Będziesz miała swoją ciemnię. (Wiśniewski, Bikini)

[11]

- Nie myśl, że mi brakuje kasy – zastrzegł od razu, kiedy stanęliśmy z pełnymi kufłami przy tramwajowej poręczy. – Chodzi o tłok. W drogich knajpach jest zawsze cholernie luźno. A jak się chce szczerze pogadać, to tylko w tłoku. Jak największym. (Ziemkiewicz, Pobożne...)

W semantyce użytych przymiotników *nieziemski* (niezwykły, nadzwyczajny), *nieprawdopodobny* (bardzo duży, niezwykły; taki, którego rozmiary lub intensywność są bardzo duże) zawarta jest duża intensywność cechy. Podkreśleniu wysokiego stopnia służy również stopień najwyższy przymiotnika [10], konkretyzujący cechę wskazaną w podrzędnej części zdania macierzystego, a w tekście [11] zaimek *jak* wzmacniający stopień najwyższy. Uwydatnienie wymienionych cech jest osiągnięte przez oddzielenie kropką w samodzielnej frazę, a co za tym idzie – zmianę szyku typowego dla przydawki charakteryzującej.

W parcelowanych przydawkach rozwiniętych może zostać powtórzony przyimek ze zdania głównego:

[12]

A dokumenty k себе в карман положил. В левый – рядом с партбилетом. Сел подле и закурил из трижды памятного кисета. (Васильев)

[13]

У девушки со шлемом был дедушка, участвовавший в войнах. А вообще, это было всегда неловко спрашивать у французов о войне. **О второй мировой, во всяком случае.** (Медведева)

Jedną z funkcji parcelacji jest wydzielenie w samodzielnej frazie ważnej informacji. Ważność ta bywa dodatkowo zaznaczona przez zastosowanie kursywy i partykuły *конечно*, używanej w celu podkreślenia faktu, że to, o czym mowa, nie budzi wątpliwości, oraz potwierdzenia tego, co zostało powiedziane:

[14]

– Не то что лютнистов, – вставил Маттео деи Серви. – Лютнистов еще поищи. **Хороших, конечно.** (Бигль)

W polskojęzycznym materiale nie wystąpiły przykłady z reduplikacją spójników, wyróżnieniem parcelatu kursywą i partykułą.

Ciekawe są też teksty, w których jest więcej niż jeden parcelat:

[15]

Войско двинулось к Седлу Анхрамана, находившемуся на высоте шести тысяч семисот локтей над уровнем моря. Один поворот. **Второй. Десятый. Сороковой...** (Ильясов)

[16]

Nie sądzi Pani, że pesymizm i ostateczny nihilizm Schopenhauera (wiem, że jako feministka, przekornie, zna Pani jego prace lepiej niż innych filozofów) wynikał właśnie z mrocznej nienawiści do kobiet? Wielu twierdzi, że ta nienawiść to nic innego niż maska lęku przed kobietami. **Wszystkimi. Łącznie z własną matką.** (Domagalik, Wiśniewski)

[17]

Zapaliłem mocną latarkę i spróbowałem odnaleźć tamto łóżko z baldachimem. Znalazłem sześć. W czterech była pościel. **Stara, poźółkła, zakurzona. Ułożona równiutko.** (Pilipiuk, Rzeźnik...)

[18]

Dajcie społeczeństwu więcej czasu, przecież najgorsze jest, jak sami wiecie, że pojawienie się waszej książki sytuacji by nie poprawiło. A są tylko dwa rodzaje krytyki. **Konstruktywna, która służy postępowi, w zasadzie niekonieczna, skoro postęp już jest. I niekonstruktywna, a więc pozbawiona wszelkiego sensu.** (Głowacki, Z głowy)

W rosyjskim przykładzie [15] wystąpiły trzy parcelowane przydawki, które nazywają liczbę i kolejność występowania obrotów, co sprawia wra-

zenie wyliczania. W polskim tekście [16] pierwszy parcelat *wszyscy* oznacza zbiór osób płci żeńskiej, a w drugim uwaga zostaje skupiona na postaci matki. Użyte wyrażenie *łącznie* z podkreśla najważniejszą rolę tej kobiety w życiu człowieka. Interesujący wydaje się też tekst [18], w którym w dwóch parcelatach zostało skonkretyzowane znaczenie komponentu *dwa rodzaje krytyki*.

Jedynie w polskim materiale znalazły się przykłady, w których parcelowana nazwa cechy została w jakiś sposób ograniczona:

[19]

Dla niej starość to choroba. Na razie nieuleczalna. (Domagalik, Wiśniewski)

[20]

I poszedł spać. Obudził się w środku nocy i przypomniał sobie jak przez mgłę, że na targu widział kobietę, która kupowała kurczęta. Same czarne. (Pilipiuk, Kroniki...)

Wydzielonym w parcelat przydawkom towarzyszą leksemy ograniczające nazwaną przez nie cechę ze względu na czas trwania (*na razie* – do czasu, dopóki się coś nie zmieni lub nie wydarzy) oraz ilość (*sam* – zaimek podkreślający, że coś dotyczy tylko osób lub rzeczy nim oznaczonych i niczego więcej).

b) przydawki rzeczowne wyrażone różnymi formami rzeczownika i nazywające cechę przez odniesienie do jakiegoś przedmiotu, np.:

[21]

Рядом на диване сидел какой-то балаганного вида тип. Оказалось, что это брат художника. Из Одессы или Ленинграда. (Медведева)

[22]

– Прости, Женечка, прости...

Покачиваясь и оступаясь, он брел через Синюхину грядку навстречу немцам. В руке намертво был зажат наган с последним патроном, и он хотел сейчас только, чтоб немцы скорее повстречались и чтоб он успел свалить еще одного. Потому что сил уже не было. Совсем не было сил – только боль. Во всем теле... (Васильев)

[23]

У нее была русская знакомая, девушка Оля. С двумя белокуроыми детками. (Медведева)

W przytoczonych fragmentach [21]–[22] wydzielone w parcelat przydawki nazywają cechę przez odniesienie do miejsca. Forma narzędnika

z przyimkiem *c* charakteryzuje określany rzeczownik w zdaniu głównym ze względu na obecność czegoś jako cechy wyróżniającej [23].

W materiale polskojęzycznym znalazły się następujące zdania z parcelacją przydawek rzeczownych:

[24]

Postanowiła przyzwyczać się do upałów. Nawet do tych w nocy. (Wiśniewski, *Arytmie*)

[25]

W następną środę jest Dzień Matki. Postanowił, że kupi dziewczynkom kwiaty. Dla ich mamy. (Wiśniewski, *Intymna...*)

[26]

– Wie pan co? Tęsknię za rozmową. Za rozmową z tą kobietą. (Wiśniewski, *Bikini*)

W tekście [24] parcelat charakteryzuje rzeczownik ze zdania głównego ze względu na czas występowania, w [25] dopełniacz z przyimkiem *dla* ma znaczenie przeznaczenia, a w [26] powtórzony człon określany charakteryzuje przydawka rzeczowna w formie narzędnika z przyimkiem *z*. W oddzielonej kropką frazie zostaje też wskazany [24] i powtórzony [26] obiekt, do którego odnosi się parcelowana przydawka.

Na uwagę zasługuje również rozbudowana parcelowana przydawka nazywająca cechę w odniesieniu do materiału wysokiej jakości, z którego został wykonany przedmiot, i jego wyjątkowe przeznaczenie:

[27]

Chcę ci zrobić prezent na imieniny. Zrobię ci perukę. Z prawdziwych włosów, na jedwabiu, specjalnie na twoją głowę. (Tokarczuk)

c) przydawki przymiotne i rzeczowne. W wypowiedzeniach tego typu występuje więcej niż jeden parcelat:

[28]

Наконец открыли. Васков стоял на пороге – в галифе, тапочках на босу ногу, в нижней бязевой рубашке с завязками. Хлопал сонными глазами:

– Что?

– Немцы в лесу!

– Так... – Федот Евграфыч подозрительно сощурился: не иначе, разыгрывают... –

Откуда известно?

– Сама видела. Двое. С автоматами, в маскировочных накидках... (Васильев)

[29]

Деньги здесь. Документы здесь. Инструмент здесь. Настроение отличное. Завтра в институт. Узнаю: что? где? когда? А потом... Потом пойду по магазинам, накуплю себе всяких московских украшений и еще много-много других разных разностей. И пойдет жизнь. **Самостоятельная. Без надзора.** (Гурченко)

[30]

„*Życ moralnie to tak jakby żyć życiem, które nie sprawia żadnej radości*” – cytował Jean-Pierre w odpowiedzi na moje pytanie o moralność. Cytował kobietę. **Francuzkę. I to wyjątkową.** Cytował Édith Piaf. (Domagalik, Wiśniewski)

[31]

– Dla mnie tylko kawa. **Czarna. Bez cukru.** (Wiśniewski, Bikini)

[32]

Ale ta moja piękna sąsiadka jest Polką. **Stuprocentową Polką. Bez żadnej kropli żydowskiej krwi.** (Wiśniewski, Bikini)

W rosyjskim przykładzie [28] przydawka przyjmuje formę narzędnika z przyimkiem *c* i charakteryzuje desygnat ze względu na obecność czegoś, co jest wyróżniającym go elementem, a miejscownik z przyimkiem *в* jako cechę nazywa to, w co osoby są ubrane. Nazwa tych osób, tj. *немцы*, oddzielona jest od przydawek w parcelatach replikami dialogu. W tekstach [29], [31] i [32] jedna z parcelowanych przydawek ma formę dopełniacza z przyimkiem *без/bez* i charakteryzuje desygnat – osobę, przedmiot – ze względu na brak nazwanej cechy.

2. W parcelacie następuje powtórzenie przydawki ze zdania głównego, np.:

[33]

Надо сказать что-то несентиментальное. Придумать что-то с юмором, с самоиронией... И немного. Лучшие одно. Такое одно, что конкретно и емко расскажет о моей связи с Ленинградом. И сразу представить группу. О себе одну фразу. **Одну. Репризную. Чтобы все улыбались.** А еще лучшие аплодисменты. Но какую? Ну, ну... (Гурченко)

[34]

Chciałby być „nazajutrz” po tak zwanym wyzwoleniu – nie sądził, że Niemcy tak to nazywają – w jakimś normalnym przeciętnym niemieckim domu. **Niemieckim!** (Wiśniewski, Bikini)

[35]

Każdy dyrektor niemieckiej szkoły, będący z natury urzędnikiem Trzeciej Rzeszy, o tym wiedział. Ponieważ każdy był zobowiązany brać aktywny i czynny udział w „budowaniu nowego niemieckiego społeczeństwa”. Rasowo czystego, aryjskiego, pięknego, zdrowego, pracowitego i oczywiście bezwarunkowo wiernego Führerowi. Rasowo czystego i zdrowego. (Wiśniewski, Bikini)

Rosyjski człon określany jest charakteryzowany jeszcze raz powtórną przydawką oraz dwiema dodatkowymi cechami, z których każda stanowi samodzielny frazę [33]. W materiale polskojęzycznym [34], [35] w parcelowanych częściach zostały powtórzone nazwy niektórych cech, co pokazuje, które z nich są według autora najistotniejsze. Zakończenie parcelatu wykrzyknikiem w przykładzie [34] dodatkowo podkreśla ich wagę i wzmacnia ekspresję. Natomiast w tekście [35] pierwszy parcelat doprecyzowuje określenie ze zdania macierzystego *nowego niemieckiego społeczeństwa* poprzez wymienienie szeregu cech odróżniających to społeczeństwo od dotychczasowego (starego). Drugi parcelat to powtórzenie dwóch z nich, co sugeruje, że są one uważane przez piszącego za najważniejsze i najbardziej typowe dla tego społeczeństwa.

3. Parcelowana przydawka tworzy szereg z przydawką znajdującą się w zdaniu głównym. W zdaniach tego typu między przydawką ze zdania głównego a tworzącą z nią szereg przydawką (przydawkami) w parcelacie zachodzą różne relacje semantyczne, a mianowicie:

a) włączne (eksplikatywne), kiedy znaczenie przydawki w zdaniu macierzystym jest doprecyzowywane przez kolejne człony szeregu, tj. parcelaty, np.:

[36]

*Женщина искала какой-то текст Давида Боуи и, не найдя, стала искать стих Гумилева, и Критик с постели – он лежал в постели Женщины и Писателя, Писателя и Женщины – прочел ей про пулю, которую отлил человек в серой блузе. **Скромный.** (Медведева)*

[37]

*Балаганный брат стал их фотографировать. И Критик вынул из сумки на плече маленький замызганный беретик. Потому что Женщина была в фуражке – черной, кожаной. **Слегка эсэсовской.** (Медведева)*

[38]

А Галя уж и не помнила об этом свинце. Другое стояло перед глазами: серое, заострившееся лицо Сони, полузакрытые, мертвые глаза ее и затвердевшая от крови гимнастерка. И... две дырочки на груди. Узкие, как лезвие. (Васильев)

[39]

- Czy ma pani może morfinę? – zapytał spokojnym głosem. – Dam pani swoją obrączkę. Prawdziwe złoto. Przedwojenne. Ma pani? – dodał, śliniąc palec i ściągając z niego obrączkę. (Wiśniewski, Bikini)

[40]

Nasza cywilizacja była widocznie zbyt pokojowa. Przeskoczyliśmy ten etap, od łuków przeszliśmy od razu do samopalów. A przecież arbaleta to broń znakomita. Poręczna, o niezwykle prostej konstrukcji, niezawodna, szybkostrzelna i o fantastycznym zasięgu. Wielokrotnie lepsza niż łuk. Idealna, by po wyposażeniu beltów w ładunki zapalające skutecznie razić sterowce, stanowiące główną siłę uderzeniową wojsk Republiki... (Pilipiuk, Rzeźnik...)

Treść przydawek z części macierzystej jest doprecyzowywana w parcelatach w różny sposób. W [36] parcelowana przydawka może odnosić się zarówno do wyglądu zewnętrznego, który został określony w części bazowej, jak i do charakteru człowieka, w [37] i [38] dookreślenie następuje poprzez porównanie z czymś, co jest czytającemu znane. W polskich tekstach [39] i [40] parcelowana przydawka określa cechę, jednocześnie uzasadniając tę nazwaną w zdaniu głównym: *prawdziwe złoto* i/dlatego że *przedwojenne*. W bardziej złożonej konstrukcji z trzema parcelatami [40] w pierwszym z nich podane są liczne cechy uzasadniające bycie znakomitym, w kolejnym uzasadnienie to jest poparte porównaniem z innym typem broni i w ostatnim – przydawce *idealna* towarzyszy podrzędna część zdania, precyzująca przeznaczenie określonej broni. Podział na samodzielne frazy i ich liczba sprawia wrażenie wyliczania pozytywnych cech, a umieszczony na końcu tekstu wielokropek wskazuje, że wyliczanie to można kontynuować.

Parcelowana przydawka konkretyzuje też ogólne znaczenie przydawki ze zdania głównego, np.:

[41]

И там тоже была хорошая квартира. С картинами, потому что девушка со шлемом и парень, которому принадлежал мотоцикл, были тоже в каких-то «подключенных» делах. (Медведева)

[42]

– Нужно, Шура, нужно, – ответил Остап. – Ничего не поделаешь! У меня большое сердце. Как у теленка. (Ильф, Петров, Золотой...)

[43]

– Ты не обижайся на нее, и не ругай. Мама у тебя золотая! И ты настоящий мужчина, Олег. Сильный, надежный. О таких женщины только мечтают. (Барабашов)

[44]

Идут года. И вот это движение времени навевает на него разные мысли. **О браке, например**. (Ильф, Петров, Золотой...)

[45]

Привез маме в подарок из Австрии редкое издание Гете. **В оригинале**. (Медведева)

[46]

Zarazy, która zmięcie z powierzchni ziemi stary świat i pozwoli nam na jego gruzach zbudować świat nowy. **Socjalistyczny**. (Pilipiuk, Rzeźnik...)

[47]

Musiał użyć myślenia do przełknięcia tych skrawków. Pomyślał sobie: Pomyśl sobie, że to zwyczajne mięso. **Z rosołu**. (Tokarczuk)

[48]

Mimo to potrzebowała czasu, aby wyleczyć się z Belga. Próbowwała zbliżyć się do męża i u niego odnaleźć trochę czułości, której potrzebowała. Pragnęła zwykłej rozmowy. **O książce, o filmie, o przeznaczeniu. O czymś, co nie dotyczyło codzienności, zakupów, pieniędzy i obiadów w niedzielę u mamy**. (Wiśniewski, Samotność...)

Przydawki w zdaniu głównym (przykłady [41], [42], [46], [47]) nazywają cechy dość ogólnie: *хорошая квартира*, *большое сердце*; *nowy świat*, *zwyczajne mięso*, a parcelaty są nazwami czegoś wyróżniającego [41], [46], [47] oraz przyjmują formę konstrukcji porównawczej [42], co konkretyzuje znaczenia przydawek ze zdania macierzystego. W polskim fragmencie [48] doprecyzowań jest na tyle dużo, że zostały one podzielone na dwie samodzielne frazy, z których jedna ma postać podrzędnej części zdania.

Znaczenie przymiotników *настоящий* i *разный* [43], [44] jest na tyle niepełne, że wymaga uzupełnienia. Dzieje się to przez wyróżnienie w parcelaty przydawek z bardziej szczegółową semantyką: *сильный* i *надежный* doprecyzowują znaczenie wyrażenia *настоящий мужчина*, które można traktować jako pewien stereotyp z przypisanymi mu cechami, natomiast *разные мысли*, to *мысли, например о браке*. W wypowiedzeniu

[45] połączenie *в оригинале* może być rozumiane jako dodatkowa cecha lub cecha będąca przyczyną, dzięki której wydanie Goethego jest rzadkie.

Parcelowana przydawka może nazywać cechę, na którą w części bazowej wskazuje zaimek:

[49]

- *Значит, запрещая, низшим кастам знание, вы берете их невежество на себя? Миллионов людей?* – внезапно спросила Таис. (Ефремов)

[50]

Зашла в кабинку и, сев на табурет, изодранный и с разной длины ножками... или пол был неровный – стала набирать номер в Ленинграде. И она почувствовала какой-то запах специальный. Ленинградский. (Медведева)

[51]

*Żadna giełda nie może się z tym równać. Będzie więcej takich miejsc. **Psychofizycznej, holistycznej odnowy.** My jesteśmy pierwsi.* (Gretkowska)

[52]

*Jednak twarz mężczyzny nawet pod warstwą brudu pozostała taka jak dawniej. **Nieco dzika i drapieżna, o ostrych rysach i hardym spojrzeniu. Twarz odkrywcy, podróżnika, kondotiera gotowego bez wahania poświęcić swoje życie...*** (Pilipiuk, Rzeźnik...)

[53]

*Któregoś dnia na stole w refektarzu leżał otwarty list od niego. **Pelen czułości, miłości i wyznań.*** (Wiśniewski, *Samotność...*)

W przytoczonych rosyjskich tekstach uściślone zostało znaczenie zaimka dzierżawczego [49]: *их невежество*, tj. *невежество миллионов людей*, i nieokreślonego [50] *какой-то запах специальный* – to *запах ленинградский*. W polskich przykładach [51] i [52] są to cechy, na które wskazuje zaimek *taki* oraz połączenie zaimka wskazującego z konstrukcją porównawczą *taka jak dawniej* oraz zaimek osobowy [53] (*od*) *него*.

We fragmentach przytoczonych poniżej [54]–[56] znaczenie parcelowanych fraz jest synonimiczne lub bliskoznaczne względem znaczenia przydawek ze zdania głównego: *диссертацию о вас*, tj. *диссертацию, вам посвященную*; *новая жизнь*, tj. *жизнь в новом измерении*; różowe okulary, tj. *okulary miłości*:

[54]

- *А что Критик? Он будет переживать в холодном Питере. А-а-а, какой кайф! Будет ходить там голодный и переживать. Класс! Напишет какую-нибудь диссертацию о вас. **Вам посвященную.*** (Медведева)

[55]

В том же году я поступила в Институт кинематографии на курс народных артистов СССР С. А. Герасимова и Т. Ф. Макаровой. Началась совершенно новая жизнь. *Жизнь в новом измерении.* (Гурченко)

[56]

Dopiero po przebiegnięciu takiej „ścieżki zdrowia”, i już z tą ręką w ręce, można z beztrząską założyć na nos różowe okulary. *Okulary miłości.* (Domagalik, Wiśniewski)

Parcelowane przydawki pojawiają się zwykle po przydawce lub określanym rzeczowniku ze zdania macierzystego. Zdarzają się jednak przypadki, w których są one od nich oddzielone podrzędną częścią zdania [58], [59], a nawet całym zdaniem [57], [59]:

[57]

В витрине были выставлены зимние сапоги. *Удешевленные.* Она вошла и стала их мерить. **Красные, на меху.** Ноге было уютно-мягко в них, и сама ступня будто превращалась в мехового зверька. И они бы не скользили по снегу... (Медведева)

[58]

Это была такая резиновая резинка, которой пучки зеленого лука скрепляют. *Режущая волосы.* (Медведева)

[59]

[...] ten bydlak ma wszędzie porozrzucane zdjęcia z Włoch, żeby przypadkiem ktoś nie przeoczył, że on tam był. **Z pracy też. Różne.** I oglądałem sobie taki jeden projekt, który mają realizować gdzieś koło Neapolu czy coś takiego. Urbanistyka, budynki i reszta. **Techniczno-roboczy.** W oczach mi został, bo powiadam wam, to jest rozwiązanie!... (Chmielewska)

W polskim fragmencie [59] przydawki przyjmują postać oddalonego parcelatu: *Z pracy też* i *Różne* odnoszą się do rzeczownika *zdjęcia*, a *techniczno-roboczy* charakteryzuje *projekt*.

Do interesujących należą przykłady, w których w parcelacie został użyty przymiotnik w stopniu najwyższym:

[60]

Грохот ударил в низкий потолок, немца швырнуло в стену, а старшина забыл вдруг все немецкие слова и только хрипло кричал:

– Лягайт!... Лягайт!... Лягайт!...

И ругался черными словами. **Самыми черными, какие знал...** (Васильев)

[61]

Piła kawę, nakładając czerwony lakier na paznokcie. Potem stanęła przed szafą. Wybrała „tę sukienkę”. **Tę najważniejszą.** (Wiśniewski, Bikini)

Parcelat w zdaniu [60] to stopień najwyższy przymiotnika użytego w części macierzystej, a w [61] forma *najważniejszą* została dodana do powtórzonego zaimka wskazującego *tę*. W obu językach oprócz największego stopnia cechy została podkreślona jej ważność.

b) przeciwstawne, kiedy znaczenie przydawki w zdaniu macierzystym jest przeciwstawne względem znaczenia przydawki parcelowanej, np.:

[62]

*Утром зеркало в ванной увидело совсем не то, к чему привыкло. Оно увидело худую грудь с розовыми сосками. **Не женскими, а юношескими.** (Медведева)*

[63]

*Мы увидели целый городок, с канализацией и водопроводом, с подведенным на все участки газом и электричеством, одним словом – город со всеми удобствами. **Но без домов.** Еще ни одного домика не было в этом городке, где улицам были даны даже названия. (Ильф, Петров, Одноэтажная...)*

[64]

*Pod krzyżem duża metalowa tablica. Aby magnesem przypiąć do tej tablicy swoje pożegnanie. A przy wejściu do kliniki, zaraz za automatycznymi drzwiami, jest inna tablica. **Wcale nie magnetyczna. Zwykła korkowa.** A na niej kolorowymi szpilkami przypięte są kartki. (Domagalik, Wiśniewski)*

[65]

W nocy Tunczilowi udało się wydostać z drzewa tajemniczy przedmiot. To był nóż, lecz nie taki, jakie robił Tunczil. Inny. Jego ostrze było nieporównanie gładsze, prawie tak gładkie jak lustro – odbijało w sobie nocne niebo. (Tokarczuk)

Relacja przeciwstawna może być wyrażona leksykalnie: w języku rosyjskim partykułą *не* i przymiotnikiem o przeciwstawnym znaczeniu w połączeniu ze spójnikiem *а* [62]. W tekście [63] w zdaniu macierzystym połączenie przyimka *с* z rzeczownikiem, określające cechę przez obecność jakiegoś elementu, zostało użyte trzy razy. Część parcelowana rozpoczyna się spójnikiem *но*, wyrażającym przeciwstawność, i przyimkiem *без*, wskazującym na brak czegoś. W wypowiedzeniu polskim [64] są dwa parcelaty *wcale nie magnetyczna* i *zwykła korkowa*, które przez użycie partykuły oraz semantykę wskazują na przeciwstawność i konkretyzują znaczenie przydawki ze zdania głównego *inna*.

c) relacja gradacji, kiedy znaczenie przydawki w zdaniu macierzystym jest mniej intensywne względem znaczenia przydawki parcelowanej, np.:

[66]

*От таких простых мужиков ожидалось больше откровенности – сырой, грубой, честной. **Страшной**.* (Медведева)

[67]

*И торчал большой нос. **Огромный нос**. Без этого носа Критик был похож на девочку. А с носом он был похож на девочку-уродку.* (Медведева)

[68]

*– Niech to dunder świśnie – zaklął Ivo. – Jesteśmy w żałosnej sytuacji. **Beznadziejnej**.* (Pilipiuk, *Drewniana...*)

[69]

*I naraz zrozumiałem. Dla mnie powstanie styczniowe to dawne czasy. **Bardzo dawne**.* (Pilipiuk, *Droga...*)

[70]

*– Przywykniesz do tej myśli – uspokoił go Michał. – Mnie też z początku wydawało się to niesprawiedliwe, ale są w życiu ważniejsze sprawy niż nasze dobre samopoczucie. **Dużo ważniejsze** – dodał cicho.* (Pilipiuk, *Operacja...*)

Parcelowane przydawki w wypowiedzeniach [66]–[70] nazywają najwyższy stopień cechy w porównaniu z nazwami cech w zdaniach głównych. Intensywność ta jest wyrażona semantyką samych parcelowanych przydawek [66]–[68] oraz przez dodanie do powtórzonych członów ze zdania macierzystego wykładników intensywności [69] [70].

d) wyliczenia, kiedy znaczenie przydawki w zdaniu macierzystym i przydawki parcelowanej tworzą zbiór określonych cech, np.:

[71]

*На улице, не на той, где жила Женичина, а за углом, было полно людей, покупающих тонны еды. **Везущих корзины на колесиках с едой, несущих корзины с едой на руке, как грибки**.* (Медведева)

[72]

*Miał zupełnie puste spojrzenie. **Wypalone. Nieobecne**. Potem powiedziano mi, że to emerytowany egzorcysta. Człowiek, który zobaczył w życiu zbyt wiele.* (Pilipiuk, *Droga...*)

Analizowany materiał pokazuje, że przydawki podlegają parcelacji w zdaniach, w których w części bazowej nie ma tego członu zdania. Doty-

czy to rosyjskich i polskich przydawek przymiotnych i rzeczownych. Zdarza się również, że w parcelacie zostaje powtórzona przydawka ze zdania głównego bądź parcelowana przydawka tworzy szereg z tą w zdaniu macierzystym. Człony szeregu połączone są na zasadzie relacji włącznej, przeciwstawnej, gradacji oraz łącznej.

Parcelowane nazwy właściwości stanowią najczęściej jedną rozbudowaną frazę, ale zdarzają się też jednowyrazowe parcelowane przydawki oraz konstrukcje bardziej złożone – z dwiema lub większą liczbą samodzielnych fraz.

Wyróżnieniu przydawek przy pomocy parcelacji mogą towarzyszyć również: reduplikacja, interpunkcyjne oznaczenie zabarwienia emocjonalnego przy pomocy wykrzyknika na końcu parcelatu i oddzielenie parcelowanej przydawki od nadrzędnika fragmentem tekstu. Ekspresywność bywa też zaznaczana semantyką przydawek oraz gramatycznie z wykorzystaniem formy stopnia najwyższego. Umieszczenie przydawki przymiotnej w postpozycji względem nadrzędnika sprawia, że neutralny szyk zdania zmienia się w nacechowany.

2.6. Parcelacja okolicznika w języku rosyjskim i polskim

Członem zdania określającym okoliczności czynności, stanu lub właściwości wyrażonej orzeczeniem jest okolicznik. Może on być również określeniem innej okoliczności, np. *niezmiernie szybko*; *очень рано*²⁵⁵. Funkcję okolicznika mogą pełnić przysłówki, zaimki przysłówkowe, liczebniki przysłówkowe, imiesłowy nieodmienne, rzeczowniki i wyrażenia przyimkowe, a ich klasyfikacja w języku rosyjskim i polskim opiera się na dwóch kryteriach: semantycznym i formalnym, z których za zdecydowanie ważniejszy uważa się na ogół podział znaczeniowy²⁵⁶. Niekiedy zasady od-

---

²⁵⁵ *Encyklopedia językoznawstwa...*, s. 366; *Encyklopedia wiedzy...*, s. 226; Z. Klemensiewicz, *Zarys...*, s. 48; A. Nagórko, *Zarys gramatyki...*, s. 278; *Encyklopedia języka...*, s. 234; *Лингвистический энциклопедический...*, s. 341; Д.Э. Розенталь, М.А. Теленкова, *Словарь-справочник...*, s. 261; Д.Э. Розенталь, И.Б. Голуб, М.А. Теленкова, *Современный...*, s. 317; П.А. Лекант, *Синтаксис простого...*, s. 190.

²⁵⁶ O typach semantycznych rosyjskich i polskich okoliczników zob. m.in. *Лингвистический энциклопедический...*, s. 341; Д.Э. Розенталь, М.А. Теленкова, *Словарь-*

różniania okoliczników od dopełnień nie są jednoznaczne, gdyż oba człony zdania zajmują pozycję przy głównym predykatcie. Za podstawę ich delimitacji przyjmuje się na ogół kryterium konotacji: dopełnienia są konotowane, a okoliczniki nie²⁵⁷.

Parcelacja okolicznika pojawia się w czterech podstawowych typach tekstu, w których:

- w głównym zdaniu nie ma okolicznika danego typu. Jest on wydzielony w samodzielną frazę – parcelat;
- w parcelacie zostaje powtórzony okolicznik ze zdania macierzystego;
- parcelowany okolicznik/okoliczniki są członami szeregu, tzn. pierwszy człon występuje w zdaniu głównym, a pozostałe, tj. parcelaty – po kropce;
- w kilka parcelatów wydzielone są okoliczniki różnych typów²⁵⁸.

1. Wśród zdań z parcelacją okolicznika znalazły się takie, w których w zdaniu głównym nie ma okolicznika danego typu i został on wydzielony w oddzielną frazę. Niekiedy w zdaniu macierzystym występują inne okoliczniki nietworzące szeregu z okolicznikiem w parcelacie. W wypowiedzeniach tego typu parcelacji podlegają:

a) okoliczniki sposobu charakteryzujące sposób wykonywania czynności lub pozostawania w jakimś stanie, nazwanych orzeczeniem w zdaniu macierzystym. Parcelowane okoliczniki mogą mieć postać przysłówków lub wyrażen przysłówkowych, np.:

[1]

Перенес все сумки. Спокойно. (Медведева)

справочник..., s. 261–263; Д.Э. Розенталь, И.Б. Голуб, М.А. Теленкова, *Современный...*, s. 317–319; П.А. Лекант, *Синтаксис простого...*, s. 190–193; Z. Klemensiewicz, *Zarys...*, s. 48–56; *Encyklopedia językoznawstwa...*, s. 368–369; *Encyklopedia wiedzy...*, s. 227.

²⁵⁷ *Encyklopedia językoznawstwa...*, s. 367–368; A. Nagórko, *Zarys gramatyki...*, s. 274–275.

²⁵⁸ Zagadnienia parcelacji okolicznika były przedmiotem rozważań w: A. Stasienko, *Парцелляция обстоятельств в современном русском языке (на материале художественных текстов)*, „Acta Universitatis Lodzianae. Folia Linguistica Rossica” 2015, nr 11, s. 99–108; *eadem*, *Парцелляция обстоятельств в современном польском языке (на материале художественных текстов)*, [w:] *Z badań nad językami europejskimi w aspekcie synchronicznym i diachronicznym. Księga jubileuszowa poświęcona Profesor Zofii Czapidze*, red. E. Dźwierzyńska, D. Chudyk, Szczecin 2015, s. 238–250.

[2]

Это он нарочно кричал, чтоб бодрость появилась. У бойцов от команды бодрость появляется, это он по себе знал. Точно. (Васильев)

[3]

- Хватит, Пастырь! – Тотчас же золотистая пелена спала с глаз Первохода. – Отойдите от парня на три шага! Живо! (Грановский)

[4]

- Команду – в ружье: боевая тревога! Кирьянову ко мне. Бегом! (Васильев)

[5]

Kiedyś opowiem Ci o tym. Dokładnie. (Wiśniewski, *Samotność...*)

[6]

W każdym razie tych, którzy dziś mówią o niebezpiecznej subiektywizacji zabójstwa, a nie widzą najmniejszego problemu w prawnym usankcjonowaniu cierpienia, na które Pretty została skazana. Jednogłośnie. (Domagalik, Wiśniewski)

[7]

Ja nie mam swojego Boga. Dlatego modliłam się do jego Boga. Po angielsku. Aby mnie lepiej zrozumiał. (Wiśniewski, *Bikini*)

[8]

*Nie wiedziała, że Julita potrafi płakać ze wzruszenia. Zawsze sądziła, że jeśli płacze, to przeciwko niej. Na pokaz. Aby rodzice... Co za idiotyczna bzdura! Jak mogła tak myśleć?! (Wiśniewski, *Molekuły...*)*

Parcelacji może podlegać więcej niż jeden okolicznik sposobu, np.:

[9]

- Иди спать, – сказал он. – Я устал, мне рано ехать. И зевнул. Длинно, равнодушно, с завыванием. (Васильев)

[10]

Śnieg nadal padał. Miętko i bezgłośnie. (Pilipiuk, *Srebrna...*)

Parcelowane okoliczniki sposobu mogą przyjmować również bardziej rozbudowaną formę, np.:

[11]

- Но как же без узды церковной все же? Без икон, без обрядов, постов, без исповеди и покаяния?

- Пост блуди! Земле и Богу исповедуйся! В духе, а не в букве, в духе! (Балашов)

[12]

Одно оставалось: к болотам отходить. Ног не жалея. (Васильев)

[13]

Ojciec uważał, że to właśnie Hitlerowi, jak nikomu innemu przed nim, udało się przekonać Niemców o tym, że są narodem wybranym. To Hitler, Himmler i Goebbels wynaleźli w tym celu „narodową wieczność”. Oczywiście niemiecką wieczność. I tym pojęciem zachwycili maluczkich. **Sprytnie i w bardzo prosty sposób.** (Wiśniewski, Bikini)

[14]

Adek był ojcem chrzestnym naszego związku, podkreślał to przy każdej okazji. **Z nostalgią i pretensją do siebie samego:** – Gdybym ja pierwszy poznał Alicję. [...] (Gretkowska)

[15]

W jego planie było wybekanie całego angielskiego alfabetu. **Jednym ciągiem.** (Wiśniewski, Bikini)

[16]

Młoda kobieta w czarnym płaszczu z papierosem pomiędzy wargami wyciągnęła w jego kierunku rękę. **Wstał. Bez jej pomocy.** (Wiśniewski, Bikini)

Rosyjskie okoliczniki w tekstach [11] i [12] określają sposób wykonania czynności metaforycznie.

W materiale polskojęzycznym sposób wykonania czynności bywa wyrażany parcelowaną konstrukcją porównawczą:

[17]

– Proszę bez wazeliny. Sam widzisz: miotam się. – Nie. To nie tak. Może trochę, ale to miotanie się nie jest bezcelowe. Stawiasz hipotezy, nie jedną, kilka naraz, a potem konsekwentnie sprawdzasz. Planujesz i sprawdzasz... **Jak automat.** (Pilipiuk, Droga...)

Wśród polskich przykładów znalazły się również takie, w których okoliczniki sposobu zostały podzielone na dwie samodzielne frazy:

[18]

Potem zazdrościłem Mefistowi Twojej bliskości, a potem, czytając czwarty raz ten fragment o lazience, odurzyłem się pożądaniem. I chciałem Cię dotykać. **Bez opamiętania i bezwstydnie. Ze spuszczonej ze smyczy i obroży zmysłami.** (Wiśniewski, Bikini)

[19]

Stał pod oknem odwrócony plecami do drzwi. Grał na skrzypcach. **Szaleńczo. Całym sobą.** (Wiśniewski, Arytmie)

b) okoliczniki miejsca określające miejsce czynności lub stanu, a także drogę bądź kierunek, w którym odbywa się czynność nazwana orzeczeniem w zdaniu głównym. Parcelowane okoliczniki wskazują najczęściej na miejsce, np.:

[20]

Она писала: «Ты должен сейчас уехать. Нам негде быть вместе. Лучшие я приеду. **В Ленинград**». (Медведева)

[21]

Они пили вино из одного стаканчика из-под горчицы. И Женщина думала, что совсем так же они могли бы лежать в Ленинграде, пить из настоящих бокалов, и в окна по два с половиной метра высотой стучал бы дождь. **Где-нибудь на Васильевском острове**. (Медведева)

[22]

Płot otaczający posiadłość Zeissów graniczył bezpośrednio z podwórzem kamienicy, w której mieszkała. **Przy Grunaer Strasse 18, w centrum Drezna**. (Wiśniewski, Bikini)

[23]

Postanowiła nie wychodzić z redakcji. Czekwała na Stanleya. Około osiemnastej zadzwonił Arthur. **Z Waszyngtonu**. (Wiśniewski, Bikini)

[24]

- Co stało się z pani mężem? - zapytała po chwili. - Niemcy go zabili. Razem z moim ojcem. **W Majdanku...** (Wiśniewski, Bikini)

Miejsce może być wskazywane w więcej niż jednym parcelacie:

[25]

- Ты дура просто! Ты живешь легенду, свою, нашу! Ты себя со стороны не видишь. На моем фоне, может, у тебя ничего и нет. Но у тебя уже две книги. **Во Франции. И в Германии**. (Медведева)

[26]

Po czterech miesiącach urodziłam. **W klinice na przedmieściach San Diego. W La Jolla**. (Wiśniewski, Zespoły...)

[27]

- To nieprawda! Gdybym nie wiedział, gdzie są ich groby, mógłbym ich sam pochować. **Na swoim cmentarzu. Tam, gdzie chcę. Gdzieś blisko mnie...** (Wiśniewski, Bikini)

[28]

Był dobrym, zrozpaczonym lekarzem. Nie chciał wracać do Polski. Został w Getyndze. Przeczytał w gazecie, że poszukują lekarzy. **Do szpitala dziecięcego. Do dzieci terminalnie chorych na raka. Koło Heidelbergu**. (Domagalik, Wiśniewski)

W rosyjskim przykładzie [25] w parcelatach nazwane są dwa różne miejsca, natomiast w polskich konstrukcjach [26]-[28] w kolejnych samodzielnych frazach doprecyzowywane jest miejsce wskazane w pierwszym

parcelacie. Teksty z więcej niż jednym parcelowanym okolicznikiem miejsca częściej odnotowywane są w materiale polskojęzycznym.

Znacznie rzadziej parcelowany okolicznik nazywa drogę [29] lub kierunek czynności [30]:

[29]

– *Стало так!* – *говорила Марфа.* – *Скачите сейчас на Липну, там мои ратники ждут.* **Отсюда через Ковалево.** (Балашов)

[30]

Бiegła przed siebie. Бiegła, znów бiegła. **Do przodu.** (Wiśniewski, Bikini)

c) okoliczniki czasu umiejscawiające w czasie czynność lub stan nazwany orzeczeniem w zdaniu głównym. Parcelowane okoliczniki tego typu mogą być wyrażone przysłówkami lub zaimkami, np.:

[31]

Знаешь, что я думаю? Что тебе лучше остаться здесь. **Навсегда.** (Грановский)

[32]

Она принесла из кухни пиво и стаканы. Пиво купил Критик. **Рано утром.** (Медведева)

[33]

– *Przyjadę po ciebie w poniedziałek rano, powiedzmy, że tak około dziesiątej. Zabiorę cię do redakcji. Gdyby co, to dzwoń.* **Kiedykolwiek.** (Wiśniewski, Bikini)

[34]

Zatrzymałem się w pół kroku. Faktycznie stała tu zagroda. **Kiedyś.** (Pilipiuk, Droga...)

[35]

Nie gładził w taki sposób jak teraz ani czoła Doris, ani jej włosów. **Nigdy.** (Wiśniewski, Bikini)

W przytoczonych tekstach parcelowane okoliczniki nazywają czas trwania stanu [31] (*навсегда*, t.e. *на все время, на всю жизнь*), wskazują na nieokreślony czas wystąpienia czynności [33], [34] lub w sposób kategoryczny podkreślają fakt, że ona nie nastąpi [35]. W wypowiedzeniu [32] przysłówka *рано* precyzuje moment wykonania czynności.

Czas może być również określony formami rzeczownikowymi z przymkami, np.:

[36]

– *Дети?..* – *вздыхнул Федот Еврафич.* – *Был мальчонка. Помер.* **Аккурат перед войной.** (Васильев)

[37]

Pamięta, że gdy pierwszy raz usłyszała to z ust matki, miała nie więcej niż dziesięć lat. Jeszcze przed wojną. (Wiśniewski, Bikini)

Rzeczowniki użyte w parcelowanych okolicznikach w sposób metaforyczny wskazują czas poprzez odniesienie do wydarzenia (*перед войной/przed wojną*, tj. zanim zaczęła się wojna).

Czas może być sprecyzowany w więcej niż jednym parcelacie:

[38]

– Когда это он начнет? Да когда эта новая собака станет второй Линдой, Проскурина? Через год? Или два? А остановки взрывают сегодня, сейчас! (Барабашов)

[39]

*– Что с тобой? – пробормотал он растерянно.
– Что со мной? Разве ты не видишь, старый верблюд, что со мной? Я хочу жениться на твоей дочери. Сегодня же. Сейчас же!* (Ильясов)

[40]

– Starsi... – Weszli tu przed nami. Dawno. Naprawdę dawno. Może wtedy, gdy budowano ten teatr. (Pilipiuk, Rzeźnik...)

[41]

Czuję strach. Ktoś z naszych był w tym miejscu. Niedawno. Może pięć minut temu. (Pilipiuk, Rzeźnik...)

[42]

Do stołówki nie chodziłem. Byłem tylko raz. Zaraz w październiku. Dwa tygodnie po rozpoczęciu roku akademickiego. (Wiśniewski, Samotność...)

W tekście [38] pojawiają się dwa parcelaty – pytania, z których drugi rozpoczyna się od spójnika *или* sygnalizującego wątpliwość mówiącego odnośnie do określenia czasu. W [39] natomiast wskazany został dokładny czas czynności, a zastosowana obok parcelacji gradacja i wykrzyknik pokazuje silne wzburzenie emocjonalne nadawcy.

W zdaniu [40] w drugim parcelacie obok powtórnego przysłówka *dawno* znajduje się partykuła *naprawdę* podkreślająca duże oddalenie w czasie. W kolejnych tekstach [41] i [42] drugi z parcelowanych okoliczników konkretyzuje znaczenie poprzedzającej go frazy: *niedawno*, a mówiąc dokładniej *może pięć minut temu* oraz *zaraz w październiku*, mówiąc dokładniej *dwa tygodnie po rozpoczęciu roku akademickiego*.

Na uwagę zasługują jeszcze następujące polskie wypowiedzenia z parcelacją okolicznika czasu:

[43]

*Złotego smoka tak potężnego, że mógł pojedynczym splotem opasać całą górę, a kiedy wspinał się na szczyt, do swego legowiska, jego brzuch żłobił w lodzie parowy szersze od dwóch wołów. Tak właśnie było. **Dawno, dawno temu.*** (Brzezińska)

[44]

*Wrócił kiedyś w marcu nocą z instytutu. Zapalił wszystkie światła w całym mieszkaniu, włączył Pink Floydów i wyciągnął mnie z łóżka, prosząc do tańca. **O drugiej nad ranem.*** (Wiśniewski, Zespoły...)

[45]

*Piszę ten e-mail ze swojego biura. **Późnym wieczorem.*** (Domagalik, Wiśniewski)

[46]

*Strażnik z nocnej zmiany poszedł sobie przed chwilą. Ma na imię Jürgen. Zwracamy się do siebie po imieniu. **Od dwóch lat...*** (Domagalik, Wiśniewski)

[47]

*[...] – z tym grobem, chociaż najmniejszy na tym cmentarzu, mamy same kłopoty. **Od początku.*** (Wiśniewski, *Samotność...*)

[48]

*Nawet to mi pomagało. Pomagało. **Do wczoraj...*** (Wiśniewski, *Arytmie*)

W przytoczonych tekstach [43]–[46] parcelowane okoliczniki mają postać połączenia wyrazowego. Powtórzenie przysłówka *dawno* [43] podkreśla dużą odległość w czasie, kiedy miał miejsce stan nazwany w zdaniu bazowym, w [44] podana została dokładna godzina, a w [45] przymiotnik *późnym* precyzuje czas czynności (*późnym wieczorem*). Parcelaty wskazują też na początek (*od dwóch lat, od początku*) i koniec (*do wczoraj*) czynności bądź stanu. W ostatnim tekście [48] oprócz parcelowanego okolicznika, zwracającego uwagę na zakończenie pewnego stanu, fakt ten podkreśla również parcelowane powtórzone orzeczenie ze zdania głównego mające formę czasu przeszłego.

d) okoliczniki stopnia i miary określające stopień intensywności bądź miarę czynności, stanu lub właściwości nazwanych orzeczeniem w zdaniu głównym:

[49]

– *А остальные?*

– *Кузьменков погиб. Который перед тобой сидел, за спиной!*

– А-а... Трое, значит. Ну, я четвертый буду. Сил никаких, Лёша! Плывет всё перед глазами...

– Не спеши, старик, смерть подождет, сам же как-то говорил. Раненый, да. **Тяжело.** Но ничего, выберемся... (Барабашов)

[50]

«Она не любит меня, – печально думал Олег. – Или очень испугалась, увидев меня таким. И я ей теперь не нужен. **Совсем.** Инвалид, калека...» (Барабашов)

[51]

*Cierpiałam jak dziecko, które oddało się na tydzień do domu dziecka i potem zapomniało odebrać. Tęskniłam. **Nieprawdopodobnie.*** (Wiśniewski, *Samotność...*)

[52]

*Z półsnu wyrwała ją pielęgniarka. – Chce pani karmić? – zapytała, trzymając w dłoniach becik, z którego wystawała główka jej synka. – Tak. Chcę. **Bardzo.*** (Wiśniewski, *Samotność...*)

Wszystkie wydzielone w samodzielne frazy okoliczniki nazywają wysoki stopień stanu lub cechy, które dzięki parcelacji przybierają jeszcze na intensywności. W materiale polskojęzycznym parcelowanym okolicznikom towarzyszą określenia wzmacniające jeszcze ten wysoki stopień, np.:

[53]

*Brakowało mi tego. **Tak bardzo.*** (Wiśniewski, *Samotność...*)

[54]

– *Martwiliśmy się o pana. **Nawet bardzo.*** (Wiśniewski, *Bikini*)

[55]

*Po miesiącu przyznała jej rację. Potrzebowała planu! **I to bardzo.*** (Wiśniewski, *Arytmie*)

[56]

*Ludzie spieszą do swoich domów, do swoich choinek. **Jak najszybciej.*** (Wiśniewski, *Intymna...*)

Rozpoczynające parcelaty *tak, nawet, i to* oraz *jak* dodatkowo uwydatniają treść okolicznika, wskazując na znaczny stopień intensywności cechy nazwanej w parcelacie.

Wysoki stopień intensywności został wskazany również w poniższych tekstach:

[57]

*Хватит тех, что погибли. **По горло хватит, до конца жизни.*** (Васильев)

[58]

– Пример покажи, – улыбнулась Кирьянова. И Рита сразу замолчала. Она даже представить не могла, что такое может случиться: мужчин для нее не существовало. Один был мужчина – тот, что вел в штыковую поредевшую заставу на втором рассвете войны. Жила, затянутая ремнем. **На самую последнюю дырочку затянутая.** (Васильев)

[59]

Po przeczytaniu „Wyszłam za komunistę” poznaje się autora. **Prawie na wyłot.** Dlatego, że Roth nie ukrywał, że jeden z narratorów w „Wyszłam za komunistę” to jego alter ego. (Domagalik, Wiśniewski)

[60]

Riefenstahl potrafiła zatrzymać moment, Dürer go tylko odtwarzał i dodając zbyt dużo od siebie, przesadzał. **Do granicy kiczu.** (Wiśniewski, Bikini)

[61]

Więc wypowiedziała życzenie – aby mogła pozostać tu na zawsze! – Mirtilla zaniosta się posępnym, chrapliwym śmiechem. – A smok ją wysłuchał. **Co do joty.** (Brzezińska)

Parcelowane okoliczniki miary mają postać całych wyrażzeń, z których [57]–[61] są o charakterze frazeologicznym. Określają one bardzo wysoki lub najwyższy stopień intensywności cechy.

Interesujący jest rosyjski przykład z parcelacją dwóch okoliczników miary:

[62]

– С год назад Хлопуша сказал, что хочет пойти в Гиблое место. Еще сказал, что коли я его туда не отведу, он пойдет сам. И я его отвел. **Недалеко. Версты на четыре от межи.** (Грановский)

Pierwszy parcelat – przysłówek *недалеко* – w sposób ogólny określa miarę przestrzeni, tj. nieduże oddalenie, a kolejny doprecyzowuje tę odległość, podając przybliżoną odległość w jednostce długości – wiorstach.

e) okoliczniki akcesoryjne (okoliczności towarzyszących) wskazujące na dodatkowe, drugorzędne okoliczności towarzyszące czynności lub stanowi nazwanemu orzeczeniem w zdaniu macierzystym, np.:

[63]

Он еще не рукоположен, не поставлен... После! Пусть ответят из Москвы, пусть митрополит утверждает его на архиепископии. После можно будет и рассмотреть. **Не торопясь.** За февралем, в грядущем году... (Балашов)

[64]

– Ты здесь? **В темноте...** Лежишь. Я тебя запер... – Он говорил шепотом, потому что в темноте можно только шепотом. (Медведева)

[65]

Po kilku tygodniach Irena zniknęła. **Bez słowa.** (Wiśniewski, Zespoły...)

[66]

Rootenbergowie stali przy drzwiach prowadzących do plebanii. W najciemniejszym miejscu kościoła. Stali na baczność obok dwóch swoich walizek. Jak postawione tam przez kogoś i zapomniane rzeźby. **W milczeniu. Bez ruchu.** Myślę, że starali się ze wszystkich sił nie oddychać. (Wiśniewski, Bikini)

Oddzielone kropką wyrażenia *не торопясь, в темноте; без слова, в молчании, без ruchu* określają okoliczności towarzyszące czynności lub stanowi, o których mowa w zdaniu głównym. W tekście [66] wyróżnione okoliczniki akcesoryjne poprzedzone są parcelowaną konstrukcją porównawczą, będącą uściśleniem okolicznika sposobu znajdującego się w zdaniu macierzystym. Wcześniejszy fragment tego tekstu również ma postać zdania parcelowanego z wyodrębnionym okolicznikiem miejsca *В najciemniejszym miejscu коścioла*, doprecyzowującym miejsce nazwane w zdaniu głównym.

f) okoliczniki przyczyny nazywające przyczynę czynności lub stanu, np.:

[67]

У него было горячим все – язык был очень горячим. Теперь уже по-другому горячим. **Из-за температуры.** (Медведева)

[68]

Итак, выходило, что все-таки равнодушен, но соперничать с Соболевым не желает. **Верно, из гордости.** (Акунин, Турецкий...)

[69]

Pobrali się w Polsce. **Z miłości.** (Wiśniewski, Intymna...)

[70]

Mama umarła normalnie. **Z głodu.** Pewnego dnia przestała po prostu jeść... (Wiśniewski, Bikini)

[71]

Gdy zdała sobie sprawę z tego, co się stało, zaczęła płakać. **Ze wstydu.** (Wiśniewski, Zespoły...)

[72]

Postanowiła nie czytać tej książki. **Z różnych powodów.** (Domagalik, Wiśniewski)

Rosyjskie parcelowane okoliczniki przyczyny mają formę rzeczownika w dopełniaczu z przyimkiem *уз-за, уз*, a polskie – dopełniacza z przyimkiem *z/ze*.

W polskim materiale formą dopełniacza z przyimkiem *bez* został wskazany brak przyczyny:

[73]

Czasami wstawał z miejsca, pochylał się i ją całował. Ot, tak. Bez powodu. (Wiśniewski, *Bikini*)

g) okolicznik celu oznaczający cel czynności nazwanej orzeczeniem w zdaniu głównym. W obu językach parcelacja okolicznika tego typu pojawiła się w pojedynczych przykładach:

[74]

– *А ты куда, отец, пойдешь?*

– *В Брюссель. Освещать сессию Совета НАТО. Октябрь, кажется, тоже там будет.* (Аксенов)

[75]

Natychmiast wyskoczyli z łóżek, wybiegli z bronią. Na ratunek. (Pilipiuk, *Triumf...*)

W przytoczonej replice dialogu [74] występuje elipsa orzeczenia nazywającego ruch, tj. *пойдешь*, i parcelacja grupy wyrazowej z bezokolicznikiem pełniącą funkcję okolicznika celu. Cel czynności w wypowiedzeniu [75] jest wyrażony samodzielną frazą *na ratunek*.

h) okolicznik przyzwolenia, nazywający okoliczność, która mogłaby przeszkodzić w wykonaniu czynności nazwanej orzeczeniem w zdaniu głównym:

[76]

W pewnym momencie stanęli na środku łąki i poczuła chłód rosy. Zamknęła oczy i zrobiła pierwszy krok. Potem drugi. Za chwilę Agnieszka podała jej rękę i zaczęła się głośno śmiać i krzyzczeć z radości. Ona także. Mimo potwornego bólu. (Wiśniewski, *Arytmie*)

Parcelowany okolicznik przyzwolenia odnosi się do czynności sygnalizowanej orzeczeniem eliptycznym *ona także* (*zaczęła się głośno śmiać i krzyzczeć z radości*) i ma postać połączenia wyrazowego z przyimkiem *mimo*. Przykład tego typu wystąpił tylko w materiale polskojęzycznym.

Na uwagę zasługują teksty, w których parcelacji podlegają okoliczniki różnych typów, np.:

- czasu i miejsca:

[77]

Когда он смотрел его в первый раз? Вспомнил. В июле 1980 года. В Польше. В Варшаве. Именно в Варшаве. (Абдуллаев, Голубые...)

[78]

Rozstawali się, aby się wreszcie spotkać. W czwartek, 18 lipca, rano. Na lotnisku w Paryżu. (Wiśniewski, *Samotność...*)

- czasu i akcesoryjny:

[79]

Mieszkali w grobowcu, próbując przetrwać każdy dzień. To był najważniejszy plan. Przetrwać. Dzień i noc. Bez głodu, bez strachu i w ciepłe. (Wiśniewski, *Bikini*)

- akcesoryjny i sposobu:

[80]

Pewnego dnia ten czas po prostu nadszedł. Bez fanfar i zapowiedzi. Niepostrzeżenie, prozaicznie i przypadkowo. (Wiśniewski, *Samotność...*)

- miejsca i celu:

[81]

Dzisiaj po południu Miriam przyjedzie do mnie i zabierze do jej przyjaciółki pracującej w innej klinice. W Bostonie. Aby się upewnić. (Wiśniewski, *Arytmie*)

- sposobu i miary:

[82]

Фильм сразу набрал хороший темп. Неелова точна: узнаваемы и поведение, и костюм провинциальной продавщицы. Отлично. До середины. (Гурченко)

Teksty, w których ma miejsce parcelacja okolicznika, występują dość często i obejmują zdania z parcelowanymi okolicznikami sposobu, miejsca, czasu, stopnia i miary, akcesoryjnymi, przyczyny, celu i przyzwolenia. Zdarza się, że w zdaniu głównym jest okolicznik, ale innego typu niż wyodrębniony w samodzielnej frazie. Okolicznik jest nieobligatoryjnym członem zdania i od autora wypowiedzi zależy, czy określi okoliczności czynności bądź stanu, czy nie. Wydaje się, że w omówionych zdaniach parcelowane okoliczniki są wyjątkowo ważne, gdyż zostały umieszczone

po dłuższej pauzie – kropce kończącej zdanie, w rezultacie czego są czymś zaskakującym, co przyciąga uwagę i wzbudza zainteresowanie.

2. W parcelacie zostaje powtórzony okolicznik ze zdania głównego, np.:

[83]

– *Держи, Рита, еще рожок к автомату. Только издаля не стреляй. Через речку из винтовки бей, а автомат побереги. Как форсировать начнут, он очень даже пригодится. **Очень.** Поняла ли? (Васильев)*

[84]

*Да, дум набралось кубометра на два, не меньше. И с каждой думой совершенно особо разобратсья надо. **Совершенно особо...** (Васильев)*

[85]

Плакала на пеньке, пока ее не отыскала Рита Осянина.

– *Ну чего ты, дурешка? Проще жить надо. **Проще, понимаешь?** (Васильев)*

[86]

*Тронулись, слава тебе... Он впереди шел, Четвертак с Комельковой – основным ядром, а Осянина замыкала. Сторожко шли, без шума, да опять, видно, к себе больше прислушивались, потому что чудом на немцев не нарвались. **Чудом, как в сказке.** (Васильев)*

[87]

– *Albobyś czekał tylko okazji, żeby gardła poprzegryzać... Wszystkim po kolei. Tylko że ty jesteś chłopakiem. Dziewczyny myślą inaczej. **Zupełnie inaczej.** (Pilipiuk, Łania...)*

[88]

*Dawno już nie próbowano go przekupić. **Bardzo dawno.** (Pilipiuk, Dziedziczki)*

W dwóch rosyjskich tekstach [83], [84] okolicznik został powtórzony w parcelacie bez dodatkowych leksemów. W pozostałych przykładach, zarówno rosyjskich [85], [86], jak i polskich [87], [88], oprócz powtórzonych okoliczników, w parcelatach znajdują się dodatkowe określenia: czasownik *понимаешь*, konstrukcja porównawcza *как в сказке*, przysłówki *зupełnie* oraz *bardzo*, które podkreślają ważność parcelowanej frazy i intensywność okoliczności charakteryzującej daną czynność.

3. Parcelowany okolicznik tworzy szereg z okolicznikiem znajdującym się w zdaniu głównym. Należą tu konstrukcje, w których między okolicznikiem ze zdania macierzystego a okolicznikiem (okolicznikami) w parcelacie zachodzą różne relacje semantyczne. Są to:

a) relacje właczne (eksplikatywne), kiedy znaczenie okolicznika w zdaniu macierzystym jest doprecyzowywane przez kolejne człony szeregu, tj. parcelaty. Konkretyzowane może być znaczenie okoliczników różnych typów:

- miejsca, np.:

[89]

*Она отравила его туда, где он жил, где были его вещи. **За город.** (Медведева)*

[90]

*- Мысляю я, тол они несли. А если тол, то маршрут у них совсем не на шоссе, а на железку. **На Кировскую дорогу, значит.** (Васильев)*

[91]

*- Тогда, под Аргуном, и дядя мой погиб, вместе с вашими. Ваха. Мы его дома похоронили, в селе. **Не в Гудермесе.** (Барабашов)*

[92]

*Женищина думала, что Писатель так жить не хочет. **На вулкане. То есть под ним.** (Медведева)*

[93]

*Сидали напрzeciwko siebie. **Po obu stronach grubej szyby wykonanej z kuloodporne-go szkła.** (Wiśniewski, Intymna...)*

[94]

*Od tego dnia Lukas zamieszkał z nimi. **Pod podłogą...** (Wiśniewski, Bikini)*

[95]

*Znalazłam tam ustawione niedbale kamienne rzeźby. Rozumiem, że musiały się tutaj znaleźć. **Na wygnaniu.** (Tokarczuk)*

[96]

*Nie, nigdzie nie wyjeżdżam, będę w Warszawie... ale na razie pomieszkać trochę poza domem. **U znajomych.** (Pietucha)*

[97]

*- Panie Nils - mówiła cicho - muszę dostać się do Markusa. **Do Bergen.** (Pilipiuk)*

Miejsce czynności (stanu) w zdaniu głównym jest wskazane w sposób ogólny (zaimkami i połączeniami wyrazowymi, które są niewystarczająco precyzyjne), a w parcelacie zostaje skonkretyzowane, co w języku rosyjskim dodatkowo może być podkreślone czasownikiem *значит* [90], przeczeniem [91] czy wyrażeniem *то есть* [92]. Ciekawy jest przykład [92], w którym użyty w części macierzystej zaimek *так* sugeruje, że autor ma na myśli sposób, w jaki ktoś żyje, a nie miejsce. Dopiero parcelaty precyzują intencje autora komunikatu, tj. dokładnie nazywają miejsce życia.

Na uwagę zasługują przykłady z materiału polskojęzycznego:

[98]

*Wspólnicy pokiwali w zadumie głowami i ruszyli na zachód. **Do domu**.* (Pilipiuk, Kroniki...)

[99]

*Zamknęła oczy i skoncentrowała się. Jej astral opuścił ciało i poleciał gdzieś na północny wschód. **Do Wojsławic**.* (Pilipiuk, Kroniki...)

[100]

*Nim słońce zapadło za horyzont, jechali już szlakiem wiodącym na zachód. **Ku fiordom...*** (Pilipiuk, Drewniana...)

[101]

*– Poda mi pan jej adres? – Nie znam adresu. To małe miasteczko kilkanaście kilometrów stąd. **Na zachód**.* (Wiśniewski, Bikini)

W przytoczonych tekstach okolicznik w zdaniu głównym nazywa kierunek, a parcelowany – miejsce [98], [99], oba nazywają kierunek [100] lub przybliżona odległość w kilometrach jest doprecyzowana poprzez podanie kierunku [101].

– czasu, np.:

[102]

*[...] Ваха появился дома на четвертые сутки засады. **Ночью**.* (Барабашов)

[103]

*Все в ней вдруг заеплось и потому не болело и не кровоточило. Словно ждало разрешения, но разрешения этого Женька не давала, а потому ничто теперь не отвлекало ее. Такое уже было однажды, когда эстонка ее прятала. **Летом сорок первого, почти год назад...*** (Васильев)

[104]

*Они были знакомы уже черт знает сколько лет. И когда у художника не было этого шикарного ателье – а жил он в малюсенькой комнатенке на острове, – он приходил со своей еще еле шагающей дочкой к Писателю с Женичиной по субботам. **После синагоги**.* (Медведева)

[105]

*А семья... Только отец, которого я горячо люблю и по которому очень скучаю. Он сейчас во Франции. Когда-нибудь расскажу вам о нем. **После войны, ладно?** Это целая история.* (Акунин, Турецкий...)

[106]

*W klinice jestem często. **Praktycznie codziennie**.* (Wiśniewski, Arytmie)

[107]

Pierwszy raz zdarzyło mu się to w grudniu ubiegłego roku. **Dokładnie w piątek dziewiętnastego grudnia**. (Wiśniewski, *Intymna...*)

[108]

Nocą wejść się nie da, bo warta czuwa, aby żaden chory nie uciekł. Myślę, że jutro będzie najlepiej. **Koło południa**. (Pilipiuk, *Drewniana...*)

[109]

Na grób Natalii poszedł bardzo późnym wieczorem. **Prawie nocą**. (Wiśniewski, *Samotność...*)

[110]

Wyjechali z Berlina dopiero po południu. **Po śniadaniu**. (Wiśniewski, *Arytmie*)

Określony w zdaniu głównym czas jest doprecyzowywany w paracelacie. W tekstach [103], [105] i [106] faktycznie jest on podany orientacyjnie, natomiast w pozostałych wydaje się, że został wskazany wystarczająco dokładnie, mimo to w paracelacie pora czynności bądź stanu została uściślona i bardzo skrupulatnie zaakcentowana.

– sposobu, które wystąpiły tylko w materiale polskojęzycznym, np.:

[111]

Od tego dnia zapisywała dla mnie w specjalnym zeszycie swoje wyobrażenia, a ja uczyłem się ich jak wierszy. **Na pamięć**. (Wiśniewski, *Samotność...*)

[112]

Zdenerwowana młoda dziewczyna w letnim szarym habicie, w sznurkowych mokasynach i drucianych okularach. Mówiła bardzo cicho. **Prawie szeptem**. (Wiśniewski, *Samotność...*)

[113]

W pierwszej chwili uśmiechnąłem się w duchu, ale zaraz wróciła mi powaga. Ci ludzie wyznawali tę samą wiarę co ja. Tylko że... wyznawali ją inaczej. **Pętniej**. (Pilipiuk, *Srebrna...*)

[114]

Całą niedzielę spędziła w redakcji. Po Bikini wróciła do tradycji swoich „niedzieli w redakcji”. Tutaj czuła się najlepiej. **Najbezpieczniej**. (Wiśniewski, *Bikini*)

[115]

Ponadto wydaje mi się, że przygotowywałem się do tego bardzo uczciwie. **Jak naukowiec**. (Domagalik, *Wiśniewski*)

[116]

On nawet mnie rozbierał tak, jak gdyby wyciągał swoje skrzypce z futerału. **Z namaszczeniem, uroczyście**. Dokładnie tak jak to robi skrzypek, który gładzi swój instrument,

muska palcami po smągłym drewnie, strzepując jakieś zupełnie niewidoczne pyłki, tylko jemu znane. (Wiśniewski, Arytmie)

We wszystkich tekstach [111]–[116] znaczenie okolicznika sposobu w części macierzystej jest na tyle ogólne, że wymaga doprecyzowania w parcelacji. Dzieje się to m.in. przez użycie wyrażen bliskoznaczących [111], [112], konstrukcji porównawczej [115] czy skonkretyzowanie treści, na którą wskazuje zaimek *tak* wraz z podrzędną częścią zdania [116].

– stopnia i miary:

[117]

*Ja chciałam wiedzieć o tych Twoich kobietach z przeszłości tylko trochę. **Odrobinę.** (Wiśniewski, *Samotność...*)*

Jest to jedyny przykład, w którym synonimiczny znaczeniowo okolicznik w parcelacji podkreśla niewysoki stopień stanu wyrażonego w zdaniu głównym.

b) łączne (wyszczególnienia), tj. występujące w konstrukcjach, które nazywają zbiór różnych okoliczności towarzyszących czynności lub stanowi nazwanemu w zdaniu głównym, przy czym każdy z nich jest ważny i poprzez zastosowanie środka stylistycznego parcelacji autor zwraca na nie uwagę czytającego. Zdania tego typu wystąpiły tylko w języku polskim, np.:

[118]

*Nie mogła tej nocy zasnąć. Najpierw jeszcze raz przeczytała wszystkie listy od Andrew, potem długo i uważnie oglądała atlas. Przesuwała powoli palec z Europy do Ameryki, z Drezna do Kolonii, z Kolonii do Luksemburga, z Luksemburga do Nowego Jorku. Z Nowego Jorku na Hawaje, z Hawajów na Bikini. Z Bikini do Drezna. (Wiśniewski, *Bikini*)*

[119]

*Cygaro było doskonałe. Dawno nie palił tak dobrych cygar. **Kiedyś w Dublinie. Wiele lat temu.** (Wiśniewski, *Samotność...*)*

Parcelaty w wypowiedzeniu [118] podają różne kierunki ruchu, a w [119] nie do końca precyzyjnie określają odległość w czasie.

4. Parcelacji podlegają okoliczniki różnych typów. Należą tutaj przykłady z materiału polskojęzycznego, np.:

[120]

Przypiął wszystkie jej fotografie na oddzielnej lince. Powoli przechodził obok każdej z nich. Wielokrotnie. W tę i z powrotem. (Wiśniewski, Bikini)

[121]

Ochrzczono mnie wyjątkowo w wigilijny poranek. W małym zapomnianym kościele na obrzeżach Poznania. O piątej rano. (Wiśniewski, Molekuły...)

[122]

Pewien młody biedny lekarz ze Sztumu, który skończył studia w Gdańsku, przyjechał na praktykę do Getyngi. Na sześć miesięcy. Do kliniki. (Domagalik, Wiśniewski)

[123]

Nie chciała więcej o tym myśleć. Szczególnie teraz. I szczególnie tutaj. W łóżku. (Wiśniewski, Arytmie)

[124]

Tylko raz byłem w Polsce, Aneczko. Niedokładnie w Polsce. Ale blisko niej. W Gdańsku. Na zaproszenie tamtejszego uniwersytetu. W sierpniu trzydziestego dziewiątego. Tuż przed wybuchem wojny, która rozpoczęła się kilkanaście dni później. (Wiśniewski, Bikini)

W przytoczonych tekstach występuje więcej niż jeden parcelowany okolicznik charakteryzujący tę samą czynność lub stan. Podają one różnego typu okoliczności ich realizacji: w [120] określają miarę i sposób wykonania czynności, w przykładach [121]–[123] parcelacji podlegają odpowiednio okoliczniki miejsca i czasu [121] oraz czasu i miejsca [122], [123], przy czym drugi z kolei parcelat jest konkretyzacją znaczenia okolicznika w zdaniu głównym [121], [122] lub okolicznika we wcześniejszym parcelacie [123]. W tekście [124] w samodzielne frazy zostało wydzielonych sześć okoliczników: trzy miejsca, jeden przyczyny i dwa czasu. Parcelaty stanowią jakby wymienienie w punktach okoliczności towarzyszących czynnościom i stanom. Każdy z nich jest samodzielną frazą z osobnym akcentem logicznym.

Parcelowane okoliczniki jako nieobligatoryjne człony zdania często pojawiają się w konstrukcjach, w których w głównej części nie ma okolicznika bądź jest, ale nie tworzy szeregu z parcelatem. W samodzielne frazy są wydzielane okoliczniki sposobu, miejsca, czasu, stopnia i miary, akcesoryjne, przyczyny, celu oraz przyzwolenia. Rzadziej okolicznik znajdujący się w części bazowej zostaje powtórzony w parcelacie lub tworzy szereg z par-

celowanym okolicznikiem. Człony szeregu łączą się na zasadzie relacji włącznych lub, tylko w materiale polskojęzycznym, łącznych. Również tylko w polskich tekstach parcelacji podlega kilka okoliczników różnych typów.

Parcelowane konstrukcje przeważnie składają się ze zdania głównego oraz jednego okolicznika w parcelacie, który może być jednowyrazowy lub rozbudowany. Większa liczba parcelatów jest również możliwa, przy czym częściej ma to miejsce w tekstach polskich (nawet sześć samodzielnych fraz w jednej konstrukcji).

Razem z parcelacją stosowane są niekiedy znaki interpunkcyjne na końcu parcelatu oddające emocje, tj. znak zapytania i wykrzyknik, reduplikacja, elipsa (w języku rosyjskim). Ekspresywność tekstów bywa również podkreślana leksykalnie - semantyką wyrazów wyodrębnionych w samodzielnej frazie.

ROZDZIAŁ 3

Parcelacja zdania złożonego w języku rosyjskim i polskim

Zdanie złożone jest konstrukcją, w której w jednej strukturze gramatycznej (całości powiązanej formalnie i semantycznie) można wyodrębnić kilka zdań składowych, zawierających *verbum finitum* lub składniki z nim równoważne. Zgodnie z podejściem językoznawstwa tradycyjnego, w którym za punkt wyjścia brana jest struktura powierzchniowa, zdanie złożone składa się z tylu zdań składowych, ile można w nim wyodrębnić odcinków przypominających pod względem struktury powierzchniowej zdanie pojedyncze, tj. odcinków, w których np. występuje orzeczenie w formie osobowej lub podobne²⁵⁹.

Kazimierz Polański²⁶⁰ podkreśla, że części składowe takich dwu lub więcej zdań pojedynczych połączonych w całość wyższego rzędu są względem siebie w ściślejszym stosunku syntaktycznym niż zdania stojące oddzielnie. Dla zdań złożonych istotna jest całościowa intonacja, będąca sygnałem kompletnego ujęcia treści w intencji mówiącego. Sygnałem intonacji w piśmie jest interpunkcja²⁶¹.

Zdania składowe mogą być połączone na zasadzie współrzędności lub jedno z nich może być nadrzędne względem pozostałych. W składni tradycyjnej podkreśla się niezależność zdań połączonych współrzędnie i możliwość ich występowania oddzielnie. Nie odnosi się to jednak do wszystkich zdań złożonych parataktycznie, gdyż występują również takie,

---

²⁵⁹ *Encyklopedia wiedzy...*, s. 399; R. Grzegorzczkowska, *Wykłady...*, s. 87-88; M. Bobran, *Składnia polska i rosyjska zdania złożonego*, Rzeszów 2000, s. 9; *Краткая...*, c. 581; Д.Э. Розенталь, И.Б. Голуб, М.А. Теленкова, *Современный русский...*, c. 371.

²⁶⁰ K. Polański, *Składnia zdania złożonego w języku górnołużyckim*, Wrocław 1967, s. 9.

²⁶¹ R. Grzegorzczkowska, *Wykłady...*, s. 90.

które są bardzo silnie powiązane formalnie i w których żadne nie może wystąpić oddzielnie, np.: *Ani nie mamy narci, ani śniegu nie jest dużo*. Renata Grzegorzyczkowa podkreśla, że „istotą parataksy opartej na współrzędności jest więc nie tyle niezależność obu zdań, ile brak relacji determinacji między nimi, co najwyżej można mówić o zachodzeniu wzajemnej determinacji”²⁶².

W języku polskim w zdaniu złożonym jest tyle zdań składowych, ile form finitywnych czasownika lub składników równoważnych im funkcjonalnie. Oznacza to, że w języku polskim dwa orzeczenia połączone współrzędnie mimo swojej jednorodności nie są szeregowymi, ponieważ tworzą wypowiedzenie złożone współrzędnie²⁶³. W języku rosyjskim natomiast orzeczenia te traktowane są jako szeregowy, a zdanie jako pojedyncze²⁶⁴.

Parcelacja jako środek składni ekspresywnej występuje nie tylko w obrębie zdania pojedynczego, ale również w zdaniach złożonych różnych typów. Samodzielnymi frazami mogą być zarówno części zdań złożonych współrzędnie, jak i podrzędnie²⁶⁵. Zjawisko parcelacji zdania złożonego jest jednak dość sporne i niejednoznaczne, co dotyczy przede wszystkim konstrukcji połączonych bezspójnikowo i na zasadzie współrzędności, gdyż nie zawsze można jednoznacznie rozgraniczyć zdania z parcelacją i ciągu wypowiedzeń (tzw. *сложное синтаксическое целое*). Najmniej trudności sprawiają parcelowane zdania podrzędnie złożone, gdyż ich części podrzędne są składniowo niesamodzielne i fakt ich zależności od części głównej powoduje, że uważa się je za parcelaty, a nie fragmenty niezależnych wypowiedzeń²⁶⁶. Podobnie jak w przypadku zdań pojedynczych parcelowane zdania współrzędnie i podrzędnie złożone są komunikatywnymi wariantami zdań nieparcelowanych²⁶⁷.

Relacje semantyczne występujące między częścią główną a parcelowaną w parcelowanych zdaniach podrzędnie złożonych wyrażone są odpowiednimi spójnikami. Zależność gramatyczna między częściami zdania podrzędnie złożonego z parcelacją określana jest przy pomocy tych samych środków formalno-strukturalnych co w wariantach nieparcelowa-

---

²⁶² *Ibidem*, s. 92.

²⁶³ *Encyklopedia wiedzy...*, s. 348.

²⁶⁴ M. Bobran, *Очерк...*, s. 53–54.

²⁶⁵ Ю.В. Ванников, *Синтаксис речи...*, s. 261.

²⁶⁶ А.А. Добрычева, *Парцелляция в прозе С. Довлатова...*, s. 101–102.

²⁶⁷ Ю.В. Ванников, *Синтаксис речи...*, s. 262.

nych, tj. istnieją w nich te same zależności członu nadrzędnego i podrzędnego oraz inne relacje zależne od typu zdania, które w wyniku parcelacji mogą podlegać pewnym zmianom²⁶⁸.

Relacje funkcjonalno-semantyczne między zdaniem pobocznym i głównym (lub komponentem struktury zdania głównego) zasadniczo nie różnią się również od relacji zachodzących między członami zdania pojedynczego. Wyjątkiem są zdania wyjaśniające i przyzwolenia. Ich znaczenia w języku rosyjskim wyrażane są m.in. za pomocą odpowiedniej budowy zdania oraz spójników i wskaźników zespolenia²⁶⁹.

Ju.W. Wannikow wymienia dwie podstawowe funkcje parcelacji w obrębie zdania złożonego²⁷⁰: jest to podział rozbudowanych struktur (*разукрупнение сильно экстенсифицированных структур*) oraz stworzenie kontrastu między treścią członów zdania (*создание смыслового контраста между содержанием частей предложения*). Zauważa również, że zarówno w mowie ustnej, jak i formie pisemnej w języku rosyjskim częściej obserwowana jest parcelacja podrzędnej części zdania w porównaniu z innymi typami parcelowanych konstrukcji²⁷¹.

Temat parcelacji zdania podrzędnie złożonego podejmowali również G.N. Rybakowa i W.I. Zielcer, którzy wyróżnili podstawowe warunki parcelacji podrzędnej części zdania. Są to:

1) autosemantyczność (pełnoznaczność) głównej części zdania, tj. fakt, że jest ona realizowana w mowie w postaci oddzielnej frazy, która całościowo ujmuje treść i nie pojawiają się w niej sygnały sugerujące wystąpienie części podrzędnej;

2) postpozycja parcelatu, którą można wyjaśnić jego synsemantycznością – jej formalnym wykładnikiem jest spójnik lub wskaźnik zespolenia w części podrzędnej²⁷².

Jednak jak zauważa Ju.W. Wannikow²⁷³, autosemantyczność części głównej nie jest specyficzną cechą parcelacji zdania złożonego, jak to ma

---

²⁶⁸ *Ibidem*, s. 262–263.

²⁶⁹ *Ibidem*, s. 262.

²⁷⁰ *Ibidem*, s. 261.

²⁷¹ *Ibidem*, s. 262.

²⁷² Г.Н. Рыбакова, *О расчлененных в речи...*, с. 10–14; Ю.В. Ванников, *Синтаксис речи...*, с. 263–265.

²⁷³ Ю.В. Ванников, *Синтаксис речи...*, с. 264.

miejsce w przypadku zdania pojedynczego. W języku rosyjskim zdarzają się konstrukcje z parcelacją zdania zależnego w prepozycji, np.: *Если б у меня была мать! Я бы ее, Андриюша, любила!* (Панова, Илья Косогор).

Anna A. Dobryczewa w zależności od typu relacji zachodzącej między częścią macierzystą a parcelatami wyróżnia następujące parcelowane zdania podrzędnie złożone:

1. Zdania, w których cała główna część zdania złożonego stanowi część macierzystą, a podrzędna parcelat, np.:

Он никогда бы не смог быть музыкантом! Потому что все музыканты всегда после выступлений собирались посидеть, попиздить, поддать. (Васильев)

2. Zdania z wyrazami współzależnymi znajdującymi się w parcelacie, których treść ujawnia się w części podrzędnej, np.:

Инструктор припоминал свое выступление. И то, как наливал воду из графина. Как дребезжал стакан и улыбался генерал в президиуме. И то, как ему прикололи значок.

3. Zdania, w których w parcelacie został powtórzony element łączący część główną z parcelatem, np.:

Фактически я уже писал. Моя литература стала дополнением к жизни. Дополнением, без которого жизнь оказывалась совершенно непотребной.

Ponadto można wyróżnić:

4. Zdania z kilkoma częściami podrzędnymi, w których główna część i pierwsze zdanie podrzędne stanowią część macierzystą parcelowanej konstrukcji, a kolejne części podrzędne podlegają parcelacji, np.:

Тогда я попытался навязать им Зону в качестве сборника рассказов. Издатели сказали, что это нерентабельно. Что публика жаждет романов и эпопей²⁷⁴.

W badanym materiale występują zarówno zdania złożone paratactycznie, jak i hipotaktycznie, w których jedno lub więcej zdań składowych jest oddzielone kropką, tj. podlega parcelacji²⁷⁵.

---

²⁷⁴ А.А. Добрычева, *Парцелляция в прозе С. Довлатова...*, с. 102–103.

²⁷⁵ Niektóre kwestie związane z parcelacją rosyjskich i polskich zdań złożonych były poruszane w: A. Stasienko, *Funkcje parcelacji w obrębie zdania złożonego we współczesnym języku rosyjskim i polskim*, [w:] *Коммуникативные аспекты грамматики и текста II*, red. D. Chudyk, A. Stasienko, Rzeszów 2020, s. 270–279; *eadem*, *Парцелляция сложного предложения в современном русском языке (на материале художественных текстов)*, [w:]

3.1. Parcelacja zdań złożonych parataktycznie

Zdania składowe zdań złożonych współrzędnie łączy luźny stosunek składniowy. Uzupełniają się one wzajemnie i żadne z nich nie określa drugiego²⁷⁶. Ich niezależność przejawia się tym, że pod względem treściowym i gramatycznym są one zbliżone do ciągu niezależnych wypowiedzi (np. sens zdania złożonego współrzędnie *Michał rysuje, a Ola śpi* można oddać dwoma zdaniami prostymi: *Michał rysuje. Ola śpi.*).

O stosunku znaczeniowym między zdaniami składowymi w zdaniach złożonych współrzędnie spójnikowych decyduje spójnik lub wskaźnik zespolenia²⁷⁷. I tak można wyróżnić następujące zdania współrzędnie złożone z parcelacją zdania składowego:

1. Zdania łączne, których funkcją jest zestawianie zdarzeń (stanów rzeczy) „na zasadzie łączności przestrzennej, czasowej lub jakiegokolwiek innego powiązania dokonanego myślowo przez nadawcę”²⁷⁸. Opisywane w poszczególnych członach zdarzenia łączy jakaś wspólna podstawa, np. bliskość czasoprzestrzenna, a najogólniejszym wykładnikiem tego typu zdań jest spójnik *u/i*²⁷⁹, np.:

[1]

*Как-то враз наступило безмолвие. И в страшной тишине Овин произнес:
– Скажи, Никифорыч, Богом святым правду: целовал ты крест в службу князю великому? (Балашов)*

Текст – Предложение – Слово. Исследования по русскому языку, t. III, red. A. Czapiga, Z. Czapiga, Rzeszów 2018, s. 78–92.

²⁷⁶ *Słownik gramatyki...*, s. 332; M. Bobran, *Składnia...*, s. 229; Д.Э. Розенталь, М.А. Теленкова, *Словарь-справочник...*, с. 494–495; *Краткая...*, с. 673.

²⁷⁷ Wśród spójników parataktycznych istnieje grupa spójników wieloznacznych. Są to *i, a, ale, natomiast, albo, u, a, no, да, же, или* oraz ich synonimy prymarnie funkcjonujące w zdaniach o określonej semantyce, wynikającej z relacji znaczeń zdań składowych ciągu uwspółrzednionego. Na przykład prymarne funkctory kopulatywne *u/i* łączące zdania składowe z możliwą zmiennością szyku sekundarnie mogą łączyć zdania w układach: z postpozycyjnym rezultatywnym (wynikowym), przyczynowo-skutkowym z prepozycyjnym przyczynowym, warunkowo-skutkowym z prepozycyjnym warunkowym i z prepozycyjnym przyzwolonym. M. Bobran, *Składnia...*, s. 231–234; *Краткая...*, с. 674–675.

²⁷⁸ R. Grzegorzczkova, *Wykłady...*, s. 101.

²⁷⁹ M. Bobran, *Składnia...*, s. 235; *Краткая...*, с. 676.

[2]

Барышник, поморщиваясь от боли, выпрямился и взглянул на Глеба.

– Чего ты от меня хочешь, Первоход?

– Мне нужна одна вещь. И только ты можешь ее раздобыть. (Грановский)

[3]

– Оставь, проверю. И погляжу сама, сколь цего в анбарах у тебя. Людей сам напринимал али Федор? (Балашов)

[4]

Za chwilę ustąpi ten gniotący ciężar w piersi, z głowy jak z pobojowiska ulecą stada czarnych myśli. Przyjdzie ulga – będzie można znowu normalnie czuć i kombinować. I nie będzie się tego potrzebowało. (Gretkowska, Pietucha)

[5]

Ta pani kiedyś przyszła do mnie. I przyniosła mi list od swojego krewnego. (Wiśniewski, Bikini)

[6]

Uważam, że żadna religia by nie powstała, gdyby ludzie się nie bali. I za wszelką cenę nie chcieli przetrwać. (Domagalik, Wiśniewski)

Części składowe powyższych zdań współrzędnie złożonych tworzą układy znaczeniowo zależne, w których szyk składniowy nie może być zmieniony²⁸⁰. Treść zdania (członu zdania) postpozytywnego nawiązuje do któregoś z członów zdania prepozytywnego, a niezmiennosc szyku składniowego jest motywowana kolejnością realizacji treści komunikatywnej zdań składowych. Zdanie główne stanowi przesłankę, uzasadnienie lub w inny sposób uzupełnia treść parcelatu. Może to być wspólny człon formalnie występujący w zdaniu macierzystym (prepozytywnym) albo nawiązanie treściowe parcelatu (części postpozytywnej) do któregoś członu w zdaniu głównym.

Wśród zdań łącznych, w których dwie oddzielone od siebie kropką części wyrażają ogólną operację myślową zestawiania zdarzeń (stanów rzeczy), znajdują się takie, w których części te połączone są ze sobą na zasadzie następstwa czasowego, np.:

[7]

Сразу заулыбалась. И глазки живые стали. (Васильев)

---

²⁸⁰ M. Bobran, *Składnia...*, s. 235–236.

[8]

Вот сейчас, сейчас, и... Марфа превозмогла обморок и вновь широко открыла глаза. Увидала: вот свой двор, бледные лица мужиков, запаленный конь у крыльца, тяжело, с храпом, поводящий боками, полосы грязи и кровь на лице и кольчуге гонца и растерянные молодшии, для которых сейчас единое ее слово решает судьбу города. И, проглотив комок, шедший к горлу, сурово и негромко, но властно, как допрежь, Борецкая приказала: (Балашов)

[9]

Захария Григорьевич Овин кумился с Москвой, и зятя, Ивана Кузьмина, напуганного Шелонью, перетаскивал на свою сторону. Дружба неревян с плотничанами от того вот-вот грозила распасться. И грянул гром. (Балашов)

[10]

Снимать их сегодня уже точно не будут. Изменились планы. И эпизод снимается в другом порядке. (Гурченко)

[11]

Do meritum wracając, człowiek z tej epoki ujrzy wizje, które będą mu całkowicie obce. I przestraszy się. (Pilipiuk, Pan...)

[12]

Dziś zawędrowałem daleko na zachód od sceny. I znalazłem otwarte drzwi... (Pilipiuk, Rzeźnik...)

[13]

- Nie. Proszę mnie tylko odprowadzić. I na chwilę zostać ze mną... (Wiśniewski, Arytmie)

[14]

Potem padł jak długi, ale nie na ziemię, tylko w powietrze. I zapadł w sen. (Pilipiuk, Kroniki...)

[15]

Tu siły go opuściły, bo upływu krwi, rzecz jasna, całkowicie stłumić nie zdołał. I runął niczym worek łachmanów. (Pilipiuk, Triumf...)

W przytoczonych przykładach [7]-[15] wykładnikiem łączenia jest spójnik *u/i*, a zestawienie to nie dopuszcza przestawienia członów. W parcelowanej części składowej prezentowane są czynności oraz stany, które wyrażają treść temporalnie następczą po tych nazwanych w zdaniu macierzystym.

Na następstwo czasowe komunikowanych treści wyraźniej wskazują wykładniki użyte w poniższych tekstach:

[16]

Она прижала уродца к себе и погладила его по голове. **И вдруг все кончилось.** Уже не безобразный уродец, а обыкновенный мальчик рыдал у Бровки в объятьях, а она гладила его по голове и тихо приговаривала: (Грановский)

[17]

Смеясь, в прекрасном расположении духа, расселись за столом. **И началось дружеское, очень теплое застолье, длившееся весь день и половину ночи.** (Барабашов)

[18]

Zamyślił się głęboko. **A potem trzasnął otwartą dłonią w ścianę.** (Pilipiuk, Srebrna...)

[19]

Pierwszy raz właśnie wtedy, na ułamek sekundy, pojawiła się we mnie myśl o przyszłości z Tobą. **A zaraz potem zaczęłam się tego bać...** (Wiśniewski, Arytmie)

[20]

Potworny żal ścisnął mi gardło. **I zaraz ogarnęła mnie wściekłość.** (Pilipiuk, Srebrna...)

Pojawienie się przysłówków *вдруг*, *потом*, *зараз потом*, *зараз* oraz семантика czasownika *начать*, tj. 'przystąpić do wykonywania jakiejś czynności', są eksplicytnym wskazaniem na to, że między zdarzeniami w pierwszym zdaniu składowym a zdarzeniami w parcelatach upłynęło lub upłynie bardzo mało czasu.

W omawianym typie zdań występują również przykłady, w których oprócz odcięcia kropką części zdania złożonego zastosowane zostały inne środki stylistyczne:

– wyodrębnienie dwóch części zdania wraz ze spójnikiem *i*, który rozpoczyna obie parcelowane części:

[21]

– *Кивают на Ярослава, а он и сам там не жил, какое по богоотступному их закону надлежит, а наместники своя держал. И Костянтина Добрынича казнил за измены по воле своей: вывел, заточив в Муроме. И суд правил у себя, а не в Новгороде, не по их закону лукавому. По смерти же Великого Ярослава на киевском столе сел Изяслав, старейший, и Новгород в его руке был неотступно.* (Балашов)

[22]

– *Выбьешь зуб – спасешь живот, – повторил богомолец. – Ты вот разбойник, а стало быть – душегуб. И крови, небось, пролил поболее, чем Первоход. И за то тебе вечно гореть в адском пекле.* (Грановский)

[23]

Рита была первой из их класса, кто вышел замуж. И не за кого-нибудь, а за красного командира, да еще пограничника. И более счастливой девушки на свете просто не могло быть. (Васильев)

[24]

- Marius Kowalik siedział tu jak w twierdzy – rozważał Staszek. - I ludzi miał trzech lub czterech. I nic mi to nie pomogło. (Pilipiuk, *Triumf...*)

Powtórzenie spójnika *u/i* na początku każdego parcellatu nadaje wypowiedzi większą dynamiczność i rytmikę, wzmacnia ekspresję oraz podkreśla znaczenie treści zawartej w parcellatach.

Tylko w materiale polskojęzycznym znalazły się:

- przeniesienie parcellowanej części zdania do nowego akapitu:

[25]

Gdy wojna jakaś żegludze zagrozi albo cieśniny duńskie zamknie, tak i Gdańsk marnieć będzie niczym owoc niedojrzały jeszcze w ciemności piwnicznej położony. Bywało tak przecież już niegdyś...

I będzie znowu, pomyślał Staszek. (Pilipiuk, *Triumf...*)

Zdarzenie ujęte w nieparcellowanej części zdania miało miejsce w przeszłości, a w części po kropce odnosi się do przyszłości. Wielokropek na końcu zdania świadczy o nieoczekiwanym przerwaniu toku wypowiedzi.

- gradacja:

[26]

*Jej matka nie chciała, aby córka przed końcem wojny stała się kobietą. Kobietę można zgwałcić. A potem wysłać jej syna na front. A potem czekać na listy od niego. A na końcu odebrać żóltawą, opieczętowaną ze wszystkich stron kopertę, wyjąć z niej drżącymi dłońmi szary arkusz papieru z jakimś ogromnym numerem w nagłówku, dowiedzieć się, że to „osobiście od Führera” - chociaż bez podpisu - i przeczytać, że ten ogromny numer „poległ ku chwale”. (Wiśniewski, *Bikini*)*

Segmentacja tekstu na krótsze jednostki i zastosowanie pauz oraz powtórzeń wyrażenia *a potem* nadają sytuacji dramatyzm. Zdarzenia nazwane w dwóch pierwszych parcellatach, które mogą nastąpić po tragicznym wydarzeniu ujętym w nieparcellowanej części, prowadzą do zdania złożonego, będącego dramatycznym finałem.

– parcelacja innego członu zdania:

[27]

Filiberto roześmiał się pogodnym dziecięcym śmiechem. A później je wypowiedział. Swoje własne życzenie. (Brzezińska, Życzenie)

Parcelowane dopełnienie *swoje własne życzenie* konkretyzuje wyrażone zaimkiem osobowym dopełnienie z poprzedzającej parcelowanej części zdania złożonego *je*.

Niekiedy spójniki łączne mogą wyrażać stosunek przyłączający²⁸¹. W materiale rosyjskojęzycznym znalazły się zdania, w których parcelowana część rozpoczynająca się spójnikami *и, а, но* stanowi rozwinięcie poprzedzającej części zdania, np.:

[28]

Да, он имеет право судить непокорный Новгород! И об этом должны знать все! (Балашов)

[29]

Иван вживе представил себе разгром московских ратей, бегство, прорывы конницы, брошенные обозы, панику... В душе он не любил войны. И не любил за эти постоянные неожиданности военного счастья. (Балашов)

[30]

– Я делаю то, что делаю. И меня это устраивает. (Бигль)

[31]

Варя, конечно, сначала взглянула на сидевшего, но то был не Александр, а сухонький старичок в золотых очках, с умным, тонкогубым личиком и ледянными, не пускающими внутрь глазами. Государственный канцлер князь Корчаков собственной персоной – точно такой же, как на портретах, разве только посубтильней. Личность в некотором роде легендарная. Кажется, был министром иностранных дел, когда Варя еще и на свет не родилась. А главное – учился в лицее с Поэтом. (Акунин, Турецкий...)

[32]

Васков тенью скользил впереди, и Женька, задыхаясь, еле попевала за ним. Правда, Федот Евграфыч налегке шел, а она – с винтовкой, да еще в юбке, которая на бегу всегда оказывается уже, чем следует. Но, главное, Женька столько сил отдавала тишине, что на остальное почти ничего не оставалось. (Васильев)

---

²⁸¹ Д.Э. Розенталь, И.Б. Голуб, М.А. Теленкова, *Современный русский...*, с. 384.

[33]

Поговаривали также, что охоронцы, которые свершали казнь, позже заболели и умерли. **Но доподлинно Глеб этого не знал.** (Грановский)

[34]

Очнулся Варахран три часа спустя и не по своей воле. Его разбудил странный звук, доносившийся неведомо откуда. Варахран сжался в комок и замер в своем убежище. Звук нарастал, и чем громче он становился, тем сильнее прижимался беглец к сухой глинистой стене расселины. **Но постепенно испуг сменился изумлением.** (Ильясов)

[35]

Одним словом, разыграно все было просто и изящно, как в хорошей шахматной партии, – таков уж стиль Анвара-эфенди.

Но то был только дебют, далее последовал миттельшпиль. (Акунин, Турецкий...)

W tekstach [28]–[30], [33], [35] stosunek przyłączający jest wyrażony zaimkami wskazującymi *этот* i *тот*, wiążącymi macierzystą i parcelowaną część zdania. W przykładzie [35] w celu wyraźniejszego oddzielenia parcelowanej części została ona przeniesiona do nowego akapitu, a w [31] i [32] użyty po spójnikach *но* i *а* przymiotnik *главное* podkreśla wagę treści wyodrębnionej części zdania.

W zwykłych polskich zdaniach współrzędnie złożonych łącznych, tzn. bez parcelacji, nie byłoby przecinka, gdyż zgodnie z zasadami interpunkcji nie rozdziela się przecinkiem zdań złożonych współrzędnie połączonych spójnikiem ²⁸². Z kolei w języku rosyjskim części zdań, między którymi znajduje się spójnik łączny *и*, rozdzielane są przecinkiem²⁸³. Odcięcie kropką jednej z części zdania wprowadza niespodziewaną dla czytającego pauzę. W przypadku spójnika *а* występującego w funkcji łącznej, tzn. gdy możliwe jest zastąpienie go spójnikiem *и*, można przed nim postawić przecinek²⁸⁴.

2. Zdania przeciwstawne, w których zdarzenia (stany rzeczy) zestawione są ze sobą na zasadzie przeciwieństwa. Na początku parcellatu pojawiają się

---

²⁸² <https://sjp.pwn.pl/zasady/370-90-D-1-Zdania-wspolrzedne-polaczone-spojnikami-przeciwstawnymi-wynikowymi-synonimicznymi;629784> (1.09.2018).

²⁸³ <http://old-rozentel.ru/punctuatio.php?sid=133#pp133> (6.08.2019).

²⁸⁴ <https://sjp.pwn.pl/zasady/371-90-D-2-Zdania-wspolrzedne-polaczone-spojnikami-lacznymi-rozlacznymi-wylaczajacyimi;629785> (1.09.2018).

spójniki *no/ale* otwierające wypowiedź będącą zaprzeczeniem wniosków, jakie by można wyciągnąć z wcześniejszego zdania składowego:

[36]

Сейчас я там, где убивают. Каждый день над нами витает смерть. Но я спокоен. (Акунин, Турецкий...)

[37]

В Израиле не было противогазов для палестинцев. Но были для прибывающих советских евреев. Их выдавали прямо в аэропорту. (Медведева)

[38]

Обычно Писатель покупал ей букеты-деревья. А тут купил такой маленький букетик. И ей было стыдно. Она не понимала почему. Они только что ругались. Писатель требовал признаний. И наверное, надо было, чтоб она заплакала. Но она не могла. (Медведева)

[39]

Даже много дней спустя, когда мы научились уже разбираться в нью-йоркском водовороте, мы не могли вспомнить, куда отвез нас автобус в тот первый вечер. Кажется, это был китайский район. Но возможно, что это был итальянский район или еврейский. (Ильф, Петров, Одноэтажная...)

[40]

Музей еще не готов. Но замечательные экспонаты доставлены сюда со всего мира. (Ильф, Петров, Одноэтажная...)

[41]

Так гордится директор зоопарка редким экземпляром старого льва. Гордый зверь очень стар и уже не опасен, когти его притупились, зубы выпали. Но шкура его прекрасна. (Ильф, Петров, Одноэтажная...)

[42]

На перекрестках Мараканды раздавался грохот литавр, звон кимвалов, пение флейт. Македонцы праздновали победу над Спантамано. Но Согдиана молчала.

Флангиты и гетайры, стрелки и щитоносцы взявшись за руки, плясали вокруг священных костров; к небу взметался из тысяч грубых, охрипших глоток благодарственный гимн в честь Аполлона. Но Согдиана молчала. (Ильясов)

[43]

Wyjechali z willi dopiero o wschodzie słońca. Mieli wyjechać wcześniej. Ale zaspał. (Wiśniewski, Bikini)

[44]

Z siostrą umówiony byłam, że jej mąż, gdy podrosnę, na współnika mnie weźmie. Ale zamordowali go trzy lata temu. (Pilipiuk, Triumf...)

[45]

Mogło być jeszcze wszystko dobrze. **Ale nie przysłaś.** (Masłowska)

[46]

Paschalis na chwilę stracił oddech i krew napłynęła mu do twarzy. **Ale nawet się nie zatrzymał.** (Tokarczuk)

[47]

Paskuda, jak każdy uczciwy Kopciuszek, wyszła za italiańskiego księcia i mieszkała w Wenecji. **Ale nie była szczęśliwa.** (Głowacki, Z głowy)

[48]

- Chyba nie - powiedział mydlarz. - Wydaje mi się, że czyta myśli jedynie tych, którym w głowach umieściła kryształ. **Ale nie mam pewności.** (Pilipiuk, Drewniana...)

[49]

Brzmiało to na pozór jak stek bzdur. **Ale wyczuwałem w tym głębszą myśl.** (Pilipiuk, Sfera...)

We wszystkich przytoczonych przykładach ma miejsce przeciwstawianie dwóch stanów (A i B) z ukrytym rozumowaniem: „ze stanu A powinien wynikać stan nie-B, tymczasem zachodzi B”²⁸⁵. Istotą takiego zestawienia jest przeciwieństwo między stanem zasugerowanym przez zdarzenie (fakt) A w pierwszej części składowej zdania i rzeczywistym stanem (faktem) B w parcelowanej części. To przeciwieństwo między stanem spodziewanym a faktycznym w polskich przykładach [45]–[48] jest podkreślone poprzez użycie partykuły *nie* przed czasownikami-nazwami czynności/stanu spodziewanego: *nie przysłaś, nie zatrzymał, nie była szczęśliwa* oraz *nie mam pewności*.

W tekstach [39], [48] i [49] autor nie jest w pełni przekonany co do prawdziwości treści zawartej w pierwszej części zdania, czego przejawem jest użycie *возможно, wydaje mi się* sugerujących, że ktoś sądzi coś z dużą dozą prawdopodobieństwa, oraz wyrażenia przyimkowego *na pozór* będącego wykładnikiem oceny prawdziwościowej, za pomocą którego nadawca wskazuje, że to, o czym mowa, jest w rzeczywistości inne, niż można sądzić. W tekście [42] dwukrotnie pojawia się parcelat *Ho Согдуана молчала* wyrażający przeciwstawność zdarzeń. Taka figura stylistyczna polegająca na powtórzeniu jednakowych fraz na końcu następujących po sobie zdań lub wersów to epifora. Umieszczenie części zdania zaprzeczającej wnioskowi wpływającym z wcześniejszego zdania składowego po

---

²⁸⁵ R. Grzegorzczkowska, *Wykłady...*, s. 103.

pauzie intonacyjnej wzmacnia kontrast między nimi, a użycie epifory razem z zastosowaniem parcelacji podkreśla treść wyrażoną w samodzielnych frazach po kropce.

Kolejnym spójnikiem zestawiającym zdania przeciwstawne, pojawiającym się na początku parcelowanej części zdania, jest spójnik *a*:

[50]

Хотел встать и не смог. Так и сидел на земле, словно рыба, глотая воздух. Только на того, первого, оглянувшись: здоров был немец, как бык здоров. Еще дергался, еще хрипел, еще кровь толчками била из него. А второй уже не шевелился: скорчился перед смертью да так и застыл. Дело было сделано. (Васильев)

[51]

Ну, прежде всего, конечно, дисциплина. Ладно, не пьют бойцы, с жительницами не любезничают – это все так. А внутри – беспорядок: (Васильев)

[52]

Это Александров сгоряча, чего-то всем им, кинологам, доказать хочет. А, может, самому себе... (Барабашов)

[53]

Во всяком случае, в Восточном конфликте сент-джемский кабинет был бы вынужден сказать «пас». А без Лондона наши австро-венгерские друзья сразу бы примирели. (Акунин, Турецкий...)

[54]

– К этому мы вернемся чуть позже. А сейчас вспомним обстоятельства второй Плевны, вина за которую была возложена нами на предательство румынского полковника Лукана, выдавшего туркам нашу диспозицию. (Акунин, Турецкий...)

[55]

Czułem wstręt do samego siebie i otepiałąca bezsilność. Nasz przyjaciel cierpi. A ja nie mogę rzucić wszystkiego, by pójść tu z potocą... (Pilipiuk, Pan...)

[56]

Już nigdy nie spotka tej staruszki. Zaistniała w jego życiu na kilka chwil i już nigdy nie powróci. A przecież chciałby spotkać ją jeszcze raz. (Wiśniewski, Samotność...)

[57]

*– Jestem tu, by ci pogratulować. Nieczęsto widuje się człowieka, który uratował ludzkość.
– To nie ja.
– Ale byłeś przy tym, a tamtych już nie ma. A zarazem są. W pewien sposób istnieją wszystkie wersje, wszystkie ścieżki czasu. (Pilipiuk, Operacja...)*

Oddzielone kropką i pauzą intonacyjną części przytoczonych zdań współrzędnych rozpoczynające się spójnikiem *a* wyrażają treści wykazujące przeciwieństwo względem spodziewanego przez mówiącego stanu rzeczy. W tekście [56] jest ono dodatkowo wzmocnione partykułą *przecież*, natomiast w przykładzie [57] użyciem partykuły *zarazem*, która podkreśla fakt współwystępowania dwóch wykluczających się stanów, tj. bycia i niebycia.

Oprócz zastosowanej parcelacji w omawianym typie zdań wśród polskich przykładów wystąpił dodatkowo sposób segmentacji:

[58]

O takich wypadkach mówi się, że nic się nie stało.

A jednak stało się. Od tej pory R. czuł dziwny zapach, chociaż nos zrósł mu się prawidłowo i nie widać już było szwów. (Tokarczuk)

[59]

Pierwszy raz w życiu tęsknię...

Pierwszy raz w życiu chciałbym także nazwać to, co czuję, określić, zdefiniować.

Ale Ty nie dajesz się określić i zdefiniować. (Wiśniewski, Bikini)

[60]

Maksym spał już jak zabity. Staszek rozebrał się i wsunął pod zimną pierzynę. Zdmuchnął świecę i dłuższą chwilę chuchał pod kołdrę, nim zrobiło mu się odrobinę cieplej.

Ale nie mógł zasnąć. Wszystko, co przeszedł tego dnia, zupełnie wytrąciło go z równowagi. (Pilipiuk, *Triumf...*)

W wymienionych tekstach część zdania współrzędnego przeciwstawnego, w której jest mowa o nieoczekiwanym przez mówiącego stanie rzeczy, oprócz tego, że jest oddzielona kropką, to została przeniesiona do nowej linii. Zabieg ten dodatkowo podkreśla kontrast pomiędzy tym, co jest/było oczekiwane, a tym, co nastąpiło.

Zdarza się również, że w zdaniu oprócz parcelowanej części zdania współrzędnego w osobną frazę zostaje wydzielony inny komponent:

[61]

Ja bardzo rzadko płaczę. Ale wtedy płakałam, ze smutku. I z nienawiści. (Wiśniewski, *Molekuły...*)

W przytoczonym przykładzie oddzielną frazę stanowi część zdania złożonego przeciwstawnie oraz okolicznik będący okolicznikiem szeregowym względem okolicznika z poprzedzającego go parcelatu.

Omówione wyżej zdania współrzędne przeciwstawne połączone spójnikami *no/ale* oraz *a* w nieparcelowanej wersji w obu językach rozdzielane są przecinkami²⁸⁶.

3. Zdania rozłączne (alternatywa), w których zdania składowe wyrażają treści wzajemnie się wykluczające, tzn. takie, które nie mogą być prawdziwe jednocześnie. Są to zdania wyrażające abstrakcyjną operację myślową nadawcy, który wie, że zachodzi jeden z pomysłanych przez niego stanów rzeczy, ale nie wie, który jest faktem (jest prawdziwy)²⁸⁷. Wśród zdań złożonych parataktycznie wystąpiły zdania rozłączne ze spójnikami *или; albo/lub* rozpoczynającymi paracelaty, np.:

[62]

Их было так много – этих вещей, сумок с книгами, что Женщина сказала: «Тебя не пустят в самолет. Или тебе придется платить бешеные деньги». (Медведева)

[63]

– Не беда? – Старик насмешливо вскинул кисточки белых бровей. – А не вспомнить ли нам слова твоего любимца Ксенофонта? «Лови для нападения на врага такое время, когда он случится в беспорядке, а твое войско будет устроено к бою; когда он будет без оружия, а ты с оружием в руках... когда ты видишь его, а сам остаешься скрытым; когда он на дурном месте, а ты занимаешь выгодное». **Или ты забыл советы старших?** (Ильясов)

[64]

Мог и убить, вздрогнув, подумала Варя. **Или что-нибудь похуже.** (Акунин, Турецкий...)

[65]

Но неизвестно, чем все это могло кончиться. Он мог и баян «об землю вдарить», и пустить в тебя «что под руку попало». **Или мог заплакать: Дочурочка, дороженька!** (Гурченко)

[66]

Время шло, но бородач кажется и не собирался спать. Поглядывая на циферблат, он долго ждал условленный час, потом снова попытался выйти на связь. Попытка оказалась успеш-

---

²⁸⁶ <https://sjp.pwn.pl/zasady/370-90-D-1-Zdania-wspolrzedne-polaczone-spojni-ka-mi-przeciwstawnymi-wynikowymi-synonimicznymi;629784> (6.09.2018); http://www.rosental-book.ru/punct_xxvii.html (6.08.2019).

²⁸⁷ R. Grzegorzczkova, *Wykłady...*, s. 104.

ной. Дождавшись ответа, так сказал пару фраз и выключил переговорное устройство. Мятельник вообще оказался неразговорчив. Или он знал мало слов, или очень уж их экономил. (Корнилаев)

[67]

Miała akurat „swoje dni”. Miała je regularnie, co miesiąc, od ponad sześciu lat, ale mama nie zdążyła tego zauważyć. **Albo tylko udawała.** (Wiśniewski, Bikini)

[68]

Drzwi otworzyły się dopiero po dłuższej chwili, kiedy już zamierzała się wycofać. **Albo je skopać.** (Gretkowska, Pietucha)

[69]

Prawdziwe listy, które można także po prostu spalić. **Albo je po wielu latach odkryć na nowo.** (Wiśniewski, Arytmie)

[70]

Szansa jedyna, że gdzieś w mieście go przetrzymują i że kryjówkę ich wykryć zdołamy, a więźnia szczęśliwie odbijemy. **Lub trupa jego z rzeki wyłowimy, bo i tak być może.** (Pilipiuk, Triumf...)

[71]

Cieszyła się, że wzięliśmy ją na służbę? A co by się stało, gdybyśmy podjęli inną decyzję? Nie wiedziałem i może lepiej było nie wiedzieć? Może rzeczywiście ktoś by ją sprzedał? Może musiałyby przyłączyć się do gildii żebraków? **Albo iść do burdelu?** (Pilipiuk, Pan...)

W przytoczonych przykładach [62]–[71] tylko jedno ze zdań składowych jest prawdziwe. Parcelat, w którym zawarta jest treść wykluczająca to, co zostało powiedziane w zdaniu poprzednim, nie jest częścią obligatoryjną zdania i zostaje dodany po pauzie, co ma na celu zwrócenie uwagi na możliwą alternatywę co do zaprezentowanej wcześniej treści. W ostatnim fragmencie [71] użyte w zdaniach partykuły *może* oraz znaki zapytania nadają wypowiedzi odcień przypuszczenia i osłabiają jej kategoryczność.

Relacja wzajemnego wykluczania się lub wymiany treści zawartych w częściach zdań współrzędnie złożonych wyrażona jest przy pomocy spójników *ulu/albo/lub*. W parcelacie w przykładzie [66] spójnik *ulu* został powtórzony dwukrotnie, co ma na celu wzmocnienie wyrazistości zestawionych treści będących próbą wyjaśnienia przyczyny stanu opisanego w macierzystej części zdania.

Na uwagę zasługuje też polski przykład, w którym nie obserwujemy wykluczania się treści zdań składowych:

[72]

Większość studentek przychodziła do hali jedynie po to, aby go zobaczyć. Albo dotknąć. Albo po meczu kupić jego mokrą od potu koszulkę. (Wiśniewski, Bikini)

Wyrażone w pierwszym zdaniu składowym i w parcelatach czynności nie wykluczają się wzajemnie: mogła wystąpić każda z osobna lub mogły współwystępować wszystkie.

Zgodnie z zasadami interpunkcji rosyjskiej w zdaniach współrzędnie złożonych przed spójnikiem *и* należy postawić przecinek²⁸⁸. W języku polskim natomiast nie rozdziela się przecinkiem tego typu zdań połączonych spójnikami rozłącznymi *albo* i *lub*²⁸⁹. Wyjątkiem jest sytuacja, w której występują struktury wyliczeniowe. Zatem wszystkie zdania składowe w polskich przykładach [67]–[71] w wersji nieparcelowanej nie byłyby rozdzielone przecinkami. W [72] przecinek pojawiłby się przed drugim spójnikiem *albo*.

4. Zdania wynikowe, które są parataktycznym sposobem wyrażania relacji przyczynowo-skutkowej. Zdania składowe łączy stosunek wynikania, tj. treść zdania drugiego wynika z treści zdania pierwszego:

[73]

Wtedy, choć jestem znieważony, ja patrzę na nią i wydaje mi się ładna, czemu nie mogę zaprzeczyć. A co zobowiązuje mnie do różnych gestów. (Masłowska)

[74]

Oddzieram z siebie koldrę i myśląc właśnie w podany sposób, cichaczem udaję się do kuchni.
(odstęp 2 linijki)

Gdzie spoglądam na swój telefon, na którym widnieje tekstowa wiadomość od Andżeli. Więc bezzwłocznie dzwonię do niej. (Masłowska)

Parcelaty, których treść jest skutkiem treści zdań poprzedzających, rozpoczynają się wykładnikami wynikania, tj. spójnikami *a* oraz *więc*. Na szczególną uwagę zasługuje przykład [74], w którym oprócz tego, że dwukrotnie wystąpiła parcelacja, to między zdaniem głównym a częścią podrzędną *Gdzie spoglądam na swój telefon, na którym widnieje tekstowa wiadomość od Andżeli* został zastosowany odstęp dwóch linijek. Zdania tego typu wystąpiły tylko w materiale polskojęzycznym.

---

²⁸⁸ http://www.rosental-book.ru/punct_xxvii.html (6.08.2019).

²⁸⁹ <https://sjp.pwn.pl/zasady/371-90-D-2-Zdania-wspolrzedne-polaczone-spojnika-mi-lacznymi-rozlacznymi-wylaczajacymi;629785.html> (6.09.2018).

5. Zdania z parcelacją zdań składowych różnych typów, np.:

[75]

– Поезжайте, поезжайте в Америку! Там сейчас интересней, чем у вас, в России. У вас все идет вверху. – Он показал рукой поднимающиеся ступеньки лестницы. – У вас все выяснилось. А у нас стало неясно. И еще неизвестно, что будет. (Ильф, Петров, Одноэтажная...)

[76]

Да, неладно все пока складывалось, очень неладно. И бойца загубил, и себя обнаружил, и отдых требовался. А подмога все не шла и не шла... (Васильев)

[77]

– Нет, так будет. Там Лисипп – он давно хочет повидаться с тобой. И я тоже. Но у него свои желания, у меня – другие... (Ефремов)

[78]

Критик говорил: «Я не знаю, что он делает. Но мне, пожалуй, нравится. И он мне нравится. Вилли – класс». (Медведева)

[79]

Оценка судей иногда может быть роковой. Очаровательная девушка принята на актерский факультет института. Она способна. И все же главное в том, что она красива, очаровательна. Но ее жизнь в кино – до двадцати пяти-двадцати восьми лет. (Гурченко)

W każdym z tekstów [75]–[79] znajdują się po dwa parcelaty, w których łączą się relacje przeciwstawne i przyłączające. Ich wykładnikami leksykalnymi są spójniki *a, no* (przeciwstawne) oraz *и* (przyłączające).

Na uwagę zasługują też teksty zbudowane na zasadzie relacji przeciwstawnych i rozłącznych:

[80]

После третьего дубля чувствую – дыхание ни туда ни сюда. Голова закружилась, покрываюсь испариной, подкатывает тошнота. Я начинаю тихо и безропотно умирать. Прошептала гримеру, что мне плохо. Вползаю в обледенелый автобус. Но мне уже не холодно. Или холодно – не знаю. (Гурченко)

[81]

Борецкая отрядила пятьдесят своих оружных и в тот же день скрытно послала к Липне, стеречь дорогу через Ям и Броннички и попытаться перенять, ежели повезут тем путем. А ежели не повезут? Или силы не хватит? (Балашов)

Wykładnikami relacji przeciwstawnych i rozłącznych są spójniki *но/а* oraz *или* rozpoczynające parcelaty.

Przykłady z parcelacją zdań składowych różnych typów wystąpiły tylko w materiale rosyjskojęzycznym.

3.2. Parcelacja zdań złożonych hipotaktycznie

Zdanie złożone hipotaktycznie (podrzędnie) składa się ze zdania nadrzędnego (głównego) i zdania składnikowego, które jest jego określeniem i ma charakter podrzędny²⁹⁰. Zdanie z hipotaksą charakteryzuje się ściślejszym zespoleniem niż zdanie z parataksą. Wśród zdań złożonych podrzędnie wyróżnia się zdania intensjonalne, zdania relatywne (względne) oraz ekstensjonalne (okolicznikowe)²⁹¹.

Do zdań złożonych podrzędnie, w których występuje zjawisko parcelacji członu podrzędnego, można zaliczyć:

1. Zdania intensjonalne (dopełniające), tj. takie, które są konotowane przez czasowniki występujące w zdaniu nadrzędnym²⁹². Są one najbardziej zrosniętymi wewnątrznie strukturami wśród zdań złożonych, co jest spowodowane tym, że zdanie podrzędne jest w nich elementem obligatoryjnym, uzupełniającym (dopełniającym) treść zdania nadrzędnego (czasownika w zdaniu nadrzędnym). Bez części podrzędnej zdanie nie byłoby sensowną całością²⁹³. Potwierdzają to zdania intensjonalne z parcelacją części podrzędnej, w których jedno ze zdań podrzędnych jest w części głównej, a kolejne zostały oddzielone kropką, np.:

[1]

В Москве и Ленинграде вводили войска. Это показывали по французскому телевидению. И было страшно. Но звонила мама Женщины и говорила, что хорошо, что военные патрулируют. Что КГБ опубликовало статистику преступности и она увеличилась в три раза, особенно мелкие уличные преступления, кражи, изнасилования и просто избияения людей. (Медведева)

---

²⁹⁰ Краткая..., с. 581.

²⁹¹ R. Grzegorzczkova, *Wykłady...*, s. 90, 92, 97–98; K. Polański, *Składnia zdania złożonego...*, s. 140.

²⁹² R. Grzegorzczkova, *Wykłady...*, s. 97.

²⁹³ *Ibidem*, s. 106.

[2]

«Прости, что жил я в том лесу. **Что все я пережил и выжил. Что до могилы донесу Большие сумерки Парижа...**» (Аксенов, Остров...)

[3]

Они пили вино, и Женица плакала. Говорила, что в жизни у нее ничего не получилось, что никем она не стала, кем мечтала. **Что это крах какой-то.** (Медведева)

[4]

- Do diaska... Czyli sądzisz, że nas śledzi? **Że nadal obserwuje mój dom?** (Pilipiuk, Triumf...)

[5]

Czuł szóstym zmysłem, że bandyci odeszli, lecz wiedział, że nie może zaufać intuicji. **Że zbytnia pewność siebie może go kosztować życie.** (Pilipiuk, Triumf...)

[6]

Był przekonany, że nie ma możliwości powrotu. **Że nie ma do czego wracać** – powiedział cicho. - **Że tam nie zostało nic.** (Pilipiuk, Drewniana...)

[7]

- Nigdy nie miałeś czegoś takiego w ręku, lecz... - zawiesił głos. - Wyobraź sobie zatem, że twój król ma to urządzenie w swojej pieczy. **I że ktoś chce wyrwać mu tę potęgę z rąk. Że wiesz, kim jest, gdzie się ukrywa i co planuje.** (Pilipiuk, Sfera...)

[8]

Pomyślałam wtedy, że oto zbliżam się do jakiegoś końca. **Że wybiła jakaś dwunasta i zaczyna się nocna część dnia. Że już zaczęłam umierać i zanim to się stanie, będę widziała wszystko w ten sam szokujący sposób – od spodu, od strony geometrii wydarzeń, gdzie świat ma swój początek w nieodgadnionej symetrii.** (Tokarczuk)

Umieszczone po kropce parcelowane części podrzędne są w różny sposób związane z częścią podrzędną zawartą w zdaniu głównym: mogą one wyrażać podobną treść, uzupełniać ją poprzez podanie większej ilości szczegółów, mieć charakter wyliczania lub być pewnego rodzaju podsumowaniem wcześniejszych części podrzędnych [3].

Polskie zdania omawianej grupy są w zdecydowanie większym stopniu zróżnicowane.

Na uwagę zasługują również fragmenty tekstu z bardziej złożoną segmentacją:

[9]

Chcę tylko, abyś dotrzymał umowy. **Żebyśmy byli jeszcze trochę razem... tak jak dotąd. Sami dla siebie.** (Gretkowska, Pietucha)

[10]

Najbardziej ze wszystkiego na świecie chciałaby, aby tata wcale do niej nie przyjeżdżał. Aby mieszkał z nimi przez cały czas. Z nią, mamą i psem. (Wiśniewski, *Molekuły...*)

Oprócz parcelowanych zdań podrzędnych w pierwszym przykładzie [9] ma miejsce parcelacja okolicznika, który jest wyjaśnieniem treści okolicznika z poprzedzającego parcelatu wyrażonego w sposób ogólny *tak jak dotąd*. W kolejnym [10] w charakterze drugiej samodzielnej frazy występuje dopełnienie, konkretyzujące dopełnienie z wcześniejszego parcelatu wyrażone zaimkiem osobowym.

Znacznie rzadziej w intensjonalnych zdaniach złożonych podrzędnie w zdaniu głównym nie ma części podrzędnej, np.:

[11]

Starają się cicho i spokojnie polemizować, dyskutować, powoływać się na argumenty, uspokajać i przekonywać drugą stronę. Że to nieprawda, iż Murzyni są leniwi, kradną i śmierdzą, że to nieprawda, iż wszyscy Niemcy to naziści, że to nieprawda, iż wszyscy Polacy mają wąsy, kradną samochody i papier w toaletach publicznych, że to nieprawda, iż Żydzi uknuli spisek przeciwko światu, że to nieprawda, iż ateści to albo marksiści, albo nihilści, albo sataniści, że to w końcu nieprawda, iż wszyscy rudzi są fałszywi, a homoseksualiści to zbrodniecy. (Wiśniewski, *Molekuły...*)

[12]

Wydawało jej się nawet, że rzedną jej brwi i blakną niebieskie tęczęwki, że linia warg robi się coraz bardziej niewyraźna, a cała twarz staje się nieokreślona, jakby chciała zniknąć. Tego Krysia bała się najbardziej. Że zniknie, zanim się rozwinie i stanie naprawdę. (Tokarczuk)

[13]

– To niesprawiedliwe, MAMO, mamusiu!

Że umarłaś. Że mój wykładowca, wielka miłość od ostatniego roku studiów, nie zostawi żony. (Gretkowska)

[14]

Całował jej oczy, policzki, usta i opowiadał.

O tym, że chciałby ją teraz, w tej chwili rozebrać, że bardzo tego pragnie. Tak zupełnie do naga. I że chociaż trudno w to uwierzyć, on jeszcze nigdy nie widział, poza wyobrażnią i kilkoma idiotycznymi fotografiami, nagiej kobiety. (Wiśniewski, *Bikini*)

W przykładzie [11] parcelat jest bardzo rozbudowany i składa się z wielu części podrzędnych. W kolejnych [12]–[14] parcelowana część podrzędna precyzuje dopełnienie i podmiot wyrażone zaimkiem wskazującym *tego* i *to*. W tekstach [13], [14] o dużej emocjonalności wypowiedzi

świadczy fakt zastosowania dłuższej pauzy, tj. przeniesienie parcelowanych części do nowego akapitu i dodatkowo w [14] wyodrębnienie zaimka w parcelat razem z częścią podrzędną. Orzeczeniom w części macierzystej towarzyszy dopełnienie [11], [12] lub nie jest ono konieczne [13], [14]. Część podrzędna nie jest tu zatem obligatoryjna, aby zdanie było semantycznie i strukturalnie kompletne.

Ciekawymi przykładami są też przypadki, w których parcelat, zwykle następujący zaraz po zdaniu macierzystym, został od niego oddzielony:

[15]

*Zapomnieli dodać, że pacjent „incydentalnie płacze”. Lewym okiem. **Że tylko z niego sphywają mu łzy, gdy opowiada mu o dzieciach, psie, który za nim tak tęskni, iż przestał jeść, oraz o tym, że ona nie może zasnąć bez jego chrapania.** (Wiśniewski, Molekuły...)*

[16]

*No i nareszcie zaczęły się próby. Ale powiedziano mi, żebym się jeszcze tak za bardzo nie cieszył, bo to wszystko nic pewnego. Na tydzień przed końcem prób przychodzi Joe Papp i jeżeli mu się nie podoba, żeby uniknąć wstydu i złych recenzji, zdejmuję przedstawienie. **I że całkiem niedawno zrobił tak z Makbetem.** (Głowacki, Z głowy)*

Między zdaniem głównym a parcelatem znajduje się inny parcelat (*Lewym okiem*) oraz całe zdanie złożone (*Na tydzień przed końcem prób przychodzi Joe Papp i jeżeli mu się nie podoba, żeby uniknąć wstydu i złych recenzji, zdejmuję przedstawienie*) zawierające informację, do której nawiązuje parcelat. Jak już wspomniano, w zdaniach intensjonalnych część podrzędna w większości przypadków jest obligatoryjna. Jest to związane z semantyką czasowników wprowadzających te zdania, wymagających uzupełnień zdaniowych. W omówionych przykładach z parcelacją części podrzędnej [1]-[12] i [14]-[16] są to w szerokim sensie czasowniki mentalne, szczególnie myślenia i sądu (*npocmumь; sądzić, wiedzieć, być przekonanym, wyobrazić sobie, pomyśleć, zapomnieć*), a także czasowniki mówienia (*zobopumь; powiedzieć, polemizować, dyskutować, opowiadać*), emocji (*mieć nadzieję, bać się*) oraz woli (*chcieć*). Inaczej jest w zdaniu [13], w którym parcelaty odnoszą się do podmiotu wskazanego w części macierzystej zaimkiem *to*.

2. Zdania relatywne (względne), które rozwijają grupę nominalną zdania nadrzędnego, tj. grupę mianownikową (grupę podmiotu) lub grupę w przypadku zależnym (grupę dopełnienia)²⁹⁴. W zebranym materiale

---

²⁹⁴ R. Grzegorzcykova, *Wykłady...*, s. 117.

faktograficznym znajdują się zdania, w których kropką została oddzielona część podrzędna odnosząca się do podmiotu lub do dopełnienia w zdaniu nadrzędnym (macierzystym), np.:

[17]

*Теперь эта подлая, парализующая волю мысль жила в его голове постоянно, не давала спать, набираться сил, мешала думать о чем-то другом – отвлеченном или просто нейтральном. Безногий, с перебитой рукой – кому он нужен, кроме бедной его, исхудавшей и постаревшей матери, которой разрешили быть с ним, в палате?! **Которая ухаживает за ним, как за малым и беспомощным ребенком: кормит с ложки и выносит за ним судно.** (Барабашов)*

[18]

*Wertując w pamięci swój życiorys, zdał sobie w tym momencie sprawę, że zatrzymywał się na dłużej wyłącznie przy kobietach, z którymi chciał rozmawiać. **I które miały coś do powiedzenia.** (Wiśniewski, Bikini)*

[19]

Ratujemy biznesmenów, współczesnych wojowników, przed nimi samymi, przed stresem, z którym nie potrafią sobie radzić.

I bez którego nie potrafią najwyraźniej żyć – dodają w myślach. (Gretkowska)

[20]

*– Wydaje mi się... Człek to mądry niebYWale, ale czasem rodzą się ludzie, którzy strachu nie czują. **Którzy w burzę puszczą się przez morze, którzy sami uderzą na dziesięciu wrogów, by drogę sobie wyrąbać. Dla których lęk jest niezrozumiały, bo znają to uczucie tylko dlatego, że kiedyś ujrzeli, jak boi się ktoś stojący obok.** (Pilipiuk, Triumf...)*

[21]

*– Markusie – powiedział – dręczył cię sen, w którym widziałeś rzeczy, jakich nie mogłeś zobaczyć w swoim życiu? **W którym czułeś się kimś innym, a nawet myślałeś o sobie inaczej? Sen, w którym zapachy czułeś, światło cię raziło, a ciało nie chciało słuchać?** (Pilipiuk, Pan...)*

W przytoczonym materiale – głównie polskojęzycznym [17]–[21] – część parcelowana jest kolejną częścią podrzędną odnoszącą się do grupy nominalnej zdania nadrzędnego. We fragmentach [17]–[19] występuje po jednym parcelacie, który charakteryzuje grupę rzeczownikową, a w pozostałych [20], [21] grupy te są określone bardziej szczegółowo – w dwóch parcelatach. Podział konstrukcji na krótsze frazy sprawia, że złożony, pełen treści tekst jest bardziej przystępny i łatwiejszy w odbiorze. W tekście

[19] zastosowano dodatkowe wyróżnienie parcelowanej części podrzędnej – przeniesienie do nowego akapitu, a w [21] w drugiej samodzielnej frazie powtórzono podmiot ze zdania nadrzędnego – *sen*.

W badanych konstrukcjach zdarzają się też przypadki, w których w części nadrzędnej (macierzystej) nie ma zdania podrzędnego:

[22]

Помешала ему быть с сыном и с таким тоненьким Критиком из Ленинграда. Который прекрасно говорит по-французски, у которого такие тонкие запястья, такие голубо-серые глаза, большие мягкие губы и тоненькие лопатки, в которые папа уткнул бы лицо, прижал бы щеку к одной лопатке, как к безопасному лезвию, и водил бы рукой по его ребрам, как по тонким черным клавишам. (Медведева)

[23]

Давай ногу, gdyż nie ręczę za swój gniew. Który jest wielki, a będzie jeszcze większy. (Masłowska)

[24]

Ten dawno zapomniany gest nasunął mu myśl. Żeby iść z taką rzeczą do księdza. (Tokarczuk)

Oddzielone kropką części podrzędne są charakterystyką grupy dopełnieniowej. W omawianych przypadkach informacja zawarta w parcelowanych zdaniach podrzędnych relatywnych nie jest obligatoryjna i zdanie bez niej ma sens. Pojawienie się po formalnym zakończeniu zdania dodatkowej treści w części podrzędnej jest więc elementem zaskoczenia.

3. Zdania ekstensjonalne (według terminologii K. Polańskiego)²⁹⁵ lub okolicznikowe – pod względem typów semantycznych są bardzo zróżnicowaną grupą zdań hipotaktycznych. Ich istotą jest to, że zdania nadrzędne i podrzędne są połączone na zasadzie różnych relacji semantycznych, np.: temporalnej, przyczynowo-skutkowej itp.²⁹⁶

W zgromadzonym materiale empirycznym zdanie nadrzędne i oddzielone od niego kropką zdanie podrzędne połączone są na zasadzie relacji:

---

²⁹⁵ K. Polański, *Składnia zdania złożonego...*, s. 140.

²⁹⁶ R. Grzegorzczkowska, *Wykłady...*, s. 97.

- celu, np.:

[25]

Только человек в пролетарской кепке, обожающий Фердинанда Селина, не убежал. Сел с ними в такси, между ними сел. **Чтобы Женицина не дергалась и не била опять Писателя.** (Медведева)

[26]

И она молчала. **Чтобы не обжигать Писателя.** (Медведева)

[27]

«Машка, а как же ты обкуранный домой приходишь? Что твои говорят?» – спрашивала Женицина. И Критик говорил, что они, видимо, не понимают, что он обкуранный. Либо он тихонечко проскальзывал в свою комнату. И утром – он же еще молоденький – ему не было очень уж плохо, он мог выпить кофе или чай, и ручки не дрожали. И пойти на лекцию, а днем в Доме кино выпить коньяку. **Чтобы стало лучше.** (Медведева)

[28]

По норме собаке много чего положено: мясо, кости, рыба, хлеб, крупы, картошка, сало, масло – то есть, белки, жиры и углеводы. И ещё витамины. Поел – дай запить. **Чтобы в желудке нужная работа началась, и энергия появилась.** (Барабашов)

[29]

С унижительной зависимостью от родительских подачек было покончено. На Выборгской сняли квартиру – с мышами, но зато в три комнаты. **Чтобы жить, как Вера Павловна с Лопуховым: у каждого своя территория, а третья комната – для совместных бесед и приема гостей.** (Акунин, Турецкий...)

[30]

Potem zadzwoniła do swojej matki. Rozmawiały prawie dwie godziny. To znaczy, głównie matka mówiła. Potrzebowała tego. **Aby się utwierdzić.** (Wiśniewski, Samotność...)

[31]

Pierwszy raz chciał przeczekać noc. **Aby ją spotkać.** Jak najprędzej. (Wiśniewski, Samotność...)

[32]

Plakała zawsze w toalecie. **Żeby dzieci tego nie widziały.** (Wiśniewski, Samotność...)

Zdania celowe traktowane są przez Z. Klemensiewicza jako typ niepowiązany ze zdaniem przyczynowo-skutkowymi. Jednak głębsza analiza znaczeniowa tych zdań pokazuje, że w ich strukturze semantycznej zawarta jest relacja przyczynowo-skutkowa²⁹⁷. Cel zakłada świadome

---

²⁹⁷ R. Grzegorzczkova, *Wykłady...*, s. 133-134.

działanie, wolę osiągnięcia czegoś, a zdania celowe bez udziału czyjejs świadomości nie mają sensu. W przytoczonych przykładach parcelowane zdanie podrzędne, które jest skrótem informacji o woli agensa i zamierzonym zdarzeniu, pełni jakby funkcję zdania przyczynowego w stosunku do zdania nadrzędnego (macierzystego), opisującego skutek podjętej decyzji.

W materiale polskojęzycznym parcelowana część podrzędna celu może być też rozwinięciem części podrzędnej zawartej w zdaniu głównym, np.:

[33]

*A więc taki jestem naprawdę? Tak potrafię funkcjonować, gdy pojawia się możliwość, by działać. **By żyć pełnią życia, a nie na ćwierć gwizdka?** – zadumał się nad sobą. (Pilipiuk, Triumf...)*

[34]

*Czasem nawet myślał, że bycie kobietą to jakiś rodzaj maski, którą nakłada się zaraz po urodzeniu, żeby się nikomu nie ujawnić do końca. **Żeby przeżyć życie w zakamuflowaniu.** (Tokarczuk)*

[35]

*A lud Saami mordowali, by ziemia ta była pusta. **By nikt się nie upominał o prawo do swych gór, jezior i lasów.** (Pilipiuk, Pan...)*

[36]

*– Przeżyliście szok związany z zagładą waszej planety oraz utratą wszystkich krewnych i przyjaciół. Ona podobnie, traumę spowodowaną śmiercią bliskich, torturami, poniżeniem, pożarem. Założyłam blokadę, żebyście o tym nie myśleli. **Żeby te wspomnienia były trochę jak coś, o czym słyszeliście, czytaliście, widzieliście w kinie. Żebyście nie zwariowali.** (Pilipiuk, Srebrna...)*

Parcelowana część podrzędna uściśla część podrzędną w zdaniu macierzystym – jest względem niej bliskoznaczna [33], [34] bądź bardziej szczegółowo rozwija zawartą w niej treść [35], [36].

Zastosowanie parcelacji, tj. wydzielenie w oddzielne frazy kolejnych zdań podrzędnych celowych, sprawia, że są one bardziej czytelne i równocześnie każda z nich jest wyróżniona. Wykładnikami relacji celu są spójniki *чтобы; aby/żeby/by*.

– przyczyny – zdania przyczynowe zwykle, w których jedno ze zdań (podrzędne) opisuje przyczynę, a drugie (nadrzędne) skutek, np.:

[37]

Она влюбилась в него. Потому что он читал ей Киплинга наизусть, как включенный аппарат, резко и ритмично («День – ночь – день – ночь мы идем по Африке. День – ночь – день – ночь все по той же Африке...») [...] (Медведева)

[38]

Она вернулась домой. И заплакала, стоя недалеко от его стола, говоря, чтобы он не уходил. **Потому что он должен был ехать в Штаты, и это было ужасно для него.** (Медведева)

[39]

Он никогда бы не смог быть музыкантом! **Потому что все музыканты всегда после выступлений собирались посидеть, попиздить, поддать.** (Васильев)

[40]

А Галя действительно была подкидышем, и даже фамилию ей в детском доме дали: Четвертак. **Потому что меньше всех ростом вышла, в четверть меньше.** (Васильев)

[41]

Там были потрясающие люди. И все эти разговоры о штрафных батальонах, о тех, кто стоял сзади с пулеметами и не давал отступить, были салонными разговорами о гуманизме в мирное время. **Потому что сами солдаты ненавидели трусовиших, расстреливали испугавшихся, даже чуточку.** (Медведева)

[42]

Na ciuchach można się było dodatkowo napchać gorącymi pizami, przegrać parę złotych w miasto, w fart albo trzy karty, albo dać się ogólnie okraść. **Bo pracowała tam pierwsza liga złodziei z Targowej, Brzeskiej i Ząbkowskiej.** (Głowacki, Z głowy)

[43]

Dał ataman Bajda prawo: za jednego Kozaka wszyscy murem wystąpią. **Bo w jednośi siła!** (Pilipiuk, Drewniana...)

[44]

Mówię dużo. Chcę powiedzieć wszystko, teraz to wiem. **Gdyż życie jest krótkie, Silny.** (Masłowska)

[45]

- Konkurencji i tak nie zrobię - odgryzł się. - Chciałem porozmawiać. **Bo coś mi się wy-
daje, że pan też to czytał.** (Pilipiuk, Rzeźnik...)

W powyższych przykładach [37]–[45] w parcelatach zawarta jest przyczyna zdarzeń opisanych w zdaniach macierzystych (nadrzędnych). We wszystkich przytoczonych tekstach podanie przyczyny, która jest ujęta tylko w parcelatach, jest fakultatywne. W rosyjskim tekście [41] przyczyny czynności zostały podane w dwóch parcelatach rozpoczynających się spójnikiem *потому что*, co dodatkowo zwraca uwagę na istotność ich treści.

Parcelowane zdania podrzędne przyczyny rozpoczynają się spójnikami *потому что*; *bo* i *gdyż*, które wprowadzają zdanie wyjaśniające wcze-

śniejszą informację. Polski spójnik *bo* może być także wykładnikiem zawartej w parcelacie nacechowanej modalnie informacji uzasadniającej, np.:

[46]

- *Gdzie masz? – Heniek odrzucił ręcznik, szarpnął go za kołnierz zielonej bluzy w górę. – No już! Gadaj! Bo cię zaraz trzasnę...* (Głowacki, *Polowanie*)

Zdania tego typu uzasadniają czynności zalecane w zdaniu nadrzędnym, wprowadzają dla nich motywację, stąd można je nazwać *uzasadniającymi*²⁹⁸. W powyższym przykładzie treść parcelatu jest ostrzeżeniem.

- przyzwolenia - zdania wskazujące na przyczynę niedostateczną, które zawierają ukryte, złożone rozumowanie nadawcy: „ze zdarzenia rzeczywistego, opisanego w zdaniu podrzędnym, można by wnioskować, że nastąpi skutek przeciwny, tymczasem nieoczekiwanie zaszło zdarzenie przeciwne opisane w zdaniu nadrzędnym”²⁹⁹, np.:

[47]

Bill nie dowiózł go do Trewiru. Chociaż bardzo chciał. (Wiśniewski, *Bikini*)

Sygnalizatorem relacji przyzwolenia między zdaniem macierzystym (nadrzędnym) a parcelatem (zdaniem podrzędnym) jest spójnik *choć* przyłączający parcelat, z którego treści można wyprowadzić sąd przeciwny względem tego, o czym mowa w zdaniu macierzystym.

- warunku - zdania warunkowe (przypuszczające), w których wyrażone są różne relacje przyczynowo-skutkowe między dwoma zdarzeniami hipotetycznymi możliwymi oraz niemożliwymi³⁰⁰. Dla tego typu zdań opisujących zdarzenia pomyślane charakterystyczny jest czas przyszły lub tryb warunkowy. Oto jedyny przykład zdania z parcelacją części podrzędnej warunkowej:

[48]

Przyjdzie czas i Ina go ożywi. O ile sama żyje. (Pilipiuk, *Drewniana...*)

Parcelowana część podrzędna rozpoczyna się spójnikiem *o ile* i to, o czym mowa w zdaniu nadrzędnym (macierzystym), jest możliwe tylko wtedy, gdy jest tak, jak się stwierdza w zdaniu podrzędnym (parcelacie).

---

²⁹⁸ R. Grzegorzczkowska, *Wykłady...*, s. 132-133.

²⁹⁹ *Ibidem*, s. 132.

³⁰⁰ *Ibidem*, s. 135.

Parcelacja zdań podrzędnych przyzwolenia i warunku wystąpiła tylko w języku polskim.

Części podrzędne opisywanych zdań, tj. intensjonalnych wprowadzanych przez *że, żebyśmy, aby*, relatywnych (względnych) występujących po *który* oraz ekstensjonalnych (okolicznikowych) rozpoczynających się od *aby, żeby, by, bo gdyż, chociaż, mimo, o ile* w nieparcelowanym wariantcie byłyby poprzedzone przecinkiem³⁰¹. Również w języku rosyjskim części podrzędne zdań złożonych są oddzielane od nadrzędnych przecinkiem, a w przypadku kilku rozbudowanych szeregowych części podrzędnych [2] i [41] są one w wariantcie bez parcelacji rozdzielane średnikiem³⁰².

Parcelacja w obrębie rosyjskich i polskich zdań złożonych zachodzi zarówno w przypadku parataksy, jak i hipotaksy. Pierwsze ze zdań składowych złożonych współrzędnie i część nadrzędna (bądź całe zdanie) w konstrukcjach podrzędnie złożonych są traktowane jako główne (macierzyste), a kolejne, po kropce, jako parcelat. W konstrukcjach złożonych współrzędnie parcelowane części rozpoczynają się spójnikami – wskaźnikami zespolenia, decydującymi o stosunku znaczeniowym między zdaniami składowymi. W inicjalnej części parcelatu są spójniki: *u/i* sygnalizujące relację łączną oraz przyłączającą (tylko w języku rosyjskim), *но/ale, a* – relację przeciwstawną, *или/albo, lub* – rozłączną oraz (tylko w języku polskim) *a, więc* – relację wynikową. Ponadto w jednym rosyjskim tekście parcelowane zdania składowe łączą się z częścią macierzystą na zasadzie różnych relacji semantycznych – przeciwstawnej i przyłączającej.

W parcelowanych konstrukcjach współrzędnych w zdaniu macierzystym nie ma części wprowadzanej przez spójniki znajdujące się na początku parcelowanych fraz. Fragmenty omawianych zdań ze spójnikami *но/ale*, rosyjskimi *u* oraz *или* w wersji nieparcelowanej byłyby rozdzielone krótszą pauzą (na piśmie przecinkiem). W pozostałych polskich przykładach, tj. ze spójnikami *i, albo* i *lub* bez parcelacji, zgodnie z normami interpunkcyjnymi nie postawiono by przecinka.

Dla zdań złożonych hipotaktycznie charakterystyczne jest ściślejsze zespolenie części składowych. W zdaniach intensjonalnych (dopełnienio-

---

³⁰¹ <https://sjp.pwn.pl/zasady/363-90-A-2-Wyrazy-wprowadzajace-zdanie-podrzecne;629774> (12.09.2018).

³⁰² http://www.rosental-book.ru/punct_xxviii.html (6.08.2019).

wych) część podrzędna jest elementem obligatoryjnym dopełniającym treść orzeczenia w zdaniu głównym. W większości rosyjskich i polskich zdań intensjonalnych oraz relatywnych część główna (macierzysta) stanowi całe zdanie złożone. Parcelat rozpoczynający się powtórzonym spójnikiem *что/że* i *который/który* jest tu dodatkową częścią podrzedną, uzupełniającą treść tej ze zdania głównego. Jedynie w pojedynczych przypadkach w zdaniu macierzystym nie ma części podrzędnej. Z kolei w zdaniach ekstensjonalnych (okolicznikowych) części podrzędne są fakultatywne i występują tylko po kropce. Części nadrzędne stanowiące zdanie macierzyste i podrzędne będące parcelatami łączą się na zasadzie relacji: celu (z wykładnikami *чтобы/aby/żeby/by* na początku parcelowanej frazy), przyczyny (z wykładnikami *потому что/bo/gdyż*) oraz, tylko w materiale polskojęzycznym, przyzwolenia (*mimo, chociaż*) i warunku (*o ile*).

W przeanalizowanych konstrukcjach złożonych parataktycznie i hipotaktycznie w części macierzystej nie ma sygnałów sugerujących wystąpienie dalszej treści po kropce. Zdania są formalnie i semantycznie zakończone, a parcelaty są niespodziewanym, następującym po pauzie uzupełnieniem tych zdań.

Konstrukcje złożone niejednokrotnie stanowią skomplikowane struktury składniowe. Zastosowanie parcelacji, tj. oddzielenie ich części dłuższą pauzą, sprawia, że treść w nich zawarta jest prezentowana w bardziej przejrzysty i czytelny sposób oraz, co za tym idzie – jest łatwiejsza w odbiorze dla czytelnika. Informacja zawarta w każdej z samodzielnych fraz (parcelatów) jest dodatkowo wyróżniona graficznie i intonacyjnie. Obok wyodrębnienia w samodzielnej frazie jednej lub więcej części zdania złożonego autorzy stosują niekiedy inne środki stylistyczne, tj.: powtórzenie spójników lub innych elementów zdania macierzystego, przeniesienie parcelatu do nowego akapitu, gradację, dodatkową parcelację innego członu zdania oraz oddzielenie parcelatu od zdania głównego całym zdaniem lub frazą.

ROZDZIAŁ 4

Semantyczno-pragmatyczne uwarunkowania funkcjonowania parcelacji w języku rosyjskim i polskim

Z rozważań prowadzonych w poprzednich rozdziałach wynika, że parcelacja odbierana jest zwykle jako typowe zjawisko składniowe, interpretowane za pomocą różnorodnych środków syntaktycznych i morfologicznych. Taki opis pozwala na zaprezentowanie jej odniesień do poszczególnych komponentów zdania pojedynczego czy złożonego jako nawiązań formalnych do ich treści. Owo nawiązanie językowe wskazuje na miejsce parcelacji w strukturze wypowiedzi, z którą tworzy całość znaczeniową. Charakterystyczna dla parcelacji postpozycja wypowiedzi nie jest jednak jedynie wyznacznikiem jej nawiązania strukturalnego z wypowiedzią poprzedzającą. Parcelacja postpozycyjna – można stwierdzić – staje się nośnikiem treści o charakterze semantycznym czy pragmatycznym. Informacja zawarta w parcelacji może przekazywać myśl na różnym poziomie hierarchii w odniesieniu do znaczeń komunikowanych w zdaniu macierzystym. Wyodrębnienie bowiem słowa, wyrażenia, zdania w formie parcelacji z jego podstawowej części jest uwarunkowane intencją mówiącego. Jak pisze E. Komorowska, zdania te „stanowią więc formę kontynuowania tej myśli, komentowania jej, uzupełniania, modyfikowania poprzez restrykcję, intensyfikację, hierarchizację itd.”³⁰³. Parcelat zatem zwykle przenosi na siebie cały środek pragmatycznej ciężkości wypowiedzi.

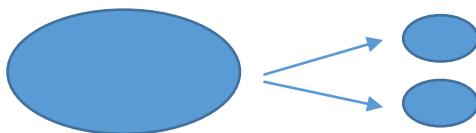
³⁰³ E. Komorowska, *Leksykalno-semantyczne wykładniki...*, s. 148.

4.1. Semantyczno-pragmatyczne grupy parcelacji

Prześledzony materiał empiryczny obejmujący fragmenty tekstów z parcelacją pojedynczych leksemów, związków wyrazowych oraz całych jednostek predykatywnych w języku rosyjskim i polskim pozwala na wyróżnienie następujących grup semantyczno-pragmatycznych parcelacji:

- wyjaśnienie,
- uszczegółowienie,
- poszerzenie,
- uogólnienie,
- wyróżnienie,
- wzmocnienie i intensyfikacja,
- korekta³⁰⁴.

1. Wyjaśnienie stanowi eksplikację myśli autorskiej. Mówiący, nawiązując semantycznie do zasadniczej treści wypowiedzi, stosuje strategię wprowadzania odbiorcy w swój świat subiektywnej interpretacji za pomocą myśli zawartej w parcelacie. Wypowiedź może być zinterpretowana jako: „Nawiązując do mojej wcześniejszej wypowiedzi, powoduję, że treść zawarta w zdaniu macierzystym lub jego części staje się bardziej zrozumiała”³⁰⁵.

Rys. 1. Wyjaśnienie

Parcelat ma zwykle postać pełnej jednostki predykatywnej wyjaśniającej stan rzeczy zdania zasadniczego, np.:

---

³⁰⁴ Przy interpretacji funkcji pragmatycznych pewną trudnością jest określenie różnych celów komunikacyjnych, które mogą być wyrażane przez dane wypowiedzenie w procesie komunikacji. Dla zdań w izolacji może zostać wykonany zabieg kontekstualizacji, tj. przepowiedzenie ich potencjalnego użycia (A. Awdiejew, *Klasyfikacja funkcji pragmatycznych*, „Polonica” 1983, t. IX, s. 58).

³⁰⁵ Podstawą do stworzenia przytoczonych eksplikacji była monografia: A. Wierzbicka, *English Speech Act Verbs*, Sydney 1987, oraz internetowe słowniki języka polskiego: sjp.pwn.pl i wsjp.pl.

[1]

И она молчала. **Чтобы не обжигать Писателя.** (Медведева)

[2]

«Машка, а как же ты обкуренный домой приходишь? Что твои говорят?» – спрашивала Женщина. И Критик говорил, что они, видимо, не понимают, что он обкуренный. Либо он тихонечко проскальзывал в свою комнату. И утром – он же еще молоденький – ему не было очень уж плохо, он мог выпить кофе или чай, и ручки не дрожали. И пойти на лекцию, а днем в Доме кино выпить коньяку. **Чтобы стало лучше.** (Медведева)

[3]

To był ogromny awans towarzyski i skok w górę. **Bo w East Village poza hiszpańskim mówiło się po rosyjsku, polsku i ukraińsku.** (Głowacki, Z głowy)

[4]

Płakała zawsze w toalecie. **Żeby dzieci tego nie widziały.** (Wiśniewski, Samotność...)

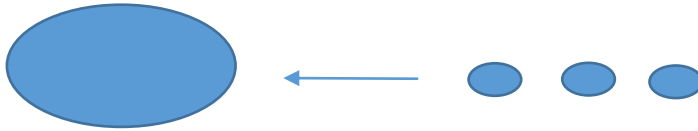
Parcelaty rozpoczynające się od spójników wyjaśniających³⁰⁶ *чтобы*; *bo*, *żeby* zawierają dodatkowe informacje, które pozwalają na zrozumienie myśli autorskiej. W pierwszym przykładzie rosyjskim wyjaśnienie dotyczy milczenia kobiety, która nic nie mówi, nie chcąc krytykować pisarza, w drugim – wypicie koniaku wiąże się z lepszym samopoczuciem młodego mężczyzny. Z kolei w polskim fragmencie w parcelacie zawarta jest istota tego, w czym ma się przejawiać – zdaniem mówiącego – *awans towarzyski i skok w górę*. W ten sposób sygnalizuje on wielość języków, które poza hiszpańskim słychać było w East Village, co można interpretować jako obecność w tym mieście sporej grupy obcokrajowców. Innymi słowy: wielojęzyczność implikuje światowość miasta i stanowi według niego wykładnik awansu towarzyskiego. Natomiast w ostatnim fragmencie nadawca wyjaśnia trudną sytuację matki, która ukrywa przed dziećmi swoje problemy osobiste, swoje łzy, nie chce wprowadzać dzieci w zły nastrój, martwić ich.

2. Uszczegółowienie polega na semantycznym doprecyzowaniu wyrażanych myśli z zasadniczej części wypowiedzi. Wyodrębnienie szczegółów w formie parcelatu jest strategią pragmatyczną nadawcy realizowaną

---

³⁰⁶ W językoznawstwie stosowanych jest wiele określeń tego leksemu: *wskaznik zespolenia* – Z. Klemensiewicz (*O syntaktycznym stosunku nawiązania*, „Slavia” [Praha] 1949, R. XIX, z. 1–2), *operator metatekstowy* – K. Ożóg (*Leksykon metatekstowy współczesnej polszczyzny mówionej. Wybrane zagadnienia*, Kraków 1990), *wykładnik parenety postpozycyjnej* – E. Komorowska (*Leksykalno-semantyczne wykładniki...*).

zgodnie z przyjętym przez niego celem wypowiedzi. Możliwa jest interpretacja wypowiedzi jako: „Wskazując na ważny/e szczegół/y, powoduję, że treść zawarta w zdaniu macierzystym, jego części lub wcześniejszym parcelacie staje się szczegółowa i doprecyzowana”.

Rys. 2. Uszczegółowienie

Nadawca może zdawać sobie sprawę z faktu, że jego wypowiedź nie jest w pełni zrozumiała i doprecyzowuje ją w formie uszczegółowionej parcelacji, np.:

[5]

- Проведи-ка меня туда. В дом. (Бигль)

[6]

А семья... Только отец, которого я горячо люблю и по которому очень скучаю. Он сейчас во Франции. Когда-нибудь расскажу вам о нем. После войны, ладно? Это целая история. (Акунин, Турецкий...)

[7]

Мне все надоело. Пустыня. Грязные массагеты. Дырявый шатер. Горелое мясо... Все! (Ильясов)

[8]

Група uderzeniowa pojawiła się po niecałej godzinie. Uderzyła bardzo skutecznie i trudno, żeby było inaczej, bo przecież zdobywała hotel po raz trzeci. Mieli wprawę. Tym razem w ręce organów ścigania wpadł tylko jeden człowiek. Tomasz. (Pilipiuk, Kroniki...)

[9]

Przy biurku na wprost okna odwrócona plecami do drzwi siedziała ona. Natalia. (Wiśniewski, Samotność...)

[10]

Łyknął sobie jeszcze bimbru i ogłuszenie stopniowo przeszło. Coś ciekło mu za kółkiem. Krew. Ta z ucha. (Pilipiuk, Kroniki...)

W rosyjskim przykładzie doprecyzowanie dotyczy miejsca. Treść parcelatu: *в дом*, nawiązując do zasadniczej części wypowiedzi, stanowi doprecyzowanie leksemu *туда*. W przykładzie [8] parcelat nazywa osobę –

Tomasza, stanowi on bowiem uszczegółowienie wyrażenia: *tylko jeden człowiek*, a w kontekście [9] – *Natalię*, która w zdaniu jest wskazana zaimkiem osobowym *ona*. Ostatni przykład natomiast ilustruje doprecyzowanie wypowiedzi poprzez parcelację, który można nazwać *semantycznie złożoną parcelacją*. Zaimek nieokreślony *coś* z zasadniczej części wypowiedzi implikuje parcelat *krew*, stanowiący jego uszczegółowienie, które z kolei przechodzi w następne uszczegółowienie: *Ta z ucha*. Stąd, wydaje się, można mówić o semantycznie złożonej parcelacji: *Krew. Ta z ucha*.

Uszczegółowiona parcelacja może również realizować pragmatykę dyrektywności, np.

[11]

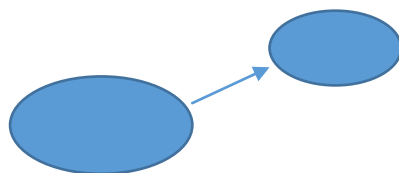
– *Иди спать*, – *сказал он*. – *Я устал, мне рано ехать*.

И зевнул. Длинно, равнодушно, с завыванием. (Васильев)

Intencją nadawcy jest tu pobudzenie adresata do działania, tj. pójścia spać. Nadawca stosuje zatem strategię manipulacyjną, ostentacyjnie demonstrując swoje zmęczenie za pomocą ziewnięcia. Aby jeszcze podkreślić fakt zmęczenia, w parcelacie następuje obrazowanie ziewnięcia poprzez jego uszczegółowienie: *Длинно, равнодушно, с завыванием*.

3. Poszerzenie ma na celu wzbogacenie treści podstawowej wypowiedzenia o dodatkowe informacje, które intencjonalnie wprowadza mówiący, wyróżniając je w parcelat, jako istotne dla danej wypowiedzi. Proponuję następującą eksplikację dla tego typu: „Powoduję, że treść zawarta w zdaniu macierzystym, jego części lub wcześniejszym parcelacie staje się bogatsza, zwiększa się jej zakres przez włączenie nowych elementów; uzupełniając wypowiedź o dodatkowe treści, powoduję, że odbiorca lepiej rozumie przekaz”.

Poszerzenie może być wyrażone za pomocą jednej parcelacji lub semantycznie złożonej parcelacji.

Rys. 3. Poszerzenie znaczenia za pomocą jednej parcelacji

Pojedynczym parcelatem nadawca wprowadza istotne dla treści komunikatu informacje dotyczące danego stanu rzeczy, danej sytuacji, np.:

[12]

Итак, выходило, что все-таки неравнодушен, но соперничать с Соболевым не желает. Верно, из гордости. (Акунин, Турецкий...)

[13]

Она писала: «Ты должен сейчас уехать. Нам негде быть вместе. Лучше я приеду. В Ленинград». (Медведева)

[14]

*Знаешь, что я думаю? Что тебе лучше остаться здесь. **Навсегда.*** (Грановский)

[15]

Postanowiła nie wychodzić z redakcji. Czekala na Stanleya. Około osiemnastej zadzwonił Arthur. Z Waszyngtonu. (Wiśniewski, Bikini)

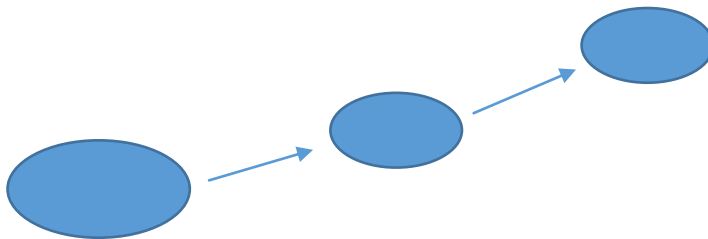
[16]

*Бędzie wojna o ujście Wisły między Szwecją a Rzeczpospolitą. **Za kilkadziesiąt lat.*** (Pilipek, Pan...)

[17]

*Dobrze, wyślę mamie **więcej pocztówek. I trochę pieniędzy.*** (Gretkowska)

W powyższych przykładach parcelat zawiera informację dodatkową dotyczącą przyczyny niechęci współpracy z Sołowiowem (godność na to nie pozwala); sensowności przyjazdu do Leningradu czy pozostania na zawsze w danym miejscu. Z kolei w polskich fragmentach poszerzenie odnosi się do tego, skąd był telefon, co – zdaniem mówiącego – jest istotne dla całości wypowiedzi; kiedy będzie wojna o ujście Wisły oraz że zostaną wysłane też pieniądze dla mamy.

Rys. 4. Poszerzenie znaczenia za pomocą semantycznie złożonej parcelacji

Semantycznie złożoną parcelację tworzą dwie lub więcej jednostek zamkniętych interpunkcyjnie kropką, np.:

[18]

Пошел. В магазин. Сигарет купить. (Шукшин)

[19]

Когда он смотрел его в первый раз? Вспомнил. В шале 1980 года. В Польше. В Варшаве. Именно в Варшаве. (Абдуллаев, Голубые...)

[20]

Надо сказать что-то несентиментальное. [...] И сразу представить группу. О себе одну фразу. Одну. Репризную. Чтобы все улыбались. (Гурченко)

[21]

Rozstawali się, aby się wreszcie spotkać. W czwartek, 18 lipca, rano. Na lotnisku w Paryżu. (Wiśniewski, *Samotność...*)

[22]

Mieszkali w grobowcu, próbując przetrwać każdy dzień. To był najważniejszy plan. Przetrwać. Dzień i noc. Bez głodu, bez strachu i w cieple. (Wiśniewski, *Bikini*)

Poszerzenie sensu wypowiedzi realizowanego poprzez parcelat może wiązać się również ze strategią ukierunkowania na inny argument. Jest to strategia bliska pragmatycznej funkcji kontrargumentacji³⁰⁷. Istotą jej bowiem staje się nie tylko przekazanie poszerzonej informacji, lecz również dodanie jeszcze jednej, intencjonalnie wprowadzonej przez mówiącego w celu skierowania myśli czy rozmowy na ten właśnie temat, np.:

[23]

А Лужин был красив, таинствен и героичен: за Халхин-Гол имел орден Красного Знамени, за финскую – Звездочку. И мать чувствовала, что Женька избегает этих разговоров не просто так. Чувствовала и боялась... (Васильев)

[24]

Projektant musiał na klęczkach przeproszać szejków. W końcu to oni kupują dla haremów ciuchy haute couture. Oni i ruska mafia. (Gretkowska)

W rosyjskim fragmencie parcelat pełni dwie funkcje: z jednej strony następuje – poprzez reduplikację w nim czasownika *чувствовала* z podstawowej części wypowiedzi – zwrócenie uwagi na uczucia matki Łużyna, z drugiej zaś – poszerzenie znaczenia wypowiedzi poprzez wprowadzenie dodatkowego uczucia, jakim jest strach. Zastosowany zabieg pragmatycz-

---

³⁰⁷ E. Komorowska, *Miłość w interpretacji pragmatycznej*, „Polonica” 2001, t. XX, s. 299–312.

ny ma na celu skupienie uwagi na drugim członie parcelatu: *боялась*, który oddaje strach matki o syna, wynikający z jej presupozycyjnej wiedzy o niektórych niepokojących wydarzeniach z życia syna.

W polskim przykładzie w parcelacji poprzez zarówno potwierdzenie znaczenia z części podstawowej wypowiedzi: *oni*, jak i poszerzenie wypowiedzi o nowe dane: *i ruska mafia* realizowana jest intencja nadawcy – celowego skierowania rozmowy na nowy temat.

Rozszerzenie ma miejsce również w poniższych fragmentach tekstu:

[25]

«Я понимаю, ты уже хочешь меня забывать. **Отвыкать от меня**», – сказал Кристик уходя. (Медведева)

[26]

– Ну, все. Через сорок минут, чтоб все были готовы. **Одеты, обуты – и чистые.** (Васильев)

[27]

Они купили двухэтажную кровать детям. Красную. **И новую плиту, и этажерку.** (Медведева)

[28]

Drugi raz przyleciał na święta Bożego Narodzenia. Polska Wigilia w domu brata. Było przepięknie. Spadł śnieg. Poszli na pasterkę. Modlił się, aby minął mu ten smutek. **I ten lęk.** (Wiśniewski, *Samotność...*)

[29]

– Jesteś głupia. **I niedouczona.** (Pilipiuk, *Srebrna...*)

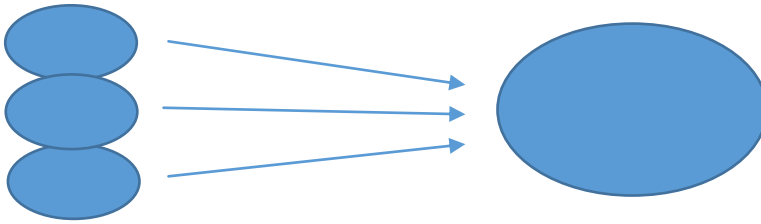
[30]

Będą mieli dla siebie cały dzień. **I całą noc.** (Wiśniewski, *Samotność...*)

[31]

Mam jeszcze Martę i suki. **Także kozę.** (Tokarczuk)

4. Uogólnienie w parcelacji jest zabiegiem językowym służącym do skondensowania myśli zawartej w zdaniu poprzedzającym bądź w bardziej lub mniej złożonym parcelacie. Nadawca „rozszerza treść zawartą w zdaniu macierzystym, jego części lub wcześniejszym parcelacie na cały zbiór faktów lub zjawisk określonego rodzaju”. Wypowiedź można zinterpretować jako: „Dodając do wypowiedzi uogólnienie wymienionych w zdaniu poprzedzającym elementów, powoduję, że odbiorca lepiej rozumie przekaz”.

Rys. 5. Uogólnienie

Jest to uogólniające sformułowanie prezentowanej wcześniej myśli podkreślające zakres danego zjawiska, np.:

[32]

В самом центре, чтоб немцы прямо в них уперлись, он Четвертак и Гурвич определил. Велел костры палить подымнее, кричать да аукаться, чтоб лес звенел. А из-за кустов не слишком все же высовываться: ну, мелькать там, показываться, но не очень. И сапоги велел снять. Сапоги, пилотки, ремни – все, что форму определяет. (Васильев)

[33]

Мiał do wyboru więzienie i mundur. Więzienie oznaczało prześladowanie żony, matki i córki. Całej rodziny. (Wiśniewski, Bikini)

Uogólniająca funkcja parcelatu w powyższych zdaniach pozwala na podsumowanie wyliczenia elementów ubrania żołnierzy mogących ich identyfikować, a w ostatnim fragmencie – wyliczenia członków rodziny, którzy byliby prześladowani, i wyrażenie myśli skondensowanej: cały strój, cała rodzina.

Podobnie w poniżej przytoczonych fragmentach:

[34]

Передо мной переходила вереница лиц. Разных-разных. И знакомых кинематографических. И родных школьных учителей. И харьковских подруг. И продавцов мороженого. И цветочниц. Всех, всех, кто шел мне навстречу. (Гурченко)

[35]

– Слушай, Спанта! – Говоря, она не глядела на мужа. – Я знаю: мои слова не поправятся. Но... пусть! Все равно скажу! Мне все надоело. Пустыня. Грязные массагеты. Дырявый шатер. Горелое мясо... Все! (Ильясов)

[36]

- Chrząnię – parsknął Stawek. – Mam w dupie Dzień Wskrzeszenia i instytut. **Wszystko.** (Pilipiuk, *Operacja...*)

[37]

Między poniedziałkami i piątkami rozmawiali o wszystkim. **O Bogu, o pieniądzach, o pogodzie w Warszawie, o najlepszych kremach na mieszaną cerę, o Internecie, o genach i chromosomach, o kolorze jej włosów, barwie jego głosu, o nieporonnych metodach zapobiegania ciąży, o muzyce, o upadku filozofii, o matematyce, o zapachu jej perfum wieczorem i rano. O wszystkim.** Praktycznie każdy temat stawał się z nią pasjonujący. Każdy zdradzał coś o niej. (Wiśniewski, *Samotność...*)

W tekstach [35] i [37] można zauważyć swoistą klamrę rozpoczynającą się w zdaniu macierzystym zaimkiem upowszechniającym (*все; o wszystkim*), po którym w bardzo rozbudowanym parcelacie zostają wymienione elementy rozumiane jako „wszystko”, i w kolejnym parcelacie następuje zamknięcie wypowiedzi powtórzonym podsumowującym zaimkiem *все; o wszystkim*. Zabieg ten służy podkreśleniu ilości i różnorodności elementów zbioru, tj. spotykanych osób oraz tematów rozmowy.

5. Wyróżnienie

Wyróżnienie polega na semantycznym wyodrębnieniu i zaakcentowaniu najistotniejszego – zdaniem nadawcy – elementu treści wypowiedzenia bazowego. Mówiący „zwraca szczególną uwagę na treść zawartą w części zdania macierzystego; sprawia, że treść parcelatu zyskuje szansę na zauważenie”.

[38]

Окончательная победа над турками – дело нескольких недель. Подчеркиваю: над турками. (Акунин, *Турецкий...*)

[39]

Wykładał także na uniwersytecie, a specjalizował się w sektach działających na Śląsku w okresie reformacji. Zwłaszcza szwenkfeldystach i nożownikach. (Tokarczuk)

W pierwszym fragmencie autor podkreśla, nad kim będzie odniesione zwycięstwo, poprzez wyniesienie poza ramy zdania głównego i powtórzenie członu *над турками*. Rangę ważności tego faktu wzmacnia dodatkowo zaakcentowanie słowem *подчеркиваю*. Z kolei w tekście polskim spośród sekt wyróżnione zostały głównie dwie: *szwenkfeldyści* i *nożownicy*, na co wskazuje użycie partykuły *zwłaszcza*.

6. Wzmocnienie i intensyfikacja

Semantycznie odnoszą się tutaj – wydaje się – dwa rodzaje parcelacji. Jedną z nich można określić jako parcelację wzmocnienia³⁰⁸, drugą zaś jako parcelację intensyfikacji. Nadawca „powoduje, że treść zawarta w zdaniu macierzystym, jego części lub wcześniejszym parcelacie staje się bardziej intensywna, wzmocniona”. Można tutaj zastosować eksplikację: „Powtarzając najważniejszy element wypowiedzi poprzedzającej, sprawiam, że przekaz zostaje wzmocniony emocjonalnie”.

Parcelacja wzmocnienia zachodzi poprzez jedno- lub wielokrotne powtórzenie istotnego dla sytuacji komunikacyjnej komponentu wypowiedzi, np.:

[40]

– Да, насчет того, что и они тоже люди, это я как-то недопонял. Правильно под-казала: отдыхать должны. И ты ступай, Рита. **Ступай.** (Васильев)

[41]

Я смотрела на себя в зеркало и об этой женщине не знала ничего. **Ничего.** (Гурченко)

[42]

To jest straszne obciążenie dla nieprzygotowanego. **Straszne.** (Szwajca)

[43]

Czekał na nią. Podąła mu rękę i zaczęli biec. Gdy na horyzoncie pojawił się kształt resztek dachu Annenkirche, zatrzymała się gwałtownie. Usiadła na kawałku przewróconej ściany. Sięgnęła po papierosa. Łapczywie wciągała dym do płuc.

– Umarta, prawda? – zapytał po chwili milczenia.

– Umarta...

– I tak nie będziesz miała jej grobu. W Dreźnie nie ma już miejsca na cmentarzach. To o co ci chodzi? – zapytał.

– O godność mi chodzi! **O godność, człowieku. O godność!** Nie chcę, aby wydobyli ją z ósmego kwadratu w czternastym rządzie i spalili w krematorium 5A lub 19B w Tolkewitz.

– Myślisz, że jak ją zakopiesz, to będzie ci lepiej?!

– Właśnie tak. Będzie mi lepiej. Tak jak tobie jest lepiej, gdy myślisz o Wrocławiu.

– To nieprawda! Gdybym nie wiedział, gdzie są ich groby, mógłbym ich sam pochować. Na swoim cmentarzu. Tam, gdzie chcę. Gdzieś blisko mnie (Wiśniewski, Bikini)

W przytoczonym przykładzie [40] powtórzony parcelat wyrażony leksemem czasownikowym *ступай* pełni pragmatyczną funkcję pobudzenia

---

³⁰⁸ Jest to typ anafory, czyli figury stylistycznej polegającej na powtórzeniu tego samego wyrazu lub zwrotu na początku kolejnych zdań, wersów, zwrotek. Zob. *Słownik języka polskiego PWN, on-line* (25.01.2021).

do działania. Nadawca, zapewne nie widząc reakcji adresata czy też obserwując jego moment zawahania, strategicznie stosuje powtórzenie jako wzmocnienie dyrektywności. Z kolei w tekście [41] wprowadzone poprzez parcelację powtórzenie *ничего* pełni pragmatyczną funkcję emotywną wzmocnienia niepokojących emocji kobiety patrzącej na siebie w lusterko.

Podobna funkcja emotywna realizowana jest w parcelacji poprzez powtórzenie przymiotnika *straszne*, który wyniesiony poza ramy zdania wzmacnia negatywne emocje już wcześniej sygnalizowane w zasadniczej wypowiedzi. Również w ostatnim przykładzie [43] dwukrotne powtórzenie istotnego dla nadawcy pojęcia *godność* oraz operowanie siłą i wysokością głosu (co w piśmie oddaje znak wykrzyknikowy) świadczy o pragmatycznym oddziaływaniu na odbiorcę. Mówiąca jest przepełniona emocjami smutku i żalu po śmierci bliskiej osoby. Jest też świadoma, że jedyne, co może zmniejszyć jej cierpienie, to zadbanie o *godność*, a konkretnie – *godny pochówek zmarłej*, mimo warunków wojennych i braku miejsca na cmentarzach.

Drugim rodzajem parcelacji jest parcelacja intensyfikacji, powstająca poprzez użycie parcelatu o wyższym stopniu intensyfikacji w stosunku do komponentu, do którego odnosi się w zdaniu, czy też użycie kilku parcelatów ilustrujących intensyfikowanie znaczenia, np.:

[44]

Джекки восторженно глядела на раскинувшиеся внизу просторы.

– Какое невероятное ощущение!

– Да, чудесно, – поддержал Каитанов, от страха зажмуривший глаза. – Но вообще-то я боюсь высоты! Панически боюсь! (Дубинин)

боюсь → панически боюсь

[45]

Давно już nie próbowano go przekupić. Bardzo dawno. (Pilipiuk, *Dziedziczki*)

dawno → bardzo dawno

W pierwszym przytoczonym przykładzie [44] mówiący wyraża swoje wielkie przerażenie odczuwane podczas lotu, określając swój strach przyśłówkiem *панически*. Z kolei w polskim fragmencie [45] nadawca obawia się, że jego odbiorca z jakichś, np. pozawerbalnych powodów może właściwie nie odczytać intencji mówiącego, stąd stosuje strategię komunikacyjną poprzez nie tylko wyodrębnienie znaczącego dla niego leksemu,

w tym wypadku *dawno*, ale również jego intensyfikację za pomocą przy-
słówka *bardzo*. Zastosowany zabieg pragmatyczny powinien przykuć
uwagę odbiorcy do tego, jak długi czas nie próbowano „go” – osoby, której
dotyczy rozmowa – przekupić.

Zob. także:

[46]

Она подумала, что когда она что-то не то делает, он становится очень красивым. Строго красивым. Драматично-красивым. (Медведева)

очень красивым → *строго красивым* → *драматично-красивым*

[47]

Я даже не замечал, что [...] я неуклюж с наголо стриженной головой и торчащими ушами. Я ничего этого не видел и не понимал. Я был счастлив. Очень счастлив. (Дубинин)

был счастлив → *очень счастлив*

[48]

– Я ненавижу белого чародея, Первоход. Ненавижу всей душой. (Грановский)

ненавижу → *ненавижу всей душой*

[49]

Дziały się tu niedobre rzeczy... Niedawno. Bardzo niedawno. (Pilipiuk, Pan...)

niedawno → *bardzo niedawno*

[50]

I naraz zrozumiałem. Dla mnie powstanie styczniowe to dawne czasy. Bardzo dawne. (Pilipiuk, Droga...)

dawne → *bardzo dawne*

[51]

– Przywykniesz do tej myśli – uspokoił go Michał. – Mnie też z początku wydawało się to niesprawiedliwe, ale są w życiu ważniejsze sprawy niż nasze dobre samopoczucie. Dużo ważniejsze – dodał cicho. (Pilipiuk, Operacja...)

ważniejsze → *dużo ważniejsze*

Parcelacja intensyfikacji może być również realizowana poprzez intensyfikację już zawartą w zdaniu podstawowym i wzmocnioną leksemami o wyższej sile intensyfikacji w parcelacie. Taka budowana przez nadawcę się intensyfikacji realizuje strategię paralelnego wzmocnienia emocji odbiorcy. Intencją nadawcy bowiem staje się nie tylko wzbudzenie zainteresowania odbiorcy zaistniałą sytuacją, ale również jego zaangażowanie emocjonalne, które zapewne ma posłużyć określonymu celowi komunikacyjnemu, np.:

[52]

И торчал большой нос. **Огромный нос.** (Медведева)

большой нос → **огромный нос**

[53]

Пегаса: тот чисто и грамотно выполнял команды, старался не ударить в грязь лицом, то бишь, умной своей глазастой мордочкой. **Очень старался!** (Барабашов)

старался → **очень старался**

[54]

Грохот ударил в низкий потолок, немца швырнуло в стену, а старшина забыл вдруг все немецкие слова и только хрипло кричал:

– Лягайт!... Лягайт!... Лягайт!...

И ругался черными словами. **Самыми черными, какие знал...** (Васильев)

черными словами → **самыми черными, какие знал**

[55]

– Niech to dunder świśnie – zaklął Ivo. – Jesteśmy w żalosej sytuacji. **Beznadziejnej.** (Pilipiuk, Drewniana...)

żałosnej sytuacji → **beznadziejnej**

[56]

Ta wiadomość była oszałamiająca. **Piękna. Nieprawdopodobna. Podniecająca.** Ona przyjeżdża do Paryża! (Wiśniewski, Samotność...)

Oszałamiająca → **Piękna** → **Nieprawdopodobna** → **Podniecająca**

[57]

Jakubku, mówites mi, że bardzo chcesz, abym była szczęśliwa, prawda? Zrób coś teraz dla mnie, proszę. **Coś bardzo ważnego. Coś najważniejszego.** Zrób to dla mnie. Proszę Cię. Będę szczęśliwa, gdy mi wybaczysz. (Wiśniewski, Samotność...)

Coś bardzo ważnego → **Coś najważniejszego**

W parcelacie wykorzystywane są leksemy i formy nazywające wyższy stopień intensyfikacji cechy czy stanu w stosunku do tych ze zdania macierzystego bądź też leksemy synonimiczne wzbogacające informację o danym obiekcie. Wszystko to ma przykuć uwagę odbiorcy i wywołać odpowiednie nastawienie emocjonalne.

7. Korekta wypowiedzi „może wyrażać odrzucenie starej informacji i skorygowanie jej poprzez podanie nowej – poprawnej (właściwej z punktu widzenia mówiącego) lub jedynie jej uściślenie”³⁰⁹. Stąd możemy wy-

---

³⁰⁹ E. Komorowska, *Leksykalno-semantyczne wykładniki...*, s. 137.

różnić: korektę zamiany i korektę uściślenia³¹⁰. Nadawca „powoduje, że treść zawarta w zdaniu macierzystym, jego części lub wcześniejszym parcelacie zostaje zmieniona, poprawiona, dopasowana do czegoś przez zamianę jakiegoś elementu, korektę bądź ściślejsze określenie”, tym samym unikając naruszenia maksym konwersacyjnych. Wypowiedź nadawcy można zinterpretować następująco: „Wprowadzając korektę zdania poprzedniego, sprawiam, że treść przekazu zostaje skorygowana lub uaktualniona”.

Korekta zamiany polega na zastąpieniu podanej informacji inną, precyzyjniejszą, odpowiedniejszą do faktycznego stanu rzeczy, np.:

[58]

Это Александров сгоряча, чего-то всем им, кинологам, доказать хочет. А, может, самому себе... (Барабашов)

[59]

Но это настоящий американский город, тут есть полный комплект городских принадлежностей [...] Как говорится, что угодно для души. Вернее – для тела. Для души тут как раз ничего нет. (Ильф, Петров, Одноэтажная...)

[60]

– Мысля я, тол они несли. А если тол, то маршрут у них совсем не на шоссе, а на железку. На Кировскую дорогу, значит. (Васильев)

[61]

– Давай лучше я отвезу тебя домой. Вас обоих. (Бигль)

[62]

Tylko raz byłem w Polsce, Aneczko. Niedokładnie w Polsce. Ale blisko niej. W Gdańsku. (Wiśniewski, Bikini)

[63]

Przyjechał tramwajem. Zaczy³¹¹ się autobusem.

We wszystkich przypadkach mówiący koryguje nieprecyzyjnie nazwany czy określony stan rzeczy. Być może zaabsorbowany innymi myślami prze-

---

³¹⁰ *Ibidem.*

³¹¹ Na temat wieloznaczności kontekstualnej leksemu *znaczy* wypowiedzieli się m.in. Z. Czapięga, *Rosyjskie operatory metatekstowe i ich polskie odpowiedniki*, Rzeszów 2006, s. 180–207; K. Ożóg, *Leksykon metatekstowy...*, s. 89–96; E. Komorowska, *Leksykalno-semantyczne wykładniki...*, s. 136–147.

kazuje on adresatowi dokładniejszą informację o tym, komu Aleksandrow chce coś udowodnić – *А, может, самому себе...*; do czego potrzebne są w mieście udowodnienia – raczej dla ciała (*Вернее – для тела*); gdzie właściwie był: *Niedokładnie w Polsce. Ale blisko niej. W Gdańsku*. Ciekawy jest też ostatni przykład [63], w którym mówiący informuje o przyjeździe tramwajem potencjalnie znanej rozmówcom osoby. Wprowadzony po chwili parcelat stanowi korektę poprzedniej informacji poprzez dodanie poprawnej – *autobusem*.

Korekta uściślenia z kolei polega na doprecyzowaniu, na ściślejszym określeniu tego, co zostało już powiedziane w zdaniu bazowym lub w poprzednim parcelacie, np.:

[64]

Ракеты не оставили четверем броневидам ни одного шанса. На несколько секунд эфир наполнился матерщиной, но после четырех громких щелчков все стихло. Точнее, почти все. (Корнилаев)

[65]

Они были знакомы уже черт знает сколько лет. И когда у художника не было этого шикарного ателье – а жил он в малюсенькой комнатенке на острове, – он приходил со своей еще еле шагающей дочкой к Писателю с Женщиной по субботам. После синагоги. (Медведева)

[66]

Она отправила его туда, где он жил, где были его вещи. За город. Потому что он весь пылал, горел. (Медведева)

[67]

У девушки со шлемом был дедушка, участвовавший в войнах. А вообще, это было всегда неловко спрашивать у французов о войне. О второй мировой, во всяком случае. (Медведева)

[68]

Na grób Natalii poszedł bardzo późnym wieczorem. Prawie nocą. (Wiśniewski, *Samotność...*)

[69]

Wspólnicy pokiwali w zadumie głowami i ruszyli na zachód. Do domu. (Pilipiuk, *Kroniki...*)

[70]

Czuję strach. Ktoś z naszych był w tym miejscu. Niedawno. Może pięć minut temu. (Pilipiuk, *Rzeźnik...*)

Mówiący, nawiązując do zasadniczej wypowiedzi, koryguje znaczenie *все* poprzez korektę uściślenia: *почти все; по субботам – после синагоги; туда, где он жил – за город; bardzo późnym wieczorem – prawie nocą; на захód – do domu; недавно – może pięć minut temu.*

4.2. Dodatkowe znaczenia emocjonalne w parcelacji

W parcelacji zauważa się występowanie różnych dodatkowych intencjonalnych znaczeń, do których należą m.in.: tworzenie odpowiedniego nastroju, wpływanie na opinię adresata, wzbudzanie jego zainteresowania, wyrażanie oceny zaistniałego stanu itd.

1. Tworzenie odpowiedniego nastroju, np.:

[71]

И шел град. Жестокий и ледяной, ленинградский град, который было неотъемлемой частью ее возвращения в Ленинград в апреле 89-года. (Медведева)

[72]

Śnieg nadal padał. Miętko i bezgłośnie. (Pilipiuk, *Srebrna...*)

Parcelat *Жестокий и ледяной, ленинградский град, который было неотъемлемой частью ее возвращения в Ленинград в апреле 89-года*, określający grad, wywołuje nastrój niezwykłości, niecodzienności, wręcz szaleństwa. Leningrad kojarzy się bowiem narratorce z kwietniowym powrotem do tego miejsca i z nietypowym dla tego miesiąca zjawiskiem atmosferycznym – gradem. Z kolei parcelat *Miętko i bezgłośnie* w odniesieniu do padającego deszczu stwarza atmosferę spokoju, wyciszenia czy ukojenia. Szeroki kontekst wypowiedzi pozwoli również na wskazanie znaczenia przemijającego czasu, pomimo zachodzących wydarzeń: *śnieg nadal padał.*

2. Wyrażanie stanów emocjonalnych, np.:

[73]

Далее мысли естественным образом переключились на неведомо где скитающегося Фандорина. Скорей бы уж приезжал! С ним... Спокойней? Интересней? Так сразу и не определишь, но определенно с ним лучше. (Акунин, *Турецкий...*)

[74]

– Деда... – испуганно зашептал мальчик, вцепившись в край борта и вглядываясь в воду расширившимися от ужаса и горя глазами. – Деда, не помирай. **Только не помирай.** (Грановский)

[75]

*Часami miała wrażenie, że rodzice bardziej cieszą się z obecności Pawła niż jej. **Szczególnie jej ojciec.*** (Wiśniewski, Arytmie)

W pierwszym z przytoczonych rosyjskich fragmentów [73] parcelaty sygnalizują stan niepewności, czy z mężczyzną będzie spokojniej, ciekawiej, a w drugim [74] – strach, przerażenie i smutek połączony z błaganiem, by dziadek nie umierał. Ostatni przykład [75] staje się wykładnikiem skrywanej emocji mówiącej – odczuwanego przez nią wieloletniego niedowartościowania jej osoby ze strony rodziców. Emocje te odnoszą się również do konkurencyjności w tym względzie ze strony Pawła, z którego obecności jej rodzice cieszą się – jej zdaniem – bardziej niż z jej. Skrywane uczucie niedowartościowania znajduje odbicie w parcelacie, w którym narratorka wskazuje na ojca, szczególnie pokazującego to zachowanie. Zastosowany leksem *szczególnie* staje się tym samym pragmatycznym wykładnikiem wyróżnienia ojca spośród rodziny.

3. Wpływanie na opinię adresata, np.:

[76]

– Слушай, Спанта! – Говоря, она не глядела на мужа. – Я знаю: мои слова не понравятся. Но... пусть! Все равно скажу! Мне все надоело. **Пустыня. Грязные массажеты. Дырявый шатер. Горелое мясо... Все!** (Ильясов)

[77]

– Уйдем! [...]
– В Мараканду. Мне тут страшно. Подумай, что ждет нас у массажетов! **Песок. Дым костров. Грубые люди.** (Ильясов)

[78]

*Następnie przejrzałem beczki stanowiące balast. Były stare i zniszczone. **Spękane, spróchniałe, nadżarte przez korniki.*** (Pilipiuk, Sfera...)

[79]

*W chatupie pachniało niezamieszkaniem, czyli wilgocią i resztkami jesieni, suchych liści i siana. **Oraz smrodem myszy.*** (Tokarczuk)

[80]

Może ma pan rację, dostali to, na co zasłużyli, ale przecież odbieranie życia powinno odbywać się godnie. W dumnym milczeniu. Bez pastwienia się. Bez odbierania ofierze honoru, czasem nawet z okazaniem przeciwnikowi szacunku. (Pilipiuk, Pan...)

W pierwszym rosyjskim fragmencie [76] żona stara się przekonać męża o tym, że jest tu nieodpowiednie miejsce dla niej, a może i dla nich, że nic się jej nie podoba, wszystko się znudziło. Podobnie w drugim [77] – poprzez wskazanie negatywnych stron danego miejsca żona oczekuje decyzji męża o wyjeździe.

Z kolei w polskim przykładzie [78] mówiący stara się za pomocą myśli wyrażonej w parcelacie wpłynąć na opinię adresata na temat beczek, które – jego zdaniem – *Były stare i zniszczone. Spękane, spróchniałe, nadżarte przez korniki*, a w [79] parcelat zawiera informację: *oraz smrodem myszy*, która dopełnia negatywny obraz niezamieszkałej chałupy. Mówiący zatem chce wpłynąć na przyjęcie przez słuchacza jego opinii. Ostatni przykład stanowi wyrażoną w parcelacie opinię mówiącego na temat rozumienia pojęcia *godność* w odniesieniu do problemu odbierania życia. Poprzez sformułowania zawarte w rozbudowanym parcelacie mówiący stara się wpłynąć na opinię adresata, określając *godność* jako: *W dumnym milczeniu. Bez pastwienia się. Bez odbierania ofierze honoru, czasem nawet z okazaniem przeciwnikowi szacunku.*

4. Wzbudzenie zainteresowania adresata, np.:

[81]

В том же году я поступила в Институт кинематографии на курс народных артистов СССР С. А. Герасимова и Т. Ф. Макаровой. Началась совершенно новая жизнь. Жизнь в новом измерении. (Гурченко)

[82]

На улице, не на той, где жила Женицина, а за углом, было полно людей, покупающих тонны еды. Везущих корзины на колесиках с едой, несущих корзины с едой на руке, как грибники. (Медведева)

[83]

– [...] *Zanim otrzymałem faks, odebrałem telefon. Telefon z pewnej ważnej instytucji.* (Pilipiuk, Droga...)

[84]

Szafki są zupełnie zwyczajne. Ale ich zawartość już nie. (Pilipiuk, Dziedziczki)

Nadawca za pomocą parcelacji o charakterze niedopowiedzenia realizuje strategię wzbudzenia zainteresowania odbiorcy: *życie w nowym wymiarze; ludzie z kosztami, z jedzeniem; (otrzymałem) telefon z pewnej ważnej instytucji; zawartość szafek nie jest zwyczajna*. „Taki sposób wypowiedzi jest intencjonalnym wprowadzeniem rozmówcy w grę językową, grę emocji”³¹². Zarzucona „sieć pragmatyczna zaciekawienia” adresata może wynikać z ich potencjalnej wiedzy o wydarzeniach poprzedzających odebrany telefon i wiązać się z oczekiwaniem na ten telefon. Tak więc adresat ma teraz możliwość włączyć się w rozpoczętą grę językową w wybrany przez siebie sposób.

4.3. Wybrane typy perlukcji w parcelacji

Perlukcja jest jednym ze składników aktu mowy³¹³. Jest ona związana z wtórnymi celami i rezultatami aktu komunikacyjnego i polega na wywołaniu zmian w rzeczywistości pozajęzykowej, tj. zmian mentalnych i emocjonalnych u odbiorcy³¹⁴. Efekty perlukcyjne mogą być zamierzone lub niezamierzone, a ich liczba związana z konkretnym wyrażeniem jest nieograniczona³¹⁵. Mówiący nie może mieć pełnej kontroli nad tym, jakie wra-

---

³¹² E. Komorowska, *Jeszcze raz o parentezie...*, s. 82.

³¹³ Akt mowy to każde działanie komunikacyjne językowe (werbalne i pisane) oraz niejęzykowe (pozawerbalne), które ma określony cel. Działanie to ma trzy aspekty (składniki): lokucyjny (*act of saying*), tj. to, co zostało powiedziane bądź napisane, illokucyjny (*act in saying*), który określa intencję mówienia, oraz perlukcyjny (*act by saying*), odnoszący się do efektu, jaki wypowiedź wywarła na odbiorcy (zob. m.in. R. Grzegorzczkowska, *Wprowadzenie do semantyki językoznawczej*, Warszawa 2002, s. 76–77; D. Zdunkiewicz, *Akty mowy*, [w:] *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku. Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Wrocław 1993, s. 260–261; A. Czapięga, *Leksykalno-pragmatyczne...*, s. 14; K. Kondziola-Pich, *Pocieszenie jako akt mowy we współczesnym języku polskim i rosyjskim. Studium pragmatolingwistyczne*, Szczecin 2015, s. 51).

³¹⁴ R. Grzegorzczkowska, *Wprowadzenie do semantyki...*, s. 30; R. Kalisz, *Pragmatyka językowa*, Gdańsk 1993, s. 32; D. Zdunkiewicz, *Akty...*, s. 261; K. Kondziola-Pich, *Pocieszenie...*, s. 44.

³¹⁵ R. Kalisz, *Pragmatyka...*, s. 33–34; D. Zdunkiewicz, *Akty...*, s. 261.

zenie wywrze jego wypowiedź na odbiorcy, stąd efekty perlokucyjne są trudne do zbadania. Niekiedy nawet mimo poprawnej formy językowej komunikatu efekt perlokucyjny może być inny niż zamierzony. Rozbieżności te powodowane są różnymi czynnikami psychologicznymi i kontekstualnymi³¹⁶. Na trudność w analizie efektów perlokucyjnych wpływa również fakt, że nie ma „wyraźnych eksponentów formalno-składniowych zamierzonych efektów perlokucyjnych”³¹⁷.

Wyróżnione znaczenia w parcelatach w swej funkcji naddanej mają na celu oddziaływanie na emocje adresata w dwóch zasadniczych kierunkach perlokucyjnych – pozytywnym i negatywnym³¹⁸.

Perlokucja pozytywna polega na wskazaniu w parcelacie dobrych, oczekiwanych i akceptowanych informacji dotyczących określonych obiektów, sytuacji czy zdarzeń, co do których w wypowiedzi zasadniczej istniało negatywne odniesienie, np.:

[85]

Так гордится директор зоопарка редким экземпляром старого льва. Гордый зверь очень стар и уже не опасен, когти его притупились, зубы выпали. Но шкура его прекрасна. (Ильф, Петров, *Одноэтажная...*)

[86]

– У мента, между нами, мужиками, говоря, должен быть надежный, крепкий тыл. Наша служба, как в песне поется, и опасна, и трудна. Но – благородна! (Барабашов)

[87]

– Korona lub księżęcy diadem. To nie tylko obręcz ze złotej blachy. To symbol. Często przechodzi z rąk do rąk przez pokolenia. Bywało i tak, że ktoś wykopał z ziemi ukrytą przed laty koronę i przyozdabiał nią skronie. I ludzie szli za nim, taka jest siła symbolu. Bywało, że umykał władca na wygnanie. Ukrywał koronę, by nie wpadła w niegodne ręce. Potem jego syn lub wnuk wydobywał z ukrycia i świat się zmieniał. Wbrew logice, wbrew całym armiom, które przeciw niemu stawały. I Oko Jelenia. Jeden przedmiot, który od setek lat zmienia świat. Kto go posiada, tego otoczy aura władzy. Będzie rozkazywał, a ludzie pójdą za nim, choćby ich wiódł prosto do piekła. To magia przeznaczenia. Brzmiało to na pozór jak stek bzdur. Ale wyczuwałem w tym głębszą myśl.

– W czasach, z których przybyłem, też mieliśmy podobne przedmioty – mruknąłem. – Atomowa walizka, właściwie walizka z kodami do głowic – poprawiłem się. (Pilipiuk, Sfera...)

---

³¹⁶ R. Kalisz, *Pragmatyka...*, s. 54.

³¹⁷ *Ibidem*, s. 55.

³¹⁸ Szerzej na temat emotywności rozumianej jako funkcja illokucyjna zob. E. Komorowska, *Semantyczno-pragmatyczne...*, s. 76.

Wprowadzona parcelacja, w której dyrektor ZOO zwraca uwagę na piękną sierść starego lwa, ma na celu wzbudzenie pozytywnych odczuć w stosunku do niego. Innymi słowy: dyrektor, chcąc pochwalić się lwem, który jest już stary, bezzębny, bez pazurów, podkreśla w części zasadniczej wypowiedzi, że jest to też zwierz dumny i łagodny, i dla wzbudzenia efektu perlokucyjnego aprobaty mocno, poprzez parcelat, chwali jego nadal piękną sierść, która – jego zdaniem – powinna zrobić pozytywne wrażenie na słuchaczach. Zastosowana strategia pragmatyczna ma na celu wywołanie pozytywnej perlokucji. Podobną funkcję pełni parcelat w ostatnim fragmencie: *служба и опасна, и трудна – но благородна*.

Z kolei w polskim tekście nadawca krytycznie odnosi się do wypowiedzi, traktując ją jako bezsensowną, po czym w parcelacie ocenia pozytywnie, dostrzegając w niej głębszą myśl.

Perlokucja negatywna z kolei polega na wskazaniu w parcelacie złych, niekorzystnych i nieakceptowalnych informacji dotyczących określonych sytuacji czy zdarzeń, np.:

[88]

– *Вы, спартанцы, отчаянно смелы и туго упрямы. И кончите плохо.* (Ефремов)

[89]

Moгло być jeszcze wszystko dobrze. Ale nie przyszłaś. (Masłowska)

W pierwszym przykładzie mówiący, zwracając się do Spartan, nazywa ich ‘rozpaczliwie odważnymi’ i ‘głupio upartymi’, ale ta krytyka mu nie wystarcza. Intencją nadawcy staje się groźba i związany z nią efekt perlokucyjny zastraszenia, które wyraża poprzez parcelat: *I źle się to dla Was skończy*. Wyodrębnienie groźby ma na celu wstrząsnąć odbiorcami, zmienić ich postawę na bardziej uległą, gdyż w przeciwnym wypadku mogą spodziewać się sankcji. Wprowadzone niedopowiedzenie, jakiego typu zagrożenia czekają Spartan, może potęgować ich wyobraźnię i pogłębiać stan strachu. Tak więc w analizowanej wypowiedzi parcelacja wprowadza perlokucję negatywną, towarzyszącą groźbie.

Z kolei drugą wypowiedź można interpretować dwojako. Możemy mieć do czynienia z wyrażaniem poprzez parcelację illokucji niezadowolenia, a nawet urazy, co można eksplikować następująco: „Spodziewałem/am się, że wszystko ułoży się dobrze, zgodnie z moim systemem war-

tościowania, ale zachowałaś się inaczej, co budzi moje niezadowolenie, a nawet czuję się urażony/a twoim zachowaniem, że nie przyszedłeś, i równocześnie chcę wzbudzić w tobie wyrzuty sumienia”.

Parcelat może stać się również wykładnikiem illokucji rozczarowania, zawiedzionych nadziei, co można eksplikować następująco: „Miałem w stosunku do ciebie (czy nas) pewne plany, liczyłem, że przyjdiesz, a jednak mnie zawiodłaś i czuję się rozczarowany tą sytuacją, równocześnie chcąc wzbudzić w tobie wyrzuty sumienia, bo mogło być inaczej”.

Zarówno w illokucji urazy, jak i zawiedzionych nadziei przejawia się perlokucja negatywna, polegająca na wzbudzeniu u adresatki wyrzutów sumienia, postawienia jej w sytuacji winnej, która się tłumaczy. Tego typu strategia językowa ma służyć nadawcy do manipulowania uczuciami adresatki i ewentualnego skłonienia jej do ustępstw czy zmiany zachowania, zgodnie z intencją nadawcy.

Perlokucja negatywna występuje również w poniższych fragmentach:

[90]

Paskuda, jak każdy uczciwy Kopciuszek, wyszła za italiańskiego księcia i mieszkała w Wenecji. Ale nie była szczęśliwa. (Głowacki, *Z głowy*)

[91]

Pierwszy raz właśnie wtedy, na ułamek sekundy, pojawiła się we mnie myśl o przyszłości z Tobą. A zaraz potem zaczęłam się tego bać... (Wiśniewski, *Arytmie*)

Bardziej złożony układ intencji mówiącego ma miejsce w poniższym tekście:

[92]

Wracamy na lokal. Andżela idzie się obmyć z farfocli, z pozostałości. Patrzą za nią. Jest całkiem. Choć brudna. Nienormalna. Ale wesoła, zabawowa, skłonna do śmiechu, inteligentna. Jednym słowem fajna, mimo wszelkich naszłości. (Masłowska)

Pozytywne wartościowanie zawarte jest w zasadniczej części wypowiedzi (w zdaniu macierzystym), po czym dwa początkowe parcelaty wprowadzają perlokucję negatywną, by w ostatnim, rozbudowanym parcelacie wyeksponować wiele zalet dziewczyny i w efekcie wywołać perlokucję pozytywną, tzn. odbiorca powinien uważać Andżelę za dziewczynę w porządku, wesołą, inteligentną, jak wynika z dalszego kontekstu, *jednym słowem fajną*.

Parcelacja w obrębie zdania pojedynczego i złożonego może być sposobem wyrażenia różnych treści o charakterze pragmatycznym. Są to: wyjaśnienie będące eksplikacją myśli nadawcy zawartej w zdaniu macierzystym, uszczegółowienie, tj. doprecyzowanie wcześniejszej treści, poszerzenie wzbogacające wypowiedź o dodatkowe informacje, uogólnienie podsumowujące zdanie bazowe, wyróżnienie najważniejszej według autora części zdania macierzystego, wzmocnienie i intensyfikacja emocjonalna poprzez powtórzenie fragmentu zdania głównego lub wyodrębnienie w parcelat składnika o wyższym stopniu intensyfikacji w porównaniu do tego w zdaniu głównym oraz korekta zmiany i uściślenia polegająca na zastąpieniu lub doprecyzowaniu treści z wcześniejszej części wypowiedzi. Ponadto przy parcelacji można zauważyć dodatkowe znaczenia intencjonalne: tworzenie odpowiedniego nastroju, wyrażanie stanów emocjonalnych, wpływanie na opinię adresata i jego zainteresowanie, a także oddziaływanie na emocje odbiorcy w pozytywnym i negatywnym kierunku perlokucyjnym.

Zakończenie

Prezentowana monografia stanowi opis najistotniejszych kwestii związanych z funkcjonowaniem parcelacji we współczesnym języku rosyjskim i polskim na podstawie materiału pochodzącego z XX-wiecznej prozy rosyjskiej i polskiej oraz tekstów literackich opublikowanych na początku obecnego stulecia.

Parcelacja jest jednym ze środków składni ekspresywnej i polega na szczególnym sposobie podziału zdania na dwie lub kilka samodzielnych fraz, które oddzielone są kropką lub innym znakiem interpunkcyjnym kończącym zdanie, np.: *И вот она посмотрела на весь этот ужас и... ушла. С Критиком.* (Медведева); *Einstein wybuchnął śmiechem. Autentycznym i niepozowanym.* (Wiśniewski).

Parcelowana konstrukcja składa się z części bazowej (głównej, macierzystej) i parcelowanej (parcelatu). Część główna to fraza będąca podstawą strukturalną, wokół której zorganizowane jest całe wypowiedzenie wraz z parcelatem. Stanowi ona pod względem strukturalnym i semantycznym kompletne zdanie. Natomiast fraza następująca po pauzie kropki to parcelat. Jest on ściśle związany i całkowicie zależny od zdania macierzystego, tzn. w oderwaniu od niego nie funkcjonuje jako samodzielna jednostka komunikacyjna.

Używany w niniejszej pracy termin *parcelacja* został zaczerpnięty z językoznawstwa rosyjskiego. Mimo że zjawisko to występuje w wielu językach, w języku polskim było ono dotąd odnotowywane pod inną nazwą. Wyłączenie jakiegoś składnika poza zdanie dostrzegano przy okazji opisu innych problemów językowych, ale nazywano w inny sposób, np.: *wyodrębniony interpunkcyjnie człon, usamodzielniony człon, usamodzielnione zdanie, człon wyodrębniony w wypowiedzenie*. Takie nietypowe oddzielenie kropką prymarnie służącą do zamykania zdania dowolnego fragmentu wypowiedzenia w sa-

modzielną frazę było w języku uważane za błąd, tj. naruszenie obowiązującej normy językowej. Jednak z czasem uznano, że jest to świadome tworzenie wypowiedzi niezgodnej z normą, aby osiągnąć jakiś szczególny cel – ekspresywne wyróżnienie bądź stylizację na mowę ustną, która nie jest wcześniej przygotowana i przemyślana, i powstaje zgodnie z tokiem myśli.

Mimo że parcelacja jest dość dokładnie opisana w językoznawstwie rosyjskim, to kryteria jej wyróżnienia nie są do końca jasne i wyraziste. Na podstawie dostępnej literatury językoznawczej ustalono wspólną dla obu opisywanych języków definicję parcelacji oraz wyróżniono jej cechy dystyngtywne. Do najważniejszych należą:

- obecność części bazowej i oddzielonej kropką (lub innym znakiem kończącym zdanie) części zależnej – parcelatu;
- postpozycja parcelatu;
- możliwość zamiany konstrukcji parcelowanej na wersję bez parcelacji semantycznie równoważną, ale pozbawioną elementu ekspresywności.

W obu językach parcelacja występuje w obrębie zdania pojedynczego, w którym w parcelaty mogą być wyodrębniane główne i drugorzędne człony zdania oraz zdania złożonego z częścią współrzędną lub podrzędną wydzieloną w samodzielnej frazie – parcelat.

W pierwszym rozdziale empirycznym przeprowadzono analizę zdań z parcelacją poszczególnych członów zdania pojedynczego; zostały one podzielone na cztery typy, w których:

- w zdaniu głównym nie było danego członu i został on wydzielony w samodzielnej frazie – parcelat;
- w parcelacie został powtórzony człon ze zdania macierzystego;
- człon/człony w zdaniu głównym wraz z parcelatem tworzyły szereg;
- parcelowany człon/człony nie tworzyły szeregu z odpowiadającym członem w zdaniu głównym.

Nie wszystkie z wymienionych typów konstrukcji z parcelacją wystąpiły w przypadku każdego członu zdania.

Zarówno główne, jak i drugorzędne człony zdania mogą podlegać parcelacji w konstrukcjach, w których w parcelacie ma miejsce reduplikacja lub parcelowana część jest członem szeregu. Parcelowane przydawki dodatkowo mogą być oddzielane od zdań macierzystych, w których nie ma przydawki. Natomiast wszystkie cztery typy konstrukcji pojawiły się przy parcelacji dopełnienia i okolicznika.

Powtórzenie członu zdania w parcelacji jest uważane za najprostszy wariant parcelacji. Reduplikowane są pojedyncze wyrazy lub powtórzone elementy wzbogacane są dodatkowymi komponentami.

Wyłączenie poza zdanie bazowe jednego ze składników występującego jedynie w parcelacji dotyczy drugorzędnych członów zdania, tj. dopełnienia, przydawki i okolicznika. Są one nieobligatoryjnymi elementami, więc zdanie macierzyste, w którym nie ma jednego z nich, jest kompletne pod względem strukturalnym i semantycznym. Wydzielenie tego członu w samodzielnej frazie pojawiającej się po kropce kończącej zdanie sprawia, że staje się on ważniejszy, zaakcentowany i przez to bardziej zauważalny dla odbiorcy, niż gdyby zajmował typową dla siebie pozycję w wariacie bez parcelacji.

Zdania, w których parcelowany człon nie jest składnikiem zdania głównego, nie wystąpiły wśród przykładów z parcelacją głównych członów zdania – podmiotu i orzeczenia. W tekstach, w których człony ze zdania głównego i parcelatu tworzą szereg, obserwuje się między nimi różne relacje semantyczne: włączne, łączne, rozłączne, przeciwstawne, jednoczesności, następstwa, skutku, wyliczenia, uogólnienia i gradacji. Możliwe jest też występowanie różnych relacji w obrębie jednej konstrukcji. Relacje włączne i łączne występują przy parcelacji wszystkich członów zdania, z tym że łączne w przypadku podmiotu i okolicznika odnotowano tylko w materiale polskojęzycznym, rozłączne przy parcelacji podmiotu, orzeczenia i dopełnienia, jednoczesności, następstwa, skutku i wyliczenia przy parcelacji orzeczenia, uogólnienia przy dopełnieniu, a gradacji – przydawki.

Oddzielenie kropką fragmentu zdania może nastąpić w dowolnym miejscu. Zebrany materiał pokazuje, że jedne miejsca są bardziej, a inne mniej typowe. Najrzadziej spotykane w omawianych językach jest rozdzielanie kropką składników głównego związku składniowego, tj. podmiotu i orzeczenia. Dodatkowo interpretacja składniowa tego typu konstrukcji bywa niejednoznaczna. Częściej pojawia się parcelacja powtórzonych lub będących członami szeregu podmiotu i orzeczenia, a najczęściej drugorzędnych członów zdania – przydawki, dopełnienia i okolicznika.

Drugi rozdział materiałowy poświęcono omówieniu parcelacji zdań współrzędnie i podrzędnie złożonych. Zostały one podzielone ze względu na rodzaj wyodrębnionych w parcelat części składowych tych zdań. Zda-

niami macierzystymi są tutaj pierwsze ze zdań składowych w przypadku parataksy i część nadrzędna (bądź całe zdanie) w przypadku hipotaksy. Parcelatami są kolejne zdania współrzędne lub podrzędne. Przy parataksie o relacjach zachodzących między zdaniem głównym a parcelowanym decydują spójniki w inicjalnej części parcelatu. Relacja łączna oraz przyłączająca (w języku rosyjskim) sygnalizowane są wskaźnikami *u/i*, przeciwstawna – *но/ale, a*, rozłączna – *или/albo, lub*, wynikowa (tylko w materiale polskojęzycznym) – *a, więc*.

W przypadku parcelowanych zdań współrzędnych w zdaniu macierzystym nie ma części wprowadzanej przez spójniki znajdujące się na początku parcelowanych fragmentów. W zdaniach złożonych podrzędnie zespolenie części składowych jest ściślejsze, a w zdaniach intensjonalnych (dopełnieniowych) część podrzędna jest elementem niezbędnym uzupełniającym treść orzeczenia w zdaniu głównym. Dlatego częścią główną w większości rosyjskich i polskich zdań intensjonalnych oraz relatywnych jest całe zdanie złożone. Parcelaty z powtórzonym inicjalnym spójnikiem *что/że* i *который/który* stanowią dodatkową część podrzędną, doprecyzowującą treść tej ze zdania głównego. Sporadycznie zdarza się, że w zdaniu macierzystym nie ma części podrzędnej. W zdaniach, w których części podrzędne są fakultatywne, tj. w zdaniach ekstensjonalnych (okolicznikowych), występują one tylko po kropce jako parcelaty.

W trzecim rozdziale empirycznym zostały opisane wybrane zagadnienia dotyczące pragmatycznych aspektów funkcjonowania rosyjskich i polskich zdań z parcelacją. Oddzielenie pauzą kropki leksemu, połączeń wyrazowych lub całego zdania od części macierzystej jest uwarunkowane intencją mówiącego, a parcelat staje się nośnikiem pragmatycznej treści wypowiedzi. W zgromadzonym materiale faktograficznym zostały wyróżnione semantyczno-pragmatyczne grupy parcelacji. Są to: wyjaśnienie, uszczegółowienie, poszerzenie, uogólnienie, wyróżnienie, wzmocnienie i intensyfikacja oraz korekta. Ponadto przy parcelacji wystąpiły dodatkowe intencjonalne znaczenia związane z tworzeniem odpowiedniego nastroju, wyrażaniem stanów emocjonalnych, wpływaniem na opinię adresata, a także wzbudzaniem jego zainteresowania. Zawarte w parcelatach znaczenia oddziałują na emocje odbiorcy w dwóch kierunkach perlokucyjnych: pozytywnym, kiedy w parcelacie wskazane są dobre, korzystne i akceptowalne fakty dotyczące określonych sytuacji bądź zdarzeń, oraz

negatywnym, w którym w parcelacie wskazane są złe, niekorzystne i nieakceptowalne fakty dotyczące określonych sytuacji lub zdarzeń.

Jednym ze sposobów wyrażania emocji w tekście pisanym jest stosowanie struktur składniowych o nietypowej budowie. Model zdania pod wpływem emocji i uczuciowego zaangażowania mówiącego ulega zmianom nie tylko w obrębie środków językowych, ale też ich organizacji. Parcelacja jest przykładem zdania o takiej zmodyfikowanej strukturze. Odzwierciedla ona intencje autora, aby podkreślić emocjonalnie fragment wypowiedzi, oraz sprawia, że czytający odbiera go również jako coś nieoczywistego, zwracającego uwagę, a więc coś istotnego, na czym jego uwaga została zatrzymana na dłużej. Kwestia, na którą autor chce zwrócić szczególną uwagę, pojawia się po kropce kończącej zdanie i niezapowiadającej tym samym jego kontynuacji, która mimo to, wbrew oczekiwaniom, następuje w parcelacie.

Podstawową i stałą funkcją parcelacji jest wyróżnienie i ekspresywne podkreślenie części wypowiedzenia. Środki składniowe służące ekspresywności wypowiedzi często współwystępują i nakładają się na siebie. Ma to miejsce również w przypadku parcelacji, przy której w celu dodatkowego wzmocnienia stosowane są inne środki wyróżniające treść zawartą w parcelacie. Są to: reduplikacja, gradacja, elipsa, wyeksponowanie graficzne przez wyróżnienie parcelatu większą czcionką czy przeniesienie go do nowego akapitu, oddzielenie parcelowanego członu od nadrzędnego fragmentem tekstu, wykrzyknik lub znak zapytania na końcu parcelatu, oznaczające emocjonalne zabarwienie wypowiedzi. Ekspresywność bywa też zaznaczana leksykalnie – semantyką wyrazów wyodrębnionych w samodzielnej frazie oraz gramatycznie z wykorzystaniem formy stopnia najwyższego.

Z parcelacją wiąże się przeniesienie oddzielanego członu na koniec wypowiedzenia, co sprawia, że niektóre części zdania znajdują się w nietypowej dla siebie pozycji w zdaniu, tj. po członie, do którego się odnoszą. W przypadku podmiotu i jego postpozycji względem orzeczenia oraz przydawki przymiotnej względem nadrzędnika konsekwencją tego zabiegu jest zmiana neutralnego szyku zdania na nacechowany, pełniący dodatkową funkcję stylistyczną.

Rosyjskie i polskie parcelowane zdania pojedyncze i złożone niejednokrotnie stanowią dość rozbudowane struktury składniowe złożone ze

zdania macierzystego oraz kilku parcelowanych fraz – członów zdania pojedynczego lub części zdania złożonego. Oddzielenie tych części dłuższą pauzą sprawia, że treść w nich zawarta jest prezentowana w bardziej przejrzysty i czytelny sposób oraz jest łatwiejsza w odbiorze dla czytelnika.

Zebrany materiał faktograficzny pokazał, że liczba i struktura parcelatów jest dowolna. Rosyjskie i polskie teksty z parcelacją najczęściej składają się z części macierzystej i jednej samodzielnej frazy (parcelatu) rozbudowanej o dodatkowe określenia. Rzadziej natomiast parcelaty są jednowyrazowe czy jest ich dwa lub więcej.

Usamodzielnione interpunkcyjnie frazy występują w postpozycji. Mogą one być umieszczone bezpośrednio po części bazowej lub, rzadziej, od niej oddzielone fragmentem wypowiedzenia.

Monografia miała charakter konfrontatywny. Przegląd rosyjskich i polskich zdań z parcelacją pozwolił na wyprowadzenie pewnych wniosków, pokazujących zarówno podobieństwa między nimi, jak i różnice. Okazuje się, że w omawianych językach obserwowalne jest duże podobieństwo w zakresie funkcjonowania parcelacji w strukturze zdania pojedynczego i złożonego. Różnice dotyczą jedynie pojedynczych przypadków występowania lub niewystępowania określonych relacji semantycznych, na zasadzie których łączą się ze sobą człony szeregu, tj. te będące składnikami zdania macierzystego z parcelowanymi.

Rozbieżności wynikają też ze specyfiki porównywanych języków. Tylko w materiale polskojęzycznym znalazły się bowiem zdania z podmiotem domyślnym w części głównej, który został wskazany lub nazwany w parcelowanej frazie. Przewaga tekstów z parcelacją orzeczenia w języku rosyjskim wynika natomiast z klasyfikacji polskich orzeczeń połączonych współrzędnie jako wypowiedzeń złożonych, a nie członów szeregowych.

Można zatem stwierdzić, że parcelacja jako środek składni ekspresywnej jest wykorzystywana zarówno przez rosyjskich, jak i polskich pisarzy współczesnych w zbliżony sposób.

Przeprowadzona analiza potwierdza, że takie nietypowe użycie kropki ma związek z tendencją do odzwierciedlania na piśmie żywej mowy ustnej z typową dla niej intonacją, pauzami służącymi mówiącemu do korekty swojej wypowiedzi lub zastanowienia się nad jej dalszą częścią. Parcelacja jest też jednym ze sposobów kompresji tekstu – komunikat jest dzielony na mniej złożone części, co sprawia, że każdy jego element jest wyeksponowany, a odbiorca koncentruje uwagę na każdym z nich oddzielnie.

Niniejsze opracowanie pokazuje, że wynoszenie części zdania, a także całych zdań poza ramy zdania głównego pełni ważną rolę w kształtowaniu ekspresywnej i stylistycznej strony tekstów oraz jest często stosowane przez rosyjskich i polskich autorów prozy współczesnej. Parcelacja daje nieograniczone możliwości. Autor ma pełną swobodę w stosowaniu tego zabiegu, a forma tekstu zależy od jego wyobraźni i inwencji twórczej.

Podsumowując opis rosyjskich i polskich zdań z parcelacją, można stwierdzić, że:

- parcelacja jest niewątpliwie środkiem składni ekspresywnej;
- w tekstach współwystępuje z innymi zabiegami stylistycznymi;
- służy do stylizacji na spontaniczną mowę ustną;
- występuje w obrębie zdań pojedynczych i złożonych;
- przeniesienie treści zawartej w parcelacie na koniec sprawia, że zostaje ona zaakcentowana i podkreślona;
- parcellat stanowi wypowiedzenie skończone tylko z poprzedzającą go częścią macierzystą – bez niej byłby niezrozumiały;
- parcelacja nie ma wykładników leksykalnych;
- może być zastosowana przez piszącego w dowolnym miejscu w celu ekspresywnego wyróżnienia wybranego fragmentu wypowiedzenia;
- zapobiega monotonii strukturalnej tekstu i wprowadza element ubarwiający wypowiedź;
- pomaga uzyskać zwięzłość informacyjną;
- pełni różne funkcje pragmatyczne;
- parcellat może mieć postać jednego wyrazu, połączenia wyrazowego rozbudowanego i nierozbudowanego oraz części zdania złożonego;
- funkcjonowanie parcelacji w tekstach rosyjskich i polskich jest zbliżone.

Zagadnienie parcelacji nie było przedmiotem opisu w aspekcie konfrontatywnym rosyjsko-polskim. Przeprowadzone badania w zakresie rosyjskich i polskich zdań z parcelacją powinny być kontynuowane. W monografii zostały przedstawione podstawowe funkcje pragmatyczne parcelacji, jednak kwestia ta wymaga głębszej analizy, a niniejsza monografia może stanowić punkt wyjścia do dalszych badań w tym obszarze.

Źródła materiału badawczego

- Białoszewski M., *Przepowiadanie sobie*, Warszawa 1981.
- Brzezińska A., *Kot Wiedzmy*, [w:] *Zajdel 2003 Antologia. Wybór najlepszych opowiadań polskich autorów*, Lublin 2003.
- Brzezińska A., *Życzenie*, [w:] *Zajdel 2003 Antologia. Wybór najlepszych opowiadań polskich autorów*, Lublin 2003.
- Chmielewska J., *Lesio*, Warszawa 2010.
- Domagalik M., Wiśniewski J.L., *188 dni i nocy*, Warszawa 2008.
- Gałczyński K.I., *Poezje*, Warszawa 1980.
- Głowacki J., *Polowanie na muchy i inne opowiadania*, Warszawa 1977.
- Głowacki J., *Z głowy*, Warszawa 2004.
- Gretkowska M., *Miłość po polsku*, Warszawa 2010.
- Gretkowska M., Pietucha P., *Sceny z życia pozamatżeńskiego*, Warszawa 2003.
- Lem S., *Bajki robotów*, Warszawa 1983.
- Masłowska D., *Wojna polsko-ruska pod flagą biało-czerwoną*, Warszawa 2009.
- Pilipiuk A., *Kuzynki*, [w:] *Zajdel 2003 Antologia. Wybór najlepszych opowiadań polskich autorów*, Lublin 2003.
- Pilipiuk A., *Operacja Dzień Wskreszenia*, Lublin 2006.
- Pilipiuk A., *Dziedziczki*, Lublin 2007.
- Pilipiuk A., *Kroniki Jakuba Wędrowycza*, Lublin 2007.
- Pilipiuk A., *Oko Jelenia. Drewniana twierdza*, Lublin 2008.
- Pilipiuk A., *Oko Jelenia. Droga do Nidaros*, Lublin 2008.
- Pilipiuk A., *Oko Jelenia. Srebrna łania z Visby*, Lublin 2008.
- Pilipiuk A., *Oko Jelenia. Pan wilków*, Lublin 2009.
- Pilipiuk A., *Rzeźnik drzew*, Lublin 2009.
- Pilipiuk A., *Oko Jelenia. Triumf lisa Reinicke*, Lublin 2010.
- Pilipiuk A., *Oko Jelenia. Sfera armilarna*, Lublin 2011.
- Szczeklik A., *Katharsis. O uzdrowicielskiej mocy nauki i sztuki*, Kraków 2003.
- Szwaja M., *Klub mało używanych dziewic*, Warszawa 2007.

Tokarczuk O., *Szafa*, Wałbrzych 1998.
Tokarczuk O., *Dom dzienny, dom nocny*, Wałbrzych 1999.
Wiśniewski J.L., *Samotność w sieci*, Warszawa 2001.
Wiśniewski J.L., *Zespoły napięć*, Warszawa 2002.
Wiśniewski J.L., *Intymna teoria względności*, Kraków 2005.
Wiśniewski J.L., *Molekuły emocji*, Kraków 2006.
Wiśniewski J.L., *Arytmie*, Warszawa 2008.
Wiśniewski J.L., *Bikini*, Warszawa 2009.
Ziemkiewicz R.A., *Pobożne życzenie*, [w:] *Zajdel 2003 Antologia. Wybór najlepszych opowiadań polskich autorów*, Lublin 2003.

Абдуллаев Ч., *Голубые ангелы*, Москва 1997.
Абдуллаев Ч., *Почти невероятное убийство*, Москва 1997.
Акунин Б., *Азазель*, Москва 2004.
Акунин Б., *Левиафан*, Москва 2004.
Акунин Б., *Турецкий гамбит*, Москва 2004.
Донцова Д., *Билет на ковер-вертолет*, Москва 2008.

Произведения в электронной версии:

Аксенов В., *Остров Крым*.
Аксенов В., *Скажи изюм*.
Балашов Д., *Марфа-посадница*.
Барабашов В., *А смерть подождет*.
Бигль П., *Архаические развлечения*.
Васильев Б., *А зори здесь тихие...*
Грановский А., *Властелин видений (Гиблое место – 6)*.
Гурченко Л., *Аплудисменты*.
Дубинин Б., *В том далеком сорок четвертом*.
Ефремов И., *Таис Афинская*.
Ильясов Я., *Согдиана*.
Ильф И., Петров Е., *Золотой теленок*.
Ильф И., Петров Е., *Одноэтажная Америка*.
Корнилаев П., *Созданные для Рая*.
Медведева Н., *А у них была страсть*.

Bibliografia

- Aleksandrova O.V., Korableva E.A., Kharkovskaya A.A., *Expressive Syntactic Devices as Means of Forming Advertising Discourse* [in:] *Functional Approach to Professional Discourse Exploration in Linguistics*, ed. E.N. Malyuga, Singapore 2019, pp. 85–93, <https://books.google.pl/books?id=w8anDwAAQBAJ&pg=PA85&dq=the+use+of+parcelling+constructions+in+advertising+texts&hl=pl&sa=X&ved=2ahUKewjov7K8iJzrAhUFqYsKHx8cDhYQ6AEwAHoECAMQAg#v=onepage&q=the%20use%20of%20parcelling%20constructions%20in%20advertising%20texts&f=false> (25.05.2020).
- Aliuk A., *Wykorzystywanie środków stylistyczno-składniowych w przekazywaniu emocji w „Wojnie polsko-ruskiej pod flagą biało-czerwoną” Doroty Masłowskiej*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Linguistica” 2010, nr 45, s. 17–27.
- Ampel T., *Elipsa i powtórzenie w mowie żywej*, [w:] *Studia nad składnią polszczyzny mówionej. Księga referatów konferencji poświęconej składni i metodologii badań języka mówionego (Lublin, 6–9 X 1975)*, red. T. Skubalanka, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1978, s. 173–182.
- Angelowa I., *Charakterystyka interpunkcji polskiej w świetle normy i praktyki*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1985.
- Awdiejew A., *Klasyfikacja funkcji pragmatycznych*, „Polonica” 1983, t. IX, s. 53–88.
- Awdiejew A., *Strategie konwersacyjne*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Litteraria Polonica” 2005, t. 7, s. 127–150.
- Binsztok A., *Kiedy kropla drąży skałę, czyli droga do mistrzostwa w komunikacji perswazyjnej*, Gliwice 2009.
- Bobran M., *Składnia polska i rosyjska zdania złożonego*, Rzeszów 2000.
- Bobran M., *Очерк синтаксиса простого предложения русского и польского языков*, Rzeszów 1974.
- Bobrowski I., *Gramatyka opisowa języka polskiego. Zarys modelu generatywno-transformacyjnego*, t. 1–2, Kielce 1995, 1998.
- Bobrowski I., *Zaproszenie do językoznawstwa*, Kraków 1998.
- Czapiga A., *Leksykalno-pragmatyczne wykładniki aprobaty jako aktu mowy. Na materiale języka polskiego, rosyjskiego i angielskiego*, Rzeszów 2017.
- Czapiga Z., *Kauzator zachwyty w języku rosyjskim i polskim*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Linguistica Rossica” 2016, nr 12, s. 43–52.

- Czapiga Z., *O ekspresywności wypowiedzi emotywnych (na materiale języka rosyjskiego i polskiego)*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Linguistica Rossica” 2015, nr 11, s. 19–27.
- Czapiga Z., *Rosyjskie operatory metatekstowe i ich polskie odpowiedniki*, Rzeszów 2006.
- Czapiga Z., *Polipredykatywność zdania pojedynczego w języku polskim i rosyjskim*, Rzeszów 2003.
- Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, red. K. Polański, Wrocław 1993.
- Encyklopedia języka polskiego*, red. S. Urbańczyk, Wrocław–Warszawa–Kraków 1991.
- Encyklopedia wiedzy o języku polskim*, red. S. Urbańczyk, Wrocław 1978.
- Gołąb Z., Heinz A., Polański K., *Słownik terminologii językoznawczej*, Warszawa 1968.
- Grabias S., *O ekspresywności języka. Ekspresja a słowotwórstwo*, Lublin 1981.
- Gramatyka współczesnego języka polskiego. Składnia*, red. Z. Topolińska, Warszawa 1984.
- Grzegorzczkowska R., *Wstęp do językoznawstwa*, Warszawa 2007.
- Grzegorzczkowska R., *Wprowadzenie do semantyki językoznawczej*, Warszawa 2002.
- Grzegorzczkowska R., *Wykłady z polskiej składni*, Warszawa 1996.
- Grzesiuk A., *Składnia wypowiedzi emocjonalnych*, Lublin 1995.
- Inny słownik języka polskiego*, t. I, red. M. Bańko, Warszawa 2000.
- Jodłowski S., *Losy ortografii polskiej*, Warszawa 1979.
- Jodłowski S., *O nowej modzie literackiej w interpunkcji*, „Język Polski” 1932, R. XVII, nr 1, s. 11–18.
- Jodłowski S., *Podstawy polskiej składni*, Warszawa 1976.
- Jodłowski S., *Zasady interpunkcji*, Kraków 2002.
- Jodłowski S., Taszycki W., *Zasady pisowni polskiej i interpunkcji. Słownik ortograficzny*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1994.
- Kalisz R., *Pragmatyka językowa*, Gdańsk 1993.
- Karolak S., *Składnia wyrażen predykatywnych*, [w:] *Gramatyka współczesnego języka polskiego*, t. 1: *Składnia*, red. Z. Topolińska, Warszawa 1984, s. 11–211.
- Karpowicz T., *Kultura języka polskiego. Wymowa, ortografia, interpunkcja*, Warszawa 2009.
- Kiklewicz A., *Aspekty teorii względności lingwistycznej*, Olsztyn 2007.
- Kiklewicz A., *Podmiot i orzeczenie jako kategorie gramatyki funkcjonalnej*, „Prace Językoznawcze” [Olsztyn] 2003, z. V, s. 117–139.
- Kita M., *Wypowiedzi przerwane we współczesnym polskim języku potocznym (na materiale autentycznych tekstów potocznych i tekstów beletrystycznych)*, Katowice 1989.
- Klemensiewicz Z., *Zarys składni polskiej*, Warszawa 1969.
- Klemensiewicz Z., *Zarys składni polskiej*, Warszawa 1961.
- Klemensiewicz Z., *O syntaktycznym stosunku nawiązania*, „Slavia” [Prah] 1949, R. XIX, z. 1–2.
- Koczerhan M.P., *Podstawy językoznawstwa konfrontatywnego*, Kępa 2009.
- Komorowska E., *Jeszcze raz o parentezie postpozycyjnej*, [w:] *Problemy gramatycznego opisu języków słowiańskich. Księga jubileuszowa poświęcona profesorowi Marianowi Bobranowi*, red. Z. Czapiga, Rzeszów 2002, s. 79–85.

- Komorowska E., *Leksykalno-semantyczne wykładniki parentezy postpozycyjnej w języku polskim i rosyjskim*, Szczecin 2001.
- Komorowska E., *Miłość w interpretacji pragmatyngwistycznej*, „Polonica” 2001, t. XX, s. 299–312.
- Komorowska E., „Dorzucenie” jako jeden z wykładników aktu mowy prośby, [w:] *Słowo. Tekst. Czas. Materiały IV Międzynarodowej Konferencji Naukowej (Szczecin, 21–22 października 1999 r.)*, red. M. Aleksiejenko, Szczecin 2000, s. 147–151.
- Komorowska E., *Прагматические операторы как показатели присоединительных значений (семантико-прагматический анализ)*, [w:] *Problemy normy w teorii i praktyce posługiwania się językiem rosyjskim. Materiały badań naukowych prowadzonych przez Instytut Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Szczecińskiego i Instytut Slawistyki Uniwersytetu w Rostoku w latach 1996–1999*, red. K. Iwan, E. Siekierzycki, Szczecin 1999, s. 60–70.
- Komorowska E., *Semantyczno-pragmatyczne aspekty funkcjonowania „przyłączenia” w języku polskim i języku rosyjskim*, [w:] *Studia z językoznawstwa słowiańskiego. Prace dedykowane Profesor Marii Honowskiej z okazji Jubileuszu*, red. F. Sławski, H. Mieczkowska, Kraków 1995, s. 73–79.
- Kondziola-Pich K., *Pocieszenie jako akt mowy we współczesnym języku polskim i rosyjskim. Studium pragmatyngwistyczne*, Szczecin 2015.
- Koseska-Toszewa V., *Gramatyka konfrontatywna rosyjsko-polska. Składnia*, Warszawa 1993.
- Kowalska A., *Z historii kropki*, „Język Polski” 2002, R. LXXXII, nr 3, s. 208–213.
- Kruger U., *Wyznaczniki składniowej segmentacji tekstu miejskiego języka mówionego mieszkańców miast Górnego Śląska i Zagłębia*, Katowice 1983.
- Kurkowska H., Skorupka S., *Stylistyka polska. Zarys*, Warszawa 1959.
- Labocha J., *Problemy opisu składniowego wypowiedzi mówionych*, [w:] *Język żyje. Rzecz o współczesnej polszczyźnie*, red. K. Ożóg, Rzeszów 2009, s. 253–262.
- Lukszyn J., *Gramatyka opisowa współczesnego języka rosyjskiego. Składnia*, Warszawa 1987.
- Łuczyński E., *Współczesna interpunkcja polska. Norma a uzus*, Gdańsk 1999.
- Majewska-Tworek A., *Nieptyłność wypowiedzi w oficjalnej odmianie polszczyzny. Propozycja typologii*, Wrocław 2014.
- Mayen J., *O stylistyce utworów mówionych*, Wrocław 1972.
- Mayenowa M.R., *Spójność tekstu a postawa odbiorcy*, [w:] *O spójności tekstu*, red. eadem, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1971, s. 189–205.
- Mayenowa M.R., *Poetyka teoretyczna*, Warszawa 1978.
- Michalewski K., *Składniowe środki wyrażania emocji*, [w:] *Wokół językowej funkcji emocjonalnej*, red. V. Machnicka, K. Wojtczuk, Siedlce 2006, s. 147–151.
- Miodek J., *O normie językowej*, [w:] *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Lublin 2001, s. 73–83.
- Miroshnikova M.G., *Разговорный синтаксис как стилистическая особенность современной прозы*, https://slaviccenters.duke.edu/sites/slaviccenters.duke.edu/files/media_items_files/2miroshnikova.original.pdf (16.02.2016).

- Musiołek K., *Równoważnik zdania we współczesnym języku polskim*, Wrocław 1978.
- Nagórko A., *Zarys gramatyki polskiej (ze słowotwórstwem)*, Warszawa 1998.
- Nauka o języku dla polonistów*, red. S. Dubisz, Warszawa 1996.
- Nieckuła F., *Język ustny a język pisany*, [w:] *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Lublin 2001, s. 99–113.
- Nowakowska A., *Stylizacja na język mówiony w polskiej powieści współczesnej. Zarys problematyki*, [w:] *Studia nad składnią polszczyzny mówionej. Księga referatów konferencji poświęconej składni i metodologii badań języka mówionego (Lublin, 6–9 X 1975)*, red. T. Skubalanka, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1978, s. 251–259.
- Ożóg K., *Autokorekta wypowiedzi mówionej*, „*Język Polski*” 1988, R. LXVIII, nr 1, s. 29–37.
- Ożóg K., *Leksykon metatekstowy współczesnej polszczyzny mówionej. Wybrane zagadnienia*, Kraków 1990.
- Ożóg K., *Ustna odmiana języka ogólnego*, [w:] *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Lublin 2001, s. 85–98.
- Paveau M.A., Sarfati G.E., *Wielkie teorie językoznawcze. Od językoznawstwa historyczno-porównawczego do pragmatyki*, Kraków 2009.
- Pisarkowa K., *Rewolucja w składni czy maniera interpunkcji?*, „*Język Polski*” 1966, R. XLVI, nr 4, s. 270–280.
- Pisarkowa K., *Składnia rozmowy telefonicznej*, Wrocław 1975.
- Podracki J., *Słownik interpunkcyjny języka polskiego z zasadami przestankowania*, Warszawa 1998.
- Podracki J., Gałazka A., *Gdzie postawić przecinek? Poradnik ze słownikiem*, Warszawa 2010.
- Polański E., *Zasady interpunkcji*, [w:] *Polszczyzna na co dzień*, red. M. Bańko, Warszawa 2006, s. 473–517.
- Polański E., *Zasady pisowni i interpunkcji*, Warszawa 2008.
- Polański K., *Składnia zdania złożonego w języku górnotużyckim*, Wrocław 1967.
- Pospisyłowa A., *Wyodrębnienie dowolnej części zdania w oddzielne wypowiedzenie*, „*Język Polski*” 1973, R. LIII, nr 5, s. 330–337.
- Ropa A., Rusowicz A., *Rola cech prozodycznych w segmentacji tekstu mówionego*, [w:] *Badania nad językiem Telewizji Polskiej. Studia metodologiczne i opisowe*, red. Z. Kurzowa, Warszawa 1985, s. 25–37.
- Saloni Z., *Błędy językowe w pracach pisemnych uczniów liceum ogólnokształcącego. Próba analizy językoznawczej*, Warszawa 1971.
- Saloni Z., *W sprawie interpunkcyjnego usamodzielnienia członu zdaniowego*, „*Język Polski*” 1977, R. LVII, nr 4, s. 261–272.
- Saloni Z., Świdziński M., *Składnia współczesnego języka polskiego*, Warszawa 2007.
- Słownik gramatyki języka polskiego*, red. W. Gruszczyński, J. Bralczyk, Warszawa 2002.
- Stasienko A., *Funkcje parcelacji w obrębie zdania złożonego we współczesnym języku rosyjskim i polskim*, [w:] *Коммуникативные аспекты грамматики и текста II*, red. D. Chudyk, A. Stasienko, Rzeszów 2020, s. 270–279.

- Stasienko A., *O parcelacji w rosyjskiej i polskiej reklamie prasowej*, [w:] *Słowo i tekst w opisie porównawczym*, red. A. Czapiga, Z. Czapiga, Rzeszów 2010, s. 167-176.
- Stasienko A., *O parcelacji w rosyjskiej reklamie prasowej*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Linguistica Rossica” 2018, nr 16, s. 93-99.
- Stasienko A., *Zdania z parcelacją podmiotu we współczesnym języku rosyjskim i polskim*, [w:] *New Trends in Slavic Studies*, red. S.J. Suárez Cuadros, E.J. Vercher García, B. Barros García, P. Marynenko, E.F. Quero Gervilla, Moskwa 2021, s. 253-257.
- Stasienko A., *Zjawisko parcelacji w polskiej literaturze językoznawczej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Filologiczna. Glottodydaktyka” 2011, z. 68, nr 3, cz. I: *Problemy językoznawstwa porównawczego*, red. A. Czapiga, Z. Czapiga, s. 147-154.
- Style współczesnej polszczyzny. Przewodnik po stylistyce polskiej*, red. E. Malinowska, J. Nocoń, U. Żydek-Bednarczuk, Kraków 2013.
- Szober S., *Gramatyka języka polskiego*, Warszawa 1963.
- Szymoniuk M., *Składnia typowa dla języka mówionego jako środek stylizacyjny w dziele literackim (na przykładzie literatury rosyjskiej)*, [w:] *Studia nad składnią polszczyzny mówionej. Księga referatów konferencji poświęconej składni i metodologii badań języka mówionego (Lublin, 6-9 X 1975)*, red. T. Skubalanka, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1978, s. 229-239.
- Topolińska Z., *Składnia języka mówionego jako przedmiot badania i opisu*, [w:] *Studia nad składnią polszczyzny mówionej. Księga referatów konferencji poświęconej składni i metodologii badań języka mówionego (Lublin, 6-9 X 1975)*, red. T. Skubalanka, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1978, s. 51-56.
- Trypućko J., *Nowe tendencje w polskiej interpunkcji. Ze studiów nad językiem prasy*, „Prace Filologiczne” 1965, t. XVIII, cz. 4, s. 333-349.
- Warchała J., *Kategoria potoczności w języku*, Katowice 2003.
- Wierzbicka A., *English Speech Act Verbs*, Sydney 1987.
- Wierzbicka A., *Język – umysł – kultura*, Warszawa 1999.
- Wilkoń A., *Język mówiony a pisany*, „Socjolingwistyka” [Warszawa-Kraków-Katowice] 1982, t. 4, red. W. Lubaś, s. 19-33.
- Wiśniewski M., *Strukturalna charakterystyka polskich wypowiedzi niezdaniowych*, Toruń 1994.
- Witoszowa B., *Rola powtórzeń w tekście literackim stylizowanym na tekst mówiony (na przykładzie monologu wypowiedzianego)*, [w:] *Język artystyczny*, t. 3, red. A. Wilkoń, Katowice 1985, s. 95-109.
- Wróbel H., *Gramatyka języka polskiego*, Kraków 2001.
- Zbróg P., *Składnia podmiotu szeregowego we współczesnym języku polskim*, Kraków 2012.
- Zdunkiewicz D., *Akty mowy*, [w:] *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku. Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Wrocław 1993, s. 259-269.
- Zdunkiewicz-Jedynak D., *Wykłady ze stylistyki*, Warszawa 2008.

Żmigrodzki P., *Metalingwistyka*, [w:] *Metodologie językoznawstwa. Podstawy teoretyczne*, red. P. Stalmaszczyk, Łódź 2006, s. 57–73.

Żydek-Bednarczuk U., *Struktura tekstu rozmowy potocznej*, Katowice 1994.

Абрамова А.Е., *Парцелляция как прием поэтики психологизма в повести Г. Бакланова «Пядь земли»*, «Вестник ТГПУ» 2014, № 10 (151), с. 114–118.

Акыжанова А.Т., *Структурные особенности парцелированных предложений в современном казахском языке*, «Universum: Филология и искусствоведение: электрон. научн. журн.» 2014, № 3 (5), <http://7universum.com/ru/philology/archive/item/1124> (5.01.2015).

Андросова Ф.С., *Пунктуационные знаки в парцелированных конструкциях*, <https://cyberleninka.ru/article/n/punktuatSIONnye-znaki-v-partsellirovannyh-konstruktsiyah/viewer> (16.08.2020).

Андросова Ф.С., *Роль пунктуации в формировании текстовых стратегий*, <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-punktuatSii-v-formirovanii-tekstovyh-strategiy/viewer> (16.08.2020).

Ахманова А.С., *Словарь лингвистических терминов*, Москва 1966.

Ашурбекова Т.И., *Коммуникативная организация предложения в рекламном тексте*, <http://pn.pglu.ru/index.php?module=subjects&func=viewpage&pageid=1533> (3.08.2008).

Бабайцева В.В., *Синкретизм парцелированных и присоединенных субстантивных фрагментов текста*, «Филологические науки» 1997, № 4, с. 56–65.

Бабайцева В.В., *Явления переходности в грамматике русского языка*, Москва 2000.

Белошапкова В.А., *Сложное предложение в современном русском языке*, Москва 1967.

Белошапкова В.А., *Современный русский язык. Синтаксис*, Москва 1977.

Богоявленская Ю.В., *Воздействующий потенциал парцелляции в газетном тексте*, <https://cyberleninka.ru/article/n/vozdeystvuyushiy-potentsial-partsellyatsii-v-mediatekste/viewer> (20.08.2020).

Богоявленская Ю.В., *Вопрос об объеме понятия «парцелляция» в современной лингвистике*, http://elar.uspu.ru/bitstream/uspu/34/1/apgrr_2014_3_04.pdf (1.02.2021).

Богоявленская Ю.В., *Парцелированная конструкция как элемент связного текста*, <https://cyberleninka.ru/article/n/partsellirovannaya-konstruktsiya-kak-element-svyaznogo-teksta/viewer> (20.08.2020).

Богоявленская Ю.В., *Парцелляция в сильных позициях медиатекста*, <https://cyberleninka.ru/article/n/partsellyatsiya-v-silnyh-pozitsiyah-mediateksta/viewer> (20.08.2020).

Богоявленская Ю.В., *Парцелляция газетных заголовков: динамический аспект (на материале газеты «Коммерсантъ»)*, «Вестник Томского государственного университета» 2013, № 373, с. 7–13.

Богоявленская Ю.В., *Проблема разграничения парцелляции и присоединения в исторической перспективе*, «Филологические науки» 2015, № 2: *Синтаксис: структура*,

- семантика, функция, http://www.rusnauka.com/4_SND_2014/Philologia/0_158121.doc.htm (4.06.2015).
- Богоявленская Ю.В., *Разрыв обстоятельственных отношений при парцелляции (на материале русских и французских медиатекстов)*, <http://www.alba-translating.ru/index/php/ru/articles/2012/bogoyavlenskaya2.html> (5.01.2015).
- Болотская М.П., *Экспрессивный синтаксис в изображении мира и человека в современной русской литературе*, <https://cyberleninka.ru/article/n/ekspressivnyy-sintaksis-v-izobrazhenii-mira-i-cheloveka-v-sovremennoy-russkoy-literature> (15.01.2016), с. 365–372.
- Бондарко А.В., *Носитель предикативного признака*, «Вопросы языкознания» 1991, № 5, с. 27–41.
- Быкасов С.В., *Парцелляция как средство членения высказывания*, <https://cyberleninka.ru/article/n/partsellyatsiya-kak-sredstvo-chleneniya-vyskazyvaniya/viewer> (15.03.2020).
- Валгина Н.С., *Активные процессы в современном русском языке*, Москва 2003.
- Валгина Н.С., *Теория текста: Учебное пособие*, Москва 1998, <http://www.hi-edu.ru/e-books/xbook029/01/part-003.htm> (9.08.2021).
- Ванников Ю.В., *Синтаксис речи и синтаксические особенности русской речи*, Москва 1979.
- Ванников Ю.В., *Явление парцелляции в современном русском языке*, Кандидатская диссертация, Москва 1965.
- Ваулина Т.Л., *К вопросу о разграничении присоединения и парцелляции*, «Проблемы истории, филологии, культуры» 2008, № 22, с. 458–464.
- Воронина Д.Д., *Типы агенса и значения определенности, неопределенности и обобщенности*, «Филологические науки» 1975, № 4, с. 74–82.
- Головин Б.Н., *Введение в языкознание*, Москва 1977.
- Добрынина В.С., *Парцеллированные и эллиптические структуры в процессе формирования грамматического навыка устной речи (на примере обучения английскому языку студентов языковых факультетов)*, <http://festival.1september.ru/articles/311020> (3.08.2008).
- Добрычева А.А., *Парцелляция в прозе С. Довлатова: от предложения к тексту*, Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук, Владивосток 2012.
- Друговеико-Должанская С.В., Чердаков Д.Н., *Русский язык. Школьный энциклопедический словарь*, Санкт-Петербург 2014.
- Ефремова Н.А., Степанова А.А., *Специфика синтаксических конструкций в произведениях Н. Габдышева (на материале книги «Сто рассказов»)*, «Вестник СВФУ» 2014, т. 11, № 3, с. 103–110.
- Зелепукин Р.О., *Парцелляция в художественной прозе В. Токаревой: структура, семантика, текстообразующие функции*, Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук, Москва 2007.

- Золотова Г.А., *Коммуникативные аспекты русского синтаксиса*, Москва 2003.
- Золотова Г.А., Онипенко Н.К., Сидорова М.Ю., *Коммуникативная грамматика русского языка*, Москва 1998.
- Иванчикова Е.А., *Парцелляция, ее коммуникативно-экспрессивные и синтаксические функции*, [в:] *Русский язык и советское общество: Морфология и синтаксис современного русского литературного языка*, ред. М.В. Панов, Москва 1968, с. 277–301.
- Иноземцева Н.В., *Парцелляция как основная синтаксическая модель заголовков англоязычных статей по методической проблематике*, «Вестник ОГУ» 2011, № 11 (130), с. 114–118.
- Каркошко О.П., *Парцелляция: структура, семантика, функция (на материале русского и немецкого языков)*, Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук, Майкоп 2011.
- Каркошко О.П., *Парцелляция в системе других синтаксических явлений в русском и немецком языках*, <https://cyberleninka.ru/article/n/partsellyatsiya-v-sisteme-dругих-sintaksicheskikh-yavleniy-v-russkom-i-nemetskom-yazykah/viewer> (23.07.2020).
- Каркошко О.П., *Парцелляция и эллипсис*, «Вестник Адыгейского государственного университета». Серия 2: «Филология и искусствоведение» 2010, № 1, с. 83–85.
- Копнина Г.А., *Парцелляция*, http://library.krasu.ru/ft/ft/_articles/0070223.pdf (3.08.2008).
- Костомаров В.Г., *Языковой вкус эпохи*, Санкт-Петербург 1999.
- Краткая русская грамматика*, ред. Н.Ю. Шведова, В.В. Лопатин, Москва 2001.
- Крылова О.А., Максимов Л.Ю., Ширяев Е.Н., *Современный русский язык. Теоретический курс. Синтаксис. Пунктуация*, Москва 1997.
- Кудряшева Ф.С., *Экспрессивная пунктуация в художественном тексте*, <https://cyberleninka.ru/article/n/ekspressivnaya-punktuatsiya-v-hudozhestvennom-tekste/viewer> (20.08.2020).
- Куралева Т.В., Абдульманова А.Х., *Средства экспрессивного синтаксиса в современном английском диалоге*, <https://cyberleninka.ru/article/n/sredstva-ekspressivnogo-sintaksisa-v-sovremennom-angliyskom-dialoge/viewer> (14.08.2020).
- Лекант П.А., *Синтаксис простого предложения в современном русском языке*, Москва 2004.
- Лингвистический энциклопедический словарь*, ред. В.Н. Ярцева, Москва 1990.
- Ломов А.М., *Русский синтаксис в алфавитном порядке: Понятийный словарь-справочник*, Воронеж 2004.
- Ломов А.М., *Словарь-справочник по синтаксису современного русского языка*, Москва 2007.
- Марьина О.В., *Расчлененные парцелированные конструкции и их функции в современных художественных текстах рубежа XX–XXI веков*, «Филология и человек» 2009, №3, ред. А.А. Чувакин, с. 55–62.
- Нуралиева К.З., *Специфика функционирования парцелированных синтаксических конструкций в художественном тексте (на материале художественных произведе-*

- ний первой половины XX в.), <https://cyberleninka.ru/article/n/spetsifikafunktsionirovaniya-partsellirovannyh-sintaksicheskikh-konstruktsiy-v-hudozhestvennom-tekste-na-materiale-hudozhestvennyh/viewer> (16.08.2020)
- Петрова О.Л., *Синтаксические приемы актуализации высказывания в художественном тексте*, «Fundamental Research. Philological Sciences» 2015, № 2, с. 4088–4092, <https://books.google.pl/books?id=w8anDwAAQBAJ&lpg=PA85&ots=LoDbjRAFZ6&dq=parcelling%20linguistics&hl=pl&pg=PA93#v=onepage&q&f=false> (25.05.2020).
- Петренко Т.Ф., Слепакова М.Б., *Парцелляция в новеллах А. Сомон как проявление кинематографичности текста*, «Вестник Пятигорского государственного лингвистического университета» 2007, № 3–4, с. 121–124.
- Поваляева Ю.В., *Проблема парцелляции в современной лингвистической науке*, <http://frgf.utmn.ru/No14/text06.htm> (3.08.2008).
- Прияткина А.Ф., *Русский язык. Синтаксис осложненного предложения*, Москва 1990.
- Розенталь Д.Э., *Справочник по правописанию и стилистике*, https://www.sinykova.ru/spravochnik-rozentalf/styli_xlii (1.02.2019).
- Розенталь Д.Э., *Практическая стилистика русского языка*, Москва 1974.
- Розенталь Д.Э., Голуб И.Б., Теленкова М.А., *Современный русский язык*, Москва 2002.
- Розенталь Д.Э., Теленкова М.А., *Словарь-справочник лингвистических терминов*, Москва 2001.
- Рыбакова Г.Н., *О расчлененных в речи сложноподчиненных предложениях*, «Русский язык в национальной школе» 1968, № 4, с. 10–14.
- Рысаева А.Н., *Структурные и семантико-синтаксические особенности парцеллированных конструкций в современном башкирском литературном языке*, «Вестник Челябинского государственного университета» 2011, № 3 (218), Филология. Искусствоведение. Вып. 50, с. 126–130.
- Сибгатова Э.И., *Парцеллированные конструкции как средство выражения экспрессии в романе В. Аксенова «Остров Крым»*, «Вестник ТГГПУ» 2010, № 4 (22), с. 188–191.
- Сидорова Е.Г., *Парцеллированные конструкции в структуре современного газетного текста*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Linguistica Rossica” 2010, nr 6, s. 149–155.
- Сковородников А.П., *О классификации парцеллированных предложений в современном русском литературном языке*, «Филологические науки» 1978, № 2, с. 58–67.
- Сковородников А.П., *О соотношении понятий «парцелляция» и «присоединение»*, «Вопросы языкознания» 1978, № 1, с. 118–129.
- Сковородников А.П., *О функциях парцелляции в современном русском литературном языке*, «Русский язык в школе» 1980, № 5, с. 86–91.
- Сковородников А.П., *Экспрессивные синтаксические конструкции современного русского литературного языка*, Томск 1981.
- Сопоставительные исследования грамматики и лексики русского и западнославянских языков*, ред. А.Г. Широкова, Москва 1998.

- Стасиенко А., *О некоторых предложениях с парцелляцией определений в современном русском и польском языках*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Filologiczna. Glottodydaktyka” 2018, z. 99, nr 10, red. E. Dźwierzyńska, Z. Czapiga, M. Kossakowska-Maras, J. Smoła, s. 58–67.
- Стасиенко А., *Парцелляты-определения в современном русском и польском языках (на материале художественных текстов)*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Filologiczna. Glottodydaktyka” 2017, z. 96, nr 9, red. E. Dźwierzyńska, Z. Czapiga, M. Kossakowska-Maras, A. Czapiga, J. Smoła, s. 73–82.
- Стасиенко А., *Парцелляция дополнений в современном русском языке (на материале художественных текстов)*, [w:] *Коммуникативные параметры текста II*, red. Z. Czapiga, J. Kur-Kononowicz, Rzeszów 2016, s. 132–145.
- Стасиенко А., *Парцелляция обстоятельств в современном польском языке (на материале художественных текстов)*, [w:] *Z badań nad językami europejskimi w aspekcie synchronicznym i diachronicznym. Księga jubileuszowa poświęcona Profesor Zofii Czapidze*, red. E. Dźwierzyńska, D. Chudyk, Szczecin 2015, s. 238–250.
- Стасиенко А., *Парцелляция обстоятельств в современном русском языке (на материале художественных текстов)*, „Acta Universitatis Lodzianis. Folia Linguistica Rossica” 2015, nr 11, s. 99–108.
- Стасиенко А., *Парцелляция сложного предложения в современном русском языке (на материале художественных текстов)*, [w:] *Текст – Предложение – Слово. Исследования по русскому языку*, t. III, red. A. Czapiga, Z. Czapiga, Rzeszów 2018, s. 78–92.
- Стасиенко А., *Предложения с парцелляцией определений в современном русском языке*, [w:] *Текст – Предложение – Слово. Исследования по русскому языку*, t. II, red. A. Czapiga, Z. Czapiga, Rzeszów 2016, s. 53–61.
- Стилистический энциклопедический словарь русского языка, ред. М.Н. Кожина, Москва 2003, <http://stylistics.academic.ru/105/%D0%9F%D0%B0%D1%80%D1%86%D0%B5%D0%BB%D0%BB%D1%8F%D1%86%D0%B8%D1%8F> (10.01.2015).
- Ступкина М.О., *К вопросу о разграничении парцелляции и присоединения*, «Acta Linguistica» 2012, Vol. 6, № 2, с. 93–104.
- Урумашвили Е.В., *Прагматические аспекты анализа художественного текста*, «Известия ВГПУ» 2010, № 2, <https://cyberleninka.ru/article/n/pragmaticheskie-aspekty-analiza-hudozhestvennogo-teksta> (9.08.2021).
- Федорова М.А., Замятина С.Н., *Функции парцеллированных конструкций в рекламе*, <http://frgf.utmn.ru/No11/text10.htm> (3.08.2008).
- Фусян В., *Парцеллированные конструкции в современном русском языке*, «Русский язык в школе» 1988, № 4, с. 82–88.
- Цумарев А.Э., *Парцелляция в современной газетной речи*, Автореферат на соискание ученой степени кандидата филологических наук, Москва 2003.
- Цумарев А.Э., *Парцелляция в современной русской речи (на материале газетной публицистики 1990–2000-х годов)*, «Вопросы культуры речи» 2007, № IX, ред. А.Д. Шмелев, с. 303–313.

- Чернец А.Н., *Расчлененные структуры в поэзии М.И. Цветаевой*, Диссертация на соискание научной степени кандидата филологических наук, Харьков 2001, <http://disser.com.ua/contents/p-2/6837.html> (3.08.2008).
- Шокина А.Б., *Языковая компрессия в рекламном тексте. Автореферат на соискание ученой степени кандидата филологических наук*, Москва 2008, <http://media.scope.ru/node/240> (21.05.2009).
- Юнгера О.В., *Функции парцелляции в современном французском публицистическом тексте*, <https://cyberleninka.ru/article/n/funktsii-partsellyatsii-v-sovremennom-frantsuzskom-publitsisticheskom-tekste/viewer> (14.08.2020).

Słowniki

- Aleksiejenko M., *Rosyjsko-polski słownik terminów lingwistycznych*, Szczecin 2003.
- Bekisz W., Fontański H., *Białorusko-polsko-rosyjski słownik terminów lingwistycznych i leksyki specjalnej*, Katowice 1997.
- Slovník slovanské lingvistické terminologie 1*, red. A. Jedlička, Praga 1977.
- Słownik łacińsko-polski*, t. IV, red. M. Plezia, Warszawa 1999.
- Wielki słownik francusko-polski*, t. II, red. J. Dobrzyński, A. Dutka, B. Frosztęga, I. Kaczuba, J. Karna, Warszawa 1986.
- Wielki słownik frazeologiczny polsko-rosyjski rosyjsko-polski*, red. J. Lukszyn, Warszawa 1998.
- Большой толковый словарь русского языка*, ред. С.А. Кузнецов, Санкт-Петербург 2000.
- Жуков А.В., *Лексико-фразеологический словарь русского языка*, Москва 2003.
- Фразеологический словарь русского языка*, ред. А.И. Молотков, Москва 1968.

Źródła internetowe

- Экспрессивный синтаксис, <https://elib.bspu.by/bitstream/doc/9621/1/%D0%AD%D0%9A%D0%A1%D0%9F%D0%A0%D0%95%D0%A1%D0%A1%D0%98%D0%92%D0%9D%D0%AB%D0%99%20%D0%A1%D0%98%D0%9D%D0%A2%D0%90%D0%9A%D0%A1%D0%98%D0%A1.pdf>, s. 564 (15.04.2020).
- <http://hamlet.edu.pl/orzecz-podmiot-szereg> (7.01.2019).
- <http://lukaszrokicki.pl/2013/03/10/formy-gramatyczne-orzeczenia-w-zdaniach-z-podmiotem-szeregowym-i-zbiorowym> (7.01.2019).
- <https://sjp.pwn.pl/zasady/370-90-D-1-Zdania-wspolrzedne-polaczone-spojnikami-przeciwstawnymi-wynikowymi-synonimicznymi;629784> (1.09.2018).
- <http://old-rozental.ru/punctuatio.php?sid=133#pp133> (6.08.2019).
- <https://sjp.pwn.pl/zasady/371-90-D-2-Zdania-wspolrzedne-polaczone-spojnikami-lacznymi-rozlacznymi-wylaczajacymi;629785> (1.09.2018).
- <https://sjp.pwn.pl/zasady/370-90-D-1-Zdania-wspolrzedne-polaczone-spojnikami-przezciwstawnymi-wynikowymi-synonimicznymi;629784> (6.09.2018).

http://www.rosental-book.ru/punct_xxvii.html (6.08.2019).
http://www.rosental-book.ru/punct_xxvii.html (6.08.2019).
<https://sjp.pwn.pl/zasady/371-90-D-2-Zdania-wspolrzedne-polaczone-spojnikami-lacznymi-rozlacznymi-wylaczajacymi;629785.html> (6.09.2018).
<https://sjp.pwn.pl/zasady/363-90-A-2-Wyrazy-wprowadzajace-zdanie-podrzeczne;629774> (12.09.2018).
http://www.rosental-book.ru/punct_xxviii.html (6.08.2019).
<https://sjp.pwn.pl/szukaj/emocjonalny.html> (14.04.2020).
<http://www.idziemy.pl/porady/jezyk/o-szyku-wyrazow-w-zdaniu> (22.10.2018).
<http://www.mylanguage.ru/materials/130/3182> (1.02.2019).
Słownik języka polskiego PWN, on-line.

Wykaz prezentacji graficznych

Tabela 1. Różnice między parcelacją a przyłączeniem (na podstawie opracowania T.Ł. Wauliny)	30
Rys. 1. Wyjaśnienie	180
Rys. 2. Uszczegółowienie	182
Rys. 3. Poszerzenie znaczenia za pomocą jednej parcelacji	183
Rys. 4. Poszerzenie znaczenia za pomocą semantycznie złożonej parcelacji	184
Rys. 5. Uogólnienie	187

Резюме

Явление парцелляции в современном русском и польском языках

В настоящей работе описываются важнейшие вопросы, связанные с функционированием парцелляции в современном русском и польском языках. Источником фактографического материала являются произведения русской и польской художественной литературы XX и XXI веков.

Парцелляция понимается как прием экспрессивного синтаксиса письменного литературного языка. Это особый способ членения предложения на две или несколько коммуникативно самостоятельных фраз, напр. *И вот она посмотрела на весь этот ужас и... ушла. С Критиком.* (Медведева); *Einstein wybuchnął śmiechem. Autentycznym i niepozowanym.* (Wiśniewski). Показателем парцелляции в речи является интонация, а в письменном тексте она осуществляется посредством знаков препинания – знаков конца предложения, т.е. точки, многоточия, вопросительного и восклицательного знаков.

В каждом парцеллированном предложении имеется базовая (основная, главная) часть и парцеллят (парцеллируемая часть). Базовая часть – это фраза, которая является структурной основой, организующей высказывание в структурное и смысловое целое вместе с парцеллятом. Парцеллят – это фраза, в которой реализуется структурно зависимая часть предложения. Парцеллят полностью зависит от базовой части предложения и самостоятельно не функционирует в качестве коммуникативной единицы.

Употребляемый в работе польский термин *parcelacja* почерпнут из русской лингвистической литературы. Парцелляция считается универсалией речи, так как эта особая форма представления предложе-

ния в тексте потенциально возможна во всех языках, однако в польских энциклопедических и лингвистических словарях термин *parcellacja* не отмечается. Он употребляется, главным образом, в работах, в которых автор рассматривает парцеллированные предложения в русском языке или ссылается на русскую литературу по этому вопросу. В польской лингвистике неоднократно отмечался факт, что любой фрагмент предложения часто выделяется точкой и становится отдельным, самостоятельным высказыванием. В таких текстах точка ставится перед тем, как предложение заканчивается формально, а на эту особую пунктуационную манеру сильно влияет устная разговорная речь. Такое неожиданное отчленение точкой, служащей в основном знаком конца предложения, любого фрагмента высказывания в самостоятельную фразу рассматривалось также как отклонение от нормы, т.е. ошибка, которую с течением времени стали рассматривать как целенаправленное нарушение нормы с целью передать живую, спонтанную, неподготовленную устную речь или с целью экспрессивного выделения части предложения. Для названия этого явления употребляется термин *usamodzielnianie zdania*, а выделенный после точки фрагмент определяется как *wyodrębniony interpunkcyjnie człon*, *usamodzielniony człon*, *usamodzielnione zdanie*, *człon wyodrębniony w wypowiedzeniu*, *samodzielny człon* и *usamodzielnienie*.

В русском языкознании явление парцелляции изучается многоаспектно, и часто подчеркивается, что оно имеет ряд общих признаков с некоторыми синтаксическими явлениями, прежде всего с присоединением. Однако имеются отличительные черты парцеллированных конструкций, к которым относятся:

- наличие главной (базовой) части и отчлененного от нее пунктуационным знаком конца предложения парцеллята;
- постпозиция парцеллированной части;
- возможность депарцелляции без изменения лексического состава конструкции, но с утратой экспрессивного элемента в непарцеллированном варианте.

В описываемых языках парцелляция выступает как в простом предложении, в котором в самостоятельные фразы выделяются главные и второстепенные члены предложения, так и в сложном, в кото-

ром точкой отчленяются части сложносочиненного и придаточные части сложноподчиненного предложений.

Первая, эмпирическая, глава работы представляет собой анализ текстов с парцелляцией членов простого предложения. Выделяются четыре основных типа таких конструкций, в которых:

- в главной части предложения данный член отсутствует. Он отчленяется от базовой части и является парцеллятом;
- в парцелляте повторяется тот же самый член, который имеется в главной части;
- парцеллированные члены предложения выступают как члены ряда, т.е. первый член ряда выступает в главной (базовой) части предложения, а следующие парцеллируются;
- парцеллированные члены предложения не являются членами ряда с членами в базовой части.

Не все члены предложения выступают во всех вышеуказанных типах парцеллированных конструкций. Так, главные и второстепенные члены предложения подвергаются парцелляции в конструкциях с повтором в парцелляте данного члена или в которых парцеллированные члены предложения выступают как члены ряда с соответствующим членом в базовой части. Добавочно парцеллированные определения отчленяются от базового предложения, в структуре которого его нет. При парцелляции дополнений и обстоятельств имеются все названные четыре типа конструкций.

Простейшим видом парцелляции является повтор имеющегося в главной части члена предложения. Повторяться могут отдельные слова или же они могут сопровождаться компонентами, вносящими добавочную информацию.

Вынесение вне базовой части одного из членов предложения, имеющегося только в парцелляте, касается лишь второстепенных членов предложения, т.е. дополнения, определения и обстоятельства. Главное предложение является структурно и семантически полным, так как второстепенные члены предложения представляют собой факультативный компонент. Отделение такого члена в самостоятельную фразу, находящуюся после точки, заканчивающей предложение, служит средством его выделения как наиболее важной части, на которую обращается особое внимание читающего.

Предложения, в которых парцеллированного члена нет в базовой части, отсутствуют среди текстов с парцелляцией главных членов предложения – подлежащего и сказуемого. Это связано с тем, что они являются обязательными компонентами двусоставного предложения, так как подлежащее и сказуемое образуют предикативное словосочетание, на котором строится основа высказывания.

Парцеллированные члены выступают как члены ряда, т.е. первый из членов ряда находится в главной части предложения, а следующие парцеллируются, связываются посредством внутривидных отношений пояснения, перечисления, альтернативы, противительности, одновременности, последовательности, следствия, перечислительности, обобщения и градации. Встречаются также разные типы отношений в рамках одного высказывания.

Отношения пояснения и перечисления имеются при парцелляции всех членов предложения, однако значение перечисления в текстах с парцелляцией подлежащего и обстоятельства обнаружилось только в польских примерах. Отношения альтернативы наблюдались при парцелляции подлежащего, сказуемого и дополнения, отношения одновременности, последовательности, перечислительные и следствия – при парцелляции сказуемого, отношения обобщения – при парцелляции дополнения и градации – при парцелляции определения.

Расчленение высказывания при помощи точки осуществляется в любом месте. Изученный материал показывает, что можно выделить некоторые более и менее типичные случаи. Так, и в русских, и в польских текстах в единичных примерах разделяются подлежащее и сказуемое, чаще отчленяются редуцированные члены или подлежащие и сказуемые-члены ряда, а чаще всего – второстепенные члены предложения.

Во второй, практической, главе рассматривается парцелляция сложносочиненных и сложноподчиненных предложений. Они подразделяются в зависимости от парцеллируемой части. Базовой частью могут быть первые предложения в сложносочиненных конструкциях и главные части или даже целые предложения в сложноподчиненных. Коммуникативную самостоятельность могут приобретать последующие части сложносочиненных и придаточные сложноподчиненных

предложений. В сложносочиненных между главным и парцеллированным предложением реализуются разнообразные виды семантических отношений, показателями которых являются сочинительные союзы в начале отчлененной части. Так, соединительные и присоединительные (в русских примерах) отношения передаются посредством союза *и/і*, противительные – *но/ale, a*, разделительные – *или/albo, lub* и следственные (в польском языке) – *а, więc*.

В сложносочиненных парцеллированных предложениях в главной части нет союзов, имеющих в начале парцеллятов. При сочинительной связи предложения могут сохранять относительную смысловую самостоятельность и синтаксическое равноправие. При подчинении одно из предложений подчинено другому, их взаимосвязанность является более сильной, а придаточная часть в некоторых типах конструкций обязательна. Поэтому в большинстве русских и польских сложноподчиненных предложений с придаточными дополнительными и определительными главным является целое сложноподчиненное высказывание. Парцеллированные придаточные части начинаются повторами союзов *что/że i который/który* и являются следующей придаточной частью, дополняющей своим содержанием значение придаточной в базовом предложении. В единичных случаях, в текстах с придаточными обстоятельственными, придаточное предложение не имеется в главной части, так как эти придаточные являются необязательным компонентом.

В третьей, эмпирической, главе рассматриваются некоторые аспекты функционирования русских и польских парцеллированных предложений с прагматической точки зрения. Выделение в самостоятельную фразу отдельных слов, словосочетаний или частей сложных предложений зависит от интенции говорящего, а парцеллят является носителем прагматического содержания высказывания. В отобранном фактографическом материале выделяются следующие семантико-прагматические группы парцелляции: пояснение, сужение, расширение, обобщение, выделение, усиление и интенсификация, а также корректив.

При парцелляции обнаруживаются также добавочные интенциональные значения, связанные с созданием соответствующего настроения, выражением эмоционального состояния, влиянием на взгляды

адресанта и побуждением у него интереса. Имеющиеся в парцелляции значения влияют на эмоции в двух перлокутивных направлениях: положительном, при котором в парцелляте указываются хорошие, выгодные и приемлемые факты, связанные с определенными ситуациями или событиями, а также отрицательном, при котором в парцелляте указываются плохие, невыгодные и неприемлемые факты, связанные с определенными ситуациями или событиями.

Одним из способов выражения эмоций в тексте является употребление нетипичных синтаксических структур. Для выражения сильных эмоций в предложении могут использоваться различные экспрессивные языковые средства, к которым можно отнести также изменение его структуры. Парцелляция предложения – это пример такой эмоциональной модификации высказывания. Она отражает желание автора эмоционально подчеркнуть фрагмент высказывания и влияет на читающего, воспринимающего данный отрывок текста как что-то необычное, притягивающее особое внимание, и поэтому важное. То, на что автор хочет обратить особое внимание, находится после точки, заканчивающей предложение. Информация в парцелляте, таким образом, появляется вопреки ожиданиям читающего.

Основная и постоянная функция парцелляции – это выделить и экспрессивно подчеркнуть любую часть высказывания. Экспрессивные синтаксические средства часто выступают вместе и накладываются. Также при парцелляции появляются добавочные средства, служащие более сильному экспрессивному выделению содержания в парцелляте. К ним относятся: повтор, градация, эллипсис, графическое выделение посредством другого, чем целый текст, шрифта, вынесение парцеллята в новый абзац или отделение его от базовой части фрагментом текста, употребление в конце парцеллята вносящих эмоции восклицательного или вопросительного знаков. Экспрессивность выражается также лексически: семантикой отчлененных в самостоятельные фразы слов и грамматически – с помощью превосходной степени.

Результатом вынесения парцеллированного члена на конец предложения является факт, что некоторые члены находятся в нетипичной синтаксической позиции, т.е. после члена, к которому относятся. Это касается подлежащего и его постпозиции по отношению к сказу-

емому и согласованного определения после определяемого слова. Такое изменение прямого порядка слов на обратный позволяет выделить наиболее важные по смыслу члены предложения, а также усилить эмоциональную окраску текста.

Русские и польские простые и сложные парцелированные предложения неоднократно представляют собой довольно распространенные синтаксические структуры, состоящие из базового предложения и одной или нескольких парцелированных фраз – членов предложения или частей сложного предложения. Отчленение этих частей с помощью паузы (точки) облегчает структуру высказывания и восприятие его содержания читающим.

Изученный фактографический материал показал, что количество и структура парцеллятов является свободной. Русские и польские тексты с парцелляцией состоят, главным образом, из базовой части и одной самостоятельной фразы (парцеллята), распространенной добавочными элементами. Реже появляются тексты с парцеллятами, представляющими собой одно слово или же фрагмент с двумя и более самостоятельными фразами.

Коммуникативно самостоятельные фразы находятся в постпозиции. Они могут находиться непосредственно после базовой части или (реже) отделяться от нее отрывком текста, т.е. они могут быть как в контактной, так и в дистантной позиции относительно базовой части предложения.

Настоящая работа имеет сопоставительный характер. Анализ русских и польских парцелированных предложений показал как сходства, так и различия в их функционировании. Оказывается, что в описываемых языках тексты с парцелляцией простого и сложного предложений различаются в небольшой степени. Различия касаются единичных примеров, в которых наличествуют или отсутствуют определенные типы семантических отношений между членами ряда, т.е. членами в базовом предложении и в парцелляте.

Причиной несоответствий является также сама специфика сравниваемых языков. Только в польском материале выступают определенно-личные предложения в качестве главной части, в которых подлежащее указывается или называется в парцелированной фразе. Преобладание русских текстов с парцелляцией сказуемого связано

с тем, что в польском синтаксисе предложения со сказуемыми, связанными сочинительными союзами рассматриваются как сложносочиненные, а не как в русском со сказуемыми-членами ряда (однородными сказуемыми).

В целом можно прийти к заключению, что использование парцелляции русскими и польскими современными писателями в функции средства экспрессивного синтаксиса по сути совпадает.

Проведенный анализ подтверждает, что такое нетипичное употребление точки связано с попыткой передать на письме неподготовленную живую устную речь с характерной для нее интонацией, паузами, служащими говорящему для исправления своего высказывания или размышления о его дальнейшей части. Парцелляция – это также один из способов компрессии текста, который подразделяется на краткие, менее сложные с семантической и структурной точки зрения фрагменты. Каждый фрагмент выделяется, и это позволяет сосредоточить внимание читающего на каждом из них.

Подводя итог анализу русских и польских парцеллированных предложений можно сказать, что:

- парцелляция является средством экспрессивного синтаксиса;
- в текстах она часто сопровождается другими стилистическими средствами;
- парцелляция используется с целью отразить спонтанную устную речь;
- парцелляция выступает в простом и сложном предложениях;
- вынесение парцеллята на конец предложения влияет на то, что его содержание особо выделяется и подчеркивается;
- парцеллят существует только с базовым предложением – без него он непонятен;
- при парцелляции нет лексических показателей;
- парцелляция используется пишущим в любом месте в предложении с целью экспрессивного выделения какого-либо фрагмента текста;
- парцелляция помогает избегать структурной монотонности текста и обогащает высказывание;
- парцелляция помогает получить информационную сжатость;
- парцелляция выполняет разные прагматические функции;

- парцеллят может представлять собой одно слово, распространенное и нераспространенное словосочетание и часть сложного предложения;
- в русских и польских текстах функционирование парцелляции в большей степени совпадает, а различия вытекают прежде всего из специфики сравниваемых языков.

Парцелляция простого и сложного предложений до настоящего времени не была предметом сопоставительного русско-польского анализа. Она требует дальнейших исследований, особенно в области прагматических функций этого явления. Настоящая монография может послужить началом более детального анализа.

Summary

The phenomenon of parceling in contemporary Russian and Polish

The presented monograph is a description of the most important issues related to the functioning of parceling in contemporary Russian and Polish, based on text material from the Russian and Polish prose from the 20th century.

Parceling is one of the means of expressive syntax and consists in a particular manner of dividing a sentence into two or more independent phrases, separated by a full stop or another punctuation mark at the end of the sentence, for example: *И вот она посмотрела на весь этот ужас и... ушла. С Критиком.* (Медведева); *Einstein wybuchnął śmiechem. Autentycznym i niepozowanym.*

The parceled structure consists of a base (main/parent) part and a parceled part (partcellator). The main part is a phrase that forms the structural basis around which the entire utterance, along with the partcellator, is organized. It is a structurally and semantically complete sentence. The phrase following a full stop – meaning a pause – is the partcellator. It is closely related to and completely dependent on the parent clause, i.e. it does not function in isolation, as an independent communication unit.

The term *parceling* used in this monograph was derived from Russian linguistics. Although this phenomenon occurs in many languages, in Polish it has so far been recorded under a different name. The exclusion of a component outside the sentence was noticed when describing other linguistic problems, but it was called differently, e.g. *a punctuated clause, an independent clause, an independent sentence, a clause separated as an utterance.* Such an unusual separation with a full stop, which is primarily used to close the sentence of any fragment of the utterance as an independent

phrase, used to be considered a linguistic error, i.e. a violation of the applicable linguistic norm. However, over time, it was eventually recognized as a conscious creation of an utterance which fails to comply with the norm in order to achieve a specific goal – expressive distinction or stylization for oral speech, which is not prepared and thought out in advance, and arises in accordance with the train of thought.

Although parceling is quite well described in Russian linguistics, the criteria for distinguishing this phenomenon are not entirely clear and distinct. On the basis of the available linguistic literature, a common definition of parceling has been established for both languages, and its distinctive features have been defined. The most important features include:

- the presence of a base part and a dependent part separated by a full stop (or another punctuation mark ending a sentence) – the partcellator;
- the postposition of the partcellator;
- the possibility of replacing a parceled construction with a version without parceling – semantically equivalent, but devoid of expressiveness.

In both languages, parceling occurs within a simple sentence, in which main and secondary clauses of a sentence can be separated into partcellators, and in a compound sentence with a coordinate or subordinate part separated as an independent phrase – the partcellator.

In the first empirical chapter, an analysis of sentences with parceling of individual clauses of a simple sentence was carried out. The sentences were divided into four types, in which:

- there was no specific clause in the main clause and it was separated as an independent phrase – the partcellator;
- a part of the parent clause was repeated in the partcellator;
- the part(s) of the main clause together with the partcellator formed a series;
- the parceled part(s) did not form a series with the corresponding part in the main clause.

Not all of the listed types of structures with parceling occurred in the case of every segment of a sentence.

Both main and secondary clauses of the sentence can be parceled in constructions where reduplication occurs in the partcellator or where the parceled part is a clause of a series. Parceled attributives can additionally

be separated from parent clauses in which there is no attributive. On the other hand, all four types of construction occurred when the complement and the adverbial were parceled out.

Repetition of a sentence segment in a partcellator is considered the simplest variant of parceling. Single words are reduplicated or repeated elements are enriched with additional components.

The exclusion of one of the components occurring only in the partcellator outside the base sentence concerns the secondary clauses of the sentence, i.e. complement, attributive and adverbial. They are non-mandatory elements, therefore, a parent sentence without one of them is structurally and semantically complete. Separating this clause as an independent phrase occurring after the full stop ending the sentence makes it more important, accentuated and thus more noticeable to the recipient than if it occupied its typical position in the variant without parceling.

Sentences in which the parceled element is not a component of the main clause did not occur among the examples with parceling of the main sentence parts – subject and predicate.

In those texts in which the elements from the main clause and the partcellator form a series, various semantic relations are observed between them, such as inclusion, junction disjunction, opposition, simultaneity, succession, result, enumeration, generalization and gradation. It is also possible for various relations to occur within one structure. The relations of inclusion and junction occur in the parceling of all sentence parts, with the exception that junction in the case of the subject and adverbial was noted only in the Polish-language material; disjunction occurs in the parceling of the subject, predicate and complement; simultaneity, succession, result and enumeration occur in the parceling of the predicate, generalization – of the complement, and gradation – of the attributive.

A sentence fragment can be separated with a full stop in any place. However, the collected material shows that some places are more typical than others. The least common in the discussed languages is the separation of the components of the main syntactic relationship, i.e. subject and predicate, with a full stop. In addition, the syntactic interpretation of this type of construction is sometimes ambiguous. Parceling of the subject and the predicate which are repeated or belong to a series occurs more often, main-

ly in the case of secondary clause parts – attributive, complement and adverbial.

The second substantive chapter is devoted to discussing the division of compound coordinate and subordinate sentences. They have been divided due to the type of components of these sentences separated as the partcellator. The parent clauses here are the first of the clauses in the case of parataxis, and the superior part (or the whole sentence) in the case of hypotaxis. Partcellators are successive coordinate or subordinate clauses. In parataxis, the relationship between the main clause and the parceled clause is determined by the conjunctions in the initial part of the partcellator. The relations of junction and inclusion (in Russian) are signaled by the indicators *u/i* [and], opposition – *но/ale* [but], *а* [while], disjunction – *или/albo, lub* [or], result (only in the Polish-language material) – *а, więc* [therefore].

In the case of parceled coordinate clauses, there is no part introduced by conjunctions at the beginning of the parceled fragments in the parent clause. In compound subordinate sentences, the union of the component parts is tighter, and in intensional (complementary) sentences, the subordinate part is an essential element that complements the content of the predicate in the main sentence. Therefore, the main part in most Russian and Polish intensional and relative sentences is the whole compound sentence. Partcellators with repeated initial conjunction *что/że* [that] and *который/który* [which] constitute an additional subordinate part, specifying the content of the main clause. Occasionally, there is no subordinate clause in the parent clause. In sentences in which subordinate parts are optional, i.e. in extensional (adverbial) sentences, they appear only after a full stop as partcellators.

In the third empirical chapter, selected issues concerning the pragmatic aspects of the functioning of Russian and Polish sentences with parceling are described. Separating a lexeme, word combinations or the whole sentence from the parent clause with a full stop – meaning a pause – is conditioned by the speaker's intention, and the partcellator becomes a carrier of the pragmatic content of the utterance. Semantic and pragmatic groups of parceling have been distinguished in the collected factual material. These are: clarification, elaboration, extension, generalization, emphasis, reinforcement and intensification, and correction. In addition, during parceling, there were additional intentional meanings related to creating

the right mood, expressing emotional states, influencing the addressee's opinion, as well as arousing their interest. The meanings contained in the partcellator affect the recipient's emotions in two perlocutionary directions: positive, when the partcellator indicates good, favorable and acceptable facts about specific situations or events, and negative, when the partcellator indicates bad, unfavorable and unacceptable facts about specific situations or events.

One of the ways of expressing emotions in a written text is the use of unusual syntactic structures. Under the influence of the speaker's emotions and emotional involvement, the model of the sentence undergoes changes not only in terms of linguistic measures, but also their organization. Parceling is an example of a sentence with such a modified structure. It reflects the author's intentions to emotionally emphasize a fragment of the utterance and makes the reader perceive it as something not obvious, drawing their attention to something important, on which they can focus for a longer time. The matter to which the author wants to pay special attention appears after the full stop at the end of the sentence and thus does not announce its continuation, which nevertheless, contrary to expectations, occurs in the partcellator.

The basic and constant function of parceling is highlighting and expressively emphasizing a part of an utterance. Syntactic measures for the expressiveness of utterances often coexist and overlap with each other. This is also the case with parceling, where other means of distinguishing the content contained in the partcellator are used for additional reinforcement. These are: reduplication, gradation, ellipse, graphic prominence by highlighting the partcellator in a larger font or moving it to a new paragraph, separating the partcellator from the parent clause by a text fragment, an exclamation mark or a question mark at the end of the partcellator, which indicates emotional coloring of the utterance. Expressiveness is also marked lexically – by the semantics of words separated as an independent phrase, and grammatically with the use of the superlative form.

Parceling involves moving the separated part to the end of the utterance, which means that some parts of the sentence are in an unusual position in the sentence, i.e. after the clause to which they refer. In the case of the subject and its postposition in relation to the predicate and the adjective attributive in relation to the object, the consequence of this procedure

is the change of the neutral sentence order into a marked one with an additional stylistic function.

Russian and Polish parceled simple and compound sentences are often quite complex syntactic structures composed of a parent clause and several parceled phrases – segments of a simple sentence or parts of a compound sentence. Separating these parts with a longer pause makes the content presented in a clearer and more legible manner and is easier for the reader to understand.

The collected factual material has shown that the number and structure of partcellators is arbitrary. Russian and Polish texts with parceling usually consist of a parent clause and one independent phrase (partcellator) extended with additional terms. More rarely, however, partcellators are one-word, or there are two or more of them.

Punctuation-independent phrases occur in the postposition. They may appear directly after the base part or, less often, separated from it by a fragment of the utterance.

This monograph has a confrontational character. A review of Russian and Polish sentences with parceling allows to draw some conclusions, showing both similarities and differences between them. It turns out that in the discussed languages, there is a large similarity in terms of the functioning of parceling in the structure of a simple and a compound sentence. The differences concern only individual cases of the presence or absence of specific semantic relations on the basis of which the parts of the series are connected with each other, i.e. those which are components of the parent clause and the parceled clauses.

The discrepancies also result from the specificity of the compared languages. Only in the Polish-language material there were sentences with an implied subject in the main part, which was indicated or named in the parceled phrase. The predominance of texts with predicate divisions in Russian results from the classification of Polish predicates combined in coordinates as compound utterances, not serial elements.

It can therefore be concluded that parceling as a means of expressive syntax is used by both Russian and Polish contemporary writers in a similar way.

The conducted analysis has proven that such an unusual use of a full stop is related to the tendency to reflect in writing live oral speech with its

typical intonation, pauses for the speaker to correct their speech or reflect on its further part. Parceling is also one of the methods of text compression – the message is divided into less complex parts, which makes each of its elements exposed, and the recipient focuses on each of them separately.

This monograph shows that taking part of a sentence, as well as whole sentences, beyond the framework of the main clause plays an important role in shaping the expressive and stylistic aspect of texts and is often used by Russian and Polish authors of contemporary prose. Parceling gives unlimited possibilities. The author has full freedom in applying this procedure, and the form of the text depends on their imagination and creativity.

Summarizing the description of Russian and Polish sentences with parceling, it can be concluded that:

- parceling is undoubtedly a means of expressive syntax;
- in texts, it coexists with other stylistic devices;
- it is used for styling spontaneous oral speech;
- it exists within simple and compound sentences;
- moving the content of the partcellator to the end makes it accentuated and emphasized;
- a partcellator is a complete utterance only with the parent clause preceding it – without this clause, it would be incomprehensible;
- parceling as a phenomenon has no lexical exponents;
- it can be used by the writer anywhere in order to expressively highlight a selected fragment of the utterance;
- it prevents the structural monotony of the text and introduces an element that adds color to the utterance;
- it helps to obtain information conciseness;
- it performs various pragmatic functions;
- a partcellator can have the form of a single word, an extended or not extended word combination, and a part of a compound sentence;
- the functioning of parceling in Russian and Polish texts is similar.

The issue of parceling has not been described in the Russian-Polish confrontational aspect yet. The conducted research in the field of Russian and Polish parceling of sentences should be continued. In the monograph, the basic pragmatic functions of parceling have been described; however, this issue requires a deeper analysis, and this monograph may be a starting point for further research in this area.

